

Nr 75

**Kungl. Maj:ts proposition angående försvarets fortsatta inriktning m. m.;
given Stockholms slott den 18 februari 1972.**

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av protokollet över försvarsärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

SVEN ANDERSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

På grundval av 1970 års försvarsutrednings betänkande (SOU 1972:4) Säkerhets- och försvarspolitikerna lämnas i propositionen förslag till riktlinjer för den fortsatta inriktningen av totalförsvaret. För perioden 1972/73–1976/77 föreslås en planeringsram för det militära försvaret om 32 350 milj. kr. och för civilförsvaret om 590 milj. kr.

Förslag läggs också fram om avkortad grundutbildning m. m. för värnpliktiga m. fl. och om förbättrade värnpliktsförmåner. Förslagen medför ändringar i värnpliktslagen (1941:967), lagen (1966:413) om vapenfri tjänst och familjebidragsförordningen (1946:99).

I propositionen redovisas vidare slutliga ramberäkningar för det militära försvaret och civilförsvaret för budgetåret 1972/73. Beräkningarna innebär en utgiftsram för det militära försvaret om 6 951,7 milj. kr. och för civilförsvaret om 126,8 milj. kr. Slutliga förslag läggs också fram beträffande vissa anslag som har tagits upp med beräknade belopp i prop. 1972:1 (bil. 6). Sammanlagt begärs 6 600 845 000 kr., varav 6 298 844 000 kr. på driftbudgeten och 302 001 000 kr. på kapitalbudgeten.

Förslag till Lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967)

Härigenom förordnas, att 27 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

27 §

1.² De värnpliktigas utbildningstid

Värnpliktsutbildningen utgöres av grundutbildning och repetitionsutbildning. Repetitionsutbildningen kan utgöras av krigsförbandsövningar, särskilda övningar, fackövningar, särskilda fackövningar och mobiliseringsövningar.

A. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till befattning för menig eller underbefäl, skall fullgöra grundutbildning som omfattar

- a) vid armén och kustartilleriet högst trehundrafyrtiofem dagar,
- b) vid flottan och flygvapnet högst trehundrasextiofyra dagar.

Värnpliktig, som skall utbildas till särskilt kvalificerad befattning för mening eller underbefäl, kan åläggas grundutbildning under högst fyrahundrafemtio dagar.

Värnpliktig, som uttagits för utbildning till befattning för underofficer eller till civilmilitär eller civil befattning för officer, skall fullgöra grundutbildning under högst fyrahundrafemtio dagar. För värnpliktig, som uttagits för utbildning till militär befattning för officer, omfattar grundutbildningen högst femhundrafyrtio dagar.

Tid för grundutbildning må Tid för grundutbildning må
icke understiga *tvåhundratrettio-* icke understiga *tvåhundra* dagar.
fem dagar.

B. Värnpliktig skall fullgöra högst fem krigsförbandsövningar.

Värnpliktig i befattning för menig eller underbefäl skall, om annat ej följer av vad som sägs nedan, fullgöra krigsförbandsövningar under sammanlagt högst

- a) vid armén och kustartilleriet etthundrafem dagar eller, i underbefälsbefattning eller kvalificerad befattning för menig, etthundratjugofem dagar,
- b) vid flottan nittio dagar eller, i underbefälsbefattning, etthundratjugofem dagar,
- c) vid flygvapnet nittio dagar eller, i kvalificerad underbefälsbefattning, etthundratjugofem dagar.

Värnpliktig i befattning för menig eller underbefäl på stamstridsfartyg vid flottan eller i annan särskild befattning för menig eller underbefäl

¹Lagen omtryckt 1969:378

²Senaste lydelse 1971:169

som Konungen bestämmer skall fullgöra krigsförbandsövningar under sammanlagt högst etthundratjugofem dagar eller, i underbefälsbefattning eller kvalificerad befattning för menig, högst etthundrasextio dagar.

Värnpliktig i underofficers- eller officersbefattning skall fullgöra krigsförbandsövningar under sammanlagt högst etthundrasextio dagar vid armén och marinen samt högst etthundratjugofem dagar vid flygvapnet.

För värnpliktig i befattning som kompanichef eller kompanikvartermästare eller i motsvarande befattning eller med uppgift som materielredogörare kan den sammanlagda tiden för krigsförbandsövningar överskridas med högst tio dagar.

Krigsförbandsövning får omfatta högst trettiofyra dagar.

Konungen äger bestämma att tiden för en krigsförbandsövning får tagas i anspråk för en fackövning. Konungen äger också bestämma att en krigsförbandsövning för värnpliktig i befattning på stamstridsfartyg vid flottan uppdelas i högst fyra delövningar.

C. Värnpliktig i underofficers- eller officersbefattning samt, enligt Konungens bestämmande, annan värnpliktig kan åläggas att fullgöra högst tre eller vid flygvapnet högst fem särskilda övningar.

Särskilda övningar skola fullgöras under sammanlagt högst trettiotre dagar.

Särskild övning får omfatta högst elva dagar.

Värnpliktig, som vid förband skall fullgöra uppgift av särskild betydelse för genomförande av förbandets mobilisering eller som är krigsplacerad vid förband, vars mobilisering är avsedd att kunna genomföras på avsevärt kortare tid än som gäller för huvuddelen av krigsmaktens förband, kan åläggas att fullgöra högst fem mobiliseringsövningar om sammanlagt högst åtta dagar.

Konungen äger bestämma att tiden för särskild övning får tagas i anspråk för särskild fackövning.

D. Värnpliktig som uttagits för utbildning enligt 6 § kan efter egen ansökan antagas för bistånds- och katastrofutbildning. Den som antagits för sådan utbildning skall fullgöra grundutbildning under högst 450 dagar samt repetitionsutbildning under minst 90 och högst 160 dagar. Repetitionsutbildningen kan fördelas i omgångar över hela värnpliktstiden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst**

Härigenom förordnas, att 5 § lagen (1966:413) om vapenfri tjänst skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

5 §¹

Vapenfri tjänstepliktig är skyldig att för sin utbildning tjänstgöra fyrahundra femtio dagar. *Den som skall utbildas till särskilt kvalificerade uppgifter kan dock åläggas tjänstgöring under femhundra fyrtio dagar.* Tjänstgöringen kan fördelas i omgångar över hela värnpliktstiden.

Vapenfri tjänstepliktig är skyldig att för sin utbildning tjänstgöra *minst fyrahundra och högst fyrahundra femtio* dagar. Tjänstgöringen kan fördelas i omgångar över hela värnpliktstiden.

Inkallas värnpliktiga med stöd av 27 § 2 mom. eller 28 § värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967), får även vapenfri tjänstepliktig kallas till tjänstgöring. Tjänstgöringstiden får icke överstiga etthundraåtta dagar, om tjänstgöringen föranledes av inkallelse av värnpliktiga med stöd av 27 § 2 mom. värnpliktslagen.

Om tillgodoräkning av fullgjord värnpliktstjänstgöring vid beräkning av tiden för tjänstgöring enligt denna lag och av fullgjord vapenfri tjänst vid beräkning av tiden för värnpliktstjänstgöring meddelar Konungen bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

¹ Senaste lydelse 1971:167

Förslag till

Lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946:99)

Härigenom förordnas, att 6 §, 14 § 4 mom. och 15 § familjebidragsförordningen (1946:99)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §²

Familjepenning utgår för familjemedlem som omnämnes i 3 § med högst nedanstående belopp för dag:

1) För hustru och fränskild hustru ävensom — därest värnpliktig icke sammanlever med hustru eller hustrun, med vilken han sammanlever, är arbetsoförmögen — för annan familjemedlem, som förestår hemmet åt värnpliktig med hemmavarande familjemedlem under 16 år 12:—

1) För hustru och fränskild hustru ävensom — därest värnpliktig icke sammanlever med hustru eller hustrun, med vilken han sammanlever, är arbetsoförmögen — för annan familjemedlem, som förestår hemmet åt värnpliktig med hemmavarande familjemedlem under 16 år 15:—

2) För annan familjemedlem än som avses under 1) 7:—

2) För annan familjemedlem än som avses under 1) 8:—

När synnerliga skäl därtill äro må efter särskilt medgivande, enligt vad i 39 § stadgas, familjepenning för värnpliktigs moder, som förestår hans hem, utgå med högst 12 kronor för dag, oaktat den värnpliktige icke har hemmavarande familjemedlem under 16 år.

När synnerliga skäl därtill äro må efter särskilt medgivande, enligt vad i 39 § stadgas, familjepenning för värnpliktigs moder, som förestår hans hem, utgå med högst 15 kronor för dag, oaktat den värnpliktige icke har hemmavarande familjemedlem under 16 år.

14 §

4 mom.³ Bidrag må utgå med högst *fyr*tio kronor för dag. Vid bestämmande av bidragets storlek skall hänsyn tagas till det genomsnittliga normala driftsöverskott företaget kan beräknas lämna un-

4 mom. Bidrag må utgå med högst *fem*tio kronor för dag. Vid bestämmande av bidragets storlek skall hänsyn tagas till det genomsnittliga normala driftsöverskott företaget kan beräknas lämna un-

¹ Förordningen omtryckt 1960:152

² Senaste lydelse 1970:306

³ Senaste lydelse 1967:221

der den värnpliktiges tjänstgöring och dennes möjligheter att av inkomsterna från företaget bidra- ga till den anlitade arbetskraftens avlönande.

der den värnpliktiges tjänstgöring och dennes möjligheter att av inkomsterna från företaget bidra- ga till den anlitade arbetskraftens avlönande.

15 §⁴

Därest hinder möter mot näringens eller rörelsens fortsatta bedrivande under den värnpliktiges tjänstgöring men förutsättningar finnas för näringens eller rörelsens återupptagande efter tjänstgöringens slut, kan särskilt bidrag beviljas för bestridande under tjänstgöringen av utgifter, som provas nödvändiga för att näringen eller rörelsen skall kunna av den värnpliktige efter tjänstgöringens slut återupptagas. Näringsbidrag som nu sagts må ej utan tillsynsmyndighetens medgivande utgå till värnpliktig, som fullgör första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd).

Näringsbidrag enligt denna pa-
ragraf må beviljas med högst *fyr-*
tio kronor för dag.

Näringsbidrag enligt denna pa-
ragraf må beviljas med högst *fem-*
tio kronor för dag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

⁴ Senaste lydelse 1967:221

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 18 februari 1972.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASP-LING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *försvarets fortsatta inriktning m. m.* och anför.

Försvarets fortsatta inriktning

Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade jag i november 1970 sakkunniga för att utreda det militära försvarets och civilförsvarets utveckling m. m. — 1970 års försvarsutredning¹. Utredningen har i januari 1972 avlämnat betänkandet (SOU 1972:4) Säkerhets- och försvarspolitik.

Till grund för utredningens bedömningar av de säkerhetspolitiska frågorna har legat bl. a. de rapporter som har avlämnats av krigsmaktens, befolkningsskyddets och det ekonomiska försvarets miljöutredningar. Till utredningen har vidare överlämnats de perspektivplaner för perioden 1972/73—1986/87 och programplaner för perioden 1972/73—1976/77 som överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen har upprättat för det militära försvaret resp. civilförsvaret. Dessa planer har utredningen utnyttjat som underlag för sina bedömningar av det militära försvarets och civilförsvarets fortsatta utveckling m. m.

Miljöstudier

Vid förberedelserna för det nya planeringssystemet inom försvaret har stor vikt lagts bl. a. vid att tidigt ta fram s. k. styrande angreppsfall. Dessa är avsedda att utnyttjas för att närmare exemplifiera och precisera sådana framtida situationer som försvaret bör inriktas på att möta.

Kungl. Maj:t uppdrog i november 1967, mars 1968 och juli 1969 åt överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen resp. överstyrelsen för ekonomiskt försvar att fortlöpa och som ett led i övrig studieverksamhet

¹ Ledamöterna av riksdagen Gunnar Lange, ordförande, Torsten Gustafsson, Bengt Gustavsson, Olle Göransson, Allan Hernelius och Sven Wedén

bedriva miljöstudier. Dessa skulle ske i samråd med övriga berörda myndigheter.

I de anvisningar som sedermera lämnades för miljöstudierna gavs följande gemensamma utgångspunkter.

Svensk försvarspolitik syftar bl. a. till att försvaret vid en konflikt i Europa mellan stormakter skall ha sådan styrka och sammansättning att angrepp mot Sverige inte skall bedömas lönsamt för någon. Det svenska försvaret har därvid den önskade fredsbevarande förmågan. Vid bedömandet av vilka militära resurser som erfordras för att nå detta mål är utgångspunkten att en stormakts mål och resursinsats vid angrepp är begränsade i förhållande till hans allmänna säkerhetspolitiska mål och totala nationella resurser. Detta innebär dels att endast en mindre del av angräparens totala resurser sätts in mot Sverige och dels att angräparens värdering av olika resursslslag inför ett angrepp huvudsakligen bestäms av andra säkerhetspolitiska och strategiska överväganden än hänsyn till insatsen mot Sverige. Sådana situationer karakteriseras av att en stormakt som överväger angrepp i sin planering i första hand måste ta hänsyn till en redan pågående, väntad eller tänkbar konflikt med en annan stormakt.

Dessa utgångspunkter kompletterades med allmänna anvisningar om de problem som miljöstudierna borde inriktas på. För miljöstudierna inom krigsmakten angavs därvid bl. a. att de angreppsfall som leder till invasion från en stormakt borde utgå från sådana utvecklingar inom den internationella miljön och sådana situationer där tidigare nämnda förutsättningar är för handen. Studierna skulle också ge ett ytterligare underlag för bedömningar av krigsmaktens fredsbevarande förmåga i olika angreppsfall. Denna förmåga borde bedömas utifrån de värderingar av lönsamheten av ett angrepp som den presumtive angräparen tänks utföra. Lönsamheten borde därvid bestämmas utifrån värdet av de olika politiska fördelar angräparen vill nå med angreppet och de olika uppoffringar (kostnader) som angreppet kan medföra för honom på kort och längre sikt. Studierna borde också medge bedömningar av hur olika kostnads-hänsyn kan påverka den strategiska uppläggningsen av ett angrepp mot Sverige.

I anvisningarna för miljöstudierna inom befolkningsskyddet och det ekonomiska försvaret erinrades om att vår försvarspolitik grundas på att stormakternas medvetenhet om konsekvenserna av ett kärnladdningskrig leder till ett försiktigt agerande från deras sida och en strävan att behålla kontrollen över krigsnivån. En konflikt mellan stormakterna i Europa kan därför inledas med en insats av konventionella stridskrafter, varvid det konventionella kriget kan ge tid för förhandlingar mellan parterna i syfte att avveckla konflikten. Sverige kan emellertid inte bortse från möjligheten att en militär konflikt mellan stormakterna i Europa inleds genom att kärnvapen insätts direkt eller kommer att trappas upp till en nivå där båda parter utnyttjar kärnvapen i stor skala. Skulle Sverige angräpas i dessa lägen finns inte de politiska restriktionerna för kärnladdningsinsatser mot vårt land. Åtgärder måste därför vidtas för att minska följdverkningarna av de kärnladdningsanfall som i sådana fall kan komma

att sättas in mot vårt land. Enligt anvisningarna kan vid planeringen inte heller helt bortses från att en stormakt i en framtid skulle kunna få en sådan handlingsfrihet i Europa, att angrepp mot små nationer blir möjliga utan inblandning från andra stormakter. Särskilt i sådana situationer kan dock en stormakt söka nå avsedda fördelar med politiska medel, vid behov i förening med hot om militära repressalier, främst en kärnvapenin-sats.

De återgivna anvisningarna gav sammantagna en översiktlig bild av regeringens syn på inriktningen av svensk försvarspolitik. Därutöver lämnades mera detaljerade anvisningar beträffande de huvudtyper av angreppsfall som skulle utarbetas.

För att genomföra miljöstudierna tillsatte överbefälhavaren, civilför-svarsstyrelsen och överstyrelsen för ekonomiskt försvar var sin arbets-grupp, benämnd krigsmaktens miljöutredning (KMU), befolkningsskyd-dets miljöutredning (BMU) och ekonomiska försvarets miljöutredning (EMU). I utredningarna ingick bl. a. företrädare för berörda departement och myndigheter samt försvarets forskningsanstalt. Samverkan underlät-tades genom att några personer var ledamöter i flera utredningar.

I det följande lämnas en kortfattad redovisning för några väsentliga moment i miljöutredningarnas bedömningar av de internationella utveck-lingsmöjligheterna. Först behandlas därvid en av de tre miljöutredningar-na gemensamt utarbetad översikt rörande bedömda militär poli-tiska, strategiska, ekonomiska och tekniska ut-vecklingslinjer i omvärlden. Översikten omspanner tiden fram till 1980-talets mitt.

De tekniska förutsättningarna för de nya metoder och produkter, som tas i bruk fram till mitten av 1980-talet, är enligt miljöutredningarna i flera fall kända. Den tekniska utvecklingen bedöms emellertid – liksom tidigare – komma att få nya tillämpningsområden.

Genom bl. a. avancerad elektronik får man bättre metoder för infor-mationsbehandling och processtyrning. Detta påverkar samhället i dess helhet. I-ländernas näringsliv specialiseras och automatiseras allt mer. Industrier koncentreras till allt större, ofta multinationella enheter, förlagda till länder med marknadsmässiga, politiska, transporttekniska och/eller andra fördelar. Lagringen i alla led från råvaruproducent till konsument minskar. Ländernas beroende av varandra ökar i snabb takt. Strukturuomvandlingen väntas medföra att antalet sysselsatta minskar inom jordbruk och industri men ökar inom servicenäringarna. Urbanise-ringen väntas fortgå. Miljöförstöringen skapar allt fler akuta problem och de ökade kunskaperna om verkningarna kommer troligen att medföra ökad internationell samordning.

Befolkningen kommer att fördubblas på 20 à 30 år för flertalet u-länder. Stark inre oro och instabilitet i dessa länder är sannolik.

Jordens kända råvarutillgångar är ojämnt fördelade. Nu kända fyndig-heter av råolja beräknas räcka i 20 år. Härutöver finns troligen ännu okända reserver. En intensiv prospekteringsverksamhet pågår inom de

arktiska områdena och i grunda delar av världshaven. Trots snabb utbyggnad beräknas atomkraften vid mitten av 1980-talet komma att bidra med endast 8 % av världens energiproduktion, medan oljan beräknas svara för 40 %. Kontroll över oljan kommer därför även vid periodens slut att vara ett viktigt politiskt mål.

I ett säkerhetspolitiskt perspektiv utgör den tekniska och ekonomiska utvecklingen en i flera hänseenden dynamisk faktor. Konkurrens om både råvaror och marknader kan skapa konflikter. Skilda uppfattningar om fördelningen av produktionsresurser liksom om ägande och makt kan leda till internationella konflikter. Multinationella företag, frihandelsområden och gemensamma marknader kan komma att verka i motsatt riktning. De kan dock samtidigt skapa konflikter mellan maktblocken.

Strävandena mot internationell fred och säkerhet, framförallt inom Förenta Nationernas ram, bedöms under perioden inte leda till ett effektivt fungerande kollektivt säkerhetssystem.

Nuvarande internationella maktstrukturer med två dominerande supermakter, Förenta staterna och Sovjetunionen, bedöms komma att bestå. Dessa anges inom överskådlig tid vara de enda stater som är supermakter såväl i nukleärt och konventionellt militärt som i ekonomiskt avseende.

En väsentlig förändring skulle dock ske i den politiska världsbilden, om nya supermakter skulle uppstå. Fram till 1980-talets mitt begränsas denna möjlighet till Kina, Japan och ett politiskt integrerat Västeuropa. Generellt kan sägas att situationer som präglas av flera från varandra fristående supermakter kan öka svårigheterna att bemästra kriser så att en av alla godtagbara lösningar kan komma till stånd. Eventuella förändringar väntas dock växa fram så långsamt, att erforderlig anpassning av svensk säkerhetspolitik blir möjlig.

Sovjetunionen kan även i framtiden förutsättas sträva efter att bevara sitt östeuropeiska säkerhetssystem, baserat på Warszawapakten (WP) och stationering av förband på bundsförvanternas territorier. Man kan därför även i fortsättningen räkna med spänningar och risk för akuta konflikter mellan Sovjetunionen och övriga WP-stater.

Sovjetunionens utveckling som både kontinentalmakt och sjömakt med vidsträckta intressen i andra världsdelar väntas fortsätta. Därmed blir tillträde till världshaven och tillgång på baser i olika delar av världen av betydelse. Denna utveckling kan inrymma betydande konfliktrisker.

Sovjetunionens strävan att samtidigt vidmakthålla snabb inre utveckling och yttre trygghet kan skapa svåra ekonomiska avvägningsproblem. I den mån motsättningarna till Kina skärps kan man vänta sig intensifierade strävanden till avspänning i förhållande till Västeuropa. I den mån denna försvagar Sovjetunionen i Europa bedöms kriser kunna uppstå i Östeuropa.

Förenta staternas vidsträckta globala intressen väntas bestå. Både inre motsättningar och erfarenheterna särskilt från Indokina kan dock minska benägenheten för militära engagemang i olika delar av världen.

En nedskärning av Förenta staternas konventionella styrkor i Europa kan komma att ske. Minskningarna torde endast delvis uppvägas av

förbättrade resurser för strategiska förflyttningar.

De västeuropeiska ländernas säkerhetspolitiska intressen är mera regionalt begränsade. Strävan efter maktbalans med östblocket och motviljan att öka den egna rustningsnivån bedöms bevara deras benägenhet till någon form av militär samverkan med Förenta staterna.

Motsättningarna mellan supermakterna bottnar ytterst i direkta intressekonflikter samt ömsesidig misstro och fruktan. Den höga militära rustningsnivån bidrar samtidigt till att hålla motsättningarna vid liv. Rustningarna i de båda länderna har i betydande grad utvecklats på skilda vägar. Vardera supermakterna har koncentrerat sig på vissa stridsmedel. Därmed har rustningsbegränsningar med jämförliga konsekvenser för båda parter försvårats. Detta problem beräknas bestå.

Svårigheterna att hindra att ett från början begränsat kärnvapenkrig trappas upp till högsta nivå väntas även i fortsättningen medföra mycket starka restriktioner mot att börja använda kärnladdningar. Supermakterna väntas agera mycket försiktigt i konflikter som berör motpartens vitala intresseområden.

Med beaktande av dessa restriktioner eftersträvar de dock att begagna gynnsamma tillfällen att förverkliga de långsiktiga målen. Ekonomiska och politiska påtryckningsmedel kan komma att utnyttjas i större utsträckning än hittills.

Risken för krig mellan supermakterna blir akut, om en av dem anser att dess vitala intressen inte kan tillgodoses på annat sätt. Risken ligger främst i felkalkyl och i upptrappning av från början lokala konflikter. Politiskt instabila och militärt svaga stater, som är attraktiva från strategisk synpunkt, löper stor risk att utsättas för väpnat tvång utifrån.

Beträffande utveckling av särskild militär betydelse anförs att satellit-system kommer att utnyttjas främst för navigering, fotospaning, väder-tjänst, förvarning och signalspaning. Olika typer av flerfunktionssatelliter och metoder för att inspektera, störa och förstöra främmande satelliter kan komma i bruk under perioden.

Havsforskning kommer att bli av stor betydelse. Ett organiserat och systematiskt utnyttjande av kontinentalsockelns, kontinentalsluttningens och det djupa havets resurser förutses. Detta kan leda till omvärderingar av olika områdets strategiska och ekonomiska betydelse.

Stormakternas insatser för forskning, utveckling och produktion av kärnvapensystem ligger f. n. på en hög nivå. Prestandahöjningar och specialisering av vapensystem kan förutses. Kina bedöms kunna ha interkontinentala robotar med kärnladdningsstridsspetsar operationsdugliga från mitten av 1970-talet. Storbritannien kommer antagligen att behålla sin nuvarande nukleära styrka och efter hand modernisera vapensystemen. Frankrike väntas fullfölja sin planerade, kvantitativt begränsade uppbyggnad av vapensystem för dels taktiskt understöd, dels anfall mot fasta mål. Provstopps- och icke-spridningsavtalen kan medföra att kärnvapen inte kommer att spridas till flera länder. Det stora antalet länder som inte har ratificerat eller undertecknat avtalet inger dock farhågor för framtiden.

Antirobotsystem (ABM), verksamma mot enstaka inflygande robotar, disponeras redan nu av Förenta staterna och Sovjetunionen. Helt täckande ABM-system bedöms mycket avlägsna. System för att minska ABM-systemens verkan utvecklas. Under perioden kan troligen nya typer av kärnladdningar utvecklas, t. ex. "rena" vätevapen. Ekonomiska faktorer anses komma att verka återhållande på utvecklingen av nya strategiska vapensystem.

Ett stort antal länder — däribland flera u-länder — bedöms under femtonårsperioden komma att kunna utnyttja biologiska stridsmedel. Primitiva B-stridsmedel kan redan i dagens läge framställas av varje stat med ett någorlunda utvecklat mikrobiologiskt och biotekniskt kunnande. Avancerade — dvs. till sin verkan styrbara — B-stridsmedel kan endast framställas och utnyttjas av ett fåtal stater.

Bland de kemiska stridsmedlen kan prestationsnedsättande ämnen väntas få ökad betydelse. Dessa är relativt lätta att tillverka och använda.

Förbud mot tillverkning av biologiska och kemiska stridsmedel har nyligen aktualiserats i den internationella nedrustningsdebatten.

Transportvolymen kommer att öka. Utvecklingen går mot större specialisering och rationalisering.

Tunga transporter till lands kommer på korta avstånd att domineras av landsvägsbunden trafik men kommer på längre avstånd alltjämt att ske som spårbunden trafik.

Olje- och bulklaster kommer att transporteras i allt större tonnage och torrgods i fartyg med högre farter och snabbare godshantering. De transoceaniska fartygen kommer att anlöpa ett fåtal hamnar, varifrån vidare transport kommer att ske dels med landtransport, dels med mindre fartyg längs kusten eller på inre vattenvägar. Comeconländernas handelsflottor skiljer sig från västmakternas genom att fartygens medelstorlek är mindre. Ökad satsning på större fartyg och specialfartyg kan dock skönjas i den nu planerade kraftiga ökningen av tonnaget i dessa länder.

I luften kommer transportutvecklingen att domineras dels av stora underljudsflygplan, dels av medelstora flygplan med korta start- och landningsträckor. Passagerarflygets årliga ökning fram till år 1980 har beräknats till ca 12 % och fraktflygets till ca 20 %.

Miljöutredningarnas a n g r e p p s f a l l har byggts på de säkerhetspolitiska och strategiska förhållanden som har redovisats i det föregående.

I beskrivningarna av varje angreppsfall förutsätts att stormakternas handlande styrs av deras inställning till väsentliga säkerhetspolitiska och strategiska frågor. Förutsättningarna i övrigt varierar från angreppsfall till angreppsfall. Angreppsfallen grundar sig på olika antaganden beträffande den internationella miljöns utveckling.

Förslag har utarbetats till nio angreppsfall som leder till storanfall mot Sverige. Den för de planerande myndigheterna väsentliga och styrande information, som ingår i angreppsfallen, utgörs av

· aktionens politiska syfte och operationsmål i Skandinavien och Sverige,

- angriparens restriktioner i fråga om utnyttjade stridsmedel (främst ABC-stridsmedel),
- angriparens förstahandsmål i Sverige,
- angriparens andra engagemang i Europa och i den övriga världen,
- angriparens hänsynstagande till huvudmotståndaren och dennes möjligheter att påverka operationen mot Sverige,
- tidsförhållanden för angreppet (tid på året, disponibel tid för operationens genomförande),
- förvarning på grund av händelseutvecklingen och i anknytning härtil tänkbar svensk beredskapsgrad,
- angriparens utgångsgruppering i vårt närområde, samt
- de styrkor som angriparen bedöms vara beredd att sätta in från början och på sikt.

Urvalet av de för planeringen styrande angreppsfallen har gjorts så att bl. a. följande krav tillgodoses:

- de styrande angreppsfallen skall tillsammans ge uttryck för statsmakternas försvarspolitiska intentioner,
- den i angreppsfallen tecknade händelseutvecklingen skall kunna uppfattas som rimlig,
- angreppsfallen skall belysa situationer med skilda angripare,
- alternativa antaganden skall göras om angriparens totala militära resurser,
- anfall mot geografiskt olika områden skall behandlas, samt
- väsentliga avvägningsfrågor skall belysas.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande har jag efter prövning av förslagen till styrande angreppsfall föreskrivit att sju av dem bör utnyttjas som miljöexempel i perspektivplanearbetet.

Alla faktorer som bör påverka beslut om inriktningen av det framtida försvaret kan inte erhållas från de styrande angreppsfallen utan vissa måste anges genom tilläggskrav. Kraven på den fredstida insatsberedskapen är exempel på ett sådant tilläggskrav. Övriga tilläggskrav avser statsmakternas krav på uthållighet, skydd mot ABC-stridsmedel, verkan under neutralitet och samordning inom totalförsvaret.

Som underlag för tilläggskravet beredskap har utarbetats en analys av problemet överraskande angrepp samt fyra angreppsfallsvarianter som leder till överraskande angrepp på Sverige.

I analysen behandlas de tekniska förutsättningarna för ett överraskande angrepp, främst frågan om tillgängliga transportmedel och möjligheter att dölja förberedelser och transporter.

De varianter av angreppsfallen som har utarbetats för att belysa överraskande angrepp bör ses som konkretiseringar och exemplifieringar av vissa händelseutvecklingar och situationer som diskuteras i analysen. De ger samma slags styrinformation som de styrande angreppsfallen men ger därutöver exempel på olika förvarningssignaler som

- mobiliseringsåtgärder i Europa,
- truppförflyttningar och koncentrationer,
- tonnagesammandragningar,
- ökad övningsverksamhet samt
- militära konflikter och styrkedemonstrationer.

Vår förvarningstid är här av särskild betydelse. Förvarningens resultat är den grad av beredskap som vi har hunnit inta när anfallet sätts in. Angreppsfallen ger härvidlag exempel på olika utgångslägen på svensk sida från i stort normal grundberedskap t. o. m. partiell mobilisering.

För tilläggskravet verkan på neutralitet har utarbetats ett fall som belyser ett stort antal möjliga påfrestningar i ett neutralitetsläge. Styrinformationen är i detta fall till stor del av en annan karaktär än i de angreppsfall som leder till väpnat angrepp. Den består väsentligen i hot om kränkningar och sådana kränkningar av vårt territorium, som ställer krav på krigsmakten. Styrinformationen kan också utgöras av blockadåtgärder som ställer krav på egna resurser att upprätthålla en långvarig beredskap.

Som underlag för tilläggskravet skydd har KMU analyserat den tänkbara karaktären av framtida krig, i vilka ABC-stridsmedel skulle kunna komma till användning, samt konsekvenserna av sådana krig. Resultaten har presenterats i form av förslag till normer för krigsmakten för skydd mot verkningarna av kärnladdningsanfall samt kemisk och biologisk krigföring.

Av de angreppsfall innebärande storanfall mot Sverige med konventionella vapen som har utarbetats av KMU och som angetts som styrande angreppsfall för krigsmaktens perspektivplanering har två kompletterats med exempel på händelseutveckling i samband med angreppet mot Sverige och operationens fortsatta förlopp. Härigenom har belysts de uppgifter som civilförsvaret kan ställas inför vid militära operationer mot Sverige. Angreppsfallen innebär angrepp mot norra och södra resp. mot norra och mellersta delarna av landet.

För att belysa vad ett delvis annat målval från en angripares sida kan innebära har på motsvarande sätt behandlats av KMU utarbetade angreppsfall som utmynnar i överraskande angrepp mot vårt land. Dessa ger också underlag för överväganden beträffande erforderlig beredskap inom civilförsvaret. För detta syfte har också utnyttjats samma analys av överraskande angrepp som för krigsmakten.

I stället för att ta fram ett antal fullständiga angreppsfall som exempel på hur kärnladdningsinsats kan ske mot vårt land har BMU valt att ge en mera översiktlig analys av de viktigaste problemen till följd av sidoverkningar, om kärnladdningar sätts in mot militära mål vid ett angrepp. Denna analys tar inte sikte på att beskriva rimligheten av kärnladdningsanfall utan endast på att klarlägga de krav som därvid kan ställas på befolkningsskyddet. I analysen behandlas främst det politiska syftet med angreppet, restriktioner, insatsstrategi, målval och styrkeinsats liksom hur variationer i det militära läget inverkar på dessa faktorer.

I en separat studie har sidoverkningar i Sverige av kärnladdningskrig i

omvärlden belysts. Huvuduppgiften har därvid varit att samla in tekniskt underlag för att belysa verkningarna ur så många aspekter som möjligt. Beskrivningen ger underlag för att klarlägga de skador som, trots att Sverige inte är med i kriget, kan uppstå i landet till följd av kärnladdningsinsatser i olika situationer och inom olika geografiska områden.

En händelseutveckling som svarar mot angrepp med politiska medel i förening med hot och styrkedemonstration har tagits fram. För att belysa hotet från en bredare bas har en analys av hotproblemet och försvaret mot hot utarbetats. Målet med arbetet har varit att studera syftet med hotet, former för genomförandet samt våra åtgärder för att kunna motstå hot på olika nivåer och minska konsekvenserna av dess fullföljande.

Beträffande B- och C-stridsmedel har en analys gjorts av möjliga restriktioner, operativt utnyttjande vid militärt angrepp mot Sverige och möjlig användning i hotsituationer. Härutöver har BMU undersökt konsekvenserna för Sverige av B- och C-stridsmedels utnyttjande i konflikter utanför landet.

EMU har hittills utarbetat exempel på två av planerade fem huvudtyper av angreppsfall, nämligen ett som innebär en storanfallssituation och ett som innebär en avspärrningssituation. Härutöver har visst underlag, bl. a. i form av en särskild analys, tagits fram för angreppsfall i vilket angriparen förutsätts utnyttja ekonomiskt hot som betvingelsemedel.

I de av EMU utarbetade angreppsfallen har avsevärt större vikt lagts vid de internationella ekonomiska och handelspolitiska förhållandena än i KMU:s och BMU:s fall. En annan skillnad gentemot KMU:s och BMU:s angreppsfall är att miljöbeskrivningen omfattar förhållanden rörande det svenska samhällets utveckling med huvudvikten lagd vid näringslivet.

Perspektiv- och programplaner för det militära försvaret

Det militära försvarets perspektivplan

Kungl. Maj:t uppdrog i juni 1968 åt överbefälhavaren att före den 1 mars 1971 komma in med perspektivplan för krigsmaktens utveckling under en femtonårsperiod räknat fr. o. m. år 1972. Samtidigt bemyndigades chefen för försvarsdepartementet att ge närmare anvisningar för planens uppgörande.

Med stöd av detta bemyndigande lämnade jag i juni 1968 de första anvisningarna. Därvid angavs bl. a. att arbetet med perspektivplanen var att betrakta som en försöksverksamhet samt att den slutliga redovisningen skulle föregås av en delredovisning före den 1 mars 1970. Delredovisningen skulle omfatta förslag till styrande angreppsfall, förslag till särskilda krav, s. k. tilläggskrav, som borde ställas på krigsmakten samt synpunkter på skilda möjligheter att utnyttja värnpliktiga i krigsorganisationen. Vidare angavs förutsättningar för perspektivplanarbetet i form av ekonomiska nivåer och villkor för värnpliktigas utnyttjande samt särskilda krav som borde ställas på det militära försvaret i fråga om

beredskap, uthållighet, skydd, verkan under neutralitetstillstånd och samverkan med övriga delar av totalförsvaret.

Sedan de begärda delredovisningarna hade inletts lämnade jag i april 1970 kompletterande anvisningar för perspektivplanarbetet. I dessa preciserades angreppsfallens utnyttjande i arbetet och gavs anvisningar för det fortsatta arbetet med tilläggskraven. Vidare angavs vissa utgångspunkter för valet av alternativa krigsmaktssammansättningar.

I oktober 1970 lämnade jag ytterligare anvisningar, varvid bl. a. angavs vilka angreppsfall som skulle vara styrande och utnyttjas som miljöexempel för krigsmaktens utformning.

Överbefälhavaren överlämnade i mars 1971 till Kungl. Maj:t perspektivplan 1972-1987 för det militära försvaret. I perspektivplanen redovisas exempel på krigsmaktsstrukturer på tre ekonomiska nivåer, beslutspunkter och handlingslinjer samt förslag till inriktning av studier, forskning och tekniskt utvecklingsarbete.

Överbefälhavaren redovisar som bakgrund till perspektivplanen sina bedömningar av den militärpolitiska, strategiska, ekonomiska och tekniska utvecklingen. Överbefälhavaren har därvid utnyttjat en inom miljöutredningarna framtagna översikt som avser tiden fram till mitten av 1980-talet och har kompletterat översikten bl. a. i fråga om utvecklingen inom områden av speciell militär betydelse.

I kompletteringen redovisas inledningsvis utvecklingen och dess bedömda konsekvenser vad gäller satellitsystem för olika ändamål, antirobotsystem, havets och havsbottens utnyttjande, kärnvapensystem, biologiska och kemiska stridsmedel samt utvecklingen inom transport- och kommunikationsområdet.

Överbefälhavaren framhåller att trots nedrustningstörhandlingar och strävanden att begränsa spänningen i världen har storleken av de konventionella militära styrkorna hittills i stort sett inte minskat. Att kontinuerligt hålla stora stående styrkor och fortlöpande förse dem med ny, alltmer komplicerad materiel är ekonomiskt betungande.

Överbefälhavaren anför vidare att förändringar av de militära resurserna i politiskt stabila stater i regel sker relativt långsamt och oberoende av det politiska händelseförloppet. Förändringarna bedöms främst påverka insatsberedskapen. Vid en minskning går man troligen i första hand över från stående enheter till förband med korta mobiliseringstider utan att den totala styrkan nämnvärt påverkas. För supermakternas del kan avsevärda regionala tyngdpunktsförskjutningar ske inom ramen för den utgångsgruppering som betingas av det militära (militärpolitiska) läget. Utvecklingen på transportområdet ger ökade möjligheter att snabbt genomföra sådana förskjutningar.

Forskning om och utveckling av konventionella stridsmedel har enligt överbefälhavaren fått ökat och förnyat intresse som en följd av att kärnvapen uppfattas mera som ett politiskt än som ett militärt medel.

Överbefälhavaren sammanfattar utvecklingens inverkan på de konven-

tionella stridskrafterna på följande sätt.

För arméstridskrafterna förutses

- ökat tempo i striden genom såväl förbättrad terräng- och luftrörlighet som förbättrade möjligheter att leda striden,
- ökade möjligheter till strid dygnet runt, bl. a. genom bättre hjälpmedel för mörkerstrid,
- ökade möjligheter att upptäcka mål.

För marinstridskrafterna kan man vänta sig

- ökade räckvidder och ökad verkan av olika vapensystem,
- ökad satsning på robotar för insats mot mål på ytan och i luften,
- ökad rörlighet för underhållsresurser.

Flygstridskrafternas utveckling pekar mot

- ökad flexibilitet i valet av taktik, bl. a. genom tekniska förutsättningar att använda låga flyghöjder,
- ökade räckvidder, ökad uthållighet och därmed ökade möjligheter att utnyttja flygmaterielen,
- bättre stridsledning på stora avstånd.

För alla typer av stridskrafter skapas enligt överbefälhavaren bättre möjligheter att uppträda i telestörd miljö.

Mot bakgrund av den militärpolitiska, strategiska, ekonomiska och tekniska utvecklingen analyserar överbefälhavaren utvecklingens konsekvenser för Norden och Sverige. Han anför att de nordiska länderna i sin säkerhetspolitik är starkt beroende av varandra och att Sveriges väpnade neutralitetspolitik har underlättat för Norge och Danmark att vara NATO-medlemmar utan att i fredstid behöva ta emot trupper eller kärnvapen. Sveriges neutralitetspolitik har sannolikt också underlättat Finlands relationer till Sovjetunionen. Vad gäller den ekonomiska utvecklingen i Norden anser överbefälhavaren att utrikes- och försvarspolitiska hänsyn hittills har vägt tyngre än ekonomiska hänsyn vid de nordiska staternas säkerhetspolitiska ställningstaganden. Den fortgående internationella arbetsfördelningen med ökad specialisering och koncentration av olika industrier minskar självförsörjningsgraden. Ökade energibehov och därmed ökade importbehov av olja verkar i samma riktning. Oljetillgångar i Nordsjön kan dock minska beroendet av utomnordiska stater. Urbanisering, ökad elektrifiering och andra specialiseringsåtgärder ökar samhällets känslighet för angrepp.

Nordens strategiska betydelse är enligt överbefälhavaren främst knuten till fördelarna för ettdera stormaktsblocket att inneha territoriet. Geografiskt innebär detta att det strategiska intresset knyts främst till Nordkalottområdet och Östersjöutloppen. Även övriga delar av Norden kan enligt överbefälhavaren få strategiskt värde dels som genomgångsområden till Nordkalotten eller Östersjöutloppen, dels av luftoperativa skäl, dels för att möjliggöra egen och försvåra motståndarens marina aktivitet i Östersjön. Fortsatt framtida kommunikationsutbyggnad på Nordkalotten

i form av ökat antal mellanriksvägar, flera broar över älvarna, flera flygplatser m. m. ökar områdets tillgänglighet och användbarhet och därmed också dess strategiska betydelse.

Våra naturliga försvarsbetingelser är enligt överbefälhavaren gynnsamma. Han framhåller dock att kommunikationsutvecklingen samt stridskrafternas rörlighet ger olika tänkbara angripare större möjligheter både att sätta in anfall och att välja angreppsformer. Härtill bidrar även ökade transport- och speciella överskeppningsresurser i Östersjön samt ökad tillgång till flygtransportmedel.

Efter förslag från överbefälhavaren gav jag i oktober 1970 anvisningar om vilka angreppsfall som skulle vara styrande som miljöexempel och alltså ligga till grund för perspektivplanarbetet. I anvisningarna angavs sju olika angreppsfall som bl. a. beskriver följande angreppsmål och angreppsriktningar i skiftande kombinationer, nämligen

- angrepp mot norra Sverige i samband med en större operation på Nordkalotten,
- angrepp mot södra Sverige i samband med en operation som avser vinna kontroll över Östersjöutloppen samt
- angrepp mot Mellansverige i syfte att vinna kontroll över landets administrativa centra i förening med angrepp mot norra eller södra Sverige.

Angreppsfallen beskriver både sådana situationer där det svenska försvaret har hunnit mobiliseras och situationer där angreppet sker överraskande. Angreppsfallen beskriver anfall från både väster och öster. Angreppsfallen beskriver också "neutralitetssituationen", i vilken Sverige på grund av krig i omvärlden utsätts för olika slag av påfrestningar.

Av de nyssnämnda sju angreppsfallen föreslår överbefälhavaren att ett inte bör vara styrande, eftersom studier har visat att detta angreppsfall inte ger mer information än andra angreppsfall. Av de sex återstående angreppsfallen har fyra utnyttjats i perspektivplanarbetet. Två angreppsfall har av tidsskäl inte kunnat utnyttjas. Det ena angreppsfallet innebär bl. a. insats av stora luftlandsättnings- och flygtransportresurser samt flygresurser i övrigt. Det andra angreppsfallet innebär bl. a. anfall över hav i två anfallsriktningar.

Överbefälhavaren redovisar exempel på skilda krigsmaktsstrukturer enligt två operativa principer och med rimligt balanserad effekt i samtliga behandlade angreppsfall. Därjämte lämnar överbefälhavaren förslag till tilläggskrav, bl. a. som underlag för fortsatt perspektivplanering. Underlaget för detta arbete har varit de förut beskrivna allmänna förutsättningar och den information som angreppsfallen och tilläggskraven ger. Dessutom har resultat från andra studier och utredningar bl. a. avseende luftförsvarets utformning utnyttjats. För varje operativ princip anges exempel på strukturer på tre ekonomiska nivåer (nivåerna 1–3). De förband och system som ingår i krigsmaktsstrukturerna har sammanställts till avvägningsprogram.

För krigsmaktsstrukturerna redovisar överbefälhavaren tidpunkter för

beslut och handlingslinjer i stort för att kunna förverkliga intentionerna i de skilda krigsmaktsstrukturerna, s. k. beslutsträd. Vidare redovisas vilken inriktning studier, forskning och tekniskt utvecklingsarbete bör ha för att statsmakterna i framtiden skall kunna välja handlingslinjer och fatta erforderliga beslut i rätt tid.

De operativa principerna anger hur de förband och system som ingår i strukturerna i stort avses bli utnyttjade i ett krig. Principerna utgår med ett undantag från 1968 års målsättning för krigsmakten. Undantaget utgörs av målsättningens krav att varje vapenför svensk bör utbildas och har gjorts med stöd av mina anvisningar. En grund för överbefälhavarens arbete har vidare varit att krigsmakten skall utformas så att insats av enstaka kärnladdningar eller begränsad insats av biologiska och kemiska stridsmedel inte på ett avgörande sätt får påverka vår motståndsförmåga.

Överbefälhavaren redovisar två operativa principer, betecknade A och B. De skiljer sig från varandra genom att de på två olika sätt söker göra en angripares totala uppoffringar så stora som möjligt. Överbefälhavaren framhåller särskilt att eftersom en angripares slutliga värdering av uppoffringar, t. ex. i tid eller i inledande förluster, inte kan förutsägas är det inte möjligt att effektmässigt gradera strukturerna.

I strukturer enligt den operativa principen A skall krigsmakten utformas så att det tar så lång tid som möjligt att besätta Sverige. Försvaret skall inriktas på att ingen del av landet får uppges utan segt motstånd. Strävan skall vara att tillfoga angriparen stora förluster främst under striden vid kusten eller vid gränsen. Om anfallet inte kan hejdas, skall angriparen möta segt motstånd under de fortsatta striderna på svenskt territorium. Målet skall vara att den tid som krävs för operationen och angriparens uppoffringar i övrigt för att besätta landet skall te sig oacceptabla redan när angreppet planläggs.

Denna operativa princip medför att markstridskrafterna prioriteras. Därefter prioriteras sådana stridskrafter som kan understödja markstriden, främst attackflyg. Övriga typer av förband, t. ex. sjöstridskrafter och enheter inom luftförsvaret, ingår i sådant antal att ingen komponent är så svag att angriparen genom en måttlig anpassning av sina åtgärder kan utnyttja svagheter på ett sätt som är ogynnsamt för oss. Han tvingas då att ta hänsyn till dessa stridskrafter i sin planläggning och vid avvägningen av sina insatser.

I strukturer enligt den operativa principen B skall krigsmakten utformas med huvudsyftet att angriparens kvantitativa och kvalitativa insatser och förluster under inledningsskedet skall bli så stora som möjligt. Försvaret skall inriktas på att hindra angriparen att få fast fot på svenskt territorium. Strävan skall vara att påtvinga angriparen stora förluster före eller senast under striden vid kusten eller vid gränsen. Strävan skall vidare vara att vinna tid genom att störa angriparens anfallsförberedelser. Om anfallet inte kan hejdas, skall angriparens fortsatta framträngande på svenskt territorium fördröjas. Möjligheterna att genomföra en fördröjande strid blir mindre i B-strukturer än i A-strukturer. Målet skall vara att angriparens insatser i inledningsskedet och hans uppoffringar i övrigt skall

te sig oacceptabla för angriparen när han planlägger angreppet. Denna operativa princip medför att sjöstridskrafter, attackflyg och luftförsvaret prioriteras. Markstridskrafter ingår för gräns- och kustförsvaret. I övrigt ingår markstridsförband i sådant antal att angriparen måste ta hänsyn till dem i sin anfallsplanläggning och vid avvägningen av sina insatser. För de rörliga markstridskrafterna, främst brigaderna, eftersträvas i B-strukturer en hög kvalitet på bekostnad av kvantiteten. Detta kan medföra att vissa värnpliktiga inte utbildas.

Överbefälhavaren lägger också fram förslag om tilläggskrav som berör områdena beredskap, verkan under neutralitetstillstånd, uthållighet och skydd samt samordning med totalförsvaret i övrigt.

Beredskapskravet innebär att vår beredskap skall kunna anpassas efter den förvarning som bedöms möjlig. Kravet går således ut på att förhindra att vi utsätts för överraskande anfall.

Kravet på verkan under neutralitetstillstånd, dvs. då krig pågår i vår omvärld, innebär att våra resurser skall kunna utnyttjas även för att hävda det svenska territoriets integritet och vid behov även vår rätt att utnyttja det fria havet och luftrummet däröver.

Kravet på uthållighet innebär att försvarets behov av underhåll skall kunna tillgodoses även sedan resurser har förbrukats under en tids avspärrning.

Kravet på skydd medför särskilda problem i fråga om kärnladdningar, biologiska och kemiska stridsmedel. Begränsad insats av kärnladdningar får inte så allvarligt påverka vår förmåga till fortsatt motstånd, att vi därigenom ökar en angripares benägenhet att tillgripa kärnvapen. Motsvarande krav bör ställas på behovet av skyddsåtgärder mot biologiska och kemiska stridsmedel.

Kravet på samordning med totalförsvaret i övrigt ger grunder för uppgiftsfördelning och samverkan mellan krigsmakten samt civilförsvaret, det ekonomiska och det psykologiska försvaret.

Redovisningen i avvägningsprogram har i perspektivplanen gjorts enligt följande.

Avvägningsprogram	Omfattning
1	Rörliga markstridsförband
2	Lokalt bundna markstridsförband
3	Övervattensstridsförband
4	Fjärrstridsförband
5	Luftförsvarsstridsförband
6	Central och högre regional ledning
7	Allmän försvarsforskning
8	Gemensamma myndigheter och funktioner

De rörliga markstridsförbanden skall bekämpa en angripare som tränger fram över gräns eller kust och försvåra ockupation av hela landet eller del därav. Vissa förband skall i första hand kunna bekämpa sjömål.

I A-strukturerna utformas huvuddelen av förbanden för strid i de landsdelar där de avses verka. Vissa enheter utformas så att de med förstärkning blir allsidigt användbara. I B-strukturerna ges huvuddelen av förbanden en enhetlig utformning för allsidig användning i olika landsdelar. De ges en genomsnittligt hög kvalitet.

I perspektivet ingår fördelnings- och stridsgruppförband, olika typer av brigader, fristående bataljoner, skytteregementen och rörliga kustartilleriförband.

Fördelnings- och stridsgruppförbanden innefattar bl. a. ledningsförband och artilleribataljoner. Ledningsförbanden leder och samordnar markstridsförbandens strid inom en del av ett operationsområde. Artilleribataljonerna skall understödja övriga markstridsförband. Fördelnings- och stridsgruppförbanden ges i huvudsak samma utformning oberoende av struktur och ekonomisk nivå.

Fyra olika brigadtyper ingår i avvägningsprogrammet, nämligen infanteribrigader, norrlandsbrigader, pansarbrigader och mekaniserade brigader. Infanteri-, norrlands- och pansarbrigaderna ingår i A-strukturerna och de mekaniserade brigaderna i B-strukturerna.

Infanteribrigaderna utformas för all slags strid utom anfall i öppen terräng. Stridande delar görs terrängrörliga medan övriga delar i huvudsak endast har landsvägsrörlighet.

Norrlandsbrigaderna utformas för all slags strid i norrlandsterräng. Stridande delar med erforderligt understöd och underhåll görs terrängrörliga med bandvagnar.

Pansarbrigaderna utformas för anfalls- och fördröjningsstrid mot en pansarskyddad eller mekaniserad motståndare i öppen terräng. Förbanden utrustas med stridsvagnar och pansarbandsvagnar. Stridande delar görs terrängrörliga.

De mekaniserade brigaderna utformas för anfallsstrid i all slags terräng. För anfall i öppen terräng krävs förstärkning med fristående stridsvagnsbataljoner. Förbandens utformning anpassas för strid i hela landet. Stridande delar med erforderligt understöd och underhåll ges terrängrörlighet. De mekaniserade brigaderna ligger kostnadsmässigt mellan pansar- och infanteribrigaderna.

Fristående bataljoner för självständig strid i övre Norrland innefattas i samtliga strukturer. Härutöver tillkommer i B-strukturerna fristående stridsvagnsbataljoner för strid i öppen terräng.

Skytteregementena utformas för fördröjnings- och avvärjningsstrid i småbruten och betäckt terräng samt för avvärjningsstrid med stöd av befästningar vid öppen kust. Förbanden följer i huvudsak samma organisationsmönster som infanteribrigaderna men får lägre materiell kvalitet. Förbanden ingår endast i A-strukturerna och där endast på låg ekonomisk nivå.

De lokalt bundna markstridsförbanden skall, om möjligt med stöd av befästningar, försvara särskilt viktiga områden och objekt.

Vissa förband skall i första hand kunna bekämpa sjömål. Förbanden skall kunna mobiliseras snabbt.

I perspektivet ingår cykelskyttebataljoner, värnkompanier, övriga lokalförsvarsförband och fasta kustartilleriförband.

Cykelskyttebataljonerna utformas för försvarsstrid i småbruten och betäckt terräng. Förbandens utformning styrs av att äldre personal och materiel förs över från fältförbanden.

Värnkompanierna utformas för försvarsstrid med stöd av i fred byggda befästningar. De avses huvudsakligen för försvar av flygfält och hamnar samt av skansar vid kuster och gränser.

De övriga lokalförsvarsförbanden utgörs av bl. a. artilleri- och ingenjörkompanier, luftvärns- och underhållsförband, avsedda för understöd av de lokalt bundna markstridsförbandens strid. Till förbanden förs över personal och materiel från de rörliga markstridsförbanden.

Antalet lokalförsvarsförband görs i perspektivplanen avhängigt av antalet brigader (skytteregementen). I A-strukturerna är antalet lokalförsvarsförband därför genomgående högre än i B-strukturerna.

De fasta kustartilleriförbanden utformas främst för sjömålsbekämpning. De grupperas i anslutning till farvattenförträngningar, hamnar och troliga landstigningsplatser. I A-strukturerna nyanskaffas fasta kustartilleriförband under perspektivplaneperioden. I B-strukturerna avsätts inga medel för nyanskaffning, men befintliga eller redan beslutade förband kvarstår resp. sätts upp. De utnyttjas och underhålls på samma sätt som i A-strukturerna.

Övervattensstridsförbanden, skall bekämpa en angripares sjötransporter och sjöstridskrafter i samband med kustinvasion och lägga ut mineringar. Härutöver skall sjötransporter kunna skyddas. I B-strukturerna skall förbanden mer än vad fallet är i A-strukturerna kunna utnyttjas för koncentrerade insatser.

I perspektivet ingår olika ytattackförband, minfartyg, minröjningsförband och helikoptrar.

Ytattackförbanden utformas för anfall mot angriparens sjötransporter och sjöstridskrafter. De ges förmåga att verka under alla väderleksförhållanden. Förbanden utformas för att även skydda sjötransporter mot anfall på, under och över ytan. Förbanden ges förmåga till snabb och vid behov kustnära omgruppering mellan olika operationsområden. Som följd av avvägningsprogrammets inriktning i B-strukturerna ingår i dessa företrädesvis ytattackflottiljer, bestående av flottiljledare och torped(robot)-båtsdivisioner. Ytattackförbanden i övrigt består av torped(robot)båtar och patrullfartyg. De sistnämnda avses för övervakning och för strid på relativt korta avstånd i kustlandet och i skärgården. För vissa prioriterade sjöfartsskyddsuppgifter planeras korvettförband in i den ekonomiskt högsta B-strukturen.

Minfartygen utformas för att lägga ut omfattande mineringar och för att utbilda krigsbesättningar för hjälpminfartyg. Minfartygen ges i stort sett samma omfattning i båda strukturerna.

Minröjningsförbanden utformas för att säkra operationsfriheten för våra sjöstridskrafter och för att medverka i sjöfartsskyddet. De utformas för att delta även i försvaret mot överskeppningsföretag, främst genom utläggning av strandförsvarsmineringar. Minröjningsförbanden anpassas antalsmässigt till utvecklingen av förband för yt- och undervattensattack på de olika nivåerna samt till den prioriterade sjöfartens skyddsbehov. Mellan A- och B-strukturerna föreligger inga principiella skillnader. Helikoptrarna utformas för ubåtsjakt, spaning, havsövervakning och transporter.

Fjärrstridsförbanden skall i samband med invasion bekämpa en angripares stridskrafter, trupp- och underhållstransporter och militära anläggningar. Vissa förband skall kunna lägga ut minering. I A-strukturerna skall fjärrstridsförbanden i första hand kunna utnyttjas nära vår egen kust eller landgräns och för understöd vid markstrid. I B-strukturerna skall fjärrstridsförbanden kunna utnyttjas för att bekämpa angriparens anfallsförberedelser. Kraftsamlad insats skall kunna ske främst när angriparen rycker fram mot vår kust eller landgräns.

I perspektivet ingår ubåtsdivisioner samt tunga och lätta attackdivisioner.

Ubåtsdivisionerna utformas för att anfalla en angripares transporter av invasionsstyrkor och underhåll för dessa. Ubåtsförbanden ges förmåga att oberoende av teletekniska motåtgärder bekämpa även starkt skyddade transporter, att lägga ut mineringar och att under lång tid uppehålla sig inom ett operationsområde för anfall och spaning. Ubåtsförbanden ges samma utformning i alla strukturerna.

De tunga attackdivisionerna utformas för anfall mot mål till sjöss och på land. Mål som är starkt luftförsvarade och skyddade med teletekniska motmedel skall kunna bekämpas. Mål till sjöss skall kunna bekämpas oberoende av väder och ljusförhållanden. Förbanden skall kunna samverka med markstrids- och ytattackförband och skall vid behov kunna kraftsamlas till olika delar av landet. Förbanden skall kunna utnyttjas som jaktflyg, främst för bekämpning av transportflygplan. I den högsta A-strukturen och i de två högre B-strukturerna förutsätts att ett nytt attackflygplan utvecklas med högre kvalitet än i övriga strukturer.

De lätta attackdivisionerna utformas för anfall mot svagt luftförsvarade mål till lands eller nära vår kust till sjöss. Förbanden skall kunna utnyttjas för direkt samverkan med markstridsförband. De lätta attackflygplanen används i fred som skolflygplan.

Luftförsvarsstridsförbanden skall bekämpa en angripares flygföretag mot vårt land. I alla strukturer skall luftförsvaret främst skydda våra stridskrafter och de ledningsorgan som hör till dessa. Därutöver skall prioriterade objekt inom totalförsvaret i övrigt skyddas. I B-strukturerna tvingas angriparen till längre tids förbekämpning än i A-strukturerna innan invasionen kan fortsätta. I B-strukturerna skyddas totalförsvarsobjekt under förbekämpningsskedet i högre utsträckning än i A-strukturerna.

I perspektivet ingår resurser för stridsledning och luftbevakning (stril) samt jakt- och luftvärnsrobotförband.

Strilsystemet utformas för det aktiva luftförsvaret och för att förse totalförsvaret i övrigt med uppgifter om luftläget, så att erforderliga motåtgärder kan vidtas. Strilsystemet skall täcka hela landet och dess utformning variera med struktur och ekonomisk nivå. Det är i B-strukturerna av högre kvalitet än i A-strukturerna.

Jaktförbanden utformas i samtliga strukturer för att bryta eller reducera en angräpars anfallskraft genom luften. De utformas för att kunna bekämpa flygplan även i telestörd miljö. Jaktförbanden utformas för att kunna sättas in också som attackflyg mot kustnära sjömål och mål på marken. Antalet jaktdivisioner är högre i B-strukturerna än i A-strukturerna.

Luftvärnsrobotförband med skilda prestandanivåer ingår i avvägningsprogrammet. För närskyddet av militära förband och viktiga skyddsföremål inom det militära försvaret och totalförsvaret i övrigt utformas luftvärnsrobotbataljoner. Andra luftvärnsrobotförband med högre prestanda skall komplettera luftförsvaret i lägen, när jaktförsvaret har försvagats avsevärt under förbekämpningen. Behovet bedöms kunna tillgodoses endast i högre ekonomiska nivåer. Förbanden skall kunna verka oberoende av strilsystemet och utformas för insats mot mål på såväl låga som högre höjder.

Överbefälhavaren anför att k r i g s m a k t e n s u t v e c k l i n g påverkas av hur man värderar och avväger befintlig operativ styrka, operativ styrka under de närmaste åren och på längre sikt samt handlingsfrihet mot perspektivet. Denna handlingsfrihet tar sig konkret uttryck i investeringar i studier, forskning och teknisk utveckling. De skilda mål som handlingsfriheten kan omspänna kan enligt överbefälhavaren illustreras av krigsmaktsstrukturerna jämförda de olika typer av förband som kan ingå i dessa.

Utgångspunkten för beskrivning av beslutstidpunkter och handlingslinjer mot perspektivet måste enligt överbefälhavaren vara befintlig krigs- och fredsorganisation vid perspektivplaneperiodens början ("arvet"). Överbefälhavaren redovisar ingående läget inom krigsmakten vid perspektivplaneperiodens början, dvs. den 1 juli 1972.

Med utgångspunkt häri samt arvets avveckling har överbefälhavaren analyserat beslutstidpunkter och handlingslinjer för att förverkliga intentionerna i krigsmaktsstrukturerna. Resultatet av denna analys redovisas i form av s. k. beslutsträd. Sådana beslutsträd finns utarbetade för särskilt kapitalkrävande och betydelsefulla delprogram.

Samtliga brigadprogram är beroende av beslut om framtida värnpliktsystem samt krigs- och fredsorganisationens omfattning. Sådana beslut måste enligt överbefälhavaren fattas under planeringsperiodens första år, om en omorganisation skall kunna påbörjas under slutet av 1970-talet. Inom delprogrammen infanteri-, norrlands- och mekaniserade brigader påverkas den kvantitativa omfattningen av anskaffning av infanterikanonvagnar, artilleripjäser, terrängfordon, bandvagnar och nytt sambandssystem.

tem i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Inom pansarbrigad-programmet avser det väsentligaste beslutet framtida strukturinriktning (pansarbrigad eller mekaniserad brigad) och antalet brigader. En del av nuvarande pansarbrigader innehåller stridsvagn 101 och 102 vars livslängd upphör i början av 1980-talet resp. slutet av 1970-talet. Övriga pansarbrigader innehåller stridsvagn 103 som efter modifiering under 1980-talet bedöms kunna kvarstå in på 1990-talet. Beslut att utveckla en stridsvagn som ersättning för stridsvagn 101 och 102 måste enligt överbefälhavaren fattas under planeringsperiodens första år. Ett alternativ kan därvid vara en modifierad version av stridsvagn 103. Inom de rörliga kustartilleriförbanden måste beslut om eventuell anskaffning av ett nytt rörligt system fattas under slutet av 1970-talet. Beslut om prototyputveckling av ett sådant system, som är aktuellt i samtliga strukturer, måste fattas år 1974.

Inom det fasta kustartilleriet är ett beslut om fortsatt anskaffning av tungt fast artilleri främst av intresse. Ett sådant beslut måste enligt överbefälhavaren fattas år 1973. I slutet av 1970-talet blir det aktuellt med beslut om anskaffning av ytterligare lätta fasta batterier.

De sista motortorpedbåtarna och de äldre torpedbåtarna, fregatterna och jagarna utgår i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Inom ytattackprogrammet måste enligt överbefälhavaren beslut fattas om strukturinriktning av programmet, dvs. anskaffning av flottiljledare och torped/robotbåtar, eventuellt korvetter eller enbart torped/robotbåtar under mitten av 1970-talet. Beslut om anskaffning av patrullfartyg måste enligt överbefälhavaren fattas år 1973.

Vad gäller ubåtsförbanden måste beslut om anskaffning av ubåt A 14, som f. n. är under projektering, ske år 1972. Denna typ skall ersätta utbåtarna av Abborren- och Hajenklassen som utgår under mitten och slutet av 1970-talet. Vidare krävs år 1977 beslut om anskaffning och tillverkning av en inom landet utvecklad typ (A 17) eller beslut om studier rörande utlandsköp av de ubåtar som i mitten av 1980-talet skall ersätta nuvarande ubåtar av Drakentyp.

För de tunga attackdivisionerna behövs beslut om utveckling inom landet av ett nytt kvalificerat krigsflygplan, som i första hand avses ersätta AJ 37 Viggen från mitten av 1980-talet. Denna beslutstidpunkt ligger enligt överbefälhavaren i mitten av 1970-talet och måste föregås av studier rörande olika kvalitetsalternativ. Alternativ till utveckling inom landet av ett nytt flygplan är utveckling av Viggenplattformen, licenstillverkning av utländskt flygplan eller köp av utländskt flygplan. Om beslut fattas år 1975 om utveckling av ett nytt flygplan inom landet, bör detta följas av ett anskaffningsbeslut i början av 1980-talet. Enligt överbefälhavaren är utveckling inom landet av ett nytt kvalificerat krigsflygplan ett beslutsalternativ endast på den högsta ekonomiska nivån i A-strukturerna och i de två högsta nivåerna i B-strukturerna.

Beträffande de lätta attackdivisionerna gäller frågan kvalitetsalternativ hos det flygplan som i början och mitten av 1980-talet skall ersätta de nuvarande Sk 60-divisionerna. Denna beslutstidpunkt ligger i slutet av

1970-talet. I det ena av de f. n. två aktuella kvalitetsalternativen läggs huvudvikten på flygplanets funktion som vapenplattform (attackflygplan), medan huvudvikten i det andra alternativet läggs på flygplanets funktion som skolflygplan.

Inom stridsledningsfunktionen är fyra olika kvalitetsnivåer aktuella. Den lägsta kvalitetsnivån som är aktuell i struktur A 3 innebär inriktning mot freds- och neutralitetsfunktionen, medan den högsta kvalitetsnivån som är aktuell i struktur B 1 innebär att stridsledningssystemet ges en sådan uthållighet att luftläge och stridsledning kan lämnas totalförsvaret även efter ett förbekämpningsskede. Beslutstidpunkter för val av alternativ är mitten och slutet av 1970-talet. Fortsatta studier av olika kvalitetsalternativ pågår inom ramen för särskilda systemstudier.

Den utveckling som f. n. pågår av flygplan JA 37 Viggen inom delprogrammet jaktdivisioner avses leda fram till beslut om anskaffning i mitten av 1970-talet. JA 37 Viggen som ingår i alla strukturerna skall ersätta nuvarande J 35 Draken som utgår i slutet av 1970- och början av 1980-talet. Besluten inom delprogrammet rör därför enbart frågan om anskaffningens omfattning.

Det militära försvarets programplaner

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande uppdrog jag i mars 1971 åt överbefälhavaren att utarbeta programplaner för det militära försvaret som underlag för statsmakternas beslut om tilldelning och användning av resurser i stort under budgetåren 1972/73–1976/77.

I direktiven angavs att som utgångspunkt för planeringen för vart och ett av budgetåren 1972/73–1976/77 skulle tills vidare gälla en utgiftsram för det militära försvaret om 6 230 milj. kr. i prisläge maj 1970, inkl. 370 milj. kr. för sociala kostnader. Beloppet motsvarar 6 380 milj. kr. i prisläge februari 1971. För denna ekonomiska nivå skulle en fullständig programplan utarbetas. Härutöver skulle översiktliga programplaner redovisas för tre nivåer som fr. o. m. budgetåret 1973/74 har en annan inriktning än den tidigare angivna nivån, nämligen en nivå som innebär en ökning av utgiftsramen med 100 milj. kr. per budgetår, en som innebär en ökning med 50 milj. kr. och en som innebär en minskning med 50 milj. kr. per budgetår. Dessutom angavs att i planeringen fick förutsättas att följande belopp skulle ställas till förfogande utöver de angivna utgiftsramarna, nämligen 40 milj. kr. budgetåret 1972/73, 40 milj. kr. 1973/74 och 30 milj. kr. 1974/75. I samtliga nivåer skulle 50 milj. kr. per år av utgiftsramen reserveras för förbättring av värnpliktsförmånerna.

I september och oktober 1971 överlämnade överbefälhavaren till Kungl. Maj:tt programplaner för perioden 1972/73–1976/77. I dessa behandlas det militära försvarets utveckling under den angivna perioden på fem olika ekonomiska nivåer. Planerna omfattar bl. a. överbefälhavarens förslag till avvägning mellan operativ styrka på kort sikt och handlingsfrihet på lång sikt.

Överbefälhavaren anför att direktiven ekonomiskt innebär avvikelser såväl från hittillsvarande långsiktsplaner för perioden 1971/72–1976/77 som från de ekonomiska utgångsvärden som har gällt för den i mars 1971 överlämnade perspektivplanen genom att man går över från planering i fast penningvärde till planering med enbart nettoprisindex som grund för prisregleringen. Planeringen i fast penningvärde har enligt överbefälhavaren varit grunden för fasthet och rationalitet i anskaffnings-, organisations- och utbildningsverksamheten och en förutsättning för de erkänt goda resultat krigsmakten har nått i dessa avseenden.

Härtill kommer enligt överbefälhavaren ytterligare kostnadsökningar av olika slag. I den horisontella ekonomiska nivån måste därför enligt överbefälhavaren under femårsperioden 1972/73–1976/77 reduceringar av storleksordningen 2 miljarder kr. göras jämfört med vad överbefälhavaren tidigare har planerat.

Samtliga de fyra ekonomiska nivåer som har angetts i direktiven innebär enligt överbefälhavaren att krigsmaktens reella planeringsinnehåll minskar i förhållande till den planering som tidigare har företagits och som redan den enligt överbefälhavaren medför reducerad operativ styrka i förhållande till läget år 1972. Överbefälhavaren har därför valt att benämna de i direktiven angivna fyra nivåerna minskningsnivåerna 1–4 (nivåerna M 1–M 4).

Utöver de i direktiven angivna programplanerna har överbefälhavaren bl. a. mot bakgrund av den information som har erhållits vid perspektivplanearbetet utarbetat en programplan på en femte, högre ekonomisk nivå, kallad bibehållandenivån (B-nivån). Programplanerna på övriga nivåer presenteras som avvikelser från B-nivån.

B-nivån förutsätter enligt överbefälhavaren att före den 1 juli 1972 fattade beslut skall förverkligas. Under kommande femårsperiod skall dessutom den i förhållande till år 1968 reducerade operativa styrka som finns år 1972 i stort vidmakthållas. Detta skall ske genom att man täcker väsentliga brister som kommer att uppstå mot bakgrund av kravet på operativ styrka. Handlingsfrihet skall finnas att nå perspektivplanens alternativ.

Överbefälhavaren har utnyttjat följande planeringsramar (milj. kr.; prisläge februari 1971).

Nivå	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77
B	6 920	6 984	7 181	7 329	7 394
M 1	6 420	6 520	6 610	6 680	6 780
M 2	6 420	6 470	6 510	6 530	6 580
M 3	6 420	6 420	6 410	6 380	6 380
M 4	6 420	6 370	6 310	6 230	6 180

För B-nivån samt för nivåerna M 1 och M 3 har överbefälhavaren utarbetat programplaner samt analyserat strategiska, försvarsindustriella och övriga konsekvenser. Nivåerna M 2 och M 4 har behandlats endast översiktligt.

Överbefälhavaren framhåller att programplaneringen primärt styrs av de uppgifter krigsmakten skall kunna lösa i framtiden. De åtgärder som vidtas under programplaneperioden syftar till att så långt möjligt tillgodose såväl behovet av operativ styrka under 1970-talet som önskemålet att skapa förutsättningar för att kunna nå olika mål på längre sikt. Exempel på de senare har formulerats i det militära försvarets perspektivplan.

Utgångspunkterna för programplaneringen har varit i stort desamma som för perspektivplaneringen.

I fråga om den internationella utvecklingen anser överbefälhavaren att Berlinavtalet och Västtysklands deklarerade avsikt att som en följd av detta ratificera icke-våldsavtalet med Sovjetunionen och fördraget med Polen ter sig som ett väsentligt bidrag till strävandena att minska den politiska spänningen i Europa. De nämnda avtalen baseras på en bibehållen militär maktbalans i Europa under nu överblickbar tid. Den politiska avspänningen får dock varaktig, reell betydelse först om den resulterar i konkreta militärpolitiska åtgärder i form av sänkt rustningsnivå. Inga tecken tyder enligt överbefälhavaren f. n. på en sådan utveckling.

Det internationella läget under 1970-talet kommer enligt överbefälhavaren att innehålla starka inslag av intressesmotsättningar och krisanledningar. Spänningsläget mellan supermakterna och de stora maktblocken liksom i åtskilliga fall också mellan andra stater kommer att variera. Så kommer också konflikt- och krigsriskerna att göra. Supermakterna och stormakterna i övrigt kommer att behålla och vidareutveckla sina militära resurser. Risken för krig ligger enligt överbefälhavaren främst i felkalkyl eller i upptrappning av ursprungligen lokala konflikter.

Överbefälhavaren framhåller i redovisningen av programplanerna att den svenska säkerhetspolitiken och det svenska försvarets styrka har stor betydelse för läget i Norden och är av betydelse också för läget inom hela Östersjöområdet. Ett starkt och balanserat svenskt försvar bidrar enligt överbefälhavaren väsentligt till stabiliteten i Norden och minskar därigenom riskerna för krig inom detta område.

Överbefälhavaren anför inledningsvis att den av 1968 års riksdag fastställda målsättningen för krigsmakten utgör en allmängiltig politisk manifestation. Målsättningen ställer också enligt överbefälhavaren ett antal krav på försvaret vilket förutsätter ett samband mellan målsättningen och försvarets förmåga att uppfylla denna. Stridande förband och vapensystem som verkar i invasionsförsvaret prioriteras. Inom ramen härför tillgodoses insatsberedskap och verkan under neutralitet.

Överbefälhavaren anför vidare att vid utformningen av planer på olika ekonomiska nivåer har avvägningen mellan kort- och långsiktiga behov varit det viktigaste problemet. De kortsiktiga behoven betingas därvid av de ekonomiska bindningar som blir en följd av beslut fattade före år 1972 och av åtgärder som vidtas för att tillgodose den operativa styrkan under 1970-talet. De långsiktiga behoven är beroende av de åtgärder som vidtas under programplaneperioden för att skapa handlingsfrihet att på sikt kunna nå utformningar av försvaret enligt perspektivplanens skilda

ekonomiska nivåer. Dessa åtgärder påverkar försvarets effekt under 1980-talet. Avvägningen mellan kort- och långsiktiga åtgärder blir emellertid enligt överbefälhavaren svårare ju lägre den ekonomiska nivån är till följd av att det fria ekonomiska utrymmet minskar. Vid avvägning mellan kort- och långsiktiga åtgärder har överbefälhavaren ansett det nödvändigt att prioritera sådana åtgärder som ger operativ styrka på kort sikt. I de olika nivåerna innebär detta följande.

I B-nivån kan enligt överbefälhavaren avvägningen mellan kort- och långsiktiga behov ske på ett i huvudsak balanserat sätt. Grundtanken är att under 1970-talet i stort behålla den operativa styrka som finns år 1972. Samtidigt kan medel avsättas under femårsperioden för att få i huvudsak godtagbar handlingsfrihet att nå utformningar inom perspektivplanens hela spännvidd.

I nivå M 1 måste såväl kort- som långsiktiga åtgärder beskäras. Genom att prioritera åtgärder som ger effekt på kort sikt kan minskning i den operativa styrkan motverkas. En begränsad handlingsfrihet kan enligt överbefälhavaren skapas efter år 1977 för att nå utformningar på perspektivplanens nivåer 2 och 3.

I nivåerna M 2 och M 3 är det enligt överbefälhavaren inte möjligt att åstadkomma nödvändiga besparingar i förhållande till nivå M 1 genom en ytterligare allmän reduktion av såväl kortsiktiga som långsiktiga behov. Bristande balans måste uppstå under avsevärd tid efter programplaneprodukten. Kraftiga ingrepp i ett fåtal kostnadskrävande funktioner måste enligt överbefälhavaren vidtas. Snabb minskning av krigsorganisationen och införande av kategoriklyvning för de värnpliktiga är åtgärder som eventuellt skulle kunna frigöra erforderliga medel. Ett annat sätt är att avbryta utvecklingen av jaktflygplanet JA 37 Viggen.

Kategoriklyvningen skulle enligt överbefälhavaren behöva uppgå till ca 30 %. Detta ger besparingar redan under femårsperioden även om ekonomisk kompensation ges de värnpliktiga som utbildas. Denna och i övrigt erforderliga kvalitativa och kvantitativa minskningar av viktiga funktioner leder enligt överbefälhavaren till att den operativa styrkan under 1970-talet går ned starkt och kommer att minska ytterligare på 1980-talet.

Att avbryta utvecklingen av jaktflygplanet JA 37 Viggen frigör enligt överbefälhavaren medel så att man i nivåerna M 2 och M 3 under programplaneprodukten kan nå nivå M 1 för övriga funktioner. De sedan andra världskriget uppbyggda resurserna inom landet för utveckling av flygplan kommer sannolikt att raderas med direkta återverkningar på såväl den svenska industrin som på möjligheterna att anskaffa flygplan som är speciellt anpassade för svenska förhållanden. Oberoende av om framtida flygplanssystem anskaffas genom köp utomlands eller genom licenstillverkning av utländska system leder detta enligt överbefälhavaren till ett inte önskvärt beroende av främmande makt. Sådana alternativ är dessutom behäftade med stor osäkerhet i fråga om såväl ekonomi som kvalitet och kvantitet för det framtida jaktförsvaret.

I nivåerna M 2 och M 3 har överbefälhavaren med hänsyn till den

operativa styrkan under 1970-talet och handlingsfriheten mot 1980-talet samt efter vägning av för- och nackdelar i övrigt sett sig nödsakad att utgå från att jaktflygplanet JA 37 Viggen inte utvecklas, trots att grundliga studier har visat att detta är ett för svenska förhållanden mycket väl lämpat jaktflygplan.

Med hänsyn till att ett avbrytande av utvecklingen av jaktflygplanet JA 37 Viggen medför allvarliga operativa, ekonomiska och industriella konsekvenser har överbefälhavaren speciellt granskat olika möjligheter att reducera betalningsbehovet för JA 37 Viggen under programplaneperioden. Granskningen visar att en senareläggning av leveransstarten med ca ett år är möjlig. Detta medför emellertid att attack- och spaningsversionerna av Viggen måste anskaffas i avsevärt lägre takt än den i nivå M 1 planerade, vilket bl. a. innebär ökade kostnader för varje plan beroende på träffade avtal med flygindustrin. Överbefälhavaren bedömer det möjligt att genom senareläggningen minska utgifterna under programplaneperioden med ca 150 milj. kr. Överbefälhavaren framhåller emellertid att totalkostnaderna för ett och samma antal flygplan härigenom kan väntas öka med flera hundra milj. kr.

Överbefälhavaren bedömer det dessutom möjligt att utöver de personalreduceringar som har planerats i nivå M 1 göra ytterligare reduceringar som under programplaneperioden kan ge besparingar på ca 50 milj. kr.

De totalt möjliga utgiftsreduceringarna under programplaneperioden jämfört med nivå M 1 skulle enligt överbefälhavaren kunna uppgå till omkring 200 milj. kr. Detta motsvaras enligt överbefälhavaren i stort av en utgiftsram för krigsmakten under perioden som innebär en successiv årlig ökning med något över 50 milj. kr. fr. o.m. budgetåret 1972/73 i förhållande till nivå M 3.

Överbefälhavaren anför att detta planeringstekniska exempel ger något mindre handlingsfrihet och något ökat resursbehov efter år 1977 för krigsmakten i sin helhet än nivå M 1 i fråga om möjligheterna att nå strukturer på perspektivplanens två lägsta ekonomiska nivåer. Detta innebär dock en väsentligt bättre handlingsfrihet än nivå M 2 främst därför att jaktversionen av Viggen kan anskaffas.

Överbefälhavaren har utgått från att allmän värnplikt behålls under femårsperioden men att värnpliktskostnaderna på nivåerna M 1–M 4 måste minskas. Överbefälhavaren har härvid valt att förkorta grundutbildningens längd för de värnpliktiga. Överbefälhavaren anser att de besparingar som kan göras på repetitionsutbildningen inte motsvarar uppföringarna och föreslår därför inte någon förkortning av denna utbildning.

En sänkning av tjänstetidens övre gräns för de värnpliktiga från 47 år till lägre ålder kan enligt överbefälhavaren frigöra vissa medel men leder till minskning av krigsorganisationen på ett sätt som inte svarar mot den ekonomiska vinsten.

Nivå M 4 innebär enligt överbefälhavaren en successiv årlig minskning i förhållande till budgetåret 1972/73 av den reella köpkraften med 100 milj. kr. fr. o. m. 1973/74 eller med 1 miljard kr. under femårsperioden. Det nuvarande fria ekonomiska utrymmet tas till stor del i anspråk för att

anpassa verksamheten till utgiftsramen för nivå M 4. Den krigsmaktssammansättning som blir möjlig i nivå M 4 kommer enligt överbefälhavaren att skilja sig väsentligt både från de exempel som redovisas i perspektivplanen och de utformningar som redovisas för nivåerna M 1, M 2 och M 3. Flera viktiga funktioner kommer att behöva utgå eller kraftigt beskäras redan under den närmaste femårsperioden. Efter hand måste väsentliga delar av svensk försvarsindustri avvecklas. Detta leder enligt överbefälhavaren till ökat beroende av främmande makt.

Sammanfattningsvis anför överbefälhavaren beträffande nivå M 4 att en prolongering av denna leder till snabb nedrustning av det försvar som nu finns. Krigsmaktens uppgifter och mål måste i grunden omprövas. Studie- och utredningsunderlag för en sådan inriktning föreligger inte. Programplanerna på nivå M 4 kan därför enligt överbefälhavaren inte utarbetas förrän försvarets roll i säkerhetspolitiken har omprövats och definierats, statsmakterna tagit ställning till mål för och allmän inriktning av försvaret samt studier och utredningar om invasionsförsvarets förande har genomförts.

I samtliga ekonomiska nivåer behålls allmän värnplikt. I ekonomiska nivåer under B-nivån förkortas grundutbildningen för de värnpliktiga till lägst 7,5 månader.

Avvägningsprogrammen utformas i stort enligt följande.

Rörliga markstridsförband. Antalet kvalificerade arméförband minskas i alla ekonomiska nivåer genom att brigader, fördelningsförband och andra förband i viss omfattning successivt byts ut mot skytteregementen och andra förband med lägre kvalitet. Utbytet får större omfattning i nivåerna M 1-M 4 än i B-nivån. Omorganisationen sker i samtliga nivåer efter år 1977. Den materiella kvaliteten i förbanden under programplaneperioden är lägre i nivåerna M 1-M 3 än i B-nivån.

De rörliga kustartilleriförbandens antal ökas under perioden som följd av tidigare beslut och behålls i stort tiden närmast därefter oavsett nivå.

Lokalt bundna markstridsförband. Antalet lokalförsvarsförband behålls i stort under programplaneperioden oberoende av ekonomisk nivå. Personalens utbildning och materielen anpassas på längre sikt i takt med genomförda förändringar för de kvalificerade förbanden.

De fasta kustartilleriförbanden minskas något under perioden i samtliga nivåer. Anskaffningen av fast tungt artilleri fortsätter.

Övervattensstridsförband. Antalet jagare minskas under perioden. Fartygstypen utgår helt i början av 1980-talet. Handlingsfrihet skapas för att kunna ersätta jagarna med flottiljedarfartyg efter programplaneperioden. Alternativt anskaffas flottiljedarare i B-nivån med början under perioden med syfte att frigöra jagare för eskortuppgifter.

På samtliga nivåer anskaffas ett varierande antal patrullfartygsförband. Förbanden ges begränsad eskortkapacitet i fråga om luft- och ytförsvar.

Antalet fregatter minskas under perioden. Fartygstypen utgår helt i slutet av 1970-talet. Som ersättning påbörjas i B-nivån antingen anskaffning av korvetter eller överföring av jagare för eskortuppgifter. Övriga förband vidmakthålls i stort under programplaneperioden.

Fjärrstridsförband. Antalet ubåtsförband minskas något under perioden i samtliga ekonomiska nivåer. Anskaffning av ubåt av ny typ påbörjas i samtliga nivåer.

Antalet flygattackförband minskas under 1970-talet i samtliga ekonomiska nivåer. Pågående ersättning av attackflygplanet A 32 Lansen med AJ 37 Viggen genomförs under programplaneperioden. Lätta flygattackförband organiseras på samtliga ekonomiska nivåer. Utveckling av ett nytt attackflygplan för 1980- och 1990-talens behov påbörjas i B-nivån.

Luftförsvarsstridsförband. Antalet jaktförband J 35 Draken behålls under perioden på samtliga ekonomiska nivåer. I B-nivån och nivå M 1 påbörjas ersättning med jaktflygplanet JA 37 Viggen omedelbart efter perioden. Antalet sådana förband blir färre än i dagens krigsorganisation. I nivåerna M 2 och M 3 kan ett nytt jaktflygplan anskaffas genom licenstillverkning eller köp av utländskt flygplan. En senareläggning av anskaffningen blir troligen nödvändig.

Modernisering och komplettering av stridsystemet sker i varierande omfattning på de olika ekonomiska nivåerna.

Nuvarande luftvärnsbataljoner behålls under perioden och utrustas med luftvärnsrobotsystem som tillförs krigsorganisationen från slutet av 1970-talet.

Central och högre regional ledning. Avvägningsprogrammet behålls i huvudsak oförändrat under perioden. I nivåerna M 1–M 4 skall antalet anställda minskas.

Spaningsflygplanet S 37 Viggen tillkommer som ersättning för nuvarande flygplantyper med början omedelbart efter perioden. Antalet förband går ned på längre sikt.

I B-nivån förbättras den tunga flygtransportkapaciteten. Flygbassystemets uthållighet förstärks i samtliga nivåer. Omfattningen av denna förstärkning varierar med ekonomisk nivå.

Allmän försvarsforskning. Arbete pågår med att närmare precisera den allmänna försvarsforskningens inriktning. Avvägningsprogrammet inriktas i huvudsak efter de varierande behoven inom övriga avvägningsprogram i skilda ekonomiska nivåer.

Gemensamma myndigheter och funktioner. Avvägningsprogrammet anpassas till utvecklingen inom övriga avvägningsprogram. Inom programmet eftersträvas i samtliga nivåer rationaliseringar som gör det möjligt att minska antalet anställda. I nivåerna M 1–M 4 sänks därutöver ambitionsnivån och minskas antalet anställda ytterligare.

Överbefälhavaren framhåller att de resurser som tilldelas krigsmakten under programplaneperioden i väsentlig omfattning påverkar krigsorganisationens utformning först i slutet av 1970-talet. Tilldelade medels storlek och utnyttjande kommer därför att vara styrande för utvecklingen på lång sikt.

Överbefälhavaren redovisar resultatet av studier av de strategiska konsekvenserna är 1982 av ett försvar på nivåerna B, M 1 och M 3. Studierna har genomförts mot bakgrund av angreppsfall som har godkänts som miljöexempel för perspektivplaneringen. Försvarets effekt har

därvid värderats med utgångspunkt i beräkningar och bedömningar av de uppoffringar som försvaret åsamkar en angripare i form av insatser, förluster, tider, bindningar och risktaganden. I det följande redovisas i sammanfattad form resultatet av överbefälhavarens studier samt överbefälhavarens bedömning av i vilken utsträckning försvarets effekt motsvarar de operativa krav som bör ställas på krigsmakten, bl. a. mot bakgrund av våra nuvarande säkerhetspolitiska mål.

Överbefälhavaren framhåller att om angriparen kan avsätta längre tid för att nå de uppställda målen i Sverige eller om han är beredd att sätta in större styrkor än vad angreppsfallen förutsätter kommer försvaret på alla nivåer i motsvarande grad att få minskade möjligheter att motsvara de uppställda kraven.

Försvarets styrka i B-nivån medför att en angripare inte kan vara säker på att uppfylla angreppsfallens tidskrav med de resurser som har bedömts vara tillgängliga för uppgiften. En kustinvasion mot detta försvar löper risk att misslyckas. Vid överraskande anfall bedöms försvaret ha möjlighet att genomföra mobilisering, om måttliga beredskapshöjningar har vidtagits. Tillfredsställande förmåga att avvisa kränkningar finns. Försvaret bedöms i betydande grad minska Nordens aktualitet som operationsområde.

Försvarets styrka och sammansättning ger förutsättningar att avvärja invasion i en huvudriktning samtidigt som fördröjningsstrid under längre tid kan föras i en annan riktning. Vitala totalförsvarsanordningar kan ges skydd. Försvaret motsvarar i denna nivå enligt överbefälhavaren i huvudsak de uppställda kraven.

En angripares mindre uppoffringar i de studerade angreppsfallen i fråga om tid, resursinsats och förluster bedöms vara betydelsefulla vid hans överväganden inför ett eventuellt anfall mot ett försvar i nivå M 1. Angreppsfallens förutsättningar beträffande disponerad tid och tillgängliga resurser ger enligt överbefälhavaren angriparen goda säkerhetsmarginaler vid ett anfall mot försvar i denna nivå. Uthålligheten och möjligheterna att möta oförutsedda händelser är reducerade i förhållande till B-nivån genom att endast obetydliga stridskrafter kan avsättas för att tillgodose den operativa handlingsfriheten. Möjligheterna att vid överraskande anfall genomföra mobilisering blir i stort sett desamma som i B-nivån. Förmågan att avvisa kränkningar till sjöss och att skydda sjöfart blir sämre än i B-nivån. Skillnaderna i förhållande till B-nivån innebär enligt överbefälhavaren att försvarets fredsbevarande effekt måste bedömas vara väsentligt mindre.

Under förutsättning att tiden medger gruppering och övriga förberedelser finns möjligheter att avvärja invasion i en huvudriktning. I en annan samtidig huvudriktning kan målet inte sättas högre än fördröjning under begränsad tid. Försvaret uppfyller i nivå M 1 under programplaneprodukten enligt överbefälhavarens bedömning i huvudsak de uppställda kraven. Kort därefter går effekten ned så mycket att principerna för försvarets förande kan behöva omprövas.

I nivå M 3 är skillnaderna i en angripares uppoffringar så markanta och

erforderlig resursinsats så långt under vad angriparen enligt angreppsfallen bedömts vara beredd att avdela att ett försvar i denna nivå inte bedöms ha erforderlig effekt i situationer liknande dem som angreppsfallen exemplifierar. Uthålligheten och möjligheterna att möta oförutsedda händelser är starkt begränsade i förhållande till B-nivån genom att alla kvalificerade stridskrafter måste sättas in redan inledningsvis. Vid överraskande anfall beräknas mobilisering kunna genomföras endast om betydande beredskapshöjningar har genomförts dessförinnan. Förmågan att ingripa mot neutralitetskränkningar till sjöss och i luften är mindre och i övriga fall i stort sett densamma som i nivå M 1. Försvarets fredsbevarande effekt blir mindre än i nivå M 1.

Överbefälhavaren bedömer att försvarets styrka och sammansättning i nivå M 3 medger att endast fördröjningsstrid under begränsad tid kan föras i två samtidiga huvudriktningar. Möjligheterna att gruppera om stridskrafter till hotade områden är små. Försvaret motsvarar i denna nivå inte de uppställda kraven.

Beträffande konsekvenserna på längre sikt framhåller överbefälhavaren att effektskillnaderna mellan nivåerna kommer att starkt understrykas, om anslagsutvecklingen skulle komma att bli oförändrad även under nästa programplanepperiod.

De strategiska konsekvenserna blir därvid enligt överbefälhavarens uppfattning särskilt i nivåerna M 3 och M 4 utomordentligt allvarliga som en följd av att krigsorganisationen i början av 1980-talet måste minskas starkt både kvantitativt och kvalitativt. Överbefälhavaren anför att målsättningen för krigsmakten och principerna för försvarets förande därvid måste ändras.

I programplanerna har överbefälhavaren även analyserat möjligheterna att i de olika programplanenivåerna nå de alternativ som har exemplifierats i perspektivplanen i form av strukturer på nivåerna 1–3.

B-nivån ger därvid enligt överbefälhavaren möjligheter att nå perspektivplanens samtliga alternativ. Sålunda har åtgärder planerats in som vid ökad medelstilldelning efter år 1977 möjliggör att exemplifierade strukturer för perspektivplanens högsta nivå (A 1 och B 1) kan nås. Likaså finns möjligheter att genom successiva beslut nå en balanserad utveckling mot perspektivplanens lägre ekonomiska nivåer.

Nivå M 1 ger enligt överbefälhavaren möjligheter att uppnå krigsmaksstrukturer på perspektivplanens nivåer 2 och 3. En prolongering av medelstilldelningen enligt denna nivå (ökning med 100 milj. kr. per budgetår) möjliggör en krigsmaksstruktur som i slutet av 1980-talet ligger i närheten av strukturerna på perspektivplanens nivå 2. En nominellt oförändrad ram efter år 1977 skulle på motsvarande sätt möjliggöra att nå strukturer på perspektivplanens nivå 3.

Nivåerna M 2 och M 3 skiljer sig från nivå M 1 beträffande utvecklingsmöjligheterna på sikt därigenom att förutsättningar inte längre kommer att finnas att inom landet typutveckla krigsflygplan. Jämfört med nivå M 1 medför detta enligt överbefälhavaren kraftigt ökade svårigheter att nå olika mål på sikt, främst i fråga om jaktfunktionen under 1980-talet men

även på längre sikt vad gäller attackfunktionen. Anskaffning måste ske genom licenstillverkning eller direktköp av utländska flygplanssystem.

Eftersom jaktflygplanet JA 37 Viggen inte utvecklas i nivåerna M 2 och M 3 krävs avsevärda medel för jaktfunktionen efter år 1977. Särskilt i nivå M 3 måste stora inskränkningar ske av all övrig materielanskaffning. Den materiella kvaliteten inom försvaret i övrigt skulle därvid enligt överbefälhavaren bli så kraftigt minskad att balansen mellan olika funktioner inte kan upprätthållas.

För att från nivå M 3 kunna nå perspektivplanens exemplifierade strukturer på nivåerna 2 och 3 behövs, utöver det för nivå M 1 redovisade medelsbehovet, ett tillskott för att täcka merutgifterna för köp eller licenstillverkning av ett utländskt flygplan. En grov uppskattning av dessa merutgifter tyder enligt överbefälhavaren på att den miljard som sparas före år 1977 vid en nedgång från nivå M 1 till nivå M 3 kommer att medföra utgifter efter år 1977 som avsevärt överstiger detta belopp.

Överbefälhavaren anför att en prolongering av nivå M 3 innebär att en strukturförändring måste ske inom krigsmakten. Nya sätt att genomföra invasionsförsvaret måste då studeras. För att undvika felinvesteringar måste en omstrukturering ske tidigt och nya principer för försvarets utformning och förande införas. De metoder och medel som då blir aktuella kommer enligt överbefälhavaren att radikalt avvika från de principer som har legat till grund för perspektivplanen. Det försvar som blir möjligt att hålla står enligt överbefälhavaren inte i rimlig proportion till de uppgifter som har kommit till uttryck i de styrande angreppsfallen och tilläggskraven.

Vid programplanernas behandling i militärledningen har försvarsgrenscheferna samt cheferna för försvarets materielverk och försvarets forskningsanstalt anmält avvikande meningar avseende programplanernas utformning i B-nivån samt nivåerna M 1, M 2 och M 3. För ytterligare kännedom om perspektiv- och programplanerna hänvisas till försvarsutredningens betänkande (SOU 1972:4 s. 51 -76).

Perspektiv- och programplaner för civilförsvaret

Civilförsvarets perspektivplan

Kungl. Maj:t uppdrog i september 1968 åt civilförsvarsstyrelsen att före den 1 mars 1971 komma in med perspektivplan för civilförsvarets utveckling under en femtonårsperiod räknat fr. o. m. år 1972. Samtidigt bemyndigades chefen för försvarsdepartementet att ge närmare anvisningar för planens uppgörande.

Med stöd av detta benyndigande lämnade jag i september 1968 de första anvisningarna för planeringen. I anvisningarna angavs bl. a. att de ekonomiska förutsättningarna för perspektivplanen skulle begränsas av en undre totalram för civilförsvaret om 100 milj. kr. och en övre totalram om 400 milj. kr. år 1987. Totalramens förändring från nuläget förutsattes ske linjärt. De angivna ramarna avsåg kostnaderna för samtliga civilförsvarsåtgärder utan hänsyn till finansieringsformen. Genom kompletteran-

de anvisningar angavs senare vilka angreppsfall som skulle ligga till grund för planeringen.

Den av civilförsvarsstyrelsen uppgjorda perspektivplanen för civilförsvaret överlämnades till Kungl. Maj:t i mars 1971. I planen redovisas förslag till inriktning av civilförsvaret i olika ekonomiska ramar, exempel på sammansättningar av civilförsvaret, härur härledda beslutspunkter samt behov av studier, forskning och försök.

I planen granskas bl. a. samhällsutvecklingen i Sverige och dess konsekvenser för det framtida civilförsvaret. Förändringar i samhället har betydelse för civilförsvaret på två sätt. Dels påverkas befolkningens och samhällets sårbarhet vid angrepp, dels påverkas de komponenter som ingår i civilförsvaret. Bland de förändringar i samhället, som kan inverka på befolkningens sårbarhet i krig, nämns urbaniseringen, bebyggelseutvecklingen samt utvecklingen av produktionsanläggningar och former för vatten-, värme- och elförsörjningen. Bland förändringar som kan inverka på civilförsvarets komponenter nämns personalrekryteringen, materielutvecklingen, utveckling av betydelse för skyddsrumshbyggandet samt de fredstida räddningsresurserna och den kommunala beredskapen.

Följande fyra typer av styrande angreppsfall har legat till grund för civilförsvarets perspektivplanering, nämligen

- ett konventionellt fall som avser angrepp med bekämpning av militära mål i Sverige vid invasion, där angriparen endast utnyttjar konventionella stridsmedel,
- ett ABC-fall som avser angrepp med bekämpning av militära mål i Sverige vid invasion där angriparen utnyttjar kärnladdningar, B- eller C-stridsmedel,
- ett hotfall som avser angrepp, varvid en angripare söker nå politiska mål i Sverige med politiska medel i förening med hot och styrkedemonstration, samt
- ett neutralitetsfall som avser A-, B- eller C-krig i Europa mellan stormakter, varvid Sverige kan komma att beröras indirekt.

Av de styrande angreppsfallen liknar hotfallet mest det fall som ligger till grund för den civilförsvarsorganisation (organisation 60) som f. n. är under uppbyggnad. I samtliga angreppsfall ställs i viss mån likartade krav på civilförsvarets inriktning. Detta gäller exempelvis krav på möjligheter att snabbt utrymma delar av befolkningen, krav på gruppering av större delen av civilförsvaret utanför tätorterna och behov av samma relation mellan räddnings-, brand- och sjukvårdsenheter. Inte något av angreppsfallen ställer helt nya krav på civilförsvaret.

Av angreppsfallen drar civilförsvarsstyrelsen följande slutsatser för civilförsvarets framtida inriktning, nämligen

- att större hänsyn bör tas till konventionella stridsmedel,
- att civilförsvarsåtgärder i områden intill militära mål och inom invasionsområden bör stärkas samt
- att större uppmärksamhet bör ägnas åt skydd för befolkningen vid markstrider.

I perspektivplanen framhålls behovet av samordning mellan totalförsvarets olika delar. Samordning med krigsmakten behövs bl. a. för alarmering av allmänheten, värnpliktigas utnyttjande samt bistånd till civilförsvaret.

Möjligheterna att alarmera allmänheten är direkt beroende av utformningen av stridsledningssystemet inom krigsmakten. Enligt civilförsvarsstyrelsen kan civilförsvarets krav på förvarningstider inte tillgodoses med den form stridsledningssystemet har fått i krigsmaktens perspektivplan på låga ekonomiska nivåer. Med hänsyn till de allvarliga följderna för befolkningsskyddet om tillräcklig förvarning inte erhålls, bör enligt styrelsen krigsmakten i låga ekonomiska nivåer åläggas ett tilläggskrav, som innebär att stridsledningssystemet har minst sådan förvarningskapacitet och ut hållighet under ett förbekämpningsskede att befolkningen kan alarmeras så att den effektivt kan utnyttja befintliga skyddsrum. Civilförsvarsstyrelsen har vid utformningen av olika civilförsvarsalternativ utgått från att krigsmakten har ett stridsledningssystem som har sådana prestanda.

Bistånd från krigsmakten bör kunna lämnas civilförsvaret i den mån huvuduppgiften, invasionsförsvaret, så medger. Viss personal inom krigsmakten bör helst i fredstid ges utbildning i undsättningstjänst.

Krigsmakten svarar f. n. för bomb-, projektil- och minröjning för totalförsvarets behov. Denna uppgift kan vara styrande för civilförsvarets undsättningseffekt i vissa lägen. Styrelsen föreslår att en utredning genomförs i samråd med överbefälhavaren om behov, organisation, utbildning, ansvarsförhållanden m. m. inom detta område.

Beträffande bakgrunden för val av styrande angreppsfall och krav på ett framtida civilförsvaret framhåller civilförsvarsstyrelsen bl. a. följande.

Civilförsvaret bör bidra till totalförsvarets fredsbevarande funktion genom att stärka befolkningens motståndsförmåga och därmed stärka tilltron till vår föresats och vilja att göra motstånd mot angrepp och påtryckningar. För att vårt försvar vid olika tidpunkter skall ha denna fredsbevarande funktion krävs att man vid planeringen för dess utveckling tar hänsyn till tänkbara, rimliga situationer som kan uppstå i framtiden. Eftersom en angripare sannolikt söker nå sina syften med minsta möjliga uppoffringar kommer han vid angrepp att utnyttja svagheter i vårt totalförsvaret. Det är därför nödvändigt att beakta en angripares olika handlingsmöjligheter så att inte en viss betvingelsemetod ter sig särskilt lönsam för honom eller att en viss del av totalförsvaret blir mer lönsam att angripa än andra delar.

I de fall totalförsvaret och vår säkerhetspolitik inte har kunnat avvählla från angrepp eller hot är det civilförsvarets uppgift att skydda liv och egendom samt lindra verkningarna av skador. Även i de fall krig pågår i vår omvärld och endast indirekt berör vårt land skall civilförsvaret kunna lindra verkningarna för befolkningen.

I konsekvens med krigsmaktens planering krävs också inom befolkningsskyddet förberedande åtgärder mot påfrestningarna av ett konventionellt krig. I vissa lägen kan det vara angriparens syfte att försvåra eller förhindra krigsmaktens mobilisering. Han kan då överraskande sätta in

luftangrepp och trupp mot försvarets fredsorganisation och kommunikationerna. Ett sådant målval berör också befolkningen och bör uppmärksammas av civilförsvaret.

För att civilförsvaret skall kunna lösa sin uppgift vid ett konventionellt angrepp är det angeläget att befolkningen får tillgång till skyddsrum med gott konventionellt skydd och att undsättningsorganisationen anpassas till det konventionella kriget.

I krigsmaktens planering räknar man med att angriparen kan komma att överväga insats av kärnladdningar, B- eller C-stridsmedel, om den internationella situationen möjliggör insatser av denna typ mot vårt land. Angriparens benägenhet att använda dessa stridsmedel blir större om han bedömer att vi inte har vidtagit skyddsåtgärder som gör att vi kan uthärda verkningarna av insatser mot militära mål och stödmål. Därför bör civilbefolkningen få sådant skydd att den kan uthärda sidoverkningar av i varje fall begränsade insatser av kärnladdningar samt B- och C-stridsmedel mot militära mål.

Civilförsvarets effekt i detta angreppsfall kommer fortlöpande att förbättras genom successiv nybyggnad av enskilda skyddsrum med visst kärnvapenskydd. Anskaffning av skyddsmasker åt befolkningen blir angelägen. Angreppsfallet ställer också stora krav på undsättningsorganisationen.

Angriparen kan söka nå sina syften med olika former av hot. Om hotet verkställs, kan de härvid uppkomna situationerna i vissa fall jämföras med det konventionella fallet eller ABC-fallet. Dessutom kan emellertid hot ställas med befolkningen som primärt objekt. Användningen av hot, särskilt i det senare fallet, bedöms innebära att angriparen vill undvika en konfrontation med vår krigsmakt. Mot denna bakgrund kan det vara oförenligt med angriparens syfte att framställa eller upptrappa hot, om han bedömer att vi inte kommer att ge vika för hotet. Civilförsvarets planering bör därför ta hänsyn till sådana hotsituationer, där civilförvarsåtgärder kan påverka angriparens bedömning av lönsamheten av att framställa hot och där civilförvarsåtgärder kan öka statsmakternas handlingsmöjligheter om hot likväl framställs.

Detta angreppsfall innebär enligt civilförvarsstyrelsen att civilförvarsåtgärder, utöver de som motiveras av övriga angreppsfall, bör vidtas med utgångspunkt i att anfall kan riktas direkt mot befolkningen. Anfallen bör förutsättas främst vara av konventionell karaktär men man kan inte utesluta användning av ABC-stridsmedel.

För hotfallet är enligt styrelsen ett gott skydd för alla områden som innehåller befolkningskoncentrationer angeläget. I första hand blir ett omfattande skyddsrumsb byggande och anskaffning av skyddsmasker åt befolkningen angelägna åtgärder.

I de fall vi bl. a. genom vår säkerhetspolitik har lyckats hålla landet utanför ett krig är det enligt civilförvarsstyrelsen väsentligt att civilbefolkningen bereds skydd mot sidoverkningar i vårt land av strider utanför våra gränser, i första hand med ABC-stridsmedel. Med hänsyn till verkningarna av ett totalt kärnladdningskrig mellan supermakterna är en

radiaskyddseffekt — förhållandet mellan den strålningsdos som erhålls utanför resp. i skyddet — på lägst 5, helst 50 önskvärd för hela landet. C-stridsmedel får först vid insats i vår närhet verkan mot vårt land och då främst i form av drivande nervgasmoln. Små doser av dessa stridsmedel kan snabbt döda oskyddad befolkning. Tillgång till skydd, möjligheter till förvarning och snabb reaktion hos befolkningen krävs som motåtgärder.

I neutralitetsfallet bör målsättningen för civilförsvaret vara att ge befolkningen ett sådant skydd mot verkan av främst radiak- och C-stridsmedel, att de fördelar som har åstadkommits genom att landet står utanför kriget inte allvarligt minskas.

Civilförsvarsstyrelsen framhåller att någon närmare målsättning eller ambition för B-skydd f. n. inte kan anges. Detta problemområde bör ytterligare studeras och utredas.

I perspektivplanen redovisas även civilförsvarslösningar för olika kostnadsramar.

Civilförsvarsstyrelsen har enligt direktiven skisserat alternativa civilförsvarslösningar i ekonomiska ramar mellan 100 och 400 milj. kr. om året. Ramarna gäller år 1987 och en fortlöpande ändring förutsätts från begynnelseåret 1971/72 för vilket kostnaderna har uppskattats till ca 280 milj. kr. Ramarna avser hela civilförsvaret oavsett finansieringsmetod. Hur kostnadsförändringarna fördelar sig på olika år kan i huvudsak regleras av civilförsvarsstyrelsen endast för de ca 50 % av civilförsvarskostnaderna som betalas över civilförsvarsstyrelsens budget. Totala kostnaderna för t. ex. enskilda skyddsrum är beroende av bl. a. bostadsproduktionens omfattning.

Civilförsvarsstyrelsen redovisar förslag till inriktning och exempel på sammansättningar av civilförsvaret inom fem olika ekonomiska ramar. De olika s. k. strukturerna skiljer sig åt i främst tre avseenden, nämligen avvägning mellan kort- och långsiktig effekt, civilförsvareffekt och effekttillväxt efter mobilisering.

Om en hög civilförsvareffekt prioriteras på 1980- och 1990-talen innebär detta enligt civilförsvarsstyrelsen att man under 1970- och 1980-talen bör tillvarata alla möjligheter att bygga skyddsrum med god skyddseffekt vid nybyggnation. Detta innebär att långsiktiga investeringar prioriteras. Om god civilförsvareffekt under 1970-talet prioriteras leder detta enligt styrelsen till en något högre prioritering av undsättningsorganisationen och av kompletteringsbyggande av skyddsrum i redan bebyggda områden. Skillnaden mellan de olika strukturerna är större i låga än i höga ramar.

Även i den högsta av de ekonomiska ramarna bedömer civilförsvarsstyrelsen att starka begränsningar måste göras i önskvärt skyddsrumbyggande liksom att undsättningsorganisationens omfattning inte kan väsentligt utökas i förhållande till organisation 60. I den allra lägsta ramen bedöms skyddsrumbyggandet kunna fortsättas med reducerad takt i förhållande till den nuvarande, medan civilförsvarsorganisationen i övrigt och fredsorganisationen fortlöpande måste avvecklas. Mellan dessa två ytterligheter redovisar civilförsvarsstyrelsen ett flertal alternativ bero-

ende på ekonomiska förutsättningar.

Vid uppbyggnaden av civilförsvaret i de olika ekonomiska ramarna har i första hand hänsyn tagits till det angreppsfall som innebär att angrepp med konventionella stridsmedel i samband med invasion riktas mot vårt land. Hänsyn har också tagits till att kärnladdningar samt B- och/eller C-stridsmedel enligt de övriga angreppsfallen kan komma till användning vid angrepp mot oss, i hotsituationer och vid krig i Europa, där vårt land inte är inbegripet i stridshandlingar. Skyddsåtgärder som föranleds av dessa angreppsfall hålls jämförelsevis begränsade i förhållande till dem som läggs ned med anledning av det först nämnda angreppsfallet.

Civilförsvarsstyrelsen har analyserat de handlingslinjer och beslut som är väsentliga för civilförsvarets framtida utveckling. Styrelsen skiljer härvid mellan handlingsalternativ och beslut som är aktuella i samtliga ekonomiska ramar ned till 200 milj. kr. år 1987, s. k. ramoberoende beslut, och beslut som är beroende av ramarnas storlek, ramberoende beslut.

Ramoberoende handlingsalternativ och beslut berör främst skydd för befolkningen i innerområden i de största städerna, alarmering av allmänheten, skyddsrummens kvalitet och utrymning.

Skyddsrumbyggnad i storstädernas innerområden liksom modernisering av befintliga befolkningsskyddsrum förekommer enligt civilförsvarsstyrelsen i samtliga ekonomiska ramar. För att utnyttja de ekonomiska resurserna på bästa sätt bör skyddsrum byggas i samband med nybyggnation (s. k. citysanering). Civilförsvarsstyrelsen anser det vara oekonomiskt att i befintlig bebyggelse bygga nya normalskyddsrum eller förbättra befintliga skydd till normalskyddsrumstandard. För att snabbast möjligt öka tillgången på skyddsrum i innerområden bör — utöver återinförande av skyddsrumbyggnadsplikt i dessa områden — normalskyddsrum anordnas i samband med nybyggnation av lämpliga tunnelbanesträckningar, större garage- och lagerutrymmen m. m. Vissa möjligheter finns att efter förstärkningsåtgärder utnyttja delar av redan befintliga tunnelbanesträckningar i stockholmsområdet, men intrångskostnader m. m. fordrar närmare undersökningar. Civilförsvarsstyrelsen anför att beslut om skyddsrumbyggnadsplikt i innerområden bör fattas genast så att de möjligheter som den pågående saneringen erbjuder kan tillvaratas.

Alarmeringen vid luftangrepp bör enligt styrelsen förbättras i samtliga ekonomiska ramar. Stridsledningssystemets kapacitet i fråga om förvarning och uthållighet skall medge att befolkningen ges erforderlig tid att uppsöka skyddsrum innan resp. orter angrips. Styrelsen anser vidare att ett alarmeringssystem för drivande C-stridsmedel bör skapas. Ytterligare studier och försök behövs för att klarlägga medel och metoder för varning mot B-stridsmedel. Möjligheterna till alarmering på landsbygden bör förbättras.

Skyddsrum byggs f. n. i två skyddsnivåer (kvaliteter). De tekniska bestämmelserna för skyddsrumbyggnad arbetas f. n. om för att få punktvisa förbättringar av det konventionella skyddet och underlätta inplaneringen av skyddsrum i ny bebyggelse. Civilförsvarsstyrelsen anser

det olämpligt att göra skyddsrummens kvalitet beroende av kostnadsramarna inom det intervall som har gällt för perspektivplaneringen. I stället har skyddsrumsprogrammet anpassats till olika ramar genom att lokaliseringsprinciperna varierats.

Behovet att genomföra utrymningar hänger samman med skyddsrumsprogrammet och undsättningsorganisationen liksom med samhällsutveckling och försörjningsmöjligheter. Civilförsvarsstyrelsen framhåller att planläggning i fred av utrymningar är ramoberoende på grund av de låga kostnaderna härför. Genomförandet av utrymningar är dock starkt beroende av möjligheterna att skydda och undsätta människor i tätorterna. Nuvarande principer för utrymningsplanläggningen bör enligt civilförsvarsstyrelsen i allt väsentligt behållas tills vidare. Omfattningen av utrymningar i krig kommer liksom hittills att bero av operativa beslut.

Inom vissa sektorer behövs enligt civilförsvarsstyrelsen nya eller fortsatta studier för att få beslutsunderlag. Det gäller bl. a. frågan om provisoriska skydd i områden där skyddsrum inte byggs i fredstid, roteombud i större tätorter för att bl. a. effektivt utnyttja skyddstillgångarna i tätorter, system för information av allmänheten, verkskydd för mindre företag samt fysiska skyddsrumspaner. Styrelsen framhåller att beredskapen för stora delar av organisationen, främst mobiliseringsberedskapen, måste eftersättas i låga ekonomiska ramar. Resurser skapas dock i alla ramar för en begränsad snabb initialinsats inom ett dygn efter mobilisering.

De ramberoende handlingsalternativen och besluten berör i stort lokalisering av skyddsrumbyggandet, beredskap, skyddsmasker för allmänheten samt nuvarande undsättnings- och ledningsorganisation.

I lokalisering av skyddsrumbyggandet innefattas såväl urvalet av skyddsrumsorter som förekomsten av skydd i olika bebyggelse typer. Med hjälp av skyddsrumbyggnadsplaner kan skyddsrumbyggandet enligt civilförsvarsstyrelsen styras till sin omfattning och till lämpliga områden. Teoretiskt är det möjligt att år från år ändra skyddsrumbyggnadsprincipen men i praktiken bedöms det olämpligt att göra ändringar ofta. Därför bör en vald lokaliseringsprincip i stort ligga fast under relativt lång tid. Det årliga antalet nytillkomna skyddsrumspatser kommer dock att variera med lägenhetsproduktionen. I perspektivplanen redovisas olika lokaliseringsprinciper, bl. a. möjligheten att i större eller mindre omfattning bygga skyddsrum för låghusbebyggelse.

Underlag finns för beslut om anskaffning av skyddsmasker under perspektivplaneperioden. I första hand bör enligt styrelsen anskaffning ske till den del av befolkningen, som år 1987 inte har tillgång till skyddsrum. Denna skyddsmaskanskaffning bör kompletteras med ett beredskapsprogram, som möjliggör att när som helst under 1970- och 1980-talet snabbt tillverka skyddsmasker.

Undsättningsorganisationen har studerats mot bakgrund av de styrande angreppsfallen. De organisationsalternativ som utformats i studierna innebär bl. a. övergång till ett mer rörligt lokalt civilförsvar, i vissa fall fast knutet till kommunerna, samt materiella förbättringar av främst

röjnings- och brandsläckningsmateriel. Tidpunkten för övergång till dessa alternativ är beroende av vilken ram som väljs. Styrelsen anser att organisation 60 successivt bör tillföras vissa staber för att förbättra ledningsförhållandena på lokal nivå och att den ökade kostnaden härför kan kompenseras med en ringa reduktion av organisationen.

Ledningsorganisationen är i hög grad beroende av sådana funktioner som sambandssystem, ledningscentraler och underrättelsesystem. Resursbehoven är stora även vid relativt låga målsättningar för funktionerna. Utredningar bör göras som underlag för eventuell utveckling av ett nytt radiosambandssystem inom civilförsvaret, möjligen samordnat med övriga totalförsvargrenars.

En översiktlig plan för inriktningen av studier inom civilförsvaret redovisas. Huvuddelen av forskningen avser verkningar mot bebyggelse, skyddsrum och människor av konventionella vapen, kärnladdningar, B- och C-stridsmedel. Byggnadsteknik och bebyggelsestruktur är andra områden för forskning.

Civilförsvarets programplaner

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande uppdrog jag i mars 1971 åt civilförsvarsstyrelsen att upprätta programplaner för civilförsvaret för femårsperioden 1972/73–1976/77. Enligt direktiven för planeringen skulle för en av programplanerna gälla en utgiftsram om 138 milj. kr. i prisläge februari 1971 för vart och ett av programplanens fem år. En översiktlig programplan skulle dessutom redovisas för en utgiftsram om 118 milj. kr. I planeringen fick förutsättas att vid behov 10 milj. kr. skulle få utnyttjas för vart och ett av programplanens tre första budgetår utöver angivna utgiftsramar. Utgiftsramarna avsåg endast den del av civilförvarsåtgärderna som betalas från fjärde huvudtiteln.

I augusti 1971 överlämnade civilförsvarsstyrelsen till Kungl. Maj:ts programplaner för perioden 1972/73–1976/77. I planerna redovisas civilförsvarets utveckling under perioden i de nyss angivna ekonomiska nivåerna samt i en av civilförsvarsstyrelsen vald nivå om 154 milj. kr. per budgetår.

Huvuddelen av de förutsättningar som gäller för programplaneringen återfinns i perspektivplanen. Vissa åtgärder bedöms av civilförsvarsstyrelsen som angelägna att genomföra inom samtliga i perspektivplanen undersökta ekonomiska ramar. Sådana förändringar anges i perspektivplanen som ramoberoende. Dessa ramoberoende åtgärder bör enligt civilförsvarsstyrelsen i första hand övervägas för inplanering i programplanerna.

Civilförsvarsstyrelsen framhåller att perspektivplaneringen har omfattat avvägningar av civilförvarsåtgärder såväl inom som utom fjärde huvudtiteln medan utgiftsramarna för programplanerna avser endast utgifter inom denna huvudtitel. Detta medför bl. a. att samhällsekonomiska kostnader för enskilda skyddsrum, verkskydd och fredsadministrationen vid länsstyrelserna inte innefattas i programplanernas utgiftsramar. Vid programplanernas utformning har civilförsvarsstyrelsen räknat med

att skyddsrum byggs i minst nuvarande omfattning. Som huvudalternativ föreslås att tätortsgårnsen 5 000 invånare i huvudsak behålls, men att nu gällande bebyggelseselektivitet avseende låghusbebyggelse och bebyggelse i de större städernas innerområden upphävs.

Beträffande civilförsvarets utformning i olika ekonomiska ramar framhåller civilförsvarsstyrelsen att lednings- och undsättningsorganisationen (personal och materiel) samt fredsorganisationen kräver att resurser avdelas fortlöpande varje år. Kostnadsnivån inom huvudtiteln för dessa delar av civilförsvaret är i början av 1970-talet omkring 80 milj. kr. per budgetår. På motsvarande sätt förhåller det sig med andra civilförsvarsåtgärder, bl. a. statliga bidrag till skyddsrum i undervisningsanstalter och vid trafikplatser. Bidragen till sådana skyddsrum beräknas till mellan 5 och 10 milj. kr. per budgetår under 1970-talet.

Styrelsen framhåller vidare att lednings- och undsättningsorganisationen behöver anläggningar för sin verksamhet i krig, nämligen ledningscentraler, observationsplatser, skydd för framskjutna enheter och branddammar. Ett balanserat civilförsvar erhålls först när organisationen disponerar avsedda krigsanläggningar. Eftersläpningen på detta område är stor. Det kvarstående investeringsbehovet ligger i storleksordningen 500 milj. kr. Civilförsvarsstyrelsen bedömer att det är varken ekonomiskt eller praktiskt möjligt att på kort sikt bringa anläggningarna i balans med den personella och materiella organisationen även om man skulle göra avsevärda nedskärningar i tidigare krav på kvantitet eller kvalitet.

De stora och avgörande utgiftsposterna inom programplanebudgeten utgörs av kostnaderna för att anskaffa skyddsmasker åt allmänheten och anläggningar åt civilförsvarsorganisationen samt kostnaderna för att personal- och materiellmässigt upprätthålla lednings- och undsättningsorganisationen. Ett avvägningsresonemang måste enligt civilförsvarsstyrelsen föras kring dessa komponenter på lång sikt.

I perspektivplanen framhålls behovet av att kvalitativt förändra lednings- och undsättningsorganisationen. Ett effekttillskott skulle fås för en förhållandevis låg kostnad om uppbyggnaden av tidigare, senast vid försvarsbeslutet 1968, avsedd organisation fullföljdes så att den i huvudsak svarar mot behoven vid konventionellt krig.

Utrymmet för att tillföra nya civilförsvarsresurser är enligt civilförsvarsstyrelsen beroende av den utgiftsram som väljs för den fortsatta utvecklingen. Detta utrymme avgör vid vilken tidpunkt anskaffningen av skyddsmasker åt befolkningen och utbyggnaden av anläggningar åt civilförsvaret kan vara genomförda. I ramen 138 milj. kr. inträffar detta i mitten av 1990-talet och i ramen 118 milj. kr. ett par årtionden in på 2000-talet. Först vid dessa tidpunkter nås enligt civilförsvarsstyrelsen ett balanserat civilförsvar med avsedd effekt. I den lägsta ramen kan dock balans aldrig uppnås i fråga om anskaffning av skyddsmasker.

Alternativet är att sänka effekten så att kostnaderna begränsas under 1970-talet. Om ramarna 138 och 118 milj. kr. förlängs in på 1980-talet, måste lednings- och undsättningsorganisationens omfattning minskas och

beredskapen sänkas. En annan lösning är enligt styrelsen att öka utgiftsramen senare under 1980-talet för att härigenom möta de ökade materielkostnaderna och fylla de brister som måste godtas under 1970-talet.

En ökning av utgiftsramen redan under 1970-talet är enligt civilförsvarsstyrelsen förmånligare. Kostnaderna för anskaffning av skyddsmasker åt befolkningen, anläggningar åt civilförsvarsorganisationen och vissa utbildningsinvesteringar kan då läggas tidigt, innan kostnaderna för materielomsättning skjuter i höjden. Civilförsvaret blir tidigt balanserat i avsedd effekt.

Civilförsvarets utformning i ramarna 138 och 118 milj. kr. blir enligt civilförsvarsstyrelsen följande.

I ramen 138 milj. kr. som förlängs bortom programplaneperioden är det enligt styrelsen inte möjligt att inrymma såväl anskaffning av skyddsmasker åt hela befolkningen som utbyggnad och modernisering av skyddsrum och anläggningar för befolkningen och civilförsvarsorganisationen och samtidigt förbättra beredskapen och uthålligheten under perspektivplaneperioden ens till år 1987.

Med de åtgärder som kan vidtas inom ramen bör det dock vara möjligt att genom en ökad utgiftsram under 1980-talet fortfarande nå rimlig civilförsvareffekt vid konventionella angrepp. Denna handlingsfrihet bör enligt styrelsen bevaras.

Mot bakgrund härav och den allmänna inriktningen av civilförsvaret under 1970-talet bedömer civilförsvarsstyrelsen att man i denna ram under programplaneperioden bör avdela resurser för att bl. a.

- bygga upp och anpassa lednings- och undsättningsorganisationen till främst det konventionella krigets krav,
- möjliggöra en kvalitetsförbättring av viss befälsutbildning och minska bristerna i övningsverksamheten,
- fortsätta den enligt 1968 års försvarsbeslut påbörjade anskaffningen av skyddsmasker m. m. i en sådan takt att den del av befolkningen som inte kan få kollektivt skydd i täta skyddsrum med gasfilter disponerar skyddsmasker i början av 1980-talet,
- påbörja modernisering av befolkningsskyddsrummen i en takt som medger att samtliga är moderniserade i slutet av 1980-talet.

Härutöver bör medel avdelas för en fortsatt utbyggnad i nuvarande takt av skyddet för framskjutna enheter och branddammar. Däremot måste nuvarande takt i utbyggnaden av ledningscentraler minskas. Moderniseringen och i vissa fall ersättandet av äldre centraler måste ställas på framtiden. De ledningseenheter som saknar anläggningar får klara sig med provisorier. Medel för förbättring av särskilda skyddstillgångar i de största städernas innerområden disponeras inte inom denna ram. Stora brister i organisationens beredskap och uthållighet kvarstår.

De allvarligaste kvarstående bristerna vid programplaneperiodens slut blir med denna avvägning den begränsade tillgången på skyddsmasker åt befolkningen, ledningsorganisationens bristande effektivitet och undsätt-

ningsorganisationens ringa uthållighet. Mobiliseringsberedskap och effekt i inledningsskedet av ett krig blir lägre än vad som är önskvärt. Ökningen av antalet skyddsrum i de största städernas innerområden blir liten.

I ramen 118 milj. kr. är det enligt civilförsvarsstyrelsen inte möjligt att behålla handlingsfriheten på lång sikt. Det är inte praktiskt möjligt att genom en ökning av utgiftsramen under 1980-talet ta igen det som förloras under 1970-talet. Inte heller kan tillräckliga resurser avdelas för skadeförebyggande åtgärder under 1970-talet. Man måste välja en inriktning mot låg civilförsvareffekt för att nå ett sådant mål i rimlig tid.

Ambitionen i utbyggnaden och moderniseringen av ledningscentralerna och målsättningen för anskaffning av skyddsmasker åt befolkningen måste enligt styrelsen ytterligare reduceras i förhållande till 138-milj. kr.-ramen.

Med den valda allmänna inriktningen av civilförsvaret för 1970-talet bör inriktningen av organisationen även i en låg ram anpassas till det konventionella kriget. Civilförsvarsstyrelsen bedömer det emellertid nödvändigt att sänka beredskapen och minska den lokala organisationens omfattning med ca 10 %. Vidare måste man i denna ram avstå från att utbilda 20 % av manskapet i den reducerade organisationen och till ett beredskapstillfälle uppskjuta anskaffning av viss ytterligare materiel. Ett sådant val medför att undsättningsorganisationen behöver en förberedelsestid efter mobilisering av minst en månad innan den kan lösa avsedda uppgifter. Stora krav ställs då enligt styrelsen på tidiga beslut om beredskapshöjning. Förberedelsestiden måste ligga före ett eventuellt förbekämpningsskede, under vilket befolkningen kan utsättas för vapenverkan. Civilförsvarsstyrelsen framhåller emellertid att man efter en beredskapsperiod som den nämnda får en undsättningsorganisation som bättre svarar mot de kvantitativa kraven än om kostnadsminskningarna åstadkommits enbart genom en reduktion av organisationens omfattning.

Civilförsvarsstyrelsen anser sammanfattningsvis att planeringsramen på 118 milj. kr. per budgetår ger helt otillräckliga resurser både i femårsperspektivet och på längre sikt. Även ramen på 138-milj. kr. medför, i förhållande till tidigare grundtankar och beslut om civilförsvarets utveckling och i förhållande till de styrande angreppsfallen, alltför låg effekt under 1970-talet och en begränsning av handlingsfriheten för framtiden vad beträffar både mål och dessas tidsmässiga förverkligande. Styrelsen anser därför att utgiftsramen under den första programplaneperioden bör sättas till 154 milj. kr. per budgetår. Härigenom möjliggörs en i huvudsak oförändrad ambition i förhållande till 1968 års försvarsbeslut samt tillfredsställande handlingsfrihet på lång sikt.

Studier rörande det psykologiska försvaret

Det psykologiska försvaret är i första hand en verksamhet och inte en organisation. Verksamhetens syfte i krig är att vidmakthålla en fast försvarsvilja och att motverka försök att undergräva vår motståndanda

och tilltron till vår förmåga att motstå angrepp.

Den särskilda organisationen i krig för psykologiskt försvar arbetar nästan helt med fredssamhällets resurser hos opinionsbildande och nyhetsförmedlande institutioner, främst press, radio och television samt folkrörelser. För ledning i krig skapas, bl. a. med personal från nämnda institutioner, särskilda organ på olika nivåer. Beredskapsåtgärderna i fred begränsas till främst planering, utbildning och forskning. De handhas av ett särskilt organ, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.

Det arbete som har utförts i miljöutredningarna har avsetts att bli utnyttjat för att bestämma även det psykologiska försvarets mål, uppgifter m. m. i olika situationer. Kungl. Maj:t uppdrog därför i februari 1971 åt beredskapsnämnden för psykologiskt försvar att bedriva studier som syftar till att klarlägga det psykologiska försvarets mål och uppgifter under krig och krigsfara m. m. I anvisningar i anslutning till uppdraget angavs att nämnden skall analysera de miljöer i vilka det psykologiska försvaret skall verka. Därvid bör studeras de villkor och förhållanden som i olika situationer bestämmer karaktären och omfattningen av de åtgärder som är att hänföra till psykologiskt försvar. Mål, medel och metoder för psykologiskt försvar skall beskrivas. Studierna skall vidare bedrivas så att de kan bilda underlag för bedömningen av de krav, som bör ställas på det psykologiska försvaret i fråga om uppgifter och organisation m. m. i de studerade miljöerna.

Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar har i december 1971 redovisat nämnda studier i en rapport över det psykologiska försvarets mål och uppgifter.

Principerna för planläggningen och verksamheten för det psykologiska försvaret i Sverige har i rapporten förutsatts vara oförändrade. Fri opinionsbildning och debatt utgör grundvalen för verksamheten.

Det anförs i rapporten att studiet av psykologisk krigsföring i vissa miljöer har gett en god bakgrund för bedömning av de problem som studierna skulle behandla. Fortsatta studier av utvecklingen inom det psykologiska försvaret bör därför bedrivas mot bakgrund av miljöstudier av den typ som nu har förekommit.

Det är vidare enligt rapporten av vikt att de åtgärder som vidtas från statsmakternas sida inom det psykologiska försvarets område är ägnade att underlätta nyhetsförmedling i massmedier. Samtidigt bör en eventuell angripares propaganda analyseras.

I rapporten anförs vidare att organisationen för planering för det psykologiska försvaret, dvs. beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, har otillräckliga resurser för att på ett tillfredsställande sätt kunna fullgöra sina nuvarande uppgifter. I rapporten föreslås att ytterligare uppgifter läggs på nämnden, bl. a. en väsentligt ökad medverkan vid planläggning och utbildning för pressen och en väsentlig intensifiering av utbildningen för krigsplacerad personal. Vidare bör forskningen ökas. Det föreslås därför att beredskapsnämndens kansli förstärks.

Beträffande krigsorganisationen föreslås inga principiella ändringar. Enligt rapporten bör det dock övervägas att något minska det centrala

organet och att förstärka de regionala organen, i första hand civilbefälvadarnas kanslier.

Förslag från 1970 års försvarsutredning

Inriktningen av säkerhetspolitiken

1970 års försvarsutredning anför bl. a. att vårt försvar kan ses som ett kapital som har ackumulerats under en lång följd av år och av vilket endast en relativt liten andel omsätts varje år. Vid de årliga ställningstagandena till organisation, materiel m. m. är det nödvändigt att överväga de långsiktiga konsekvenserna. Osäkerheten om framtiden kan göra det önskvärt att inledningsvis satsa på flera parallella projekt för att behålla handlingsfriheten. Så småningom måste emellertid ett definitivt beslut fattas och det är då nödvändigt att ha en uppfattning om dess konsekvenser i alternativa framtida försvarssammansättningar och i olika militärpolitiska situationer. I försvarets nya planeringssystem har man i dessa sammanhang valt ett tidsperspektiv på ungefär 15 år.

När det gäller möjligheterna att göra förutsägelser om utvecklingen i världen på lång sikt och om de hot mot Sveriges säkerhet som denna utveckling skulle kunna leda till är antalet inverkanfaktorer enligt utredningen så stort och deras inbördes sammanhang så svåröverskådligt att varje bild man gör sig måste bli ytterst förenklad jämförd med verkligheten. Trots ovissheten om framtiden måste likväl fortlöpande fattas beslut som får effekt i denna ovissa framtid. Att när ett sådant beslut skall fattas medvetet avstå från att på något sätt göra sig en föreställning om den framtid då beslutet avses ge reell effekt är givetvis möjligt men inte rationellt. En mer ändamålsenlig metod – som tillämpas i försvarets planeringssystem – är att på olika sätt föreställa sig alternativa utvecklingar under den period man försöker överblicka och därvid särskilt uppmärksamma sådana tendenser som skulle kunna leda till framtida hot mot Sveriges säkerhet. Sådana tendenser kan sedan i större eller mindre utsträckning beaktas i försvarsplaneringen beroende på vilka risker man är beredd att ta. Avgörande är därvid bl. a. hur svenska åtgärder kan påverka riskerna för angrepp mot Sverige eller dessa angrepps konsekvenser för landet. Det är också önskvärt att gjorda antaganden redovisas så att det fortlöpande kan kontrolleras om förutsättningarna för planerade åtgärder alltfjämt kan anses föreligga.

De säkerhetspolitiska framtidsbedömningarna måste enligt utredningen bl. a. bygga på analyser av nuläge och utvecklingstrender inom olika samhällssektorer och regioner. I fråga om råvarutillgångar, teknik och ekonomi kan utvecklingen i grova drag förutsägas med utgångspunkt i nuvarande kunskapsläge och tillgängliga resurser. Ett stort problem är dock att ta hänsyn till ömsesidig påverkan mellan olika sektorer under en lång tidsperiod. Att göra politiska prognoser är svårare än t. ex. ekonomiska och demografiska prognoser.

Vid beskrivning av alternativa säkerhetspolitiska utvecklingar söker

man enligt utredningen få fram ett så brett spektrum att den verkliga utvecklingen kan väntas ligga någonstans inom detta. Därvid utesluts dock sådana genomgripande händelser under prognosperioden som exempelvis totalt sammanbrott inom någon av supermakterna, vilket helt skulle ändra förutsättningarna för svensk säkerhetspolitik.

Små staters möjligheter att påverka det internationella systemet är mycket begränsade. På de säkerhetspolitiskt mest betydelsefulla områdena, dvs. från utvecklingen av de globala relationerna i stort till förhållandena i Europa, kan Sverige enligt utredningen utöva mycket litet inflytande. Vi får i huvudsak inskränka oss till att tillvarata de möjligheter som finns att bevara självbestämmanderätten. Inom närregionen kan inflytandet dock bli större. Vid beskrivningen av denna har utredningen antagit att Sverige i stort fullföljer sin nuvarande säkerhetspolitik.

Det material som har utarbetats av miljöutredningarna har varit en utgångspunkt för försvarsutredningens arbete. Materialet har sedan inom utredningen bearbetats och i vissa delar utvidgats.

Underlag för behandling av den inhemska utvecklingen har erhållits framför allt från de särskilda studierna härav inom ramen för det ekonomiska försvarets miljöutredning. Försvarsutredningens överväganden utmynnar i förslag till fortsatt inriktning av svensk säkerhetspolitik och allmänna utgångspunkter för fortsatt totalförsvarsplanering. Utgångspunkterna är utformade som korta karakteristika av tänkbara krigs- och krissituationer. För var och en av dessa anges de anspråk som försvarsutredningen anser bör ställas på försvaret.

Utredningen erinrar om de senaste decenniernas världspolitiska utveckling samt tecknar några huvudlinjer i svensk utrikespolitik. Därefter behandlar utredningen strävandena till fred och säkerhet i världen, den globala utvecklingen samt utvecklingen i Europa. För kännedom härom hänvisas till betänkandet (s. 108–147).

Beträffande **u t v e c k l i n g e n i N o r d e n** anför utredningen att denna i hög grad betingas av supermakternas handlande med utgångspunkt i deras inbördes relationer samt förhållandena i Centraleuropa. Den påverkas också av de nordiska ländernas egna intentioner och relationerna mellan dessa länder. De nordiska ländernas förhållanden till de militära paktsystemen förefaller enligt utredningen stabila men inte under alla förhållanden oföränderliga.

Det nordiska områdets strategiska betydelse såväl i fred som krig kan enligt utredningen variera med läget i omvärlden. Även om de nordiska länderna har valt olika vägar för att trygga sin säkerhet har deras säkerhetspolitik åtskilliga beröringspunkter.

För både Danmark och Norge anges medlemskapet i NATO vara en hörnsten i säkerhetspolitiken. Trovärdigheten i NATO:s biståndsförpliktelser understryks av den gemensamma militära planläggningen, utbyggnaden av fasta anläggningar och de NATO-övningar som regelbundet hålls. För att inte verka provocerande medger Danmark och Norge inte att utländsk trupp eller kärnvapen i fredstid baseras på deras territorier.

Man har därmed också velat markera allianspolitikens uteslutande defensiva syfte.

Danmarks säkerhetspolitik präglas enligt utredningen dels av den betydelse som allmänt tillmäts sjövägarna mellan Östersjön och angränsande hav och dels av den geografiska närheten till Västtyskland. Från NATO-synpunkt anses det viktigt att kunna kontrollera och utnyttja Bälten och Öresund. I förhållande till NATO-försvaret i Centraleuropa intar Danmark en flankposition. Grönland och Färöarna, båda förenade med Danmark, har säkerhetspolitiskt en särställning. Områdena intar nyckelpositioner i en tänkt försvarslinje från Grönlands östkust över Island, Färöarna och Shetlandsöarna till Norge.

Statsmakterna i Danmark har nyligen övervägt säkerhetspolitiska alternativ till den nuvarande NATO-anslutningen. Ett av de studerade alternativen har varit en neutralitetspolitik. Fortsatt NATO-medlemskap har dock bedömts såsom gynnsammast även framdeles.

Islands säkerhetspolitik, innefattande medlemskap i NATO, har enligt utredningen som väsentliga förutsättningar öns strategiska betydelse och ringa folkmängd. Landet har inga egna militära styrkor. Stationeringen av amerikansk trupp har tidvis varit politiskt omstridd. Island bedöms stanna kvar i NATO under överblickbar framtid.

Beträffande Norges säkerhetspolitik anför utredningen att den påverkas av landets geografiska utsträckning och ringa befolkningstäthet samt de sovjetiska intressena i Nordkalottområdet. De norska försvarsin-satserna har koncentrerats till Nordnorge. Med olika medel har man sökt förebygga att de norska försvarsåtgärderna skall verka provocerande på Sovjetunionen. Sålunda hålls förbanden i norr tillbakadragna. De får inte heller innehålla främmande trupp. De då och då återkommande gemensamma NATO-övningarna bedrivs långt från gränsen till Sovjetunionen.

Vid en framtidsbedömning kommer givetvis de nya oljefyndigheterna i blickfältet. Trots det ekonomiska värdet härav för Norge bör den strategiska betydelsen av exploateringen av oljeförekomsterna inte överdrivas. Uppdelningen av Nordsjön mellan strandstaterna är genomförd och väntas inte skapa större problem. Om däremot mera omfattande fynd skulle göras utanför Nordnorge kan gränsdragningsproblemen komma att aktualiseras.

Finlands säkerhetspolitik vilar enligt utredningen på två grundläggande teser. Den ena avser det allmänna förhållandet till Sovjetunionen. Finlands strävan går ut på att hos grannen i öster skapa förtroende för den finska politiken. Den andra tesen är att Finlands, liksom övriga nordiska länders territorier, under normala förhållanden i och för sig inte är några angelägna mål för rysk expansion.

På finsk sida anses man medveten om att ett skärpt läge i Europa kan påverka landets politiska handlingsfrihet. Finland har under senare år utvecklat en omfattande aktivitet för att bidra till avspänning. Det finska förslaget om en kärnvapenfri zon i Norden och erbjudandena att Finland skulle stå som värd för en europeisk säkerhetskonferens och för

SALT-förhandlingarna kan ses som uttryck för denna strävan.

Den svenska neutralitetspolitiken och det svenska försvaret uppfattas vara av central betydelse för den finska säkerhetspolitiken. Härigenom skyddas södra Finland för angrepp västerifrån. Mera utsatt är finska Lappland genom sitt läge som en kil mellan NATO och Sovjetunionen. Den finska säkerhetspolitiska debatten har därför till stor del koncentrerats på Nordkalottproblemen.

Målsättningen för försvaret i Finland är enligt utredningen främst att avvärja kränkningar av neutraliteten samt att förhindra anfall via Finlands land- och sjöterritorium liksom överflygning av luftrummet.

Det nordiska samarbetet präglas enligt utredningen av en ständigt fortgående ansträngning att uppnå en grundläggande enhetlighet i sociala, kulturella och ekonomiska frågor trots skillnader i de nordiska ländernas utrikespolitik. Varje land följer den politik som det anser står i överensstämmelse med dess vitala intressen. Samarbetet bygger på ömsesidig respekt för detta förhållande. Även om härigenom gränser skapas för det nordiska samarbetet kan det dock konstateras att integrationen inom det nordiska området i dag i många hänseenden har gått längre än den som har kommit till stånd mellan EEC-länderna.

Utredningen framhåller att de reella resultaten av det nordiska samarbetet på ett odramatiskt sätt har vuxit fram som svar på en djupgående folkvilja. Samarbetet har lett till bl. a. passfrihet, harmonisering av lagstiftning, socialpolitik och utbildning, fri etableringsrätt för företag, fri arbetsmarknad samt en växande internordisk handel.

Det nordiska samarbetet har främjats genom Nordiska rådet, där numera även Åland och Färöarna är representerade. Stor betydelse har också de regelbundna kontakter och konsultationer som förekommer på regerings- och myndighetsnivå.

Det nordiska samarbetet utgör en bas för gemensamt uppträdande i sådana organ som FN, GATT och UNCTAD. I åtskilliga konkreta frågor såsom deltagande i FN:s fredsbevarande aktioner, internationella miljövårdssträvanden och havsbottnens fredliga utnyttjande har samförstånd uppnåtts mellan de nordiska länderna.

Även om de nordiska länderna eftersträvar olika former för sin anknytning till de ekonomiska gemenskaperna söker de dock därvid slå vakt om det fortsatta nordiska samarbetet.

Den strategiska betydelse som supermakterna tillmäter det nordiska området är enligt utredningen inte konstant utan i hög grad beroende av den rådande situationen. Avgörande faktorer är supermakternas aktuella maktpolitiska ambitioner och relationerna dem emellan, den militärtekniska utvecklingen och supermakternas uppfattningar om ett framtida krigs karaktär.

Utredningen anför att Norden till följd av sitt geografiska läge utgör en skärningspunkt mellan öst- och västintressen. Sovjetmarinens behov att få fritt tillträde till Atlanten, framför allt från Murmanskområdet men även från Östersjön, samt behovet att skydda sitt eget operationsområde liksom västsidans intresse att förhindra detta är väsentliga skäl till att de

kringliggande områdena, Nordkalotten och områdena kring Östersjöutloppen, får strategisk betydelse. Intresse motsättningarna i fråga om dessa områden bedöms av utredningen bestå även i framtiden.

Några ekonomiska eller andra tillgångar, som vid en konflikt skulle vara av så väsentlig betydelse för de nuvarande supermakterna att de kan verka konfliktutlösande, bedöms inte finnas i Norden. Däremot kan både kända och nytillkommande naturtillgångar samt andra resurser bli av värde för en angripare.

NATO har genom Norges medlemskap i organisationen möjligheter att utnyttja delar av Nordkalottområdet. Härigenom kan den militära aktiviteten i Murmanskområdet bevakas. I händelse av krig kan sovjetiska flottstyrkor på väg ut i Atlanten bekämpas.

För Sovjetunionen anses Nordkalottområdet känsligt med hänsyn till behovet av skydd för Murmansk- och Leningradområdena men också av betydelse med hänsyn till tillträdet till Atlanten.

Utvecklingen av spaningssatelliter, hydro-akustiska spaningsmedel som är oberoende av landbaser samt ökad räckvidd för olika former av signalspaningsorgan bedöms i framtiden kunna minska Nordkalottområdets betydelse för NATO som bas för spaning. Samtidigt kan det ökade antalet sovjetiska ubåtar med atommaskineri och förbättrade möjligheter till förrådskomplettering till havs minska dessas basberoende.

Möjligheter för NATO att försvåra den sovjetiska ishavsmarinens tillträde till Atlanten finns i havsområdena mellan Grönland, Island och Färöarna, mellan Grönland, Jan Mayen och Nordnorge samt mellan Spetsbergen och Nordnorge. Den marina verksamheten både från öst och väst har under senare år ökat i dessa farvatten.

Om en konfrontation skulle komma till stånd i Nordkalottområdet mellan stormaktsblocken kan svenskt territorium enligt utredningen bli av intresse som genomgångsområde.

Utredningen anser vidare att det dansk-tyska försvarssamarbetet bl. a. syftar till att i ett krisläge säkerställa ett effektivt försvar av de danska öarna samt farvattnen kring dessa. I ett krisläge innebär NATO:s tillgång till Danmark att in- och utfart ur Östersjön kan förhindras och att möjligheter finns att ingripa mot Warszawapaktens underhållstransporter i Östersjön.

För att i ett större sammanhang kunna säkerställa trafik in i och ut ur Östersjön bedöms även havsområdena mellan Färöarna och Sydnorge behöva kontrolleras. Genom NATO:s innehav av Östersjöutloppen kan Warszawapakten i en krissituation inte genomföra transporter in i och ut ur Östersjön.

Vid en konfrontation mellan stormaktsblocken i området kring Östersjöutloppen kan Sverige enligt utredningen få betydelse som genomgångsområde för militära operationer. Frågan om Sverige blir indraget i ett företag mot Östersjöutloppen bedöms bero på angriparens bedömning av vilken av möjliga anfallsriktningar som är mest fördelaktig.

Även Östersjön som sådan anses kunna få strategisk betydelse, särskilt i samband med en stor konfrontation i Centraleuropa.

Ettdera stormaktsblocket skulle enligt utredningen i samband med ett befarat eller pågående storkrig i Centraleuropa kunna få behov av att utnyttja flygbaser inom det nordiska området eller att utnyttja området för framskjuten luftbevakning. Både i Norge och Danmark har NATO ett utbyggt nät av luftbevaknings- och signalspaningsstationer. Såväl Danmark som Norge kan bilda basområde för taktiska NATO-flygförband. Tillgången till flygbaser är emellertid begränsad. Innehav av Sverige bedöms därför för NATO kunna vara av visst luftoperativt värde.

I en motsvarande situation skulle enligt utredningen en förflyttning västerut av det sovjetiska luftförsvarssystemet i Nordkalottområdet kunna öka de sovjetiska möjligheterna att skydda Murmanskområdet. En förflyttning västerut även av andra luftförsvarsförband skulle kunna öka förvarningsmöjligheterna vid anfall av NATO:s flyg och robotar mot Leningrad-Moskvaområdet.

Både i öst och väst anses de nordiska ländernas utrikes- och säkerhetspolitik bidra till stabilitet och avspänning i norra Europa. Det förhållandevis stabila tillstånd som råder i norra Europa bedöms inte bara gynna de direkt berörda staterna utan allmänt uppfattas som en integrerande del av den europeiska balansen. Den säkerhetspolitiska balanssituationen i Norden karaktäriserad av Danmarks och Norges begränsade NATO-medlemskap, Sveriges alliansfrihet och väpnade neutralitet samt Finlands neutralitetspolitik och vänskaps-, samarbets- och biståndspakt med Sovjetunionen har enligt utredningen ansetts vara till fördel för såväl väst som öst. Hos de nordiska länderna finns ett primärt och gemensamt intresse att bevara denna balanssituation som har blivit ett uttryck för deras målsättning att stärka stabiliteten i området. Stormaktsblocken har i stort avhållit sig från aktioner eller politiska demonstrationer i området. Militära engagemang har kunnat få en mera begränsad omfattning än som kanske eljest skulle varit fallet. Sveriges säkerhetspolitik, stödd på ett efter våra förhållanden starkt försvar, har som syfte att bidra till lugn och stabilitet i norra Europa. Denna inriktning av vår politik är enligt utredningen allmänt omfattad och betraktas som ett europeiskt intresse. Utredningen anser att denna linje i rådande balanssituation bör fullföljas.

Beträffande konsekvenser för Sverige av utvecklingen i omvärlden anför utredningen att de förhandlingar och närmanden mellan öst och väst i Europa som f. n. kan konstateras på flera håll har lett till bedömningen att riskerna för krig i Europa under de närmaste åren har minskat. Att närmandena representerar ett steg mot en i vart fall temporär avspänning i vår del av världen anses inte kunna bestridas. Men varken på kort eller något längre sikt kan man trots detta enligt utredningen utesluta sådana förändringar i omvärlden — bl. a. fortsatt framväxt av en multipolär situation — att riskerna för konflikter ökar. Detta förhållande i sin tur leder till konsekvenser även för Sverige.

Försvarsutredningen pekar på några olika tänkbara utvecklingar i den världspolitiska bilden. Dessa sammanfattas i tre huvudalternativ:

- a) ökade motsättningar mellan två i Europa engagerade maktblock,
- b) utjämning av motsättningarna och minskning av konfliktriskerna i Europa,
- c) obalans — temporär eller varaktig — i maktpolitiskt hänseende mellan blocken.

Inom vart och ett av dessa alternativ ryms en mängd varianter beträffande den politiska utvecklingen i omvärlden, vilka inte närmare behandlas här.

Beträffande alternativet a) anför utredningen att båda supermakterna sedan andra världskriget har skapat paktsystem till skydd för sin egen och övriga paktmedlemmars säkerhet.

För Sovjetunionen utgör Östeuropa men också i viss mån Finland detta skydd. Sovjetunionens omfattande militära styrkor i Europa bedöms liksom hittills främst ha till uppgift att trygga den egna säkerheten. Warszawapakten kan då bl. a. ses som ett sätt att legalisera sovjetisk närvaro i Östeuropa för att säkerställa kontrollen över detta område.

Förenata staternas motsvarande paktsystem har byggts upp på andra sidan haven både i Asien och Västeuropa. Även om det av olika skäl försvagas bedöms dock väsentliga delar komma att bestå.

Sovjetunionens intresse av att ha tillgång till säkra utfarter till världshaven, bl. a. för sjöstridskrafterna, kan enligt utredningen göra att norra flankområdet i Europa med utfarterna från Östersjön och angränsande kustområden kommer i blickpunkten. Norges och Danmarks medlemskap i NATO bidrar till att i dessa länder skapa trygghet inför en eventuell sådan utveckling. För Sovjetunionen är frågan om NATO därutöver kan ha några offensiva intentioner som kan leda till operationer över nordiskt område. Vid en bedömning härav måste enligt utredningen beaktas att NATO:s militära resurser även framgent väntas bli begränsade inom detta område och att inga främmande trupper eller kärnvapen torde bli stationerade i Norge eller Danmark. Därutöver kan Sverige tjäna som en barriär mot framträngande österut.

Det finns enligt utredningen anledning att särskilt uppmärksamma förhållandena längst i norr, där NATO har baser samt spanings- och ledningsorgan som i fred ger möjligheter till övervakning av sovjetisk trafik och i ett krisläge underlättar tillförsel av NATO-förband. För Sovjetunionen kan detta ha betydelse med hänsyn till den viktiga Murmanskbasens säkerhet.

Ett svenskt försvar i norr bedöms inom båda stormaktsblocken kunna minska farhågorna för offensiva planer i Nordkalottonrådet från det andra blockets sida.

Utredningen erinrar om att det i den finska debatten har framhållits att i uppbyggnaden av luftförsvaret av Sovjetunionens nordvästra del utgör Finlands territorium ett slags svacka, i synnerhet i fråga om flygföretag på låg höjd. Denna svacka söker man på finsk sida fylla ut genom ett luftförsvar. Även styrkan hos Sveriges luftförsvar i landets

norra delar är därvid av betydelse. För det finska försvaret i övrigt har angetts att särskild uppmärksamhet bör ägnas åt Östersjöriktningen och finska Lappland. En väsentlig faktor för det finska försvarets uppbyggnad anses vara att Sveriges starka försvarskapacitet vidmakthålls.

I Norge har man enligt utredningen uttryckt oro inför den sovjetiska flottans växande styrka och dess från Ishavet mot söder alltmer utvidgade operationsområde. Härvid uppkommer problemet om avvägningen inom det norska försvaret mellan området längst i norr och den långa Atlantkusten. Det förändrade sjöstrategiska läget gör det för Norge både angelägnare att förvissa sig om militärt bistånd västerifrån och osäkrare om ett sådant bistånd kan bli tillräckligt effektivt. Det svenska försvaret utgör för Norge ett stöd i ryggen, utan vilket en permanent stationering av NATO-trupp skulle kunna aktualiseras. Detta skulle i sin tur kunna uppfattas som hotfullt från sovjetisk synpunkt.

Dessa olika utvecklingstendenser och deras konsekvenser illustrerar enligt utredningen den roll svensk neutralitetspolitik och svenskt försvar även fortsättningsvis kan spela för utvecklingen i vår omvärld. Ett svenskt försvar bidrar till att upprätthålla önskad stabilitet i närområdet. Tvåra kastningar i svensk försvarspolitik anses kunna leda till att de svenska intentionerna ifrågasätts och kan därmed rubba stabiliteten.

Beträffande alternativet b), som innebär utjämning av motsättningarna mellan stormaktsblocken, anför utredningen att det sedan några år pågår omfattande strävanden att utjämna motsättningarna mellan öst och väst i Centraleuropa och lösa de sedan andra världskriget kvarstående lokala och regionala problemen. I detta alternativ antas att dessa strävanden vinner framgång och fortsätter någorlunda kontinuerligt under lång tid.

Båda supermakterna förutsätts därvid ha starka skäl för att åstadkomma en utjämning av motsättningarna i Europa och därmed minska riskerna för konflikter i detta område. I Förenta staterna skulle opinionsmässiga, ekonomiska och maktpolitiska skäl kunna leda till begränsningar av de globala engagemangen. För Sovjetunionen skulle tilltagande problem med Kina och en ansträngd ekonomi kunna stärka intresset för avspänningssträvandena. Dessa skulle därvid främst inriktas på att förebygga framtida hot mot Sovjetunionen från Västeuropa.

Om strävandena mot ökad säkerhet i Europa kan fullföljas kommer det enligt utredningen troligen att ske från bibehållna maktpositioner och utan upplösning av maktblocken. En viss allmän rustningsbegränsning i Europa kan komma till stånd varvid de båda blocken bevarar en militär gard men fortlöpande sänker den. Sverige bedöms då på motsvarande sätt på sikt kunna anpassa sina militära resurser till situationen. En ensidig och snabb svensk nedrustning, som av omvärlden bedöms leda till ett militärt tomrum, skulle kunna störa denna utvecklingsprocess.

Alternativt kan antas att supermakterna främst inriktar sig på att utjämna motsättningarna i Centraleuropa men att maktkampen i övrigt fortsätter, bl. a. i det södra flankområdet.

Även norra flankområdet skulle enligt utredningen kunna dras in i maktkampen, särskilt om sovjetiska motgångar i Fjärran östern eller i

Mellersta östern skulle öka intresset för de nordvästra gränsområdena. I en avspänningssituation väntas emellertid stormaktsblocken eftersträva att använda andra än militära medel för att utvidga sitt inflytande. En även i kritiska situationer fast svensk politik kan därvid bidra till att landets oberoende bibehålls.

I fråga om alternativet c) – temporär eller varaktig obalans mellan blocken – anför utredningen att det redan f. n. råder en viss styrkemässig obalans mellan öst och väst. I vissa hänseenden är denna till fördel för väst, i andra för öst. Farhågor har uttryckts för att bristen på balans skulle förstärkas. Två typer av bristande balans, dels en temporär, dels en mera varaktig skulle då kunna uppstå.

Avspänning skulle kunna leda till ett ömsesidigt tillbakadragande av militära styrkor från Centraleuropa. Om spänningen åter skulle stiga kan en obalans i någon riktning uppstå beroende på när stormaktsblocken beslutar att förstärka de stående styrkorna eller tillföra förband. Till dess en utjämning sker kan endera parten temporärt få ökad handlingsfrihet.

Om avspänningssträvandena leder till en allmän känsla av lugn och stabilitet, kan något av stormaktsblocken komma att ensidigt minska sina styrkor. Om en sådan situation blir långvarig, kan det ena blocket öka sitt inflytande på det andras bekostnad.

Det anses i båda dessa fall av bristande balans tveksamt om Skandinavien kommer att beröras. Skulle så ändå ske anser utredningen att det svenska försvaret och den fasthet varmed utrikes- och försvarspolitikens förs har betydelse för statsmakternas handlingsfrihet.

Enligt utredningens bedömning får även den militärtekniska och ekonomiska utvecklingen i omvärlden konsekvenser för Sverige.

Den militärtekniska utvecklingen inom stormaktsblocken, som betingas av motsättningarna mellan dessa och den ständiga kampen mellan medel och motmedel, innebär stigande prestanda och därmed snabbt ökade kostnader för militär materiel. För att hålla kostnaderna inom rimliga gränser sker utveckling och produktion av ny materiel i allt större utsträckning i internationellt samarbete. Vidare kan en viss återhållsamhet med införande av nya vapensystem iaktas.

Det svenska försvarets defensiva uppgifter gör enligt utredningen att vi inte har behov av de dyraste materielslagen, t. ex. fjärrobotar, tungt bombflyg och oceangående krigsfartyg. Våra stridskrafterns operativa uppgifter möjliggör prestandabegränsningar för vissa av de materielslag som ingår i försvaret. Hittills har det varit möjligt att vidmakthålla ett väl avvägt svenskt försvar. För de materielslag som är särskilt avgörande för svensk försvarsförmåga har det på grund av industrins tekniska nivå och kontinuiteten i försvarsengagemangen varit möjligt att vidmakthålla en inhemsk produktionskapacitet.

Den ekonomiska utvecklingen i omvärlden leder enligt utredningen till ökad internationell arbetsfördelning. En svensk isolering från denna är inte möjlig. Samarbete inom handelsblock kan skapa förutsättningar för snabbare ekonomisk tillväxt men skapar å andra sidan vissa begränsningar i den politiska handlingsfriheten. Svensk neutralitetspolitik sätter

bestämda gränser för det beroende av omvärlden som kan godtas.

Beträffande den inre miljön och tänkbara förändringar i denna anför utredningen att den struktur samhället i stort har är av största betydelse för landets förmåga att motstå krigshandlingar av militär art, störningar i utrikeshandeln och utländsk propaganda.

Enligt utredningens uppfattning är framför allt det ökade importberoendet samt strukturförändringarna inom industri och jordbruk liksom nedgången i de kommersiella varulagren av betydelse för försörjningsberedskapen vid avspärrning.

Utvecklingstendenserna inom framför allt näringslivet anses tala för att beredskapsåtgärder av samma slag som de hittills vidtagna också i framtiden är nödvändiga för att en försörjningsberedskap, som uppfyller kraven vid en avspärrning, skall kunna upprätthållas. Strukturförändringarna inom näringslivet och det bl. a. härav föranledda ökade importberoendet bedöms emellertid komma att kräva i vissa fall genomgripande ändringar i beredskapsåtgärdernas struktur liksom i beredskapslagringens varumässiga innehåll.

I krig är det enligt utredningen framför allt sårbarheten hos näringslivet och olika samhällsfunktioner som är av intresse. För landets förmåga till försvar är det av utslagsgivande betydelse att de förnödenheter och tjänster som behövs för krigsmaktens och civilförsvarets mobilisering och utgångsgruppering och för erforderligt understöd under krig kan tillhandahållas. Dessutom måste det övriga krigssamhällets oundgängliga behov av förnödenheter och tjänster tillgodoses.

Samhällsstrukturen är också av betydelse för befolkningens förmåga att bära de påfrestningar som direkta krigshandlingar innebär liksom att motstå utifrån kommande propaganda.

Grunden för att befolkningen i ett krig eller eljest i ett krisläge skall vilja och kunna uthärda de påfrestningar som den utsätts för är enligt utredningen att den känner solidaritet i stort med det svenska samhället. Det är uppenbart att det överväldigande flertalet medborgare i Sverige känner en sådan solidaritet, grundad på att landet och dess samhällsskick för dem representerar väsentliga värden. Denna solidaritet innebär att man på väsentliga punkter känner gemenskap samtidigt som man på andra, mindre väsentliga punkter kan ha olika uppfattningar. En särskild styrka är att landet inte har inre motsättningar, grundade på etniska eller religiösa minoritetsproblem eller liknande. I ett krig eller i ett krisläge kommer de väsentliga momenten — kring vilka alltså en betydande enighet råder — att i medborgarnas medvetande påtagligt träda i förgrunden medan andra moment skjuts i bakgrunden.

Utredningen anför vidare att i den egentliga beslutsprocessen i en demokrati bygger både folkstyre och organisationer på ett representativt system med valda företrädare. Ett sådant system kan ha brister och kan kritiserars. Likväl anses det vara det bästa system som står till buds. Folkrörelserna och partiorganisationerna skänker stabilitet och långsiktighet åt samhällsarbetet. Om samhället skulle utsättas för påfrestningar och

hot, finns inom dessa en insiktsfull grupp av opinionsbildare med goda förutsättningar att ge allmänheten den tillförsikt som sådana situationer kräver.

Enligt utredningen är Sverige troligen genom sin öppenhet i informationsutbytet inom landet och med omvärlden mindre sårbart för propaganda än många andra länder. Detta beror framför allt på den grundläggande karaktären hos vårt samhällsliv i fråga om information och beslutsfattning, där medborgarnas aktiva medverkan i beslutsprocessen på olika nivåer i samhället bildar hörnstenarna. Bildningsnivån, frånvaron av svåra inre motsättningar liksom nyhetsorganens fria ställning medverkar till att detta system fungerar väl.

Om angrepp mot Sverige skulle aktualiseras kan enligt utredningen olika betvingelsemetoder utnyttjas beroende på den rådande militärpolitiska situationen, syftet med angreppet och hur styrkan hos och avvägningen inom det svenska totalförsvaret bedöms. Med hänsyn till att angriparen rimligtvis söker nå sina syften med minsta möjliga uppoffringar kan han väntas utnyttja svagheter i vårt totalförsvär. Som grund för planeringen av detta måste därför skilda betvingelsemetoder analyseras. Därvid bör beaktas att dessa av angriparen kan kombineras på olika sätt. Även situationer, då krig pågår i vår omvärld och vårt land endast indirekt berörs, måste beaktas. Utredningen tecknar t ä n k b a - r a framtida hot mot Sveriges säkerhet i form av ett antal typsituationer.

Den första typsituationen innebär hot om politiska, ekonomiska eller militära åtgärder som understöd för krav på eftergifter. Om denna situation anför utredningen bl. a. följande.

Genom diplomati i förening med politisk, ekonomisk och militär styrka har nationer sedan gammalt utövat inflytande på andra nationer. Redan den potentiella förmågan till skadegörelse kan utnyttjas för att påverka andra nationers beteende. Stridsmedlens ökade effekt har medfört ökade möjligheter härtill.

Ett karakteristiskt drag hos ett hot som vårt land kan utsättas för är att en angripare ställer krav som innebär att han mot vår vilja söker uppnå vissa fördelar. Om sådana krav framförs av en supermakt innebär detta samtidigt ett uttalat eller outtalat hot att om vi inte tillmötesgår kraven så kan angriparen tillgripa maktmedel för att tillgodose sina syften. Genom olika former av propaganda kan en angripare försöka åstadkomma att befolkningen upplever ett hot av sådan styrka att dess tilltro till de egna försvarsmöjligheterna minskas och den politiska ledningens handlingsfrihet därigenom begränsas. Om angriparen är tillräckligt angelägen att kontrollera vårt territorium eller delar därav och om vi inte frivilligt ger vika för hans krav kan han i vissa fall tänkas tillgripa invasion. Detta kan t. ex. ske sedan han först hotat med invasion utan att vi har gett vika för hans krav. I ytterlighetsfall är det också tänkbart med hot om insats av ABC-stridsmedel.

Utredningens andra typsituation representeras av krig i vår

omvärld varvid Sverige har lyckats behålla sin neutralitet. Beträffande denna situation anför utredningen bl. a. följande.

Även om supermakterna på olika sätt söker undvika en öppen konfrontation med varandra kan en sådan dock komma till stånd genom upptrappning av en från början mera begränsad konflikt. I ett sådant krig kan stormaktsblocken i sin helhet successivt bli engagerade. Kriget kan i första hand komma att föras med konventionella stridsmedel, men situationer kan även uppkomma då kärnladdningar eller biologiska och kemiska stridsmedel kan tillgripas. Även om Sverige lyckas hålla sig utanför kriget kommer landet dock att på många sätt drabbas av dess konsekvenser.

Ett krig på konventionell nivå i omvärlden kan enligt utredningen väntas leda till betydande påfrestningar på försvaret och det svenska samhället i övrigt. Stridshandlingar längs handelsvägar eller i vår närzon kan onöjliggöra utrikeshandeln helt eller delvis. Stridshandlingar kan leda till oavsiktliga kränkningar av svenskt land-, sjö- och luftterritorium och till en ström av flyktingar in i vårt land.

En krigsförande kan också överväga att avsiktligt kränka svenskt territorium för att därmed nå operativa fördelar, t. ex. undandra sig bekämpning från motståndaren. Därvid torde det formella överträddet av svenska tillträdesbestämmelser eller folkrättsliga konventioner i och för sig tillmätas mindre betydelse. Avgörande blir i stället hur huvudmotståndaren och Sverige kan tänkas reagera på kränkningen och hur detta kan påverka den fortsatta krigsföringen.

En krigsförande som befarar att hans motståndare kommer att orätmätigt utnyttja svenskt sjöterritorium kan söka förebygga detta. Därmed kommer stridshandlingarna att direkt beröra Sverige. En krigsförande kan också söka tilltvinga sig favörer från svensk sida, t. ex. transporter genom Sverige av trupp och materiel.

Om trots alla återhållande faktorer kärnvapen skulle komma till allmän användning i Europa, kan Sverige bli berört av radioaktiv beläggning. Explosioner ovanför Sverige kan bl. a. medföra starka ändringar i det elektriska fältet (EMP-verkan) inom vidsträckta områden med störningar eller avbrott i telekommunikationerna som följd. Sverige kan utsättas för radioaktiv beläggning under för oss ogynnsamma vindförhållanden. Beläggningen inverkar på människor, djur, livsmedel, växande gröda etc. Varaktigheten av radioaktiv verkan varierar. Man kan räkna med att ett kärnvapenkrig inte kommer helt överraskande. Vissa indikationer bör kunna erhållas på att krig är förestående eller på att upptrappning sker.

Det är enligt utredningen svårt att föreställa sig de omständigheter under vilka biologiska eller kemiska stridsmedel skulle komma till användning i stor skala i ett krig i Europa. Så länge dessa stridsmedel finns i stormaktsblockens arsenaler kan det emellertid inte helt uteslutas att de också kan komma till användning.

Utspridning av biologiska stridsmedel i Europa får vid ogynnsamma vindriktningar konsekvenser i Sverige. Konsekvenserna beror på vilken sjukdom som sprids och på våra möjligheter att sätta in medicinsk

behandling samt övriga skyddsåtgärder. B-insatser även i fjärran länder kan nå Sverige i form av epidemisk spridning.

C-moln har en betydligt mindre utbredning än B-moln, varför från vår synpunkt farliga områden för C-insats är begränsade till de nordiska grannländerna samt till övriga Östersjöländers kustområden. Härvid behöver hänsyn tas endast till de högtoxiska C-stridsmedlen, dvs. nervgaserna.

B-stridsmedel inverkar både på människor och djur. C-stridsmedel kan dessutom inverka på livsmedel, växande gröda etc.

Varaktigheten av verkan från B- och C-stridsmedel är i hög grad beroende på vilken sjukdom eller motsvarande som drabbar vårt land. Faktorer som stridsmedlets anslagskraft, dosnivå samt motståndskraften hos den exponerade befolkningen spelar också stor roll.

Som ett tredje typfall anför utredningen överraskande angrepp mot Sverige.

I de flesta militärpolitiska situationer bedöms en angriparens syfte med ett angrepp mot Sverige vara att få ett mera gynnsamt strategiskt utgångsläge gentemot huvudmotståndaren eller att beröva huvudmotståndaren denna möjlighet genom motsvarande angrepp, antingen inför ett storkrig som bedöms oundvikligt eller i en hårt pressad förhandlingssituation. Angriparen kan härvid sträva efter att inleda angreppet överraskande för att dels snabbare nå åsyftade mål, dels reducera egna uppgiffringar.

Den hänsyn som måste tas till huvudmotståndarens reaktion är enligt utredningen starkt beroende av det militärpolitiska läget. Ett överraskande och snabbt genomfört angrepp kan i vissa fall medföra mindre besvärande politiska konsekvenser för angriparen än ett omfattande anfall mot ett mobiliserat svenskt försvar.

Ett överraskande angrepp avses riktas mot ett försvar som inte är så förberett att det kan utveckla full styrka. Det fördrar mindre resursinsats och kortare tid för att nå målet med operationerna.

För att begränsa risken att misslyckas med ett överraskande angrepp är det enligt utredningen väsentligt att förberedelserna för angreppet görs på ett sådant sätt att försvararen inte får tillfälle till beredskapsåtgärder vid en tidigare tidpunkt än den angriparen har räknat med i planeringen. Speciellt gäller detta om försvaret bedöms ha förmåga att snabbt öka sin styrka. Angriparen måste därför söka begränsa omfattningen av sådana förberedelser som bedöms kunna iakttas av omvärlden samtidigt som han måste tillse att angreppet utförs med tillräckligt stora resurser för att med godtagbar säkerhet kunna lyckas. Dessa till synes motstridande krav kan leda till att en angripare inför ett överraskande angrepp finner det nödvändigt att utnyttja sina mest lätttrörliga stridskrafter. Dessa resurser har i regel högt alternativanvändningsvärde.

Det bör enligt utredningen beaktas att förberedelser för invasion kan döljas bakom en större, till synes normal militär övning. En sådan kan innefatta betydande truppsammandragningar och omgrupperingar av sjö- och flygtransportmedel.

Anfall med konventionella stridsmedel mot ett mobiliserat svenskt

försvaret representerar utredningens fjärde typsituation.

Ett anfall mot Sverige i en situation då det svenska försvaret har hunnit mobilisera och inta förberedande gruppering kan enligt utredningen få högst varierande karaktär.

Grundläggande för angriparens planering är vilka operativa mål i Sverige han strävar att uppnå och vilket värde han tillmäter dessa. Detta värde kan snabbt variera beroende på militära operationer i omvärlden.

Den militärpolitiska situationen kan medföra att angriparens militära resurser till stora delar blir bundna i andra riktningar. Arméstridskrafter tar lång tid att gruppera om och om de sätts in i strid kan de bli bundna under lång tid. Flygstridskrafter kan däremot kraftsamlas i snabbt växlande riktningar.

Vid ett företag mot Sverige måste angriparen ta hänsyn till att en huvudmotståndare kan ingripa för att hejda företaget och i stället själv vinna framgång. Med hänsyn härtill kan angriparen behöva anpassa sina anfallsriktningar, bygga upp erforderligt skydd och lägga upp företaget så att snabb framgång nås.

Anfalllets uppläggning påverkas enligt utredningen både av militärgeografiska förhållanden och av det svenska försvarets utformning och styrka. Vid en invasion över landgränsen spelar tillgången till vägar stor roll. Vid invasion över havet eller genom luften är angriparens styrkor särskilt sårbara för svensk motverkan under transport- och landstigningskedena. För att begränsa denna motverkan kan angriparen sätta in förbekämpning mot svenskt luftförsvaret och mot försvaret inom och i närheten av avsedda invasionsområden. Efter ett inledande anfall över havet måste angriparen under en lång period föra fram underhåll och nya förband.

Om angriparen har nått framgång i de primära operationsområdena är det enligt utredningen troligt att han eftersträvar att successivt nå kontroll över hela landet.

Som ett femte typfall tar utredningen upp anfall mot Sverige med ABC-stridsmedel.

Det är enligt utredningen svårt att finna något rimligt motiv för att en första kärnvapeninsats skulle göras just mot Sverige. Skulle däremot Sverige angripas sedan supermakterna trots allt redan har satt in kärnvapen i stor skala kan Sverige utsättas för en omfattande kärnvapeninsats. Mot denna finns ringa möjligheter att bjuda ett effektivt motstånd.

Den troligen starkaste restriktionen mot ett angrepp med B- eller C-stridsmedel bedöms vara risken för repressalier från en huvudmotståndares sida. Denna restriktion kan väntas vara särskilt stark om angriparens egna militära styrkor och befolkning har ett dåligt skydd. En angriparens bedömning av lämpligheten att sätta in B- och C-stridsmedel mot vårt land beror enligt utredningen dels på nivån hos kriget mot en huvudmotståndare och dels på vilket skydd mot sådana stridsmedel som vi har skaffat oss.

I anslutning till de redovisade typsituationerna berör utredningen vissa

förutsättningar för att trygga Sveriges självständighet och anför därvid bl. a. att den inre sammanhållningen hos befolkningen är god. Riskerna för inre konflikter som andra länder skulle kunna blanda sig i är små. Relationerna till de nordiska grannländerna är goda och det inbördes samarbetet omfattande. Så starka motsättningar mellan länderna att de skulle kunna leda till krig bedöms som helt otänkbara.

Trots att Sverige har en hög bruttonationalprodukt per invånare finns det enligt utredningen knappast sådana tillgångar i råvaror eller industriell kapacitet, som något stormaktsblock skulle kunna tillmäta avgörande betydelse. Landets territorium inrymmer inte heller områden av omedelbart strategiskt intresse för supermakterna. Detta kan få betydelse främst i samband med starka motsättningar mellan stormaktsblocken i Europa.

Sverige har naturliga gränser om vilka inga tvister råder. Östersjön som geografisk gräns till en potentiell krigsskådeplats i Centraleuropa bedöms skapa vissa förutsättningar för att förhindra utbredning av ett krig till Sverige. De naturliga försvarsbetingelser som ligger i geografiska förhållanden, befolkningsförhållanden, näringsliv m. m. är enligt utredningen övervägande goda i förhållande till vad som gäller för många andra länder. Sålunda ger kuster och omgivande farvatten möjligheter att upptäcka, följa och bekämpa anfallsföretag till sjöss och i luften. De skapar även förutsättningar för ett omfattande djupförsvar, i vilket även skärgårdsområdena kan utnyttjas. Landgränserna går till stor del genom svårtillgängliga områden och förbindelserna över gränserna är relativt få, vilket i viss utsträckning kan kanalisera en angripares operationer och försvåra användningen av mekaniserade förband.

Det svenska samhällets många funktioner är sårbara för krigsskador. Exempelvis gäller detta tätorternas försörjning med vatten, avlopp, värme och elektricitet. Utredningen bedömer att de förändringar som kan väntas under en kommande 15-årsperiod i första hand kommer att innebära en ökad sårbarhet för krigsskador.

Försvarsutredningen redovisar även vissa synpunkter på gerillakrigföring och civilmotstånd som försvarsformer. Utredningen behandlar också vissa samhällsekonomiska utvecklingslinjer av betydelse för försvarsplaneringen. För kännedom om dessa frågor hänvisas till betänkandet (s. 170 resp. 173).

Försvarsutredningen redovisar vidare förslag till fortsatt inriktning av svensk säkerhetspolitik och anför därvid bl. a. följande.

Svensk säkerhetspolitik måste utgå från grundsynen att landets säkerhet i första hand kan äventyras genom stormaktsblockens handlande och att de resurser som vi kan avsätta för att trygga vår egen säkerhet är mycket begränsade jämfört med omvärlden.

Sverige vill bidra till att överbrygga motsättningar, främja avspänning och verka för fred i världen. En grundläggande förutsättning för att vi på olika sätt skall kunna verka för detta mål är att vi kan vidmakthålla vår självständighet.

Vi vill värna våra demokratiska friheter och rättigheter. Envar måste fritt få ge uttryck för sin tro och sina åsikter och ha rätt att med demokratiska, lagliga medel verka för förändringar inom samhället. Genom en fri nyhetsförmedling skall varje medborgare få möjligheter att självständigt bilda sig en åsikt om väsentliga samhällsproblem. Successivt har inom landet skapats välbefindande och social trygghet. Det finns visserligen orättvisor och brister i dagens svenska samhälle men ingen kan göra gällande att ett annat lands regering skulle vara bättre skickad än en i demokratisk ordning tillkommen svensk regering att lösa dessa problem på ett för folket tillfredsställande sätt.

Vi vill skydda vårt kulturarv och stimulera en egen kulturell utveckling och vill samtidigt vara öppna för positiva impulser utifrån.

Den svenska säkerhetspolitiken bör enligt utredningens mening

- bidra till en fredlig utveckling i världen,
- bidra till utjämning av motsättningar och till större förståelse mellan folken,
- bidra till att skapa en värld, där även små stater kan hävda sina intressen,
- bidra till att minska stormakternas strategiska intressen att dra in Sverige i eventuella krig,
- redan i fred tillvarata våra intressen under hänsynstagande till den internationella solidariteten,
- värna våra demokratiska friheter och rättigheter.

Dessa tankar har kommit till uttryck på följande sätt i den år 1968 av riksdagen godkända inriktningen av vår säkerhetspolitik (prop. 1968:110, SU 1968:122, rskr 1968:281).

”Sveriges säkerhetspolitik, liksom andra länders, syftar till att bevara landets oberoende. Vårt säkerhetspolitiska mål bör därför vara att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling.”

Försvarsutredningen finner att denna inriktning alltjämt bör gälla.

Utredningen gör den sammanfattande bedömningen att man trots strävanden till avspänning inte kan utesluta krig i Europa under nu överblickbar tid och inte heller sådana aggressiva påtryckningar eller andra yttringar av en maktpolitik som utgår från hot om krig. Även om stater i vår närhet skulle dras in i en konflikt mellan stormaktsblocken, behöver detta förhållande inte oundgängligen gälla Sverige. Detta utgör grundvalen för den hittillsvarande svenska neutralitetspolitiken. Denna politik blir trovärdig och realistisk när den byggs upp och genomförs med stabil politisk inriktning samt med stöd av ett för neutralitetspolitiken avpassat och sammansatt totalförsvar.

Utredningen bedömer att vårt lands möjligheter att stå utanför krig och allvarigare konflikter även i framtiden bäst främjas genom ett

fasthållande vid den alliansfria politiken inriktad på att möjliggöra neutralitet i ett framtida krig.

Utredningen anser att Sverige bör söka medverka till att förändra den internationella miljön i riktning mot ökad allmän säkerhet. Sveriges säkerhet kan enligt utredningens uppfattning främjas om riskerna för konflikter minskas och rustningarna internationellt kontrolleras och begränsas på ett balanserat sätt.

Genom sin utrikespolitik och sitt försvar spelar Sverige enligt utredningen en viktig roll för att vidmakthålla stabiliteten i det nordiska området. Sveriges alliansfria ställning förhindrar att maktblocken i detta område direkt ställs mot varandra. För båda blocken är Norden ett flankområde inom vilket väsentliga positionsförändringar skulle kunna påverka maktsituationen i Centraleuropa. Genom ett allsidigt uppbyggt och inriktat svenskt försvar blir det svårare för supermakterna att flytta fram sina positioner. Väsentliga försvagningar av det svenska försvarets styrka i förhållande till omvärlden skulle kunna rubba bilden av stabilitet och balans i Nordeuropa. Utredningen bedömer att en fast och konsekvent utrikes- och försvarspolitik främjar freden och stabiliteten i norra Europa och att det bör ligga i andra länders intresse att denna politik fullföljs.

Sveriges förmåga att påverka omvärlden i övrigt i riktning mot minskade motsättningar är enligt utredningen begränsade. De särskilda möjligheter som den alliansfria politiken ger bör dock tillvaratas genom en aktiv insats i FN:s fredsbevarande verksamhet och genom åtgärder för kontroll av efterlevnaden av olika avtal som syftar till rustningsbegränsning. Vi bör som hittills spela en aktiv roll i nedrustningsförhandlingarna.

Sverige bör enligt utredningen bidra till att stärka och utveckla den internationella rättsordningen. Alla internationella problem kan inte lösas genom att man uppställer och försöker tillämpa lagregler. På många viktiga områden är emellertid existensen av entydiga rättsliga regler för umgänget mellan stater och folk ägnad att minska riskerna för motsättningar och att underlätta lösningen av uppkomna tvister. Särskilt för små stater är det av vikt att rättssystemet utvecklas och respekteras.

För att Sveriges alliansfria politik skall respekteras och landets oberoende i längden bevaras krävs som stöd ett starkt försvar. Den svenska försvarspolitikken bör enligt utredningen bl. a. syfta till att försvaret vid en konflikt i Europa mellan stormaktsblocken skall ha sådan styrka och sammansättning att ett angrepp mot Sverige inte kan bedömas lönsamt för någon. Det svenska försvaret har i så fall den önskade fredsbevarande förmågan. Sådana hänsyn blir också avgörande för utformningen av skyddet mot kärnvapen och mot biologiska eller kemiska stridsmedel. Målet bör vara att skapa sådan motståndskraft hos det svenska totalförsvaret att en angripare inte bedömer sig ha möjligheter att med en begränsad insats av kärnvapen eller BC-stridsmedel rycka undan möjligheterna för fortsatt försvar. Därigenom bidrar vi till att hålla en hög tröskel mot insats av sådana vapen.

Tilltron till vår neutralitetspolitik kräver enligt utredningen att

omvärlden är övertygad om att Sverige i händelse av en konflikt är berett att fullfölja den deklarerade politiken. Försvaret måste ha en sådan styrka och sammansättning att en presumtiv angripare inte till följd av brister i detta kan misstro allvaret bakom vår deklarerade politik. Försvaret måste vidare vara så utformat att dess uteslutande defensiva syfte – försvar av det egna landet – klart framgår. Försvaret kan därigenom inte uppfattas som ett hot mot någon.

Omvärlden måste också vara förvissad om att det råder en sådan inrikespolitisk stabilitet i Sverige att säkerhetspolitikens grunder är fasta. Därav följer att förberedelser och överläggningar för militär samverkan med medlemmar av en stormaktsallians är helt uteslutna. Inte heller får anskaffningen av för försvaret väsentlig materiel ske så att Sverige kommer i en sådan beroendeställning till andra länder att den kan utnyttjas för påtryckningar.

Hela landet måste kunna försvaras. Försvaret måste kunna anpassas till skilda lägen och kunna möta olika angripare.

Kombinationen av en fast, förtroendeingivande utrikespolitik och ett häremot svarande totalförsvar bör enligt utredningen kunna inge stormakterna respekt för Sveriges neutralitetsvilja och förmåga att stå emot påtryckningar eller annan aggressivitet. Det måste stå klart för alla, att vi menar allvar med vår neutralitet och att vi målmedvetet skapar sådana försvarsresurser, som ingen kan bortse från i ett kris- eller krigsläge.

Vid krig i vår omvärld måste en krigförande part vara övertygad om att motparten inte utan stora insatser kan utnyttja svenskt territorium. I överensstämmelse med neutralitetsrätten skall Sverige, om en krigförande kränker eller försöker kränka svenskt territorium, motverka detta med alla tillgängliga medel. Försvaret skall förhindra att svenskt territorium blir skådeplats för krigshandlingar mellan främmande makter, bas för deras militära operationer eller genomgångsområde för trupp och materiel. Befolkningen skall ges visst skydd mot verkningarna i Sverige av i omvärlden insatta stridsmedel.

Ett krig i vår omvärld kan enligt utredningen leda till att utrikeshandeln helt eller delvis upphör. Genom olika åtgärder måste säkerställas att samhället kan uthärda en avspärrning under rimligt lång tid. Åtgärderna omfattar exempelvis lagring av särskilt betydelsefulla råvaror, halvfabrikat och färdigvaror, förberedelser för krigsproduktion och ransoneringsförberedelser för fördelning av tillgångarna.

Man kan enligt utredningens uppfattning inte bortse från möjligheten av att Sverige, trots alla åtgärder, blir indraget i ett framtida krig. I en sådan situation har den på alliansfrihet och neutralitet grundade politiken inte lyckats. Alla tillgängliga resurser måste koncentreras på ett kraftfullt försvar för att till det yttersta bevara landets frihet. Men även under ett krigstillstånd måste de politiska medlen utnyttjas för att bidra till att kriget kan föras till ett sådant slut att vår frihet bevaras. Försvarets förmåga att hindra angriparen från att nå sina ursprungliga syften blir av väsentlig betydelse för möjligheterna att nå framgång.

Ett krig kommer att innebära svåra påfrestningar och umbäranden. Särskilt svår blir situationen om kärnvapen eller biologiska och kemiska stridsmedel trots allt skulle komma till användning. Dessa stridsmedel ger sådana möjligheter till fullständig förintelse av ett folk att statsledningen skulle kunna ställas inför situationen att väga landets självständighet mot befolkningens överlevnad. Utredningen anför att man kan räkna med återhållsamhet vid insats av dessa stridsmedel, bl. a. med hänsyn till angriparens egna militära operationer och hans avsedda utnyttjande av landet.

Även om delar av landet skulle gå förlorade skall motståndet enligt utredningen fortsättas så att angriparen så långt möjligt förhindras att utnyttja landet för sina syften. Detta motstånd är ett uttryck för folkets levande vilja till självförsvar och till försvar av rätten att fortleva som ett fritt land. En angripare skall alltid tvingas räkna med ett aktivt motstånd i olika former. Detta kan vara av betydelse redan i angriparens överväganden om fördelar och uppgifter i samband med ett angrepp mot Sverige. Ett motstånd inom ockuperade delar av landet är enligt utredningen svårt att organisera på förhand. Viss information, utbildning och materielanskaffning kan dock genomföras. Motståndets yttersta mål är landets fullständiga befrielse.

Utredningen har vägt de statsfinansiella och samhällsekonomiska uppgifter som är en förutsättning för att nå försvarseffekt mot de risker som kan bedömas ligga i den internationella utvecklingen. Utredningen presenterar resultatet av sina avvägningar i form av beskrivningar av ett antal typsituationer och en precisering av de uppgifter försvaret bör kunna lösa i dessa situationer.

Som grund för planeringen av åtgärder för att avvålla från angrepp med konventionella stridsmedel bör enligt utredningen antas att två militära block med åtminstone delvis motsatta intressen kommer att dominera Europas politiska bild. Ettdera blockets militära handlingsfrihet kan vara begränsad till följd av militära engagemang i andra delar av världen.

Offensiva syften hos maktblocken eller enskilda stater kan förekomma för att trygga den egna säkerheten mot yttre hot. Maktblocken kan också söka flytta fram sina positioner utan användning av militära medel.

Kombinationen av konventionella vapen och kärnvapen i Europa skapar hos supermakterna en återhållsamhet med sådana åtgärder inom detta område som skulle kunna leda till öppet krig mellan blocken. En akut konflikt där kan enligt utredningen främst antas uppstå och trappas upp till följd av händelser inom områden där supermakterna är engagerade men där de inte har full kontroll.

Även en konflikt mellan supermakterna som uppstår i någon annan del av världen kan spridas till Europa. Spridningen kan orsakas av att en supermakt har svårt att agera på platsen för konflikten och därför försöker utöva påtryckningar genom militära åtgärder mot för motståndaren känsliga punkter i Europa. Denna typ av konflikter bedöms emellertid leda till i stort sett samma typ av angrepp mot Sverige som om konflikten ursprungligen hade uppstått i Europa.

Även om stater i vår närhet skulle dras in i en konflikt i Europa mellan stormaktsblocken behöver detta enligt utredningen inte nödvändigtvis medföra att Sverige engageras i konflikten. Utredningen anser att Nordkalottområdet och Östersjöutloppen är de strategiskt mest betydelsefulla områdena i Norden. Betydelsen av Gotland bör även uppmärksammas. För att få kontroll över de strategiskt betydelsefulla områdena kan en angripare välja mellan olika vägar, varvid Sverige kan beröras. Valet beror bl. a. på huvudmotståndarens åtgärder och styrkan hos det svenska försvaret. Skulle Sverige därvid bli angripet kan skilda anfallsriktningar mot landet tänkas, bl. a. beroende på om supermakternas militära positioner dessförinnan har förändrats. Omfattningen av de styrkor en angripare kan vara beredd att sätta in mot Sverige beror dels på betydelsen av att nå kontroll över landet eller delar därav, dels på behovet av styrkor för militära operationer i andra riktningar. Uppläggningsen av ett anfall mot Sverige måste av en angripare anpassas till den andra supermaktens möjligheter att ingripa. Detta kan leda till restriktioner för angriparen i hans val av anfallsriktningar, tiden för operationens slutförande och skyddet av denna.

Utredningen anser att ett angrepp mot Sverige med konventionella stridsmedel kan ske i två principiellt olika typer av situationer.

Den ena innebär att starka motsättningar men inte öppet krig råder mellan stormaktsblocken. Vartdera av dessa söker förbättra sina positioner gentemot det andra. Detta kan ske antingen för att nå bättre villkor vid väntade förhandlingar för lösning av konflikten eller för att få större utsikter till framgång om ett öppet krig inte skulle kunna undvikas. En strävan bedöms vara att så långt möjligt förbättra positionerna utan öppna krigshandlingar eftersom dessa skulle kunna leda till en allmän upptrappning av konflikten mellan stormaktsblocken.

Den andra typen av situationer innebär att ett öppet krig på konventionell nivå har brutit ut mellan stormaktsblocken till följd av dels starka motsättningar mellan dessa, dels upptrappning och utbredning av en från början lokal, akut konflikt. Inför risken av fortsatt upptrappning av kriget till kärnvapennivå kan man räkna med att stormaktsblocken strävar efter att nå en snabb uppgörelse.

En fortsatt utbredning av kriget till Sverige och andra länder kan befaras endast om denna bedöms leda till uppenbara politiska och strategiska vinster för någon av de krigförande.

Om stormaktsblocken i de nämnda situationerna skulle uppfatta Sverige som lätt att militärt betvinga kan enligt utredningen landets möjligheter att hävda sin neutralitetspolitik ifrågasättas. Vartdera stormaktsblocket kan i osäkerhet om huvudmotståndarens avsikter i området finna sig nödsakat att skaffa sig kontroll över Sverige. Uppfattas däremot Sverige som fast beslutet att försvara sin självständighet och i besittning av den härför erforderliga militära styrkan förbättras förutsättningarna för neutralitetspolitiken och stärks stabiliteten i det nordiska området. Därmed minskas riskerna att detta blir indraget i kriser och krig.

Det svenska försvaret får enligt utredningens uppfattning önskad fredsbevarande effekt, om det kan förhindra att ettdera stormaktsblocket genom ett snabbt genomfört angrepp kan bemäktiga sig Sverige och ställa huvudmotståndaren inför fullbordat faktum.

De angivna typerna av situationer karaktäriseras av att angriparen med hänsyn till sin huvudmotståndare måste se till att ett militärt företag kan slutföras på kort tid, att det kan genomföras med en begränsad styrkeinsats och att riskerna för misslyckande så långt möjligt begränsas.

De angreppsfall som av Kungl. Maj:t har föreskrivits att som miljöexempel ligga till grund för perspektivplaneringen exemplifierar situationer som kan ge upphov till anfall som ställer försvaret inför uppgiften att snabbt kunna kraftsamla styrkor för insats i olika delar av landet. Utredningen anser att sådana typer av angreppsfall bör ligga till grund även för fortsatt försvarsplanering.

För att avhålla från de typer av angrepp som ingår i angreppsfallen bör det militära försvaret enligt utredningen ha en sådan styrka och sammansättning att anfall mot Sverige fordrar så stora uppoffringar i resursinsats, förluster och tid – att angriparen inte rimligen kan finna de fördelar som står att vinna med anfallet värda uppoffringarna. Om Sverige ändå skulle anfallas, skall det militära försvaret kunna förhindra att angriparen snabbt bemäktigar sig landet och ställer sin huvudmotståndare inför fullbordat faktum. Försvaret skall i det längsta hindra angriparen att utnyttja svenskt territorium för sina syften. I varje del av landet skall segt motstånd kunna bjudas.

Civilförsvaret skall enligt utredningen bidra till totalförsvarets fredsbevarande funktion genom att stärka befolkningens motståndsförmåga och därmed omvärldens tilltro till Sveriges föresats att göra motstånd mot angrepp. Detta skall ske genom att civilförsvaret ger skydd åt befolkning och egendom mot skador av fientliga anfall och räddar överlevande från sådana anfall. Verksamheten skall härvid främst inriktas på sådana områden som kan bli särskilt hotade på grund av deras betydelse för den militära försvarsförmågan.

Det ekonomiska försvaret skall säkerställa tillgång till oundgängligen nödvändiga förnödenheter och tjänster för befolkning och totalförsvaret.

Övriga försvarsfunktioner skall ges sådan kapacitet, motståndskraft och uthållighet att krigets verkningar på dessa funktioner inte allvarligt försämrar möjligheterna till fortsatt försvar.

Försvaret bör enligt utredningen organiseras så att det för varje angripare står klart att han kommer att möta ett totalt försvar och folkets samlande motstånd. I sista hand skall motstånd göras i form av det fria kriget och motståndsrörelse.

Planeringen av åtgärder för att avhålla från ö v e r r a s k a n d e a n f a l l föreslås utgå från att värdet för någotdera stormaktsblocket att militärt kontrollera Sverige kan bli stort framför allt i en akut krissituation eller vid krig mellan blocken. Den som då överväger angrepp kan tänkas föredra att göra det överraskande för att möta mindre

motstånd. Såväl den allmänna världspolitiska situationen som angriparens förberedelser bör emellertid kunna ge Sverige en viss förvarning.

För att avhålla från denna typ av angrepp bör försvaret enligt utredningen utformas så att beredskapshöjning och mobilisering kan ske så snabbt att vi hinner utnyttja även den begränsade förvarning som kan erhållas inför ett överraskande anfall till att förhindra att detta vinner framgång. Därigenom tvingas en presumtiv angripare till mera omfattande, tidskrävande och röjande förberedelser vilka i sin tur ger vårt försvar längre tid att utveckla full styrka.

Genom en allsidig underrättelsetjänst och genom smidiga former för beslut om beredskapsändringar bör enligt utredningen möjligheterna till förvarning kunna tillvaratas och utnyttjas.

Verksamheten inom försvaret under fredsförhållanden förutsätts även framgent främst inriktas på att utbilda personal och anskaffa erforderliga materiella resurser. För att kunna möta ett överraskande anfall bör det militära försvaret som hittills utformas så att det är stridsdugligt omedelbart efter en snabbt genomförd mobilisering. Mobiliseringsorganisationen bör ges god motståndskraft mot en inledande bekämpning genom luften. Utbildningen i fred bör vara så organiserad att förband finns tillgängliga för insats i olika delar av landet. Lokalförsvär och hemvärn bör inriktas på att snabbt organisera bevakning och bemanna fasta anläggningar. Luftförsvaret bör så långt möjligt förhindra att angriparen genom sin bekämpning lamslår väsentliga samhällsfunktioner och fördröjer försvarets mobilisering. Civilförsvaret inriktas på skydd av befolkning och egendom i anslutning till de mål, som angriparen väntas bekämpa.

Särskilt i samband med överraskande anfall kan man enligt utredningen vänta sig att angriparen söker komplettera sina militära operationer med sabotage mot kommunikationer, energiförsörjning, anläggningar m. m. Planeringen för bl. a. polisväsende, hemvärn och lokalförsvärsförband bör ta hänsyn härtill.

Planeringen av åtgärder till stöd för neutraliteten bör utgå från att krig i omvärlden i första hand kommer att föras med konventionella stridsmedel.

I samband därmed kan väntas kränkningar av svenskt territorium och ingripanden mot svensk trafik på internationellt vatten och i internationellt luftrum. Medvetna kränkningar av svenskt territorium kan företas av de krigförande för att underlätta deras militära operationer. Om de svenska möjligheterna till motverkan är små, kan dessa kränkningar få så stor omfattning att landets neutralitet sätts ifråga.

Även om en insats av ABC-stridsmedel i Europa bedöms som mindre trolig måste den beaktas i försvarsplaneringen eftersom den kan leda till allvarliga, primärt inte avsedda effekter i Sverige.

De angreppsfall som av Kungl. Maj:t har föreskrivits att ligga till grund för perspektivplaneringen eller som eljest utnyttjas i den långsiktiga planeringen exemplifierar situationer som innebär att Sverige är neutralt.

Utredningen anser att dessa typer av angreppsfall bör ligga till grund även för fortsatt försvarsplanering. Skyddet mot ABC-stridsmedel som har satts in i omvärlden bör dock utformas så att det endast leder till begränsade merkostnader.

Försvaret bör enligt utredningen utformas så att det dels kan skapa respekt i omvärlden för Sveriges vilja och förmåga att hävda sin neutralitet, dels kan begränsa verkningarna inom landet av sådana krig eller kriser i omvärlden som inte primärt är riktade mot Sverige. Med verkningar avses här störningar i utrikeshandeln och bieffekter av stridsmedel som har satts in i omvärlden. Åtgärderna syftar till att förhindra att Sverige till följd av egen svaghet blir indraget i krig eller tvingas söka stöd hos någon av de krigförande. Det militära försvaret skall samtidigt som beredskap att möta ett angrepp upprätthålls kunna upptäcka och avvisa kränkningar av svenskt territorium och skydda trafik mellan olika delar av landet. Civilförsvaret skall begränsa verkningarna på befolkningen av ABC-stridsmedel som sätts in i omvärlden. Det ekonomiska försvaret skall trygga folkförsörjningen.

Ett krig i omvärlden kan leda till att utrikeshandeln helt eller delvis avbryts. Även efter ett krigs slut kan det ta tid innan produktion och handel kommer i gång. Detta måste enligt utredningen beaktas vid planeringen av det ekonomiska försvaret.

Beträffande åtgärder med hänsyn till risken för kärnvapenkrig anser utredningen att även om insatser av kärnladdningar i Europa måste bedömas som föga troliga bör dock vissa skyddsåtgärder vidtas. Våra möjligheter att påverka kärnvapentröskeln är dock begränsade. Den bestäms huvudsakligen av åtgärder inom stormaktsblocken. Skulle Sverige anfallas när kärnvapen redan har satts in i stor skala i krig i omvärlden kan man inte räkna med någon återhållsamhet mot svenskt område. I en sådan situation har Sverige ringa möjligheter att bjuda effektivt motstånd och samtidigt bevara en nationell handlingsfrihet enligt den säkerhetspolitiska målsättningen. Försvarets ansträngningar måste då koncentreras på att begränsa krigets verkningar och öka befolkningens möjligheter att överleva. Därvid bör främst de resurser utnyttjas som har anskaffats för att möta övriga, förut behandlade situationer.

Beträffande åtgärder med hänsyn till risk för BC-krig anför utredningen att man bör ta hänsyn till samma faktorer som för kärnvapenkrig. Skyddet bör inom varje del av totalförsvaret planläggas så att den sanmanlagda effekten av olika skyddsåtgärder för att nå önskad skyddsnivå kan erhållas till lägsta kostnad.

Härigenom säkerställs att det totala skyddet inte visar blottor som en angripare kan utnyttja för att omintetgöra värdet av övriga skyddsåtgärder.

Planeringen av åtgärder för att möta krav i förening med hot bör enligt utredningen bl. a. beakta att de moderna stridsmedlens förstörelseförmåga och samhällets alltmer ökade sårbarhet ökar möjligheterna för en angripare att med hot om militära eller ekonomiska åtgärder

förmå mindre stater till eftergifter. Därvid utnyttjas osäkerheten om hotet kommer att gå i verkställighet och fruktan för följderna härav. Denna fruktan kan angriparen avsiktligt stegra genom propaganda som minskar befolkningens tilltro till den egna statsledningen och till de egna försvarsmöjligheterna och gör den benägen att finna eftergifter förmånliga.

De angreppsfall som av Kungl. Maj:t har föreskrivits att ligga till grund för perspektivplaneringen eller som eljest utnyttjas i den långsiktiga planeringen exemplifierar situationer som kan ge upphov till olika typer av hot. Utredningen anser att sådana typer av angreppsfall bör ligga till grund även för fortsatt planering. För att avhålla från här avsedd typ av angrepp mot Sverige måste landets utrikespolitik enligt utredningen föras med sådan konsekvens och fasthet och försvaret ges sådan motståndsförmåga att förväntningar inte skapas hos någon främmande makt att landet kan betvingas enbart genom hot. Utformningen av försvaret och informationen om detta måste vara sådan att en fast försvarsvilja kan upprätthållas.

Försvaret bör enligt utredningen utformas så att verkningarna av ekonomiska åtgärder eller insatta stridsmedel mot Sverige kan begränsas.

Vidare bör befolkningen snabbt och säkert kunna nås med information och anvisningar. Härigenom kan statsledningen demonstrera sin vilja och förmåga att stå emot ett eventuellt hot.

Med hänsyn till hotsituationer bör försvarsplaneringen inriktas på att skapa möjligheter till snabb mobilisering och utrymning, till snabbt iordningställande av skyddsrum samt till begränsning av samhällets sårbarhet i övrigt.

Förslag till målsättning för totalförsvaret

Försvarsutredningen har utarbetat ett förslag till ny målsättning för totalförsvaret. I denna har utredningen arbetat in huvudinnehållet i de hittills gällande målsättningarna – målsättningen för totalförsvaret och målsättningen för krigsmakten – som enligt utredningen kan upphöra att gälla. Dessa målsättningar har spelat en betydelsefull roll som politiska manifestationer och för att på ett kortfattat sätt klargöra den svenska försvarspolitikens syfte.

Målsättningen för totalförsvaret föreslås av utredningen få följande lydelse:

1. Totalförsvaret är en hela svenska folkets angelägenhet och skall bygga på medborgarnas personliga insatser, som för vapenföra manliga medborgare grundas på allmän värnplikt. Det skall ge uttryck för vår vilja att bevara landets frihet.

2. Totalförsvaret skall vara så förberett för kriget att det verkar fredsbevarande. Det skall därför ha sådan styrka, sammansättning och beredskap att ett angrepp mot Sverige fordrar så stora resurser och uppoffringar samt tar så lång tid att de fördelar som står att vinna med angreppet rimligen inte kan bedömas värda insatserna.

Totalförsvaret skall snabbt kunna höja beredskapen och utveckla full styrka.

Totalförsvaret skall vara så utformat att det kan motstå skilda angreppsformer och verka i olika militärpolitiska lägen.

Totalförsvaret skall vara så utformat att resurser skall kunna avdelas för svenskt deltagande i Förenta Nationernas verksamhet i syfte att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet.

3. Under fredstid och under krig mellan främmande makter varunder Sverige är neutralt skall krigsmakten avvisa kränkningar av vårt territorium. Civilförsvaret jämte andra berörda grenar av totalförsvaret skall vidta åtgärder för att skydda befolkningen mot skadeverkningar på grund av krig i vår omvärld. Det ekonomiska försvaret skall bidra till att trygga vår försörjning om vårt land blir hänvisat väsentligen till egna försörjningsresurser på grund av i vår omvärld inträffade konflikter.

4. Invasionsförsvaret skall vara krigsmaktens viktigaste uppgift. Om Sverige utsätts för angrepp skall krigsmakten möta detta och i det längsta förhindra att angriparen får fast fot på svensk mark. I varje del av landet skall bjudas segt motstånd, om så erfordras även i form av det fria kriget. Civilförsvaret skall skydda befolkning och egendom mot skador av fientliga anfall samt rädda överlevande vid sådana anfall. Folkförsörjningen i vidaste bemärkelse skall tryggas genom det ekonomiska försvaret. En fast försvarsvilja skall vidmakthållas och varje försök att undergräva vår motståndskraft och tilltron till vår förmåga att motstå angreppet skall motverkas genom psykologiskt försvar. Sjukvård, socialvård, polisväsende, kommunikationer samt annan samhällelig verksamhet skall anpassas med hänsyn till inriktningen av de samlade försvarsansträngningarna.

5. Totalförsvarets olika delar skall samverka och understödja varandra i syfte att nå största möjliga försvarseffekt.

Förslag rörande totalförsvarets fortsatta utveckling

I sina förslag rörande totalförsvarets fortsatta utveckling anför försvarsutredningen inledningsvis att den traditionella svenska neutralitetspolitiken sedan länge bildar grundvalen för strävandena att hävda vår yttre säkerhet. Denna politik har som ett av sina fundament haft ett efter våra förhållanden starkt och väl balanserat totalförsvar. Utredningen har vid sina säkerhetspolitiska bedömningar inte funnit skäl att göra avsteg från dessa grundläggande förutsättningar för att förverkliga de uppställda säkerhetspolitiska målen.

Totalförsvaret bör enligt utredningen vara så utformat att det är verkningsfullt i så många lägen och mot så många angreppsmetoder som möjligt. Det får inte innehålla luckor som gör det möjligt för en angripare att med små insatser på något eller några områden betvinga landet. Totalförsvaret måste vidare vara så sammansatt att det är fullständigt och funktionsdugligt för sitt syfte. Brister som skulle kunna tolkas som en

avsikt att söka hjälp genom samverkan med andra stater får inte förekomma.

Om vi i fredstid inte är beredda att vidta åtgärder för att uppta försvar mot anfall av större omfattning väntas vi enligt utredningen inte kunna övertyga omvärlden om att vi därefter genom vapenlöst motstånd i olika former kommer att försöka bestrida en angripare herraväldet över vårt territorium. Att medvetet avstå från åtgärder för att förbereda ett väpnat försvar kan av omvärlden komma att tolkas som bristande vilja att hävda självständigheten. Vid ett krig i Europa skulle anfallsriktningen genom Sverige framstå som fördelaktigare än andra alternativ som kan finnas för att nå samma mål. Den deklarerade utrikespolitiken skulle inte längre framstå som trovärdig. Utredningen avvisar det vapenlösa motståndet som helt otillräckligt som stöd åt den deklarerade utrikespolitiken.

Totalförsvaret bör enligt utredningen vara så uppbyggt och organiserat att det är hela folkets angelägenhet. Enligt utredningens mening förverkligas detta mål bäst genom att det militära försvaret — som även i framtiden kommer att dominera våra försvarsansträngningar och kostnaderna för dessa — byggs på den allmänna värnpliktens grund.

Den allmänna värnplikten är enligt utredningen som idé övergripande och av största betydelse för försvarsviljan och den reella försvarseffekten. Den bidrar i sig till att inåt och utåt manifestera viljan att säkra landets trygghet mot yttre hot. Den allmänna värnplikten utgör därigenom ett betydelsefullt bidrag till de grundläggande strävandena i den svenska säkerhetspolitiken sådan den har beskrivits i det föregående. Den allmänna värnplikten innebär att samhällets stora tillgångar av ledarförmåga och fackkunnande på olika områden tas tillvara för rikets försvar. Inte minst den höga utbildningsnivån är därvid av betydelse. Värnplikten möjliggör en värdefull växelverkan mellan militär och civil verksamhet.

Civiltjänstförsvaret och andra former av tjänstgöringsskyldighet utgör komplement till den allmänna värnplikten som är ägnade att ytterligare understryka att försvarskraften bygger på medborgarnas aktiva medverkan. Medborgarnas frivilliga försvarsverksamhet — inte minst inom hemvärnet — förankrar ytterligare försvarstanken och försvarsviljan hos medborgarna.

Försvarsplaneringen bör enligt utredningen syfta till att skapa ett i vid mening uthålligt totalförsvär. Detta skall genom sin styrka och sammansättning kunna åsamka angriparen sådana uppoftningar i form av tid, insatta resurser och förluster att han avhålls från att företa angreppet. När det gäller det militära försvaret bör förutsättningarna att under en längre tid bedriva ett segt och uthålligt motstånd uppfyllas före möjligheterna till stor initialstyrka. Det militära försvarets förband bör från dessa utgångspunkter organiseras så att de som förband kan verka så länge den organisationsbestämmande materielen är funktionsduglig. Därefter skall övergång kunna ske till enklare enheter och försvaret fortsätta med största möjliga kraft. I sista hand skall förbandens personal, organiserad i större eller mindre grupper eller förband, kunna övergå till det fria kriget. Avsikten är att skapa förmåga hos den enskilde att verka

under vitt skilda förutsättningar och under lång tid. En grundkapacitet av elementär kunskap och enkel utrustning bör enligt utredningen vara den utgångspunkt från vilken försvaret i stort byggs. Från denna utgångspunkt skall skapas ett balanserat och väl avvägt totalförsvär.

Förmåga till uthållighet inom de civila försvarsfunktionerna bör enligt utredningen byggas upp i anslutning till dessa principer. Det bör därvid uppmärksammas att frågan om uthållighet vid avspärrning i viss mån intar en särställning. Sådan uthållighet är av betydelse för trovärdigheten av vår deklarerade politik i en neutralitetssituation.

Ett särskilt problem utgör enligt utredningen skyddet mot ABC-stridsmedel. Utredningen anför att försvaret inte kan utformas för att motstå en invasion där en angripare utnyttjar kärnvapen i den utsträckning han bedömer erforderlig för sina syften. Våra möjligheter att påverka kärnvapentröskeln är små. Den bestäms av bedömningar och åtgärder över vilka vi endast har begränsat inflytande. Åtgärderna inom totalförsvaret till visst skydd mot angrepp med kärnvapen kan dock bidra till att en angripare kan förstärkas i sin uppfattning att kärnladdningströskeln är av utomordentlig betydelse. Försvarsplaneringen bör därför enligt utredningen innefatta åtgärder som syftar till att vi inte redan vid en insats av ett fåtal laddningar förlorar möjligheterna till fortsatt försvar. Dessa åtgärder får endast innebära måttliga kostnadsökningar i förhållande till dem som vidtas med hänsyn till ett konventionellt angrepp. Åtgärderna till skydd mot insats av BC-stridsmedel skall vara av samma karaktär.

Försvarsplaneringen bör enligt utredningen som hittills utgå från att förvarning om ett angrepp mot vårt land kommer att erhållas genom förändringar i den yttre miljön. Det är bl. a. antagandet om en sådan förvarning som möjliggör ett försvarssystem byggt på ett i stort hemförlovat militärt försvar. Detta system, som med en fungerande mobilisering innebär en snabb styrketillväxt från en låg nivå, medger bl. a. att kostnaderna för försvarets insatsberedskap kan hållas låga. Därigenom ökar möjligheterna att inom en given ekonomisk ram avsätta resurser för forskning och utveckling, för materielanskaffning och för utbildning för att skapa framtida försvarseffekt.

Under de senaste decennierna har Sverige i allt väsentligt kunnat tillgodose sitt behov av materiel och teknisk utrustning för försvarsändamål genom inhemsk produktion. Detta förhållande anser utredningen vara av grundläggande betydelse för trovärdigheten i omvärlden till vår deklarerade utrikespolitik och våra reella möjligheter att vid krig föra en självständig neutralitetspolitik. Ett beroende av andra stater för att skapa eller vidmakthålla en försvarskapacitet skulle motverka syftet med den deklarerade utrikespolitiken och de åtgärder som vidtas till dess stöd. Möjligheterna till anskaffning utan yttre beroende bör således tillmätas stor betydelse vid försvarsplaneringen. Hänsynstagandet härtil kan komma att påverka valet av lösningar för försvarets utformning.

Totalförsvarets defensiva syfte påverkar enligt utredningen försvarsplaneringens inriktning i olika avseenden. De geografiska förhållandena kan tas till utgångspunkt vid materielanskaffning, vid anläggningsverk-

samhet, vid uppsättning av förband etc. I vissa fall — t. ex. i fråga om räckvidder hos fartyg och flygplan — kan kraven på prestanda begränsas med hänsyn till den avsedda användningen. I andra fall fordrar behovet av en mångsidig användning — t. ex. med hänsyn till klimatet — ökade prestanda. De goda möjligheterna till utspridning över ytan och till skydd genom utrymning av tätorter gynnar våra försvarsförberedelser i stort. Tillsammans ligger de stora möjligheter att ge totalförsvaret en svensk profil — materiellt och operativt — en tillgång av största betydelse. Strävandena till försvarsförberedelser som i allt väsentligt är anpassade efter våra specifika förhållanden bör som hittills vara vägledande för försvarsplaneringen.

Förslag rörande det militära försvaret

Beträffande det militära försvarets fortsatta utveckling anför utredningen att de för vårt land rådande militärgeografiska förhållandena pekar på behovet av en viss kvantitet hos organisationen för att möjliggöra ett framgångsrikt militärt försvar vid angrepp. Vid krig i omvärlden, då Sverige är neutralt, är det av största betydelse att försvaret kan verka krigsavhållande och därigenom hindra att vi dras med i kriget. Det är då av särskild vikt att vi har förmåga att med militära medel övervaka och vid behov ingripa mot kränkningar till lands, till sjöss och i luften.

Det militära försvarets främsta uppgift bör enligt utredningen även framgent vara att genom sin styrka och sammansättning avvålla från angrepp. Invasionsförsvar bör även i fortsättningen vara utgångspunkten för den fortsatta utvecklingen av det militära försvaret. Ju högre effekt mot invasionsföretag som försvaret genom sin styrka och sammansättning har desto större förmåga kan det väntas ha att avvålla från angrepp och därigenom verka fredsbevarande.

Försvaret bör utformas så att en angripare måste räkna med sådana uppoffringar i form av tid, insatser och förluster och så stor osäkerhet vid försök att betvinga Sverige att de fördelar som står att vinna med anfallet inte rimligen kan bedömas värda insatserna. Skulle ett angrepp ändå komma till stånd skall det militära försvaret söka avvärja angreppet. Genom samlad användning av stridskrafterna och utnyttjande på bästa sätt av de naturliga försvarsbetingelserna skall med all kraft eftersträvas att hindra angriparen från att få fast fot på svensk mark. Om en angripare skulle lyckas tränga långt in i landet skall hårt, segt och långvarigt motstånd bjudas — inom ockuperade delar i det fria krigets form. Härigenom skall största möjliga styrkor hos angriparen bindas och hans uppoffringar framför allt i form av tid bli så stora som möjligt.

Möjligheterna till ett uthålligt militärt motstånd över hela vårt territorium påverkas enligt utredningen förutom av antalet människor som är engagerade i försvaret även av de förberedelser som vidtas, t. ex. i form av förrådshållning av materiel. Förutsättningarna att bjuda fortsatt motstånd om en angripare trots allt skulle lyckas att få fast fot på vårt

territorium ökar bl. a. genom en decentraliserad förrådshållning av materiel, regionala staber med förmåga att leda operationer i delar av landet etc. Det fria kriget fordrar även att en grundläggande kvantitet av styrkor kan disponeras bl. a. för att möjliggöra samtidiga aktioner över ett stort område.

Utredningens synpunkter på motiven för den allmänna värnplikten har redovisats i det föregående. De yttre försvarsbetingelserna i stort, uppgifterna under neutralitet och önskemålet att kunna föra ett invasionsförsvar även under en lång tid med varierande taktik understryker enligt utredningen ytterligare behovet av att bygga det militära försvaret på den allmänna värnpliktens grund.

Beträffande olika handlingsmöjligheter på lång sikt finner utredningen ett behov föreligga av att systematiskt och allsidigt få utreda olika alternativ beträffande värnplikten i avsikt att ge större säkerhet vid de fortsatta överväganden beträffande försvarets inriktning som skall ske under de närmaste åren. Därvid aktualiseras bl. a. den kvantitativa och kvalitativa avvägningen mellan rörliga och lokalt bundna markstridsförband, samt avvägningen mellan dessa och andra funktioners omfattning och styrka. Hur olika typer av förband organiseras och utnyttjas påverkar t. ex. utbildningstidens längd för olika kategorier värnpliktiga.

Vid förändringar på kort sikt — t. ex. i avsikt att frigöra resurser — bör enligt utredningens mening i första hand sådana åtgärder vidtas som underlättar eller möjliggör strukturella förändringar på lång sikt. Så t. ex. bör den allmänmilitära utbildning som ingår i dagens värnpliktsutbildningssystem som gemensam för hela det militära försvaret behållas för att underlätta förändringar i olika riktningar. Den allmänmilitära utbildningen är i många avseenden grundläggande för de värnpliktigas och förbandens användbarhet för olika uppgifter på lång sikt. Denna utbildning bör fortlöpande anpassas till de förutsättningar i övrigt som läggs till grund för det militära försvarets utformning. Av betydelse för handlingsfriheten på sikt är även en kvalificerad utbildning av fast anställt och värnpliktigt befäl.

Kravet på en fullgod mobiliseringsberedskap är enligt utredningen av grundläggande karaktär. Kravet härpå kvarstår även vid stora förändringar i det militära försvarets struktur. Möjligheterna till en snabb och säker mobilisering kan t. ex. påverka statsledningens handlingsfrihet i olika utrikespolitiska situationer. Av betydelsefull principiell innebörd är vidare kravet på att de av värnpliktiga uppsatta stridskrafterna efter mobilisering utan kompletterande utbildning skall vara användbara för förbandens huvuduppgift.

Inriktning och takt i anskaffningen av försvarsmateriel påverkas enligt utredningen bl. a. av den militärtekniska utvecklingen. Styrande faktorer är i detta sammanhang stormakternas säkerhetspolitiska bedömningar och doktriner och därav följande utveckling inom den militära teknologin. Materiel som anskaffas för att ingå i det svenska försvaret bör enligt utredningen ha sådan kvalitativ nivå att den är användbar under de förhållanden som framgår av de angreppsfall som ligger till grund för

planeringen. Tekniska prestanda hos materiel som förekommer i omvärlden kommer därför att till en viss del styra inriktningen av materielanskaffningen för svenskt behov.

Den internationella militärtekniska utvecklingen kommer enligt utredningen att även för vår del innebära en kvalitativ nivå som vissa vapensystem inte bör underskrida. Det bör därför vara en strävan att skapa förutsättningar att till det svenska försvaret anskaffa vapen och utrustning på en tillräcklig hög kvalitativ nivå. Den snabba tekniska utvecklingen och kostnadsstegringarna vid utveckling och anskaffning av kvalificerade vapensystem skapar emellertid stora svårigheter både för stormakterna och i än högre grad för länder med mer begränsade resurser. Erfarenheterna under senare tid har klart understrukt kraven på en allt hårdare prioritering vid långsiktiga ställningstaganden till olika objekt. Kraven på en sådan prioritering kommer enligt utredningen i framtiden att skärpas ytterligare.

Den organisatoriska numerär för vilken försvarsmateriel anskaffas bör enligt utredningen i första hand bestämmas med hänsyn till de deklarerade säkerhetspolitiska ambitionerna och de militärgeografiska förhållandena. Från dessa utgångspunkter är det emellertid av naturliga skäl inte möjligt att dra preciserade slutsatser om lämplig numerär. Om det lämpliga antalet förband inte kan utrustas med materiel av en viss kvalitet är i flertalet fall den naturliga lösningen att utrusta förbanden med tekniskt mindre avancerade vapensystem som i stället anskaffas i ett större antal. Att behålla en existerande organisation med en uttunnad materiell kvalitet kan från dessa utgångspunkter vara en lämplig väg att säkra handlingsfriheten på längre sikt. Detta förutsätter dock att sättet för försvarets förande kan anpassas till den nya strukturen och/eller att materiel kan anskaffas med kort varsel. Nyuppsättning av förband i personellt och materiellt hänseende är en tidskrävande process som inte i nämnvärd utsträckning kan påskyndas genom ökade försvarsutgifter. Avgörande för handlingsfriheten är i detta hänseende den utbildningsorganisation som vid varje tidpunkt står till förfogande.

Utredningen anser sig i stort kunna godta en sådan avvägning mellan olika åtgärder som möjliggör en organisatorisk handlingsfrihet på vissa områden. Dock anser utredningen att vissa begränsningar i försvarets operativa styrka på kort sikt är möjliga att godta. En sådan resursfördelning bedöms öka möjligheterna att uppnå olika strukturer i perspektivet. Dylika begränsningar kan bli större eller mindre beroende på utgiftsramarnas storlek under de närmaste åren. Utredningen vill understryka att vid åtgärder för att behålla en organisatorisk handlingsfrihet bör strukturella förändringar av försvarets sammansättning på lång sikt underlättas. Utredningen understryker vidare att denna avvägning i hög grad berör fredsorganisationen. En medelsanvändning av anfört slag får inte leda till bristande uppmärksamhet och kontroll av de delar av försvarsutgifterna som avser huvudproduktionsområdet Ledning och förbandsverksamhet. Det måste vara ett intresse både på kort och lång sikt att den andel av försvarsutgifterna som är avsedd för fredsorganisa-

tionen och övriga fasta kostnader begränsas så långt det över huvud taget är möjligt. Vid minskningar av det totala resursutrymmet blir strävandena till balans mellan utgifter för olika ändamål av särskilt vikt. De senaste årens erfarenheter i detta avseende är enligt vad utredningen inhämtat inte odelat gynnsamma.

När utredningen uttalar att vissa begränsningar i försvarets operativa styrka på kort sikt är möjliga att godta har utredningen utgått från dels den omständigheten att det på kort sikt är nödvändigt att iaktta ekonomisk restriktivitet, dels att på lång sikt de säkerhetspolitiska förhållandena allttjämt ter sig så ovissta att en betydande handlingsfrihet måste vidmakthållas. Utredningen har övervägt möjligheterna att bevara handlingsmöjligheterna på lång sikt genom vissa eftergifter i fråga om den operativa styrkan i ett kortare perspektiv. Utredningen har funnit att vissa sådana möjligheter finns. Till dessa hör en senareläggning av leveranser av flygplan 37 Viggen och därmed en försenad uppsättning av divisioner för operativt bruk. Dessa åtgärder påverkar den operativa styrkan under programplaneperioden och de närmaste åren därefter. Från säkerhetspolitisk synpunkt anser utredningen att de risker som är förenade med sådana åtgärder inte är större än att de kan godtas.

Det militära försvaret bör enligt utredningens mening även i fortsättningen byggas upp för att vara i allt väsentligt balanserat och möjliggöra djupförsvaret med kraftsamling till gräns och kust. En sådan målsättning kan dock visa sig vara realiserbar i högre eller lägre grad. Begränsningar kan bli nödvändiga på grund av svårigheter att på kort tid genomföra önskvärda strukturella förändringar och omorganisationer. Begränsningar kan även bli nödvändiga t. ex. på grund av snabbt stigande kostnader för kvalificerade vapensystem. Prioriteringar på grund härav bör enligt utredningens mening i ett längre perspektiv genomföras enligt principen att ett större antal tekniskt mindre högstående vapensystem (funktioner) hellre anskaffas än ett fåtal tekniskt mycket kvalificerade. Vid det militära försvarets utveckling på längre sikt bör detta enligt utredningen leda till att uthållighet ges företräde framför initialstyrka.

En mera markerad tillämpning av denna princip i försvarsplaneringen kommer enligt utredningens uppfattning inte att leda till några omedelbara konsekvenser av genomgripande slag. I första hand påverkas inriktningen av forskning och teknisk utveckling härav.

Avvägningen mellan kvantitet och kvalitet bedöms mot bakgrund av den här anförda principen inte genomgående komma att leda till att en större kvantitet av ett mindre kvalificerat system bör föredras framför en mindre kvantitet av ett mer kvalificerat system. För vissa system som ingår i samtliga avvägningsprogram kan t. ex. möjligheterna att över huvud taget nå verkan sätta ganska bestämda gränser både för kvaliteten på systemet och antalet erforderliga enheter. Så är t. ex. fallet beträffande brigader för strid i öppen terräng och jaktförband. Detta är ett av de skäl som talar för att utveckla och anskaffa jaktversionen av flygplan 37 Viggen.

Utredningen anför att de delar av krigsorganisationen som redovisas i

de fyra avvägningsprogrammen Rörliga resp. Lokalt bundna markstridsförband, Övervattensstridsförband samt Luftförsvarsstridsförband bör utgöra den bas på vilken det militära försvarets avhållande förmåga bör byggas. Vid sidan härav bör finnas andra funktioner, t. ex. ett kvalificerat spaningsflyg och en effektiv signalspaning. Utredningen bedömer det angeläget inte minst vid minskande totalt resursutrymme, att möjligheterna till god förvarning tillvaratas.

Denna bas bör enligt utredningen kompletteras genom fjärrstridsförband inte minst med hänsyn till den effekt i djupförsvaret dessa kan uppnå. Med utgångspunkt i principen om uthållighet framför initialstyrka anser dock utredningen att avvägningsprogrammet Fjärrstridsförband utgör en försvarsfunktion som bör kunna ges lägre prioritet. Vid en minskning av detta programs omfattning inträder på lång sikt en förändring i förutsättningarna att föra djupförsvaret.

Markstridsförband, övervattensstridsförband och luftförsvarsstridsförband föreslås på längre sikt utvecklas i enlighet med utredningens tidigare redovisade helhetssyn. Inom ramen för en sådan helhetssyn kan det emellertid enligt utredningen vara nödvändigt eller önskvärt att delar av organisationen har hög initialstyrka. Detta kan vara en förutsättning för att nå uthållighet inom helheten. Detta förhållande framträder bl. a. vid avvägningen mellan rörliga resp. lokalt bundna markstridsförband samt vid sammansättningen av dessa båda avvägningsprogram var för sig. Utformningen i stort av de stridskrafter som ingår i avvägningsprogrammen Rörliga resp. Lokalt bundna markstridsförband är av stor betydelse för tilltron till vår förmåga att genomföra ett uthålligt försvar över en stor yta. Behovet av yttäckning och vår – i förhållande till en presumtiv angripare – begränsade strategiska rörlighet understryker behovet av ett visst antal enheter. Omfattningen hos dessa båda avvägningsprogram tillsammans är således möjlig att variera endast inom vissa gränser. Därav följer bl. a. att antalet enheter inom de rörliga och de lokalt bundna markstridsförbanden bör vara förhållandevis stort. De rörliga markstridsförbanden bedöms dock kunna minska i antal i förhållande till nuläget om dessa förband samtidigt hålls på en i förhållande till utvecklingen i omvärlden väl anpassad kvalitativ nivå. Ett visst antal av de lokalt bundna markstridsförbanden bör vidare hållas så organiserade och utbildade att en förändring till kvalificerade förband – dvs. rörliga markstridsförband – är möjlig att genomföra inom rimlig tid.

För handlingsfriheten på lång sikt är möjligheterna att över huvud taget disponera förband grundläggande. Det är här enligt utredningen fråga om att skapa och vidmakthålla en organisatorisk handlingsfrihet. För att vara meningsfull måste dock en sådan handlingsfrihet alltid vara förenad med realistiska möjligheter till materielanskaffning. Den organisatoriska handlingsfriheten minskar vid en långt driven differentiering av grundutbildningen och eventuellt därav följande direktrekrytering av förband med begränsade uppgifter på grund av minskad utbildningsorganisation. Handlingsfriheten kan däremot ökas vid en varierad nyttjandetid av de värnpliktiga i krigsorganisationen.

Även för avvägningsprogrammet Övervattensstridsförband anser utredningen den disponibla numerären grundläggande. Tekniska prestanda — t. ex. fart och räckvidd — har dock en relativt större betydelse än för markstridsförbanden. Anskaffningen av materiel för avvägningsprogrammet bör utgå från dels behovet av stridskrafter för kustnära insatser i invasionsförsvaret, dels kraven i en neutralitetssituation. Övervattensstridsförband för strid över större avstånd ökar ytterligare effekten i djupförsvaret. Vid avvägning inom programmet bedöms dock denna kapacitet få stå tillbaka för möjligheterna till mer kustnära strid.

Under programplanepperioden disponeras sjöstridskrafter som i allt väsentligt bedöms vara tillräckliga för insatser när krig pågår i omvärlden och vårt land är neutralt. En utformning av programmet enligt här redovisade riktlinjer innebär ingen förändring av förutsättningarna härvidlag. Handlingsfriheten i stort för övervattensstridsförbanden består i bibehållna möjligheter till utveckling, produktion och underhåll av kvalificerad fartygsmateriel med tillhörande vapen och utrustning.

I fråga om avvägningsprogrammet Luftförsvarsstridsförband -- vilket domineras av jaktflyg -- anför utredningen att ett effektivt fungerande jaktförsvaret med en uthållig basorganisation utgör ett viktigt bidrag till våra försvarsansträngningar i stort. Ett sådant jaktförsvaret möjliggör bl. a. övriga stridskrafternas mobilisering och gruppering. Utredningen anför också att ett effektivt fungerande luftvärn är av betydelse för markstriden och för skydd av väsentliga anläggningar för totalförsvaret. Inom programmet behövs för att uppnå avsedd verkan en miniminivå både i kvalitativt och kvantitativt avseende. I 1980- och 1990-talens miljö krävs en höjning av kvalitetsnivån. En sådan kan ske genom övergång till jaktversionen av flygplan 37 Viggen varvid antalet divisioner kan minskas väsentligt.

Handlingsfriheten i fråga om att skapa luftförsvarskapacitet vid olika tidpunkter är i allt väsentligt av teknisk art. Den kapacitet inom landet som i dag möjliggör anskaffning av kvalificerade system har byggts upp genom stora insatser under en följd av år. De kontinuerligt ökande kostnaderna för att utveckla de vapensystem som här är aktuella gör att ett bibehållande av en kapacitet på denna höga nivå på längre sikt knappast är möjlig ens vid relativt höga ekonomiska rammar. Detta utesluter dock inte enligt utredningen fortsatt utveckling och produktion av stridsflygplan inom landet.

För utvecklingen av avvägningsprogrammen föreslår utredningen följande riktlinjer.

I fråga om rörliga markstridsförband och lokalt bundna markstridsförband framhåller utredningen att försvaret av vårt territorium bör byggas upp från grunden genom ett lokalt bundet försvar av områden och platser som kan ha primärt intresse för en angripare. Sådana områden och platser är gränsövergångar, förbindelseleder, viktiga hamnar, flygbaser och urlastningsområden. Här bör ordnas ett uthålligt försvar med lokalt bundna markstridsförband som är speciellt organiserade för denna uppgift. Vid försvaret bör utnyttjas

permanent utbyggda försvarsanläggningar med god motståndskraft mot bekämpning. Genom ett sådant försvar tvingas en angripare välja för honom ofördelaktiga anfallsriktningar. Rörliga markstridsförband skall kunna kraftsamlas för att avvärja anfall i olika riktningar. Denna uppgift kräver att de hålls på en hög kvalitetsnivå vilket medför att antalet förband är beroende av tillgängliga resurser totalt sett. Ett visst antal förband är vidare nödvändigt med hänsyn till avsedda uppgifter och för att det över huvud taget skall vara meningsfullt att anskaffa materiel till och organisera sådana förband. Utredningen anser mot denna bakgrund att åtgärder bör vidtas för att behålla ett något större antal brigader än vad överbefälhavaren har förutsatt i de lägre nivåerna i programplanerna.

Avvägningen mellan berörda två program blir enligt utredningen av särskild betydelse om principerna för att operativt utnyttja de i programmen ingående förbanden möjliggör en stark differentiering av grundutbildningen för de värnpliktiga i dessa förband. Utredningen finner det vid en ombeväpning och omorganisation av vissa brigader angeläget att en ökad differentiering av grundutbildningens längd utreds i avsikt att direktrekrytera vissa förband med stationära uppgifter.

Utredningen finner det inte ändamålsenligt att skapa rörliga markstridsförband i form av s. k. skytteregementen utan föreslår att man i stället överväger att behålla fler brigader.

Utredningen anser att de i avvägningsprogrammen ingående kustartilleriförbanden bör utvecklas i huvudsak enligt vad som framgår av överbefälhavarens programplaner. En ökad differentiering av värnpliktsutbildningen kommer att påverka även kustartilleriets förband.

Övervattensstridsförbanden bör enligt utredningen sammansättas och utformas så att en tillfredsställande kvantitet kan disponeras. Behovet av enheter för övervakning av och insatser inom vårt sjöterritorium och strävandena till ett uthålligt invasionsförsvar innebär behov av ett tillräckligt antal. Utredningen anser att anskaffningen av fartyg för ytattackuppgifter bör inriktas mot det totalantal som har redovisats i nivå M 1 i överbefälhavarens programplaner. För att detta skall vara möjligt med rimlig resursinsats bör den påbörjade övergången till lättare enheter fortsätta. Sådan fartygsmateriel bör väljas som företrädesvis är lämpad för kustnära uppträdande i invasionsförsvaret, dvs. i första hand patrullfartyg. Utredningen anser att olika möjligheter att tillgodose ledningsfunktionen för ytattackförbanden bör närmare studeras.

Möjligheterna att eskortera handelsfartyg kommer enligt överbefälhavarens perspektiv- och programplaner att avsevärt minska. Utredningen anser att frågan om import- och exportsjöfart i ett avspärrningsläge i första hand bör lösas med andra medel än militära. Enligt utredningens mening bör kapaciteten för skydd av sådan sjöfart kunna starkt minska eller t. o. m. helt utgå. Skydd av kustsjöfart och transporter till och från Gotland måste emellertid kunna lämnas. Sådant skydd bör i framtiden lämnas av enheter som primärt avses för andra uppgifter. Transportbe-

hovedet till och från Gotland kan enligt utredningen i viss mån tillgodoses med flyg.

Kraven på övervakning av och insatser inom sjöterritoriet i ett neutralitetsläge medför att enheter för att upptäcka och bekämpa ubåtar måste disponeras. Kvalificerade fartygsenheter, särskilt utrustade för denna uppgift kommer att utgå. Utredningen anser att denna funktion bör tillgodoses av helikoptrar utrustade för ubåtsjakt i samverkan med fartyg med ytattackuppgifter.

Med utgångspunkt i sin principiella syn på det militära försvarets utformning anser utredningen att avvägningsprogrammet Fjärrstridsförband bör kunna minska i omfattning.

För de tunga attackförbanden är f. n. flygplan AJ 37 Viggen beställt och under leverans. Utredningen förordar att denna anskaffning fullföljs. Antalet divisioner bör dock bestämmas senare.

Utredningen anser att studier avseende nästa generation attackflygplan i första hand bör inriktas på ett attackflygplan med måttliga prestanda.

Mot bakgrund av uppfattningen att fjärrstridsförbanden bör ges lägre prioritet och då nyanskaffning av attackflygplan f. n. äger rum kan det enligt utredningen synas naturligt att överväga att inte anskaffa ubåtar. Utredningen finner det angeläget att studier bedrivs för att bedöma avvägningen inom programmet på längre sikt. I avvaktan på resultat av dessa studier bör möjligheter att utveckla och tillverka ubåtar inom landet behållas.

Beträffande Luftförsvarsstridsförband har utredningen studerat dels olika anskaffningsprogram för JA 37 Viggen och deras kostnadsmässiga, operativa och produktionstekniska konsekvenser, dels också alternativa jaktflygplan som helt eller delvis skulle kunna lösa de för JA 37 Viggen avsedda operativa uppgifterna.

Utredningen anser efter prövning av utländska flygplanalternativ med samma eller bättre prestanda än nuvarande J 35 F Draken att antalet möjliga alternativ är mycket begränsat. Flertalet utländska projekt har högre prestanda än vad som krävs i Sverige och blir därmed väsentligt dyrare än JA 37 Viggen. Licenstillverkning av något av de få återstående flygplanalternativen skulle leda till så stora kostnader för bl. a. omställning av svensk industri och anpassning av flygplanet till vårt luftförsvarssystem i övrigt att typkostnaderna blir i stort sett desamma som för JA 37 Viggen. Med reservation för osäkerheten i bedömningarna uppskattas medelsbehovet för ett licensbyggt flygplan få ungefär samma storlek och fördelning över tiden som för JA 37 Viggen. Utredningen anser därför inte att något står att vinna genom övergång till licenstillverkning och vill därför inte förorda detta alternativ.

Direktköp av utländskt flygplan leder enligt utredningen till ett mångårigt engagemang för utländsk industri dels för att anpassa flygplanet till vårt luftförsvarssystem i övrigt, dels för kompletterande utveckling och produktion. Detta skapar ett beroendeförhållande. Inköp från utlandet leder dessutom till ett betydande valutautflöde. Utredningen vill inte förorda direktköp av flygplan från utlandet.

En ny version av flygplan 35 Draken skulle enligt utredningen kunna ges bättre prestanda än det nuvarande J 35 F för att möta 1980-talets miljö. Förutsättningarna härför är emellertid begränsade, bl. a. beroende på den då omoderna motortypen, litet utrymme för radar och elektronik samt begränsad lastförmåga. Både start- och landningssträckan blir för flygplan 35 Draken ungefär dubbelt så stor som för JA 37 Viggen. Maximifarten blir lägre på alla höjder och motsvarande farter nås först efter avsevärt längre tid. Vapenlasten blir ca hälften av JA 37 Viggens. Beroendet av noggrann stridsledning blir långt större samtidigt som störkänsligheten ökar. Från kostnadssynpunkt kan man för en ny version av flygplan 35 Draken räkna med något lägre typutvecklingskostnader (därvid har utvecklingskostnaderna för JA 37 Viggen inräknats) och lägre seriekostnader än för JA 37 Viggen. En division JA 37 Viggen skulle kostnadsmässigt kunna växlas mot ungefär 1,4 divisioner J 35 Draken. Den exakta relationen är beroende av den kvalitetsnivå som väljs. De utgiftsminskningar som skulle bli en följd av ett val av flygplan 35 Draken blir dock relativt små under den närmaste femårsperioden.

Vårt nuvarande luftförsvar får med tiden sämre möjligheter att ingripa mot en angripares anfallsflygplan. Flygplan JA 37 Viggen är utformat för att möta detta svårare hot under 1980-talet och senare. En ny version av flygplan J 35 Draken får ytterst begränsade möjligheter att nå verkan mot en angripares kvalificerade flygplan om denne anpassar sin taktik på lämpligt sätt. Angriparen kan tidigt nå fullständigt luftherravälde. Däremot bedöms flygplan 35 Draken kunna avvisa kränkningar i en neutralitetssituation och ingripa mot mindre kvalificerade flygplan i en krigssituation. Ett framtida luftförsvar byggt på flygplan 35 skulle i avgörande hänseenden komma att få väsentligt lägre effekt i jämförelse med flygplan 37 trots att detta enligt nuvarande bedömningar kan anskaffas endast för ett mindre antal divisioner.

Luftvärnsförbanden bör enligt utredningen även i fortsättningen hållas på en hög teknisk nivå. En modernisering bör ske genom anskaffning av luftvärnsrobotar. Sådana lösningar som ger ett stort antal eldenheter bör eftersträvas. Dessa förband bör dimensioneras under hänsynstagande till övriga stridskrafterns omfattning samt behovet av skydd för viktiga objekt inom totalförsvaret.

Utredningen förordar att jaktversionen av flygplan 37 Viggen utvecklas för senare anskaffning. Antalet divisioner bör bestämmas senare. Utredningen anför dock att stora ansträngningar bör göras för att minska kostnaderna för utvecklingsarbetet även om detta leder till någon begränsning av eljest avsedda prestanda hos flygplanssystemet.

Beräffande avvägningsprogrammen Central och högre regional ledning, Allmän försvarsforskning samt Gemensamma myndigheter och funktioner anför utredningen bl. a. att snabba vederhäftiga underrättelser är av största betydelse för att full effekt skall kunna tas ut av våra stridskrafter. Spaningsflyget bör därför ha hög kvalitet. Utredningen anser att anskaffningen av flygplan S 37 Viggen bör fullföljas.

Vår försvarseffekt är enligt utredningen helt beroende av de stridande förbandens förmåga, som i sin tur är beroende av personalens och materielens kvalitet och kvantitet. En strävan måste därför vara att så stor del som möjligt av de tillgängliga resurserna avdelas för utbildning och materielanskaffning. Därav följer att kostnaderna för förvaltningsorganisationen måste begränsas så långt detta är möjligt. Utredningen anser det därför angeläget att utvecklingen inom detta område kontinuerligt bevakas och att kraftfulla åtgärder tidigt vidtas för att minska omfattningen av förvaltningsorganisationen.

Försvarsutredningen anför att de redovisade riktlinjerna för det militära försvarets fortsatta utveckling inte leder till en bestämd minsta utgiftsram. De erforderliga ekonomiska resurserna kan varieras inom vissa gränser.

Försvarsutredningen har funnit att erforderliga förutsättningar för att på kort sikt vidta åtgärder som möjliggör en långsiktig inriktning enligt de redovisade riktlinjerna föreligger vid nivåer som i ekonomiskt innehåll under programplanepérioden ligger i ett område med en undre gräns något över nivå M 3 och en övre gräns som inte överstiger genomsnittet av de två nivåer överbefälhavaren har betecknat som M 1 och M 2. Planeringen under de närmaste åren får enligt utredningen förutsättas bli anpassad härtill. Vid den årliga rullningen av programplanerna kan självfallet ramstorleken komma att omprövas.

Förslag rörande civilförsvaret

Försvarsutredningen erinrar om att civilförsvarets uppgifter och organisation i sina huvuddrag fastställdes av 1956 och 1959 års riksdagar. Under 1960-talet har ett långsiktigt och kontinuerligt skyddsdrumsbyggande ägt rum, kompletterat med en omfattande utrymningsplanläggning. Vidare har en lednings- och undsättningsorganisation utvecklats. Häri- genom har skapats ett civilförsvaret som internationellt sett är av hög klass.

Valet mellan olika principer för civilförsvarets utformning styrs enligt utredningen bl. a. av det yttre hotets karaktär och de resurser vi är beredda att avdela för ändamålet. Civilförsvarets planering påverkas i högre grad än det militära försvaret av fredssamhällets utformning och utveckling. För civilförsvaret gäller det att knyta an till samhället sådant det är i fredstid och att i möjlig mån utnyttja dess befintliga resurser.

I fredstid vidtas en rad åtgärder av samma slag eller med liknande syfte som de åtgärder vilka i krig faller inom civilförsvarets ram. Det finns enligt utredningen ett naturligt samband mellan samhällsåtgärderna i fredstid för att förebygga och lindra skador till följd av olyckshändelser och motsvarande åtgärder i krig. Detta samband har stor betydelse för civilförsvarets planering.

Utvecklingen i samhället påverkar enligt utredningen dels behovet av civilförsvarsåtgärder, dels möjligheterna att vidta sådana åtgärder. Sålunda kan utvecklingen t. ex. medföra att samhället blir mer sårbart därför att befolkningskoncentrationerna ökar men samtidigt mindre sårbart därför

att bebyggelsen blir öppnare och på det sättet motståndskraftigare. Beroende härpå ändras kraven på de åtgärder som bör vidtas för att skydda befolkningen i krig. Förändringar av detta slag kan leda till att inriktningen av civilförsvarets planering och utformningen av konkreta åtgärder tid efter annan behöver anpassas.

Samhällsutvecklingen måste därför enligt utredningen fortgående följas från civilförsvarysynpunkt. Bl. a. måste uppmärksammas förändringar beträffande befolkningsfördelning, samhällsplanering och bebyggelseutveckling, näringslivets lokalisering samt kommunikationer. Skyddet av befolkningen har också på grund av bundenheten till bostäder och arbetsplatser en påtaglig anknytning till lokala förhållanden.

Även det militära försvarets utveckling har enligt utredningen betydelse för civilförsvaret. Det gäller bl. a. lokaliseringen av militära mål, t. ex. med hänsyn till närheten till befolkningskoncentrationer. Krigsmaktens möjlighet att lämna bistånd vid undsättning, projektilröjning och förvarning mot luftanfall är andra exempel på militär verksamhet som har betydelse för civilförsvaret.

Inte endast samhällets fredstida utformning utan även dess omställning inför och under ett krigsläge har enligt utredningen betydelse för skyddet av befolkningen. Omfattande förberedelser vidtas inom olika områden för att underlätta och möjliggöra en sådan omställning av samhället. Det är viktigt att åtgärderna för skydd av befolkningen utformas på ett sådant sätt att skyddsåtgärderna inte hindrar nödvändig produktion eller annan viktig verksamhet.

Som tidigare har redovisats finansieras en betydande del av civilförsvarets kostnader på annat sätt än över statsbudgeten. Betydande kostnader ligger på kommuner (ledningscentraler m. m.), på fastighetsägare och hyresgäster (enskilda skyddsrum) samt på företag (verkskydd). Samtliga dessa åtgärder måste givetvis enligt utredningen tas i betraktande när man tar ställning till inriktningen av planeringen inom de olika delprogrammen. Härav följer att avvägningen inte bör styras av hur kostnaderna fördelar sig mellan olika intressenter.

Planeringen av civilförsvaret har under en lång följd av år utgått från att befolkningen löper risk att direkt bekämpas och att kärnvapen kan komma att användas mot större befolkningscentra i terroryfte. Mot denna form av bekämpning är det enligt utredningen inte möjligt att till rimliga kostnader skydda befolkningen genom skyddsrum. Utrymning har därför satts i förgrunden bland de förebyggande åtgärderna och normalskyddsrum har inte byggts i de större städernas innerområden. I begränsad utsträckning har i stället s. k. befolkningsskyddsrum anordnats i dessa områden.

Civilförsvarsstyrelsen framhåller i sina perspektiv- och programplaner att de framtagna angreppsfallen pekar på att civilförsvaret i framtiden bör ges en annan inriktning än hittills. Mot bakgrund av utredningens syn på framtida krigs karaktär och dess principiella uppfattning om hur skyddet mot ABC-stridsmedel bör utformas ansluter försvarsutredningen sig till civilförsvarsstyrelsens uppfattning och anser att planeringen inte bör

inriktas på skydd mot kärnvapen eller massinsats av konventionella vapen i direkt bekämpning av befolkningen, dvs. vad som vanligen betecknas som terror. Befolkningscentra som sådana bör inte ses som för angriparen primära mål att bekämpa vid invasionsföretag mot vårt land. Grundläggande för planeringen bör i stället vara att befolkningen kan komma att beröras av biverkningar vid bekämpning av militära mål med i första hand konventionella stridsmedel och vid markstrider. Viss hänsyn måste emellertid också tas till att befolkningen i vissa konfliktsituationer kan bli ställd inför direkt hot om skadegörelse. Civilförsvaret bör då med sina åtgärder kunna påverka hotsituationen och öka statsmakternas handlingsmöjligheter. I de fall vi kan hålla oss utanför ett krig bör befolkningen enligt utredningen kunna ges skydd mot de sekundära verkningarna i vårt land av ABC-stridsmedel som används utanför våra gränser.

Den ändrade grundsyn på civilförsvarets uppgifter som utredningen uttrycker innebär att skyddet främst bör utformas med hänsyn till konventionella vapen. Skydd mot ABC-stridsmedel anordnas endast där så kan ske till måttliga kostnadsökningar. Vidare bör ökad vikt läggas vid civilförsvarsåtgärder i områden intill militära mål och i invasionsområden samt vid skydd av befolkningen i samband med markstrider.

Befolkningen kan enligt utredningen skyddas dels genom skyddsrum, dels genom att utrymningar företas till mindre utsatta områden. Med de utgångspunkter för planeringen som har redovisats i det föregående bedöms möjligheterna att skydda befolkningen i skyddsrum vara goda. Utrymningar av den omfattning som förutsätts i de högsta av de nu gällande utrymningsalternativen kan ha konsekvenser för samhällslivet som i flera hänseenden är mindre önskvärda. Planeringen av civilförsvarets åtgärder bör därför inriktas på att skydd i möjlig mån skall beredas befolkningen i skyddsrum. En planering med denna inriktning ökar möjligheterna att i den konkreta situationen begränsa utrymningar som innebär allvarliga störningar i produktion och samhällsverksamhet.

Utredningen anser att våra civilförsvarsåtgärder bör ges en långsiktig inriktning medan vissa begränsningar i den operativa styrkan kan godtas under den närmaste tiden. En planering som inriktas på att befolkningen skall beredas skydd i skyddsrum har långsiktig effekt och stämmer sålunda väl överens med utredningens syn på den tidsmässiga avvägningen.

Civilförsvarets verksamhet omfattar delprogrammen Skydd för allmänheten, Utrymning, Undsättning, Ledning i krig samt Allmän administration. Indelningen i delprogram ger uttryck för civilförsvarets uppgifter att verka dels skadeförebyggande genom skydd och utrymning, dels skadeavhjälpande genom undsättning. Avvägningen mellan olika slag av civilförsvarsåtgärder för att få den bästa samlade effekten bör enligt utredningen i första hand göras mellan de fyra första delprogrammen. Avvägningen bör grundas på utredningens allmänna syn på civilförsvarets utformning sådan den har redovisats i det föregående. Utredningen redovisar vissa utgångspunkter för planeringen inom delprogrammen.

Skyddet för allmänheten omfattar kollektiva åtgärder i form av skyddsrum byggande och åtgärder för att tillgodose det individuella skyddet.

Skyddsrum byggandet är en för civilförsvarets effekt grundläggande åtgärd. Med hänsyn till de relativt stora kostnaderna för att anordna skyddet har åtgärderna prioriterats till orter som anses vara egentliga riskorter (anfallsmål).

Det nuvarande urvalet av skyddsrumsorter gjordes år 1957 med den syn på hotet, bl. a. kärnvapen mot befolkningsmål, som då var vägledande för planeringen. Förutom av ortsurvalet bestäms lokaliseringen av skyddsrum byggandet av att fastighetsägarna är skyldiga att anordna skyddsrum bara för vissa slag av byggnader. Föreskrifterna för skyddsrum byggandet har medfört att områden med låghusbebyggelse (en- och tvåvåningshus) har blivit skyddsrumslösa, medan det i vissa situationer kan finnas överskott på skyddsrumspplatser i andra områden. Vidare har ingen nyproduktion av normalskyddsrum förekommit i de 14 största städernas innerområden sedan år 1956.

Försvarsutredningen anser att planeringen av civilförsvaret bör ske främst med hänsyn till det konventionella krigets krav och att de allvarligaste riskområdena är sådana som innehåller eller ligger nära militära mål och i invasionsområden. Detta synsätt leder enligt utredningen till att principerna för skyddsrum byggandet måste omprövas. Det finns sålunda inte längre skäl att generellt undanta låghusområden och de 14 största städernas innerområden från skyddsrum byggnadsskyldigheten eftersom det inte är bebyggelsetypen som skall avgöra var skyddsrum skall finnas utan i stället det bedömda hotet. Nu gällande prioritering av orter som skall komma i fråga för skyddsrum byggande bör därför omprövas från de utgångspunkter som utredningen har angett.

För att nå ett ändamålsenligt resursutnyttjande bör vidare skyddsrum byggandet inte generellt läsas till de enskilda byggnaderna utan med hänsyn till det bedömda hotet och behovet planeras områdesvis inom de berörda orterna. För att få en bättre anpassning av byggandet till lokala förhållanden bör de nuvarande normerna för beräkningen av antalet erforderliga skyddsrumspplatser omprövas. Härvid bör eftersträvas att inordna skyddsrum planeringen i den allmänna samhällsplaneringen effektivare än vad som f. n. är fallet. Formerna för hur ett sådant mer anpassat skyddsrum byggande skall komma till stånd övervägs f. n. av en särskild utredning, 1969 års skyddsrumsutredning. Försvarsutredningen, som har tagit del av skyddsrumsutredningens arbete, anser det angeläget att en författningsmässig och organisatorisk grundval skapas för ett skyddsrum byggande enligt här angivna principer.

I de större städernas innerområden kommer en betydande bristsituation att kvarstå, även om man börjar bygga skyddsrum där. Denna fråga bör enligt utredningen särskilt uppmärksammas i skyddsrum planeringen. Åtgärder bör därvid övervägas för att tillgodose de mest angelägna skyddsrum behoven i dessa orter genom att, där så är möjligt, till rimliga kostnader ställa i ordning befintliga och tillkommande underjordiska

utrymmen till skyddsrum.

Användningen av skyddsrum och därmed deras utformning och utrustning är enligt utredningen delvis beroende av den förvarningstid som kan erhållas. Civilförsvarsstyrelsen har föreslagit att krigsmakten åläggs ett särskilt tilläggskrav avseende stridsledningssystemets utbyggnad för att det av styrelsen angivna behovet av förvarningstider och uthållighet skall kunna tillgodoses. Utredningen finner det osäkert om tekniska och ekonomiska förutsättningar föreligger att tillgodose kravet. Utredningen vill därför inte fastlägga ett tilläggskrav på krigsmakten som har vissa minimikrav på stridsledningssystemet. Utredningen uttalar att systemet bör utformas med hänsynstagande i möjlig mån till bl. a. civilförsvarets behov och att vissa organisatoriska åtgärder bör övervägas för att förbättra utnyttjandegraden i fråga om informationer från dessa system.

I vissa delar av landet och under väsentliga delar av ett stridsförlopp kan såväl förvarningstiderna som stridsledningssystemets uthållighet under alla förhållanden vara otillräckliga för att skyddsrummen skall kunna utnyttjas på tidigare planerat sätt. Det är därför enligt utredningen angeläget att åtgärder vidtas för att skyddsrummen på bästa sätt och till begränsade kostnader skall kunna anpassas till möjliga prestanda hos stridsledningssystemet och att det operativa utnyttjandet förbereds med hänsyn härtill. Utredningen anser att frågan om framtida skyddsrumms utformning i detta avseende bör studeras närmare.

Åtgärderna för individuellt skydd omfattar främst anskaffning av skyddsmasker samt viss självskyddsutbildning av allmänheten. De nuvarande riktlinjerna för anskaffning och lagerhållning av skyddsmasker grundar sig på den uppfattningen att vi trots internationella överenskomelser inte kan bortse från att det kan finnas risk för att stridsgaser används. Med hänsyn till bl. a. internationella jämförelser har det dock inte ansetts påkallat att i fred anskaffa skyddsmasker till hela befolkningen. F. n. finns ca 1,8 milj. skyddsmasker i lager varav dock en stor del är äldre och måste ersättas under de närmaste åren. Civilförsvarsstyrelsen har föreslagit att skyddsmasker anskaffas i fred i första hand till den del av befolkningen som inte kan beredas skydd i skyddsrum.

Utredningen anser att planeringen för anskaffning av skyddsmasker bör följa den hittills utstakade inriktningen. Det innebär att en kontinuerlig anskaffning upprätthålls i fredstid och att härigenom och genom vissa andra förberedelser en grundval skapas för att anskaffa skyddsmasker åt hela befolkningen, om de säkerhetspolitiska förhållandena i form av ändrade doktriner etc. skulle ge anledning härtill.

Utredningen understryker i detta sammanhang den betydelse för att stärka det individuella skyddet som självskyddsutbildningen av allmänheten har.

Omfattande utrymningar kan enligt utredningen medföra betydande avbräck för den produktion som måste upprätthållas under beredskap och krig och innebär även i övrigt svåra påfrestningar på samhället. Utrymningen kan också få besvärliga psykologiska konsekvenser till följd av omställningen till ovana miljöer. Å andra sidan kan det

vara nödvändigt att i vissa situationer utrymma särskilda grupper av befolkningen eller särskilt hotade områden. En planläggning för utrymning av tätorter och andra områden bör därför behållas. Planläggningen bör som hittills innebära att handlingsmöjligheter skapas, inte att man i förväg binder sig vid beslut att genomföra utrymning, i synnerhet inte det mest omfattande av nu planlagda alternativ. Besluten får enligt utredningen bli helt beroende av den rådande situationen. Som en allmän riktlinje för planeringen bör gälla att beroendet av att behöva sätta utrymningsplanerna i tillämpning så långt möjligt minskas och att, om de likväl skall tillämpas, detta beslutas i tid.

Försvarsutredningen anser att den fortsatta planeringen för ledningen av civilförsvaret och undsättningsverksamheten bör sikta på att homogenisera och anpassa den nuvarande organisationen till de allmänna riktlinjer som har redovisats i det föregående. Härvid bör kraven på uthållighet och beredskap beaktas.

På längre sikt bör man särskilt uppmärksamma förutsättningarna för att knyta civilförvarsplaneringen närmare till den kommunala beredskapsverksamheten. Bl. a. bör ytterligare studeras i vad mån civilförsvarets ledning i krig lämpligen kan samordnas med den kommunala ledningen.

De angivna riktlinjerna för civilförsvarets fortsatta utveckling innebär enligt utredningen inte ett detaljerat handlingsprogram för de närmaste åren. Inom ramen för riktlinjerna kan således förekomma variationer, främst i fråga om lednings- och undsättningsorganisationens omfattning, beredskap och uthållighet. Utredningen anser att erforderliga förutsättningar för att på kort sikt vidta åtgärder som möjliggör en långsiktig utveckling enligt riktlinjerna i huvudsak föreligger vid båda de utgiftsramar som har anvisats för programplanarbetet. I fråga om verksamhet, som inte finansieras över fjärde huvudtiteln och som omfattas av riktlinjerna men däremot inte av programplanerna, anser utredningen att motsvarande förutsättningar föreligger vid ett ekonomiskt resursutrymme av i huvudsak nuvarande storlek i fasta priser.

Förslag rörande det psykologiska försvaret

Försvarsutredningen framhåller att det psykologiska försvaret skiljer sig från övriga i detta sammanhang behandlade totalförvarssektorer bl. a. därigenom att det i fred f. n. kräver förhållandevis små ekonomiska resurser. Dess styrka grundas väsentligen på andra förhållanden. Utredningens intresse för denna sektor är därför inte knutet till resursbehovet. Det beror i stället på den stora och i vissa lägen avgörande betydelse som det psykologiska försvaret i ett långsiktigt perspektiv måste tillmätas. Utredningen har i olika sammanhang pekat på denna betydelse.

Utredningen erinrar om att de nu gällande principerna för det psykologiska försvarets, och därmed bl. a. nyhetsmediernas och folkrörelsernas verksamhet under beredskap och krig har tillämpats sedan år 1954

(prop. 1954:162). Utredningen konstaterar att enighet under denna period i allt väsentligt har rått om grunderna för verksamheten. Vad utredningen har anfört om den yttre miljös krav på Sverige och om den framtida verksamhetsinriktningen inom andra totalförsvarssektorer ger ingen anledning att ändra de nämnda principerna. Inte heller de förutsättningar för det psykologiska försvaret, som ligger i den inre miljön och i tänkbara framtida förändringar häri, ger enligt utredningens mening anledning att räkna med ett frångående av dessa principer.

Mål, uppgifter m. m. för det psykologiska försvaret har under år 1971 studerats inom beredskapsnämnden för psykologiskt försvar. Resultatet av studierna kan enligt utredningen givetvis påverka inriktningen av verksamheten inom ramen för angivna principer. Detta kan också de nyssnämnda framtida förändringarna i den inre miljön göra. Behoven på längre sikt av resurser för det psykologiska försvaret, liksom hitills avseende planeringen i fred av åtgärderna i krig, kan likaså påverkas av studiernas resultat.

Överväganden rörande övrigt totalförsvar

Övrigt totalförsvar omfattar en rad skilda funktioner. Som exempel nämner försvarsutredningen försörjningen med förnödenheter och tjänster som innefattar bl. a. livsmedelsförsörjningen, industriproduktionen, energiförsörjningen och kommunikationerna. Andra exempel är hälso- och sjukvården samt polisverksamheten.

Verksamheten inom nämnda områden grundas i krig liksom vid avspärrning enligt utredningen i betydande utsträckning på den bas som den fredsinriktade verksamheten och dess resurser bildar. Planeringen åvilar ett stort antal myndigheter – de flesta med fredsinriktad verksamhet som huvuduppgift – som var och en har det fulla ansvaret för sin sektor. Denna ansvarsfördelning ger enligt utredningen en god beredskap men medför samtidigt ett stort behov av samordning. Inom övrigt totalförsvar är en förhållandevis liten del av resursinsatserna av verkligt långsiktig karaktär. Stora delar av verksamheten – speciellt åtskillig lagring -- kan och bör enligt utredningen ganska snabbt anpassas till ändrade förhållanden.

Syftet med utredningens behandling av övrigt totalförsvar har varit att tillse att kravet på balans i våra totala försvarsinsatser skall kunna tillgodoses. Härvid har utredningen i första hand ägnat uppmärksamheten åt de säkerhetspolitiskt betingade utgångspunkterna för planeringen i avsikt att nå likartade utgångspunkter för planeringen för hela totalförsvaret. Någon närmare prövning av dessa utgångspunkter med hänsyn till de resursbehov som de kan leda till beträffande övrigt totalförsvar har utredningen däremot inte gjort. Inte heller har utredningen närmare behandlat valet mellan skilda system, t. ex. beredskapslagring eller vidmakthållande av produktionskapacitet, för att skapa en viss beredskap inom olika sektorer.

Utredningen har funnit att planeringen inom totalförsvaret vad gäller

uthålligheten i vissa fall har skett med skilda, men var för sig rimliga utgångspunkter. Utredningen framhåller vikten av att pågående studier av uthållighetsfrågan förs vidare. I övrigt anser utredningen att hittills tillämpade planeringsutgångspunkter för övrigt totalförsvaret i stort sett är anpassade till vad utredningen har föreslagit för det militära försvaret och civilförsvaret.

Reservationer och särskilda yttranden

Reservationer mot vissa av majoritetens ställningstaganden har avgetts av ledamöterna Torsten Gustafsson och Sven Wedén gemensamt och av ledamoten Allan Hernelius. Särskilda yttranden har avgetts av ledamoten Torsten Gustafsson, av ledamoten Sven Wedén och av ledamöterna Torsten Gustafsson, Sven Wedén och Allan Hernelius gemensamt.

I sin reservation anför ledamöterna *Torsten Gustafsson* och *Sven Wedén* att utredningsmajoritetens uttalanden om totalförsvarets fortsatta utveckling inger betänkligheter, främst därför att de har utformats som en tämligen preciserad inriktning av försvarets utveckling under en femtonårsperiod inom ett ganska snävt kostnadsområde. Det militära försvaret är i dag starkt och väl avvägt. Det bör enligt reservanterna även i fortsättningen vara uppbyggt som ett balanserat djupförsvär, där de olika förbanden och vapensystemen kompletterar varandra. Försvaret bör vara sammansatt så att det medger insatser så långt utanför våra kuster och gränser som det är stridsekoniskt lämpligt. En koncentration av insatserna bör ske till kuster och gränser och ett uthålligt motstånd bör kunna tas upp inom landet.

En av utredningens huvuduppgifter har varit att pröva om de programplaner som överbefälhavaren har gjort upp står i överensstämmelse med den perspektivplan som har skisserats av denne. Enligt reservanterna har det klarlagts att inte någon av perspektivplanens strukturer kan uppnås från programplanenivåerna M 3 och M 4. Detta kan inte heller ske från nivå M 2 utan betydande ekonomiska engångslyft efter programplaneperiodens slut. Grundtanken i perspektivplaneringen är emellertid att möta osäkerheten om den internationella utvecklingen på längre sikt genom att skapa handlingsfrihet för att kunna anpassa försvaret till såväl högre som lägre kostnadsramar. Den snäva inriktning av det militära försvarets utveckling på lång sikt, som utredningens majoritet föreslår, skulle enligt reservanterna förrycka grundidén i den nya långsiktsplaneringen.

Enligt reservanterna är framför allt utredningens diskussion om avvägningen mellan uthållighet och initialstyrka hos försvaret, kopplad till uppfattningen att det bör ta så lång tid som möjligt för en angripare att betvinga Sverige, ofruktbar och vilseledande. Luckor i djupförsvaret under ett invasionsföretag kan i stället göra den totala tiden för en angripare att nå sitt syfte kortare än om man uppehåller initialstyrkan. Detta gäller inte minst vid anfall mot sådana utsatta områden som Skåne, Gotland och övre Norrland. Utgångspunkten måste därför enligt

reservanterna vara att inom en given kostnadsram uppnå god balans inom ett djupförsvar. Ett problem är balansen mellan kostnaderna för organisation och utbildning samt vapenutrustning och annan materiel. Under 1960-talet inträffade en stark förskjutning mellan dessa olika slag av kostnader till nackdel för vapenutrustning och annan materiel. Programplanerna utgår från att denna tendens kommer att fortsätta och i låga ramnivåer påskyndas. Utredningens majoritet har klart överskattat möjligheterna att vid en sådan trend kunna uppnå en rimlig kvalitet på förbandens materiel. Åtgärder bör därför enligt reservanterna omgående vidtas för att bryta den ogynnsamma trenden. Detta kan enligt reservanterna ske bl. a. genom att värnpliktssystemet som i stor utsträckning bestämmer de fasta kostnaderna inom det militära försvaret modifieras. Den brist på balans som nu råder bör brytas med början redan under den närmaste femårsperioden. Detta bör vara en central uppgift för planeringen. Försvarsutredningen har inte haft möjligheter att i detalj undersöka frågan om modifiering av värnpliktsutbildningen. En allsidigt sammansatt utredning med företrädare för försvarsdepartementet och parlamentariker bör därför enligt reservanterna tillsättas så snart som möjligt. Reservanterna framhåller att en sådan utredning bör leverera beslutsunderlag i vissa delar under år 1973 så att genomförandet kan påbörjas år 1974, att utbildningstiden bör förkortas inom alla vapengrenar till mindre än sex månader för förband som inte är stridande samt för lokalförsvarsförband med stationärt strikt definierade stridsuppgifter. Förband med sådana uppgifter bör direktrekryteras och omfatta ca 25 % av åldersklasserna. Ekonomisk kompensation till värnpliktiga med längre utbildningstid bör förutsättas. Utnyttjandetiden för värnpliktiga inom områden som inte är särskilt känsliga bör kunna minskas från nuvarande 47 år. Det bör övervägas hur en minskning av antalet fredsförband inom främst armén bör nås. En minskning med en repetitionsövning för lokalförsvarsförbanden kan förutsättas. En skärpt prövning bör ske vid inskrivning av värnpliktiga.

Beträffande inriktningen i stort av avvägningsprogrammen anför reservanterna följande.

Vad avser rörliga markstridsförband (fältarmén) bör antalet brigader under perioden 1972/73–1976/77 behållas i huvudsak enligt överbefälhavarens programplan i nivå M 1. Materielanskaffningen bör inriktas på ökad eldkraft och rörlighet. Handlingsfrihet bör behållas för att nå ett något större brigadantal efter år 1977 än vad som planeras f. n. Nedväxling till skytteregementen inom fältarmén bör inte ske. Motsvarande förband bör i stället föras över till lokalförsvaret. Lokalförsvarsförbandens kvantitet och kvalitet kommer att bero på resultatet av den utredning som förordas. Inom krigsorganisationen förutsätts en viss minskning av fältarmén och en ökning av lokalförsvarsförbanden. Kustartilleriförbanden bör utvecklas i huvudsak enligt programplanerna.

Beträffande övervattensstridsförbanden bör programmet enligt nivå M 1 för patrull- och minjaktfartyg fullföljas. Handlingsfrihet bör skapas för att anskaffa några fler patrullfartyg samt fartyg med flottiljedar- och

ubåtsjaktkapacitet.

I fjärrstridsprogrammet bör enligt reservanterna ubåtarna i den färdigprojekterade A 14-serien beställas under år 1972. Som motiv anförs att dessa fartygs stridseffekt i ett djupförsvar är hög. Vidare är många av de nu befintliga ubåtarna gamla och kommer snart att utgå ur organisationen. Anskaffning av planerat antal attackdivisioner AJ 37 Viggen bör om möjligt fullföljas.

Beträffande luftförsvarsförbanden understryker reservanterna enigheten om att anskaffa flygplan JA 37 Viggen men avstyrker bestämt en kvalitetsförsämring av planet, som beträffande tillverkningstakt och beställningstidpunkter om möjligt bör följa nivå M 1. Detsamma gäller fördelningsluftvärnet.

Handlingsfrihet när det gäller övervattens-, fjärrstrids- och luftförsvarsförband bör skapas såväl på lång som kort sikt genom variationer i antalet enheter.

När det gäller de ekonomiska konsekvenserna framhåller reservanterna följande.

Inom utredningen har konstaterats att det nu tillämpade systemet med kompensation av löne- och prisstegringar genom nettoprisindex inte har medgett eller under programtiden kommer att medge en fullständig kompensation för kostnadsstegringar. Nivå M 1 torde därför komma att innebära en något sänkt reell nivå i förhållande till nuvarande planeringsinriktning trots höjningen med 100 milj. kr. per år i prisläge februari 1971. Nivå M 3, vilken har angetts som horisontell nivå är i verkligheten en ganska starkt utför sluttande nivå. Å andra sidan har metoden att kompensera prishöjningar genom nettoprisindex kostnadspressande verkningar som är värdefulla. Metoden synes därför kunna godtas under förutsättning att man är villig att ta konsekvenserna härav när det gäller att fastställa planeringsutrymmet.

Utredningen har förordat att flygplan JA 37 Viggen anskaffas. Konsekvenserna härav för andra viktiga avvägningsprogram och för möjligheterna att upprätthålla ett väl balanserat djupförsvar som trovärdigt stöd för neutralitetspolitiken blir dock enligt reservanterna inte heller goda i nivå M 2. Förutsättningar att på kort sikt vidta sådana åtgärder, som möjliggör en långsiktig inriktning enligt de riktlinjer som har redovisats i det föregående, föreligger enligt reservanterna med utgiftsramar vid den övre gräns som har angetts av utredningens majoritet och som har beskrivits som genomsnittet av de två nivåer som överbefälhavaren betecknat som M 1 och M 2 och givetvis på ramar något därutöver. Ett villkor härför är att erforderliga utredningar, som kan möjliggöra beslut om en reduktion av krigsmaktens fredsorganisation med viss effekt redan under femårsperioden, snabbt kommer till stånd och fullföljs.

Förslaget innebär att en mindre andel av de samhällsekonomiska resurserna än f. n. tas i anspråk för det militära försvaret. Denna ståndpunkt är enligt reservanterna möjlig genom att rekommendationerna i det föregående innebär en betydande handlingsfrihet beträffande

försvarets utveckling. Om rekommendationerna följs blir det möjligt inte bara att minska utan också att öka försvarets styrka i framtiden. Världsläget motiverar väl behovet av en sådan handlingsfrihet.

Ledamoten *Hernelius* konstaterar i sin reservation att utredningen är enig om målsättningen för den svenska utrikespolitiken, en alliansfri politik som syftar till neutralitet. Enighet föreligger vidare om att landets oberoende kräver ett starkt försvar som stöd för att i längden kunna bevaras. Däremot anser han att utredningens socialdemokratiska ledamöter har tecknat en alltför optimistisk bild av den utrikespolitiska situationen. Kinas alltmer aktiva roll gör att det inte längre är fråga om en bipolär utan en multipolär maktsituation. Avspänningen i Centraleuropa – i och för sig glädjande – har vidare överskattats. Än så länge har den inte medfört någon som helst minskning av truppstyrkorna i Centraleuropa. Dessa torde aldrig tidigare ha varit så stora som nu.

Utredningen har vidare enligt reservanten underlåtit att tillräckligt analysera Sveriges egna problem. Han pekar i detta sammanhang på den militära aktiviteten kring Nordkalotten, som har framkallat djup oro i Norge. Även den militära aktiviteten i Östersjön är påfallande. Ett försvarsbeslut nu påverkar försvarseffekten under 10–20 år framåt. Som grund för ett sådant beslut borde ligga realistiska alternativ, inte ett önsketänkande. Alla minskningsnivåer (M 1–M 4) motsvarar inte perspektivplaneringens intentioner beträffande handlingsfrihet.

I fråga om de operativa grunderna understryks i reservationen att invasionsförsvar är krigsmaktens viktigaste uppgift. Vid lösandet av denna uppgift krävs ett djupförsvar som kan möta en angripare så långt utanför våra gränser som det är praktiskt möjligt. Samling av våra stridskrafter skall kunna ske vid gränser och kuster, där avvärjningsstrid skall kunna föras. Om en angripare trots detta lyckas vinna inledande framgångar, skall ett hårt, segt och långvarigt motstånd kunna följa. För att tillgodose dessa synpunkter på försvarets kort- och långsiktiga inriktning bör planeringen ske i nivå M 1. Därutöver krävs att försvaret får kompensation för dagens pris- och löneläge och successivt för beräknad löne- och prisutveckling under den kommande femårsperioden.

Den utredning om värnpliktssystemet som har föreslagits bör ske förutsättningslöst och inte med i förväg uttalade fortsatta begränsningar som utgångspunkt. En minskning av utbildningstiden av antydd karaktär till mindre än sex månader kan inte godtas.

Beträffande rörliga och lokala markstridsförband bör brigadantalet ökas i förhållande till föreslagen inriktning i nivå M 1 och kvaliteten i fråga om eldkraft och rörlighet förbättras. Förutsättningar bör skapas att efter femårsperioden anskaffa korvetter, alternativt flottiljledare, samt kvalificerad robotbeväpning för övervattensstridsförbanden. Antalet patrullfartygsförband bör ökas. I fråga om fjärrstridsförbanden bör ubåtar av typ A 14 anskaffas enligt planerna och kommande ubåtstyp projekteras. Attackförband bör anskaffas enligt planerna i nivå M 1 och medel för studier av ett nytt attackflygplan för 1990-talets behov beräknas. Anskaffningen av jaktviggen bör fullföljas utan sänkning av

kvaliteten och vid den tidpunkt som har förutsatts i programplanerna.

I reservationen understryks vidare betydelsen av vår försvarsindustri för vårt militärpolitiska oberoende. Utredningens ställningstagande medger enligt reservationen inte handlingsfrihet inför framtiden. Det finns i världsbilden inte något som ger stöd för slutsatsen att Sverige i dag kan hävda sin utrikespolitiska handlingsfrihet med ett mindre effektivt försvar eller med en annan målsättning än vad statsmakterna band sig för år 1968. Endast genom en planeringsinriktning enligt M 1-nivån kompletterad med kompensation för redan inträffade och under perioden beräknade pris- och kostnadsstegringar kan perspektivplanernas intentioner fullföljas.

Ledamoten *Torsten Gustafsson* har i sitt särskilda yttrande anfört följande.

Den internationella utvecklingen ligger till grund för utredningens överväganden om den svenska säkerhets- och försvarspolitik. Med utgångspunkt i denna utveckling har utredningen bedömt riskerna för Sveriges säkerhet. Mot den riskbedömning som utredningen gjort har herr Gustafsson i stort ingen invändning. En annan sak är vilket risktagande som kan anses möjligt att godta inför den osäkra framtidsbilden. Det bör finnas tungt vägande skäl för att väsentligt ändra inriktningen av det balanserade försvar som vi har i dag och som har bidragit till stabiliteten i det nordiska området. Några sådana skäl har enligt herr Gustafsson inte kommit fram under utredningen. Med den centrala roll som hävdandet av vår alliansfrihet och neutralitet har är, enligt herr Gustafssons mening, ett mindre risktagande motiverat än vad utredningens majoritet inom de lägre nivåerna av sin angivna kostnadsram synes vara beredd att godta.

Ledamoten *Wedéns* särskilda yttrande innebär i huvudsak inte någon polemik mot vad utredningens majoritet anfört utan utgör en komplettering i de avseenden där utredningen enligt herr Wedéns uppfattning inte har utfört sådana alternativresonemang som förutsattes i dess uppdrag.

Utredningen har således enligt herr Wedén knappast redovisat skiljaktigheterna i uppfattning mellan olika länder om vad begrepp som fredlig samexistens och avspänning betyder. I t. ex. Västeuropa torde det vara vanligt att uppfatta fredlig samexistens mellan olika politiska och ekonomiska system så att de olika systemens företrädare gentemot varandra skall tillämpa principen att "leva och låta leva". Enligt sovjetisk doktrin innebär fredlig samexistens att fredstillstånd bör råda gentemot stater med icke-socialistiska system. Samtidigt kan andra metoder än krig användas mot sådana stater i den ideologiska kampen och för att sprida den s. k. revolutionära frihetsrörelsen. Spänning anses föreligga mellan socialistiska och icke-socialistiska stater. Det finns en omfattande dokumentation av dessa sovjetiska uppfattningar.

Det finns dock enligt herr Wedén realpolitiska skäl för båda maktblocken att genomföra en avspänningspolitik i Centraleuropa. För Förenta Staternas del skulle t. ex. en sådan politik underlätta att större eller mindre militära styrkor tas hem från Europa, om detta av bl. a. inrikespolitiska skäl skulle anses önskvärt. För Sovjetunionen kan de

kinesisk-asiatiska problemen framstå som de mest betydelsefulla. Dessa innefattar även det sovjetiska Asiens säkerhet på lång sikt. Den kraftiga ökningen av den sovjetiska beredskapen i Asien, önskan att behålla militär överlägsenhet över motparten i Europa och interna politiska krav kan tillsammans utgöra en påfrestning som stärker det sovjetiska intresset av att få till stånd en avspänningsatmosfär i Centraleuropa. Samtidigt kan man dock inte bortse från spridningsrisker från konflikter som börjar inom andra områden. I detta sammanhang måste även läget på Europas norra och södra flanker observeras. Det gäller i båda fallen Sovjetunionens intresse att få fritt tillträde till världshaven och NATO-sidans intresse att försvåra ett sådant tillträde. Även om det finns skäl för utredningens slutsats att de direkta krigsriskerna i Centraleuropa har minskat genom avspänningspolitiken kan samma slutsats inte omedelbart dras beträffande de europeiska flankområdena.

För Sveriges säkerhet är det enligt herr Wedén av betydelse att den militära balansen i Europa upprätthålls. En sovjetisk reträtt från Centraleuropa vad befintliga stående styrkor beträffar kan inte under alla omständigheter jämföras med ett amerikanskt tillbakadragande till andra sidan Atlanten. Det kan uppstå ett tidsgap till sovjetisk förmån om parterna åter skulle vilja etablera sig i nuvarande positioner. Under denna tid kan Sovjetunionen behöva ta mindre hänsyn än tidigare till en eventuell huvudmotståndare. En sådan utveckling skulle för Sveriges del stärka behovet av handlingsfrihet att öka försvarets styrka. Detsamma skulle naturligtvis bli fallet om en rakt motsatt balansförskjutning ägde rum till förmån för NATO-staterna, t. ex. i samband med stora sovjetiska engagemang i Asien. Alternativ av detta slag har inte berörts tillfredsställande av utredningen.

Ledamöterna *Torsten Gustafsson*, *Wedén* och *Hernelius* har i sitt särskilda yttrande anfört följande.

Försvarsutredningens majoritet har ansett att erforderliga förutsättningar för att på kort sikt vidta åtgärder som möjliggör en långsiktig utveckling av civilförsvaret enligt de av utredningen angivna riktlinjerna i huvudsak föreligger vid de båda utgiftsramar som har anvisats för programplanarbetet. Herrar Gustafsson, Hernelius och Wedén anser att förutsättningar av angivet slag i huvudsak föreligger vid den högre av de båda utgiftsramarna.

Departementschefen

Försvarsutredningens överväganden och förslag

1970 års försvarsutredning anför i sitt betänkande (SOU 1972:4) Säkerhets- och försvarspolitik att Sveriges möjligheter att även i framtiden stå utanför krig och allvarigare konflikter bäst främjas genom att vi håller fast vid den alliansfria politiken som syftar till neutralitet i ett framtida krig. Sveriges säkerhet främjas enligt utredningen om riskerna för konflikter allmänt minskas och om rustningarna kontrolleras

och begränsas på ett balanserat sätt. Sverige bör därför efter förmåga söka medverka till att förändra den internationella miljön i riktning mot ökad allmän säkerhet.

Genom sin utrikespolitik och sitt försvar spelar Sverige enligt utredningen en viktig roll för stabiliteten i det nordiska området. För båda blocken kan väsentliga positionsförändringar i Norden påverka maktsituationen i Centraleuropa. Väsentliga försvagningar av det svenska försvarets styrka i förhållande till omvärlden skulle kunna rubba bilden av stabilitet och balans i Nordeuropa.

För att neutralitetspolitiken skall respekteras och vårt oberoende i längden bevaras krävs enligt utredningen stöd av ett starkt försvar. Den svenska försvarspolitikén bör främst syfta till att försvaret vid en konflikt i Europa mellan stormaktsblocken skall ha sådan styrka och sammansättning att angrepp mot Sverige inte kan bedömas lönsamt för någon. Försvaret har i så fall den önskade fredsbevarande förmågan.

Tilltron till neutralitetspolitiken kräver enligt utredningen att omvärlden är övertygad om att Sverige vid en konflikt är berett att fullfölja den deklarerade politiken. Försvaret måste därför ha en sådan styrka och sammansättning att en presumtiv angripare inte genom att konstatera brister i vårt försvar förleds att misstro allvaret bakom den deklarerade politiken. Hela landet måste kunna försvaras. Försvaret måste kunna anpassas till skilda lägen och kunna möta olika angripare.

Om Sverige angrips, skall det militära försvaret i det längsta hindra angriparen från att utnyttja svenskt territorium för sina syften. I varje del av landet skall segt motstånd kunna bjudas, om så krävs även i form av det fria kriget. Totalförsvaret i övrigt anpassas här till.

Försvaret börenligt utredningen inriktas på att möta ett konventionellt angrepp. Möjligheten av att ett från början konventionellt krig, som berör även Sverige, trappas upp till kärnvapenkrig får dock inte uteslutas. Försvarsplaneringen skall därför innefatta åtgärder som syftar till att vi inte redan genom ett fåtal kärnladdningar förlorar möjligheterna till fortsatt försvar. Vi bidrar därigenom till att hålla kärnladdningströskeln uppe. Åtgärder i detta syfte får dock enligt utredningen innebära endast måttliga kostnadsökningar i förhållande till dem som betingas av hänsyn till ett konventionellt angrepp. Motsvarande bör gälla biologiska och kemiska stridsmedel.

Vid krig i omvärlden måste det svenska försvaret i enlighet med neutralitetsrättens krav efter förmåga hindra att svenskt territorium utnyttjas av de krigförande. I en sådan situation måste enligt utredningen vidare möjligheter föreligga att försörjningsmässigt uthärda en avspärrning under rimligt lång tid och att i övrigt begränsa verkningarna i Sverige av ABC-stridsmedel som har satts in i omvärlden.

För att ge erforderligt stöd åt den svenska säkerhetspolitiken bör totalförsvaret enligt utredningens mening vara så uppbyggt och organiserat att det är en hela folkets angelägenhet. Det militära försvaret skall därför bygga på den allmänna värnpliktens grund. Totalförsvaret bör byggas upp så att det är i vidsträckt mening uthålligt.

Det militära försvaret bör enligt utredningen även i fortsättningen byggas upp för att vara i allt väsentligt balanserat och möjliggöra djupförsvar med kraftsamling till gränser och kuster. En sådan målsättning kan dock visa sig vara realiserbar i högre eller lägre grad. Begränsningar i målsättningen kan därför bli nödvändiga, t. ex. på grund av snabbt stigande kostnader för kvalificerade vapensystem. Prioriteringar på grund härav bör enligt utredningen i ett längre perspektiv genomföras enligt principen att ett större antal tekniskt mindre högtstående vapensystem (funktioner) hellre anskaffas än ett fåtal tekniskt mycket kvalificerade. Detta bör för det militära försvarets utveckling leda till att uthållighet ges företräde framför initialstyrka.

Avvägningen mellan kvantitet och kvalitet kommer enligt utredningen inte alltid att leda till att en större mängd av ett mindre kvalificerat system bör föredras framför en mindre mängd av ett mer kvalificerat system. I samtliga avvägningsprogram finns system där t. ex. möjligheterna att över huvud taget nå verkan kan sätta ganska bestämda gränser för både kvalitetsnivån på systemet och antalet erforderliga enheter.

De delar av krigsorganisationen som redovisas i de fyra avvägningsprogrammen Rörliga resp. Lokalt bundna markstridsförband, Övervattensstridsförband samt Luftförsvarsstridsförband är enligt utredningens mening av grundläggande betydelse för omvärldens tilltro till Sveriges avsikt och förmåga att i praktisk handling fullfölja den deklarerade utrikespolitiken. Dessa funktioner bör utgöra den bas på vilken det militära försvarets avhållande förmåga byggs. Detta innebär att avvägningsprogrammet Fjärrstridsförband kan ges en lägre prioritet.

Mot bakgrund av dessa principer bör avvägningsprogrammen enligt utredningen ges följande inriktning.

Försvaret av vårt territorium bör byggas upp från grunden genom ett lokalt bundet försvar av områden och platser som kan ha primärt intresse för en angripare. Rörliga markstridsförband med hög kvalitet skall kunna kraftsamlas för att avvärja anfall i olika riktningar.

Övervattensstridsförbanden bör inriktas med hänsyn till behovet av kustnära insatser i invasionsförsvaret och till de krav en neutralitetssituation ställer. Detta innebär bl. a. att ett tillräckligt antal enheter bör disponeras. Utvecklingen av fartygsmateriel bör inriktas mot lätta fartygstyper. Frågan om export- och importsjöfart i ett avspärrningsläge bör enligt utredningen lösas med andra medel än militära. Kapaciteten för skydd av sådan sjöfart kan därför starkt minska eller t. o. m. utgå. Kustsjöfart och transporter till och från Gotland måste emellertid kunna skyddas.

Fjärrstridsförbanden bör enligt utredningen minska i omfattning. Anskaffningen av flygplan AJ 37 Viggen för de tunga attackförbanden bör fullföljas. Antalet divisioner bör dock fastställas senare. Studierna av nästa generation attackflygplan bör i första hand inriktas på ett plan med måttliga prestanda. I avvaktan på studier av avvägningen inom programmet på längre sikt bör möjligheterna att utveckla och tillverka ubåtar inom landet behållas.

Utredningen har övervägt möjligheterna att anskaffa olika jaktflygplan-system som helt eller delvis skulle kunna lösa de operativa uppgifter som JA 37 Viggen avses för. Utredningen avvisar licenstillverkning eller direktköp av ett utländskt flygplan som alternativ till JA 37 Viggen. Utredningen avvisar även en ny version av flygplan J 35 Draken som ett alternativ till JA 37 Viggen och förordar att jaktversionen av flygplan 37 Viggen utvecklas för senare anskaffning. Utredningen understryker därvid att stora ansträngningar bör göras för att minska kostnaderna för utvecklingsarbetet även om detta leder till någon begränsning av eljest avsedda prestanda hos flygplanssystemet. Luftvärnet bör moderniseras genom anskaffning av luftvärnsrobotar av en sådan typ som ger ett stort antal eldenheter.

Mot bakgrund av sin syn på ett framtida krigs karaktär och på skyddet mot ABC-stridsmedel föreslår utredningen att planeringen av civil-försvare i framtiden bör utgå från att befolkningscentra som sådana inte bör ses som för angriparen primära mål att bekämpa vid invasionsföretag mot Sverige. Grundläggande för planeringen bör vara att befolkningen kan komma att beröras av biverkningar vid bekämpning av militära mål med i första hand konventionella stridsmedel och vid markstrider. Hänsyn måste tas till att befolkningen i vissa konfliktsituationer kan bli ställd inför direkt hot om skadegörelse. I de fall vi står utanför ett krig bör befolkningen kunna ges skydd mot de sekundära verkningarna i vårt land av ABC-stridsmedel som används utanför våra gränser.

Skyddet bör således enligt utredningen främst utformas med hänsyn till konventionella vapen. Skydd mot ABC-stridsmedel bör anordnas endast där det kan ske till måttliga kostnadsökningar. Ökad vikt bör läggas vid civilförsvarsåtgärder i områden intill militära mål och i invasionsområden samt vid skydd av befolkningen i samband med markstrider.

För inriktningen av civilförsvarets olika delar innebär detta enligt utredningen bl. a. följande.

Skyddsrumbyggnandet bör ske med hänsyn till det konventionella krigets krav och till att de allvarligaste riskområdena är sådana som innehåller eller ligger vid militära mål och i invasionsområden. Principerna för skyddsrumbyggnande måste därför omprövas. Låghusområden och de 14 största städernas innerområden bör inte som nu generellt undantas från skyddsrumbyggnadsskyldighet.

En planläggning för utrymning av tätorter och andra områden bör behållas. Planläggningen bör som hittills innebära att alternativa handlingsmöjligheter skapas. Anskaffningen av skyddsmasker bör följa hittills tillämpade riktlinjer.

Säkerhetspolitikens inriktning

Försvarsutredningen har ingående redovisat tänkbara alternativ för utvecklingen av den yttre och inre miljön i ett längre perspektiv. Därvid

har särskilt uppmärksammat sådana tendenser som skulle kunna leda till framtida hot mot Sveriges säkerhet. Utredningen har vidare lämnat förslag till fortsatt inriktning av den svenska säkerhetspolitiken samt förslag till allmänna utgångspunkter för den fortsatta planeringen av totalförsvaret. Dessa förslag har legat till grund för utredningens överväganden och förslag om totalförsvarets fortsatta utveckling.

1968 års försvarsbeslut utformades bl. a. mot bakgrund av bedömningen att en politisk avspänning hade inträtt i Europa. Detta hade skett trots att den rent militärpolitiska situationen inte hade undergått några påtagliga förändringar. Avspänningen ansågs betingad av terrorbalansen men också av vissa ekonomiska och andra utvecklingstendenser. Inga tydliga tecken ansågs peka på att motsättningarna i Europa under de närmaste åren skulle leda till allvarliga konflikter eller krig. Stabiliteten och tendensen till avspänning kännetecknades främst av supermakternas försiktiga uppträdande mot varandra. En förhållandevis snabb negativ förändring av vår säkerhetspolitiska situation kunde dock inte uteslutas. Främst bedömdes utvecklingen i andra delar av världen än Europa som oroande. Trots alla försiktighetsåtgärder kvarstod risk för att någon av de ständigt återkommande kriserna i världspolitiken inte kunde hållas under kontroll utan skulle leda till krig mellan stormaktsblocken.

Den politiska utvecklingen efter år 1968 pekar bl. a. mot att det för första gången på mycket lång tid har inträtt en situation i Europa som kan innebära förutsättningar för att uppnå ett mera varaktigt tillstånd av avspänning och samarbete.

Utvecklingen efter år 1968 har bl. a. visat att supermakterna i ökad utsträckning har funnit det nödvändigt att försöka lösa särskilt farliga kriser och problem med gemensamma ansträngningar. Supermakterna agerar i stort för att undvika direkt militär konfrontation med varandra. Den i detta hänseende mest svärbemästrade situationen har förelegat i Mellersta Östern. Där har supermakterna stött var sin sida men samtidigt verkat för att förhindra att ett nytt krig skall bryta ut. Läget i Mellersta Östern måste betecknas som labilt trots att den utgångna vapenvilan mellan Förenade Arabrepubliken och Israel fortfarande iakttas.

Vid nedrustningsförhandlingarna i Genève nåddes sommaren 1968 en överenskommelse om att förhindra spridning av kärnvapen till andra länder än de fem permanenta medlemmarna av FN:s säkerhetsråd. Fördraget trädde i kraft i mars 1970. Ca 100 stater har anslutit sig till avtalet. Flera viktiga stater står dock utanför. Antalet makter som innehar kärnvapen har dock inte ökat.

Ett fördrag om förbud mot placering av massförstörelsevapen på havsbotten öppnades för undertecknande i februari 1971 och har nu ca 90 signatärstater. Det väntas träda i kraft inom kort. Hösten 1971 nåddes enighet även om förbud mot innehav av biologiska stridsmedel och toxinvapen. Ett avtal härom torde bli klart för undertecknande i mars 1972.

Under år 1972 väntas förhandlingarna komma att koncentreras på att fullfölja redan uppnådda resultat genom förbud även mot underjordiska

kärnvapenprov, mer långtgående demilitarisering av havsbotten och allmänt förbud mot innehav av kemiska stridsmedel.

Central betydelse för kärnvapenbalansen har de bilaterala förhandlingarna mellan USA och Sovjet om begränsning av strategiska vapen (SALT) som sedan november 1969 har pågått växelvis i Helsingfors och Wien. Vissa mindre resultat nåddes hösten 1970. Långtgående överenskommelser har däremot hittills inte uppnåtts.

Tendensen till uppbrytande av de stelnade motsättningarna i Europa under efterkrigstiden har påtagligt markerats efter regeringen Brandt-Scheels tillträde i Bonn. Moskva- och Warszawaavtalen år 1970 har gett uttryck för en ömsesidig vilja till avspänning och öppnat möjligheter för att utveckla ett samarbete präglat av ett ökat förtroende. Särskilt betydelsefullt har därvid varit att Förbundsrepubliken Tyskland genom avtalen i realiteten har accepterat status quo i Europa.

Avtalen utgör led i en avspänningsprocess, där båda sidor visat prov på en långtgående kompromissvilja. Ytterligare ett viktigt uttryck för vilja till avspänning har varit fyrmaktsöverenskommelsen och den inre tyska uppgörelsen om Berlin. Dessa överenskommelser har banat vägen för fortsatta förhandlingar på olika plan i vad avser skilda aspekter på det tyska komplexet.

Parallellt med och delvis som en funktion av den snabba politiska utvecklingen till följd av Förbundsrepubliken Tysklands politik har projektet om en konferens om säkerhet och samarbete i Europa vunnit aktualitet. Även om den europeiska säkerhetskonferensen har till uppgift att främja avspänning förutsätter dess tillkomst i sig en avspänning. Från väst har man som förutsättning för deltagande i multilaterala förberedelser uppställt kravet att fyrmaktsöverenskommelsen om en reglering av Berlinfrågan skall ha slutgiltigt träffats. Sovjetunionen har å sin sida krävt en västtysk ratifikation av Moskva- och Warszawaavtalen innan man är beredd underteckna Berlinöverenskommelsens slutprotokoll. Detta illustrerar ytterligare Tysklandspolitikens centrala betydelse för avspänningssträvandena i Europa. Under de senaste åren har säkerhetskonferensen diskuterats bilateralt i Europa samtidigt som man inom Atlant- och Warszawapakterna utarbetat förslag till dagordning för konferensen. Det förhållandet att säkerhetskonferensen stått i centrum för många kontakter har haft en allmänt gynnsam effekt på det politiska klimatet.

I Östeuropa har intresset ökat för ett tekniskt och ekonomiskt samarbete med staterna i Västeuropa. En utveckling av detta samarbete som blivit följden därav kan likaså främja avspänningens sak.

Ett stigande intresse har kunnat märkas för förslaget om ömsesidiga styrkereduktioner i Europa. Projektet avser i första hand de båda maktblockens stående styrkor i centrala Europa. Frågan om ömsesidiga balanserade truppereduktioner är komplicerad och det är därför svårt att se att de båda maktblocken snabbt skall kunna enas om konkreta åtgärder.

De gångna årens utrikespolitiska händelser ger således ett fortsatt och förstärkt intryck av politisk avspänning i Europa. Avspänningsprocessen

har nu pågått så länge och visat en sådan hållfasthet att man kan våga tala om en utvecklingstrend. Relationerna mellan supermakterna och deras allierade har delvis ändrat karaktär. De starka lösningar som har präglat stormaktspolitiken under efterkrigstiden har förbytts i ett klimat med en starkare vilja till positiva förändringar. Hos parterna markeras en beredvillighet att ompröva tidigare ståndpunkter. Önskan att söka – och tillämpa – nya lösningar framträder tydligare.

De ömsesidiga strävandena till en konstruktiv fortsättning på denna politik följs med förväntningar och intresse. Detta innebär inte att en fortsättning är fri från problem. Bakslag, tillfälliga och mera varaktiga, kan komma att inträffa på båda sidor. Det finns emellertid i dag inga tecken som pekar på att detta kommer att leda till att grunderna i den utstakade riktningen överges av parterna.

Även om riskerna för att vapnen skall komma till användning således synes ha minskat, har några påtagliga rustningsbegränsningar hittills inte kommit till stånd. Supermakterna har inte inskränkt eller aviserat begränsningar i sina planer att utveckla och anskaffa avancerade vapensystem. De konventionella styrkorna i Europa är i stort sett oförändrade på båda sidor.

Beträffande utvecklingen i andra delar av världen än Europa torde denna också i fortsättningen på många håll komma att präglas av politisk instabilitet och konflikter. Nya anledningar till konflikter och krig torde uppkomma inom och mellan världens u-länder. Dessa kan även uppstå som följder av motsättningar mellan supermakterna och deras allierade. De ständigt ökande rustningarna bland u-länderna – möjliga i första hand genom flödet av vapen från de industrialiserade staterna – bidrar i hög grad till att motsättningar och kriser i dessa delar av världen utvecklas till militära konflikter.

Läget utanför Europa är labilt och påverkar indirekt – och ibland direkt – de europeiska staternas säkerhetspolitiska situation. Strävandena att söka avspänning och nya politiska utgångspunkter i Europa kan komma att störas av händelser i andra delar av världen i vilka europeiska stater och deras allierade engageras. Riskerna för att sådana konflikter skall spridas till Centraleuropa torde dock numera vara väsentligt mindre än tidigare under efterkrigstiden.

Jag delar utredningens principiella uppfattning att den svenska säkerhetspolitiken måste utgå från grundsynen att landets säkerhet i första hand kan komma att äventyras genom stormaktsblockens handlande. Den internationella utvecklingen formas i stor utsträckning av supermakterna och deras förbundna. Den kan inte i nämnvärd grad påverkas av små nationer som Sverige. En anpassning till förhållandena blir därför nödvändig. De resurser vi kan avsätta för att trygga vår egen säkerhet är mycket begränsade jämfört med stormaktsblockens.

Vårt lands möjligheter att stå utanför krig och allvarigare konflikter främjas även i framtiden bäst genom vår alliansfria politik som inriktas på att möjliggöra neutralitet i ett framtida krig.

Säkerhetspolitiken förutsätter ett samspel mellan bl. a. utrikes-, handels- och försvarspolitik. Försvarspolitik i traditionell mening är således endast ett av säkerhetspolitikens medel. Denna inriktning av säkerhetspolitiken betonar försvarets krigsavhållande förmåga.

Den svenska säkerhetspolitiken bör enligt 1970 års försvarsutredning bidra till en fredlig utveckling i världen,

- bidra till utjämning av motsättningar och till större förståelse mellan folken,
- bidra till att skapa en värld, där även små stater kan hävda sina intressen,
- bidra till att minska stormakternas strategiska intressen att dra in Sverige i eventuella krig,
- redan i fred tillvarata våra intressen under hänsynstagande till den internationella solidariteten,
- värna våra demokratiska friheter och rättigheter.

Dessa tankar har på följande sätt kommit till uttryck i den år 1968 av riksdagen godkända inriktningen av vår säkerhetspolitik (prop. 1968:110 s. 62, SU 1968:122, rskr 1968:281).

”Sveriges säkerhetspolitik, liksom andra länders, syftar till att bevara landets oberoende. Vårt säkerhetspolitiska mål bör därför vara att i alla lägen och former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling”.

Jag anser att denna inriktning alltså bör gälla.

Trots de strävanden till avspänning och samarbete som under senare år har pågått mellan maktblocken i Europa kan krig i Europa inte uteslutas under nu överblickbar tid och inte heller sådana aggressiva påtryckningar eller andra yttringar av en maktpolitik som utgår från hot om krig. Även om stater i vår närhet skulle dras in i en konflikt mellan stormaktsblocken, behöver denna inte oundgängligen beröra Sverige. Detta utgör grundvalen för den hittillsvarande svenska neutralitetspolitiken. Denna politik blir trovärdig och realistisk när den byggs upp och genomförs med stabil politisk inriktning och med stöd av ett totalförsvar som är avpassat och uppbyggt för att värna vårt oberoende.

Sverige bör söka medverka till sådana förändringar i den internationella miljön som leder till ökad allmän säkerhet. Om riskerna för konflikter minskas och rustningarna internationellt kontrolleras och begränsas på ett balanserat sätt, främjas vår egen säkerhet.

Enligt min mening spelar vårt land genom sin utrikespolitik och sitt försvar en viktig roll för att bevara stabiliteten i det nordiska området. Den svenska neutralitetspolitiken utgör även ett värdefullt bidrag till avspänningssträvandena i Europa. Sveriges alliansfria ställning förhindrar att maktblocken i detta område ställs direkt mot varandra. För båda blocken är Norden ett flankområde. Om väsentliga positionsförändringar inträffar i detta område skulle det kunna påverka den centrala

maktsituationen i Europa. Jag anser att väsentliga försvagningar av det svenska försvarets styrka i förhållande till vår närmaste omvärld skulle kunna inverka störande på stabiliteten och balansen i Nordeuropa. En fast och konsekvent svensk utrikes- och försvarspolitik främjar freden och stabiliteten i norra Europa. Det bör ligga även i andra länders intresse att denna politik fullföljs med stabil inriktning.

Sveriges möjligheter att påverka omvärlden utanför vårt närområde i riktning mot minskade motsättningar är begränsade. Den alliansfria politiken ger dock vissa möjligheter som bör tillvaratas genom en aktiv utrikespolitik. Detta kan gälla medverkan i FN:s fredsbevarande verksamhet eller åtgärder för kontroll av att avtal om rustningsbegränsning efterlevs. Vi bör som hittills spela en aktiv roll i nedrustningsförhandlingarna. Det svenska utvecklingsbiståndet med syfte att främja en fredlig utveckling i riktning mot ökat ekonomiskt och politiskt oberoende för u-länderna syftar likaså till en positiv effekt på den internationella utvecklingen.

Den internationella rättsordningen bör stärkas och utvecklas. På många viktiga områden är existensen av entydiga rättsliga regler för umgänget mellan stater och folk ägnad att minska riskerna för motsättningar och att underlätta lösningen av uppkomna tvister. Särskilt för små stater är det av vikt att rättssystemet utvecklas och respekteras. Sverige bör bidra till en sådan utveckling bl. a. genom olika insatser inom fredsforskningen. Även utvecklingen på havsrättsområdet har säkerhetspolitiskt intresse och bör fortlöpande följas upp. I farvatten med förträngningar, sådana som omger Sverige, påverkar territorialvattnens utsträckning starkt den militärpolitiska kartbilden. Vid den allmänna havsrättskonferens, som Förenta Nationerna avser anordna år 1973 och som nu förbereds, kan frågan om maximal territorialhavsbredd på tolv nautiska mil aktualiseras. Sverige hävdar nu fyra mil.

För att den deklarerade utrikespolitiken skall respekteras och vårt oberoende i längden kunna bevaras krävs som stöd ett starkt försvar. Den svenska försvarspolitikken bör som försvarsutredningen har föreslagit bl. a. syfta till att försvaret vid en konflikt i Europa mellan stormaktsblocken skall ha sådan styrka och sammansättning att ett angrepp mot Sverige inte kan bedömas lönsamt för någon. Därvid har försvaret den önskade fredsbevarande förmågan.

Tilltron till vår neutralitetspolitik kräver att omvärlden är övertygad om att Sverige i händelse av en konflikt är berett att fullfölja den deklarerade politiken. Försvarets styrka och sammansättning måste vara sådana att en presumtiv angripare inte till följd av brister i dessa hänseenden kan misstro den deklarerade politiken. Försvaret får inte uppfattas som ett hot mot någon och måste vara så utformat att dess uteslutande defensiva syfte — försvar av det egna landet — klart framgår. Av största vikt är även att omvärlden är förvissad om att det i Sverige råder bred enighet om säkerhetspolitikens grunder. Förberedelser och överläggningar för militär samverkan med andra nationer är helt uteslutna. Anskaffning av materiel som är väsentlig för försvaret bör ske

på ett sådant sätt att Sverige inte kommer i beroendeställning till andra länder och därigenom kan utsättas för påtryckningar.

Tilltron till neutralitetspolitiken kräver vidare att hela landet kan försvaras och att försvaret kan anpassas till skilda lägen och möta olika hot och angripare.

Kombinationen av en stabil, förtroendeingivande utrikespolitik och ett mot denna svarande totalförsvar bör kunna inge omvärlden respekt för vår vilja att stå neutrala vid eventuella krig och vår förmåga att stå emot påtryckningar eller annan aggressivitet. Härigenom understryks att vi menar allvar med vår neutralitetspolitik och att vi målmedvetet skapar sådana försvarsresurser som behövs för att hävda vår deklarerade utrikespolitik i ett kris- eller krigsläge.

I situationer då krig pågår i omvärlden krävs särskilda åtgärder från en neutral stats sida. I överensstämmelse med neutralitetsrätten skall Sverige, om en krigförande kränker eller försöker kränka svenskt territorium, motverka detta med alla tillgängliga medel.

Befolkningen skall kunna ges skydd mot verkningarna i Sverige av stridsmedel som har satts in i omvärlden. Genom olika åtgärder måste vi säkerställa att samhället kan uthärda avspärkning eller svåra störningar i utrikeshandeln under rimligt lång tid. Dessa åtgärder omfattar bl. a. lagring av särskilt betydelsefulla varor, förberedelser för krigsproduktion och ransoneringsförberedelser.

Som försvarsutredningen har anfört kan man inte bortse från möjligheten att Sverige trots alla åtgärder blir indraget i ett framtida krig. Ett isolerat anfall mot Sverige bedömer jag som så osannolikt att det inte bör självständigt beaktas i försvarsplaneringen. Ett sådant anfall torde aktualiseras endast under ytterst extrema förhållanden i Europa.

Försvarspolitikerna bör även i fortsättningen utgå från att en maktbalans råder mellan stormaktsblocken. Denna maktbalans verkar krigsavhållande på supermakterna. En hög grad av parallellitet torde komma att bestå mellan blockens militära resurser. Detta utesluter inte att paktsystemens politiska och militära struktur ändras under de närmast följande åren. Parallelliteten bidrar bl. a. till att stormakternas styrkor vid ett eventuellt krig i allt väsentligt binds mot varandra. De resurser som kan disponeras för anfallsföretag mot sekundära mål utan omedelbart strategiskt intresse — som t. ex. Sverige — är begränsade. Försvarsplaneringen bör därför utgå från sådana situationer i vilka stormaktsblockens mål och resursinsats vid angrepp mot Sverige är begränsade i förhållande till de globala säkerhetspolitiska målen och samlade resurserna inom blocken och deras ledande nationer. I sådana situationer bestäms angriparens åtgärder av andra överväganden än de som föranleds av en anfallsplanläggning mot Sverige.

Som jag har anfört tidigare anser jag att Sveriges neutralitetspolitik spelar en viktig roll för att vidmakthålla stabiliteten i Norden. Uppfattas Sverige som fast beslutet att försvara sin självständighet och i besittning av den militära styrka som krävs för detta, förbättras förutsättningarna för stabilitet i det nordiska området. Därmed minskar riskerna att länderna i detta område blir indragna i konflikter och krig. Försvars-

politiken bör bestämmas inte minst med hänsyn till det nordiska områdets betydelse och de konsekvenser i olika avseenden som kan följa av ändringar i den politiska och militärpolitiska situationen i Norden.

Jag delar försvarsutredningens uppfattning att det nordiska områdets strategiska betydelse inte är oföränderlig. Av stor vikt i detta sammanhang är supermakternas politik och relationerna dem emellan, den militärtekniska utvecklingen samt supermakternas uppfattningar om ett framtida krigs karaktär. Skilda intressen och motsättningar i fråga om Nordkalotten och Östersjöutloppen torde bestå även under nu överblickbar tid. Några ekonomiska eller andra tillgångar, som vid en konflikt skulle vara av så väsentlig betydelse för de nuvarande supermakterna att de kan verka konfliktutlösande, torde inte finnas i Norden.

Vid en konfrontation mellan stormaktsblocken som berör Nordkalottområdet och Östersjöutloppen kan svenskt område få betydelse som genomgångsområde för militära operationer. Om Sverige blir indraget i anfallsföretag mot dessa områden torde bero på angriparens bedömning av vilken av möjliga anfallsriktningar som är mest fördelaktig. Frågan om det svenska militära försvarets avhållande förmåga får i sådana situationer en direkt påtaglig innebörd.

Sveriges säkerhetspolitik, stödd på ett efter våra förhållanden starkt försvar, har som syfte att bidra till lugn och stabilitet i vårt närområde. Denna inriktning av vår politik betraktas som ett europeiskt intresse. I likhet med försvarsutredningen anser jag att denna politik bör fullföljas.

De förändringar på kort sikt som kan följa av olika tänkbara utvecklingar i den världspolitiska bilden — t. ex. ökade motsättningar mellan två i Europa engagerade maktblock, utjämning av motsättningarna mellan dessa maktblock och därav följande minskningar av konfliktriskerna eller en temporär eller mera varaktig obalans i maktpolitiskt hänseende mellan blocken — förändrar enligt min uppfattning inte behovet av och förutsättningarna för den svenska säkerhetspolitiken sådan den här har beskrivits. De nämnda utvecklingsalternativen betonar kravet på långsiktighet och en stabil inriktning i den svenska politiken.

Om Sverige blir indraget i ett framtida krig, har den på alliansfrihet och neutralitet grundade politiken inte lyckats. De resurser vi då kan disponera måste koncentreras på ett kraftfullt försvar för att till det yttersta bevara landets frihet. Men även under ett krigstillstånd måste de politiska medlen utnyttjas för att bidra till att kriget kan bringas att upphöra på ett sådant sätt att vår frihet bevaras. Försvarets förmåga att hindra angriparen från att nå sina ursprungliga syften blir av väsentlig betydelse för möjligheterna att nå framgång.

Även om delar av landet skulle gå förlorade, skall angriparen så långt möjligt förhindras att utnyttja landet för sina syften. Ett aktivt motstånd i olika former skall alltid möta en angripare. Detta förhållande kan vara av betydelse i angriparens överväganden om ett angrepp mot Sverige. Ett motstånd inom ockuperade delar av landet är som utredningen har anfört svårt att organisera på förhand. Viss information, utbildning och materielanskaffning kan dock enligt utredningen genomföras. Motstån-

dets yttersta mål skall vara landets fullständiga befrielse. En betydelsefull uppgift i den framtida försvarsplaneringen blir enligt min mening ytterligare åtgärder för att undersöka möjligheterna till och förutsättningarna för s. k. civilt motstånd som ett komplement till andra motståndsformer. Jag finner det vara av vikt att studier bedrivs inom detta område. Dessa studier bör utgå från den grundsyn på den svenska säkerhetspolitiken som jag här har redovisat samt från vad försvarsutredningen har anfört om motståndsformer av detta slag.

Försvarsutredningen har presenterat allmänna utgångspunkter för fortsatt totalförsvarsplanering i form av ett antal typsituationer och en precisering av de uppgifter försvaret bör kunna lösa i dessa situationer. Jag instämmer i allt väsentligt i vad utredningen har anfört på denna punkt.

Planeringen bör i första hand avse åtgärder för att avhålla från angrepp med konventionella stridsmedel och utgå från vad jag i det föregående har anfört bl. a. om existensen av två militära block med åtminstone delvis motsatta intressen i Europa. Jämfört med nuvarande läge kan blockens styrka eller inre sammanhållning vara förstärkt eller försvagad. Blockens militära handlingsfrihet kan vara begränsad till följd av militära engagemang i andra delar av världen.

En konflikt mellan supermakterna som uppstår i någon annan del av världen kan spridas till Europa. Konflikter av ett sådant slag torde leda till i stort sett samma typ av angrepp mot Sverige som om konflikten ursprungligen hade uppstått i Europa.

Nordkalottområdet och Östersjöutloppen utgör de strategiskt mest betydelsefulla områdena i Norden. Betydelsen av Gotland bör även uppmärksammas.

De situationer då angrepp mot Sverige med konventionella stridsmedel kan komma att aktualiseras karakteriseras bl. a. av att en angripare med hänsyn till sin huvudmotståndare måste se till att ett militärt företag kan slutföras på kort tid, med en begränsad styrkeinsats och att riskerna för misslyckande så långt möjligt begränsas. Det svenska försvaret får önskad fredsbevarande effekt, om det kan förhindra att ettdera stormaktsblocket snabbt bemäktigar sig Sverige.

Det militära försvaret skall ha en sådan styrka och sammansättning att anfall mot Sverige kräver så stora uppoffringar — i resursinsats, förluster och tid — att angriparen inte finner de fördelar som står att vinna värda uppoffringarna. Om Sverige ändå anfalls, är det militära försvarets uppgift att söka förhindra att angriparen snabbt bemäktigar sig landet. Försvaret skall i det längsta hindra angriparen att utnyttja svenskt territorium för sina syften. I varje del av landet skall segt motstånd kunna bjudas.

Civilförsvaret skall bidra till totalförsvarets fredsbevarande förmåga genom att stärka befolkningens motståndsförmåga och därmed bl. a. omvärldens tilltro till vår föresats att göra motstånd mot angrepp. Det ekonomiska försvaret skall säkerställa tillgång på oundgängligen nödvändiga förnödenheter och tjänster för befolkning och totalförsvär.

Totalförsvaret i övrigt skall utformas så att krigets verkningar inte allvarligt försämrar våra möjligheter till fortsatt försvar.

Försvaret skall vara så organiserat att det står klart för en angripare att han kommer att möta ett totalt försvar och folkets samlade motstånd. I sista hand skall motstånd göras i form av det fria kriget och motståndsrörelse.

Planeringen av åtgärder för att avhålla från överraskande anfall bör utgå från att värdet av att militärt kontrollera Sverige kan bli stort först i en akut krissituation eller vid krig mellan blocken i Europa. Den världspolitiska situationen och angriparens förberedelser bör kunna ge Sverige en viss förvarning om att ett anfall är förestående. Genom en allsidig underrättelsetjänst och genom smidiga och effektiva former för beredskapsändringar skall möjligheterna till förvarning tillvaratas och utnyttjas.

Planeringen av åtgärder till stöd för neutraliteten vid krig i omvärlden bör utgå från att krig i omvärlden i första hand kommer att föras med konventionella stridsmedel. Försvaret bör utformas för att skapa respekt i omvärlden för Sveriges vilja och förmåga att hävda sin neutralitet och för att begränsa verkningarna inom landet av sådana krig eller kriser i omvärlden som inte primärt berör Sverige. Sådana verkningar kan vara störningar i utrikeshandeln och bieffekter av stridsmedel som har satts in i vår omvärld. Det militära försvaret skall upprätthålla beredskap mot ett angrepp och kunna upptäcka och avvisa kränkningar av svenskt territorium och skydda trafik mellan olika delar av landet. Vissa av dessa uppgifter skall kunna fullgöras även i fredstid. Civildförsvaret skall begränsa verkningarna på befolkningen av ABC-stridsmedel som har satts in i omvärlden. Det ekonomiska försvaret skall trygga folkförsörjningen.

Planeringen av åtgärder med hänsyn till risk för kärnvapenkrig bör utgå från bedömningen att sannolikheten för insatser av kärnladdningar i Europa är låg. Jag delar försvarsutredningens mening att våra möjligheter att påverka kärnvapentröskeln är begränsade. Den bestäms huvudsakligen av åtgärder inom stormaktsblocken. Våra säkerhetsåtgärder skall bl. a. säkerställa att vi inte blir sårbara redan vid insats av ett fåtal laddningar och innebära endast måttliga kostnadsökningar jämfört med försvar mot konventionella stridsmedel. Skulle Sverige anfallas när kärnvapen redan har satts in i stor skala i krig i omvärlden, kan man inte räkna med någon återhållsamhet mot svenskt område. I en sådan situation måste ansträngningarna koncentreras på att begränsa krigets verkningar och öka befolkningens möjligheter att överleva. Planering av åtgärder med hänsyn till risk för krig med biologiska och kemiska stridsmedel bör utgå från samma grundsyn. Planeringen av åtgärder för att möta krav i förening med hot bör beaktas bl. a. de moderna stridsmedlens förstörelseförmåga och samhällets alltmer ökade sårbarhet. Dessa förhållanden ökar möjligheterna för en angripare att med hot om militära eller andra åtgärder förmå mindre stater till eftergifter. För att avhålla

från dessa typer av angreppsfall mot Sverige måste landets utrikespolitik föras med konsekvens och fasthet. Försvaret måste ha sådan motståndsförmåga att främmande makt inte bibringas uppfattningen att landet kan betingas enbart genom hot. Utformningen av försvaret och informationen om detta bidrar till att en fast försvarsvilja vidmakthålls och utvecklas. Befolkningen bör snabbt och säkert kunna nås med information och anvisningar. Härigenom kan statsledningen demonstrera sin vilja och förmåga att stå emot hot.

Målsättning för totalförsvaret

I prop. 1968:110 anförde jag vid anmälan av fråga om ändrad lydelse av gällande målsättning för krigsmakten bl. a. att den av 1963 års riksdag antagna målsättningen för totalförsvaret liksom den av 1964 års riksdag antagna målsättningen för krigsmakten i huvudsak har karaktären av allmänt hållna politiska manifestationer. Den av 1968 års riksdag vidtagna ändringen i målsättningen för krigsmakten underströk ytterligare denna karaktär.

Jag ansluter mig till vad försvarsutredningen har anfört om hittills gällande målsättningar för totalförsvaret och för krigsmakten. Dessa bör således upphöra att gälla och ersättas av en ny målsättning för totalförsvaret av följande lydelse:

1. Totalförsvaret är en hela svenska folkets angelägenhet och skall bygga på medborgarnas personliga insatser, som för vapenföra manliga medborgare grundas på allmän värnplikt. Det skall ge uttryck för vår vilja att bevara landets frihet.

2. Totalförsvaret skall vara så förberett för kriget att det verkar fredsbevarande. Det skall därför ha sådan styrka, sammansättning och beredskap att ett angrepp mot Sverige fordrar så stora resurser och upppoffringar samt tar så lång tid att de fördelar som står att vinna med angreppet rimligen inte kan bedömas värda insatserna.

Totalförsvaret skall snabbt kunna höja beredskapen och utveckla full styrka.

Totalförsvaret skall vara så utformat att det kan motstå skilda angreppsformer och verka i olika militärpolitiska lägen.

Totalförsvaret skall vara så utformat att resurser kan avdelas för svenskt deltagande i Förenta Nationernas verksamhet i syfte att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet.

3. Under fredstid och under krig mellan främmande makter varunder Sverige är neutralt skall krigsmakten avvisa kränkningar av vårt territorium. Civilförsvaret jämte andra berörda grenar av totalförsvaret skall vidta åtgärder för att skydda befolkningen mot skadeverkningar på grund av krig i vår omvärld. Det ekonomiska försvaret skall bidra till att trygga vår försörjning om vårt land blir hänvisat till egna försörjningsresurser på grund av i vår omvärld inträffade konflikter.

4. Invasionsförsvar skall vara krigsmaktens viktigaste uppgift. Om Sverige utsätts för angrepp skall krigsmakten möta detta och i det längsta

förhindra att angriparen får fast fot på svensk mark. I varje del av landet skall bjudas segt motstånd, om så erfordras även i form av det fria kriget. Civilförsvaret skall skydda befolkning och egendom mot skador av fientliga anfall samt rädda överlevande vid sådana anfall. Folkförsörjningen i vidaste bemärkelse skall tryggas genom det ekonomiska försvaret. En fast försvarsvilja skall vidmakthållas och varje försök att undergräva vår motståndanda och tilltron till vår förmåga att motstå angreppet skall motverkas genom psykologiskt försvar. Sjukvård, socialvård, polisväsende, kommunikationer samt annan samhällelig verksamhet skall anpassas med hänsyn till inriktningen av de samlade försvarsansträngningarna.

5. Totalförsvarets olika delar skall samverka och understödja varandra i syfte att nå största möjliga försvarseffekt.

Liksom tidigare bör denna målsättning ses som en allmän politisk manifestation och inte som en utgångspunkt för försvarsplaneringen.

Totalförsvarets fortsatta inriktning

I avsikt att minska riskerna för hot mot sin säkerhet bör Sverige söka åstadkomma positiva förändringar i den yttre miljön genom att verka för rustningsbegränsningar och andra åtgärder. Som jag har anfört i det föregående är emellertid våra möjligheter i detta avseende begränsade. Vi är i allt väsentligt hänvisade till att anpassa oss till de förhållanden som råder i omvärlden. Försvarsutredningen anför att den traditionella svenska neutralitetspolitiken sedan länge bildar grundvalen i våra strävanden att hävda den yttre säkerheten. Denna politik har byggt bl. a. på ett efter våra förhållanden starkt försvar. Jag delar utredningens mening att det inte finns skäl att göra avsteg från dessa grundläggande förutsättningar för att förverkliga våra säkerhetspolitiska mål. Jag instämmer i försvarsutredningens avvisande av det vapenlösa motståndet som helt otillräckligt som stöd för den deklarerade utrikespolitiken. Jag anser i likhet med utredningen att om vi inte är beredda att i fredstid förbereda oss för väpnat försvar mot anfall av större omfattning så torde vi inte kunna övertyga omvärlden att vi därefter genom vapenlöst motstånd i olika former kommer att försöka hindra en angripare att vinna herravälde över vårt territorium. Att i fred medvetet avstå från åtgärder som ger möjlighet till väpnat försvar vid angrepp kommer av omvärlden att tolkas som att vi saknar vilja att hävda vår självständighet.

Totalförsvaret bör vara så uppbyggt och organiserat att det är en hela folkets angelägenhet. Jag delar utredningens mening att detta mål bäst förverkligas genom att det militära försvaret byggs på den allmänna värnplikens grund. Den allmänna värnplikten är som idé övergripande och av största betydelse för försvarsviljan och den reella försvarseffekten. Den bidrar till att manifestera viljan att säkra landets trygghet mot yttre hot. Den allmänna värnplikten utgör därigenom ett betydelsefullt bidrag till de grundläggande strävandena i den svenska säkerhetspolitiken.

Försvarsutredningen har föreslagit att försvarsplaneringen skall syfta

till att skapa ett i vid mening uthålligt totalförsvär. Jag ansluter mig till denna uppfattning. Totalförsvaret skall kunna tvinga en angripare till sådana uppoffringar av tid, resurser och förluster att han avhålls från att företa angreppet.

Skyddet mot ABC-stridsmedel bör i försvarsplaneringen utformas i enlighet med vad utredningen har anfört.

Det militära försvarets fortsatta inriktning

Till försvarsplaneringens viktigaste uppgifter hör att skapa handlingsfrihet beträffande försvarets utformning i framtiden. Denna handlingsfrihet är av olika slag. Den avser bl. a. möjligheterna att anskaffa olika typer av vapensystem och komponenter. Den avser vidare möjligheterna att inom landet vid ändrade säkerhetspolitiska förutsättningar kunna öka tillförseln av materiel till försvaret. Handlingsfriheten är även en fråga om utbildning av personal och uppsättning av förband. Mellan dessa slag av handlingsfrihet måste genom olika åtgärder skapas en rimlig balans. Sådana åtgärder innefattar bl. a. att resurser kontinuerligt sätts av för forskning och utveckling så att en grundläggande produktionskapacitet kan behållas för centrala materielslag och att tillgången på kvalificerat befäl och erforderliga utbildningsanstalter upprätthålls. Åtgärder av sistnämnt slag betecknas som organisatorisk handlingsfrihet.

Jag delar den grundsyn beträffande det militära försvarets fortsatta utveckling som försvarsutredningen har redovisat. Detta innebär att det militära försvaret bör utvecklas enligt följande.

Den internationella militärtekniska utvecklingen påverkar inriktningen och takten i anskaffningen av försvarsmateriel för våra behov. Det bör vara en strävan att skapa förutsättningar att anskaffa vapen och utrustning av tillräckligt hög kvalitet. Den tekniska utvecklingen och dess konsekvenser när det gäller kostnadsstegringar vid utveckling och anskaffning av kvalificerade vapensystem skapar emellertid stora svårigheter för länder med begränsade resurser. Detta förhållande gäller för övrigt även stormakterna. Jag instämmer i utredningens uppfattning att erfarenheterna under senare tid har understrukt kraven på prioritering vid långsiktiga ställningstaganden till olika vapensystem. Jag förutser även att kraven på en sådan prioritering kommer att skärpas ytterligare i framtiden. Den fortsatta utvecklingen av det militära försvaret kräver enligt min mening bl. a. mot denna bakgrund klara riktlinjer vid ställningstaganden till avvägning mellan kvantitet och kvalitet. Jag ansluter mig även på denna punkt till vad utredningen har förordat. Detta innebär att den organisatoriska numerär för vilken försvarsmateriel anskaffas i första hand bör bestämmas med hänsyn till de deklarerade säkerhetspolitiska ambitionerna och de militärgeografiska förhållandena. Från dessa utgångspunkter är det emellertid av naturliga skäl inte möjligt att dra några i varje avseende entydiga, preciserade slutsatser om lämplig numerär. Om det från olika utgångspunkter lämpliga antalet förband inte kan utrustas med materiel av en viss kvalitet

är den naturliga lösningen i flertalet fall att utrusta förbanden med tekniskt mindre avancerade vapensystem och anskaffa ett större antal. Att behålla en existerande organisation med en uttunnad materiell kvalitet kan från dessa utgångspunkter vara en lämplig väg att säkra handlingsfriheten på längre sikt. Detta förutsätter dock att sättet för försvarets förande kan anpassas till en ny sammansättning hos delar av försvaret och/eller att materiel kan anskaffas inom rimlig tid. Nyuppsättning av förband i personellt och materiellt hänseende är, som utredningen har redovisat, en tidskrävande process som inte i nämnvärd utsträckning kan påskyndas genom ökade försvarsutgifter. Avgörande för handlingsfriheten är i detta hänseende i första hand den utbildningsorganisation som står till förfogande vid varje tidpunkt.

Beträffande olika handlingsmöjligheter när det gäller försvarets sammansättning på lång sikt finner jag i likhet med utredningen att olika alternativ beträffande värnplikten behöver utredas för att ge större säkerhet vid de fortsatta överväganden om försvarets inriktning som skall ske under de närmaste åren. Hur olika typer av förband bör organiseras och utnyttjas påverkar t. ex. utbildningstidens längd för olika kategorier värnpliktiga. Dessa frågeställningar – som bör innefatta även nyttjandetiden av de värnpliktiga i krigsorganisationen – bör bli föremål för särskild utredning. Jag avser att i annat sammanhang återkomma till Kungl. Maj:t med förslag i detta avseende. Jag vill dock här anföra att den för hela det militära försvaret gemensamma allmänmilitära utbildningen är av grundläggande betydelse och bör behållas för att ge möjlighet att ändra krigsorganisationens struktur i olika riktningar. Den allmänmilitära utbildningen grundlägger de värnpliktigas och förbandens användbarhet för olika uppgifter på lång sikt. Den bör fortlöpande anpassas till de nya förutsättningar som läggs till grund för det militära försvarets utformning. Av betydelse för handlingsfriheten på sikt är även, som utredningen har anfört, en kvalificerad utbildning av fast anställt och värnpliktigt befäl. Bl. a. dessa förhållanden liksom kravet på att de av värnpliktiga uppsatta stridskrafterna efter mobilisering utan kompletterande utbildning skall vara användbara för förbandens huvuduppgift bör beaktas vid de fortsatta övervägandena om de värnpliktigas utbildning och utnyttjande i krigsorganisationen m. m.

Jag kan i stort godta den tidsmässiga avvägning mellan olika åtgärder som enligt utredningen ger en organisatorisk handlingsfrihet på vissa områden. Genom åtgärder i denna riktning bör strukturella förändringar av försvarets sammansättning på lång sikt underlättas.

Försvarsutredningen har anfört att vissa begränsningar i försvarets operativa styrka på kort sikt är möjliga att godta i syfte att bevara handlingsmöjligheterna på lång sikt. Jag har i det föregående anfört att de senaste årens utrikespolitiska utveckling ger intryck av politisk avspänning i Europa. Jag anser därför att den operativa styrkan kan tillåtas gå ned något de närmaste åren. Till de eftergifter i fråga om den operativa styrkan som utredningen har övervägt hör senareläggning av leveranser av flygplan 37 Viggen och därav följande försenad uppsättning av divisioner

för operativt bruk. Denna åtgärd påverkar den operativa styrkan under programplaneperioden och de närmaste åren därefter. Från säkerhetspolitisk synpunkt har utredningen ansett att de risker som är förenade härmed inte är större än att de kan godtas. Jag delar denna uppfattning. I det följande kommer jag att förorda vissa ytterligare åtgärder i denna riktning.

Det militära försvaret skall även i fortsättningen genom sin styrka och sammansättning avhålla från angrepp. I anslutning härtill vill jag anföra följande.

Sverige innehåller inte i sig självt några primära strategiska mål. Vårt territorium bör i första hand ses som ett genomgångsområde vid storkrig i Europa. Med hänsyn härtill och eftersom en presumtiv angripare alltid måste ta hänsyn till huvudmotståndarens motåtgärder, torde tiden för att genomföra en planerad operation mot Sverige komma att spela en stor roll. Dessa förhållanden talar för att vårt försvar får den största krigsavhållande effekten, om det byggs upp för att vara i vidsträckt mening uthålligt. Vid det militära försvarets fortsatta utveckling bör uthållighet ges företräde framför initialstyrka.

Uthållighet och initialstyrka bör ses i sammanhang med försvarets krigsavhållande effekt totalt sett och inte appliceras på enskilda förband och vapensystem. Det finns förband som i taktiska situationer har stor uthållighet men som kommer att verka endast i ett krigs initialskede.

Om vi kommer i krig, skall försvarets uppgift vara att i det längsta förhindra att angriparen får fast fot på svensk mark. Ett angrepp skall mötas så långt ut från gränser och kuster som våra resurser och geografiska förutsättningar medger.

Det militära försvaret bör byggas upp så att det i allt väsentligt är balanserat och möjliggör djupförsvar med kraftsamling till gränser och kuster. Begränsningar i denna målsättning kan bli nödvändiga av olika skäl, t. ex. på grund av snabbt stigande kostnader för kvalificerade vapensystem. Prioriteringar bör ske enligt den grundsyn som utredningen har redovisat. Detta innebär bl. a. att ett större antal tekniskt mindre högtstående vapensystem (funktioner) hellre anskaffas än ett fåtal tekniskt mycket kvalificerade. En mera markerad tillämpning av denna princip i försvarsplaneringen leder inte till genomgripande, omedelbara konsekvenser. I första hand påverkas inriktningen av forskning och teknisk utveckling.

Principen kan inte heller tillämpas genomgående på alla system inom försvaret. För vissa system är t. ex. möjligheterna att över huvud taget nå verkan bestämmande för kvaliteten på systemet och antalet erforderliga enheter. Detta gäller bl. a. brigader för strid i öppen terräng och jaktflyg.

I enlighet med utredningens förslag förordar jag att de delar av krigsorganisationen som redovisas i de fyra avvägningsprogrammen Rörliga resp. Lokalt bundna markstridsförband, Övervattensstridsförband samt Luftförsvarsstridsförband bör utgöra den bas på vilken det militära försvarets avhållande förmåga skall byggas. Till denna bas bör vidare höras t. ex. ett kvalificerat spaningsflyg och en effektiv signalspaning. I likhet

med utredningen bedömer jag det angeläget att möjligheterna till god förvarning tillvaratas. Avvägningsprogrammet Fjärrstridsförband bör ges lägre prioritet.

Försvarsutredningen har lämnat förslag till fortsatt inriktning av planeringen av avvägningsprogrammets utveckling. Jag ansluter mig i allt väsentligt till vad utredningen därvid har anfört och förordar att avvägningsprogrammen utvecklas i stort enligt följande.

Avvägningsprogrammen Rörliga resp. Lokalt bundna markstridsförband, Övervattensstridsförband och Luftförsvarsstridsförband bör på längre sikt utvecklas i enlighet med principen att uthållighet bör gå före initialstyrka. Inom ramen för denna helhetssyn är det emellertid ibland nödvändigt eller önskvärt att delar av organisationen har hög initialstyrka. Detta kan vara en förutsättning för att nå uthållighet inom helheten. Detta förhållande gäller bl. a. avvägningen mellan rörliga resp. lokalt bundna markstridsförband samt sammansättningen av dessa båda avvägningsprogram var för sig. Utformningen i stort av markstridsförbanden är enligt min uppfattning av stor betydelse för tilltron till vår förmåga att genomföra ett uthålligt försvar över hela territoriet. Omfattningen hos berörda avvägningsprogram kan varieras endast inom vissa gränser. Antalet enheter inom de rörliga och lokalt bundna markstridsförbanden bör vara förhållandevis stort. De rörliga markstridsförbanden torde dock som utredningen har föreslagit kunna minskas i antal i förhållande till nuläget. Jag finner det vara av vikt att dessa förband hålls på en kvalitativ nivå som är väl anpassad till utvecklingen i omvärlden. Möjligheterna att utan att omsätta materielen hålla vissa lokalt bundna markstridsförband så organiserade och utbildade att en förändring till rörliga markstridsförband kan genomföras inom rimlig tid bör övervägas i samband med omorganisation av vissa befintliga brigader. Fältförband i form av s. k. skytteregementen bör emellertid inte organiseras. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

Jag delar utredningens syn på markstridsförbandens roll inom det militära försvaret. Detta bör således utgå från ett lokalt bundet försvar av områden och platser som har primärt intresse för en angripare. Här bör ordnas ett uthålligt försvar med lokalt bundna markstridsförband som är särskilt organiserade för dessa uppgifter. Permanent utbyggda försvarsanläggningar med god motståndskraft mot bekämpning bör utnyttjas. Genom ett sådant försvar tvingas en angripare att välja anfallsriktningar som är ofördelaktiga för honom.

De rörliga markstridsförbanden skall kunna kraftsamlas för avvärjning i olika riktningar. Detta kräver att förbanden hålls på en hög kvalitetsnivå, vilket medför att antalet blir beroende av de tillgängliga ekonomiska resurserna. Ett visst antal förband krävs dock med hänsyn till förbandens avsedda uppgifter. Jag ansluter mig till utredningens förslag att åtgärder bör vidtas för att behålla ett något större antal brigader än vad överbefälhavaren på sikt har förutsatt i de lägre nivåerna i programplanerna.

Den framtida avvägningen mellan här berörda program blir vidare beroende av resultatet av den utredning om de värnpliktigas utbildning och utnyttjande m. m. som jag har berört i det föregående. Principerna för att operativt utnyttja markstridsförbanden påverkar förutsättningarna för en ytterligare differentiering av grundutbildningen för de värnpliktiga som ingår i dessa förband. Jag delar utredningens uppfattning att en ökad differentiering av grundutbildningen kan vara särskilt lämplig, om kostnadsminskningar genom en begränsning av fredsorganisationen frigör resurser så att bl. a. fältförband med stor rörlighet och hög eldkraft kan hållas organiserade i större antal än eljest.

För övervattensstridsförband har tekniska prestanda större betydelse än för markstridsförbanden. Men även för detta avvägningsprogram är den disponibla numerären grundläggande. Anskaffningen av fartygsmateriel bör utgå från behovet av stridskrafter för kustnära insatser i invasionsförsvaret och från de krav som ställs i en neutralitetssituation. Vid avvägning inom programmet torde kapaciteten för strid över större avstånd -- trots att en sådan ytterligare ökar effekten i djupförsvaret -- få begränsas för att tillgodose möjligheter till mer kustnära strid.

För att möjliggöra att ett tillräckligt antal fartyg för ytattackuppgifter anskaffas bör den påbörjade övergången till lättare enheter fortsätta. Sådan fartygsmateriel bör väljas som företrädesvis är lämpad för kustnära uppträdande i invasionsförsvaret, dvs. i första hand patrullbåtar och torpedbåtar (robotbåtar). Olika möjligheter att utforma ledningsfunktionen för ytattackförbanden bör närmare studeras.

Jag delar utredningens mening att kapaciteten för skydd av import- och exportsjöfart i ett avspärrningsläge starkt kan minska eller t. o. m. helt utgå. Skydd av kustsjöfart och transporter till och från Gotland skall dock kunna lämnas. Sådant skydd bör i framtiden ges av enheter som primärt avses för andra uppgifter. Uppgiften att upptäcka och bekämpa ubåtar bör tillgodoses av helikoptrar som är utrustade för ubåtsjakt i samverkan med fartyg med ytattackuppgifter.

För de tunga attackförbanden inom avvägningsprogrammet Fjärrstridsförband är flygplan AJ 37 Viggen beställt och f. n. under leverans. Försvarsutredningen förordar att denna anskaffning fullföljs men anför att antalet divisioner bör bestämmas senare. Jag återkommer härtil i det följande.

Mot bakgrund av uppfattningen att fjärrstridsförbanden bör ges lägre prioritet och med hänsyn till att nyanskaffning av attackflygplan f. n. äger rum, kan det som utredningen har anfört synas naturligt att överväga att inte anskaffa ubåtar. Utredningen förordar att studier bedrivs för att bedöma avvägningen inom programmet på längre sikt. Jag biträder denna mening. Studierna bör bedrivas genom överbefälhavarens försorg och avse bl. a. avvägningsprogrammets sammansättning i ett längre perspektiv liksom alternativa anskaffningsprogram för ubåtar under programplanepreioden. Jag avser att senare återkomma till Kungl. Maj:t beträffande direktiv för dessa studier. I avvaktan på resultatet av studierna bör

verksamheten i detta hänseende begränsas till att inom landet bevara möjligheterna att utveckla och tillverka ubåtar.

Beträffande avvägningsprogrammet Luftförsvarsstridsförband har utredningen studerat olika anskaffningsprogram för JA 37 Viggen och deras kostnadsmässiga, operativa och produktionstekniska konsekvenser liksom alternativa jaktflygplan som helt eller delvis skulle kunna lösa de för JA 37 Viggen avsedda operativa uppgifterna.

I sin utförliga redovisning av dessa frågor har utredningen anfört bl. a. att man efter prövning av utländska flygplanalternativ med samma eller bättre prestanda än nuvarande J 35 F Draken kommit fram till att de möjliga alternativen är mycket få. Medelsbehovet för ett licensbyggt flygplan uppskattas få ungefär samma storlek och fördelning över tiden som för JA 37 Viggen. Utredningen anser inte att något står att vinna genom en övergång till licenstillverkning. Inte heller förordar utredningen direktköp av flygplan från utlandet.

En ny version av flygplan 35 Draken skulle enligt utredningen kunna ges bättre prestanda än det nuvarande J 35 F Draken för att möta 1980-talets miljö. Förutsättningarna härför är emellertid begränsade av olika skäl. En division JA 37 Viggen skulle i kostnader motsvara ungefär 1,4 divisioner J 35 Draken. Den exakta relationen beror på den kvalitetsnivå som skulle väljas för J 35 Draken. De utgiftsminskningar som under den närmaste femårsperioden skulle uppstå till följd av ett val av flygplan 35 Draken blir dock relativt små. Utredningen gör den sammanfattande bedömningen att ett framtida luftförsvar byggt på en ny version av flygplan 35 Draken i avgörande hänseenden skulle komma att få väsentligt lägre effekt än ett luftförsvar med flygplan JA 37 Viggen. Därvid har utredningen beaktat att det senare planet enligt nuvarande bedömningar kan anskaffas endast för ett mindre antal divisioner.

Utredningen har förordat att jaktversionen av flygplan 37 Viggen utvecklas för senare anskaffning. Antalet divisioner bör bestämmas senare. Jag biträder utredningens förslag därvidlag och återkommer till frågan i det följande. Jag biträder även utredningens mening att stora ansträngningar bör göras för att minska kostnaderna för utvecklingsarbetet.

Luftvärnsförbanden bör i enlighet med utredningens förslag även i fortsättningen hållas på en hög teknisk nivå. En modernisering bör ske genom anskaffning av luftvärnsrobotar. Därvid bör eftersträvas sådana lösningar som ger ett stort antal eldenheter.

Beträffande avvägningsprogrammen Central och högre regional ledning, Allmän försvarsforskning samt Gemensamma myndigheter och funktioner anför utredningen bl. a. att anskaffningen av flygplan S 37 Viggen bör fullföljas. Jag biträder detta förslag.

I anslutning härtil vill jag vidare anföra att det vid den fortsatta utvecklingen av det militära försvaret bör vara en strävan att så stor del som möjligt av de tillgängliga resurserna används för utbildning och materielanskaffning. Kostnaderna för fredsorganisationen och övriga

fasta kostnader, t. ex. för förvaltningsorganisationen, måste begränsas. Det är angeläget att kraftfulla åtgärder inom detta område vidtas tidigt. Detta innebär bl. a. att kostnaderna för huvudproduktionsområdet Ledning och förbandsverksamhet inte kan tillåtas växa i samma omfattning som under senare år. Jag räknar således med en mycket restriktiv utgiftsprövning beträffande såväl beslutade som planerade åtgärder. Kungl. Maj:t har i december 1971 uppdragit åt överbefälhavaren att bl. a. lämna förslag till och vidta åtgärder för att minska antalet anställda inom krigsmakten under perioden 1972/73–1976/77 och att förbereda ytterligare personalreduceringar under nästa femårsperiod.

Vad jag i det föregående har förordat beträffande inriktningen av det militära försvarets fortsatta utveckling utgör inte något detaljerat program för verksamheten under de närmaste åren. Jag har där endast redovisat de allmänna riktlinjer som bör gälla för den fortsatta programplaneringen för det militära försvaret. Vid genomförandet kan variationer och förändringar inom ramen för dessa riktlinjer bli aktuella, t. ex. med hänsyn till resultaten av pågående och förordade studier och utredningar.

Överbefälhavaren har anmält att programplanernas beräkningsunderlag är osäkert, framförallt i de lägre ekonomiska nivåerna. Sedan programplanerna lämnades in har det också varit nödvändigt att successivt revidera de ekonomiska kalkylerna, bl. a. på grund av att myndigheterna i viss utsträckning inte har följt de direktiv som lämnats för planeringen och till följd av att utfallet av 1971 års lönerörelse inte har kunnat överblickas förrän nu. Inom främst underhållsområdet har betydande kostnadsökningar konstaterats under senare tid. Osäkerhet rörande de slutliga kostnaderna för en del större materielobjekt föreligger också. Därför är det i vissa fall inte möjligt att bestämma antalet enheter förrän efter ytterligare studier och utredningar. Jag vill i anslutning härtill framhålla att kostnadsförändringar förekommer regelmässigt. Sådana störningar måste därför beaktas i planeringen.

Jag anser att riksdagen enligt grundtanken i det nya planeringssystemet inte bör besluta om en bestämd utgiftsram för det militära försvaret för flera år. Utgiftsramen bör i fortsättningen prövas årligen. Planeringen bör dock ske med utgångspunkt i en viss planeringsram. Vid bestämmande av denna måste hänsyn tas till att stor restriktivitet med statsutgifterna måste iaktas de närmaste åren. Planeringsramen bör därför utgå horisontellt från basbeloppet, 6 470 milj. kr., i den utgiftsram för budgetåret 1972/73 som jag förordar i det följande. Planeringen för det militära försvarets utveckling under perioden 1972/73–1976/77 bör sålunda ske med utgångspunkt i en planeringsram om totalt 32 350 milj. kr. i prisläget februari 1971. I planeringen bör förutsättas att kompensering för pris- och löneförändringar skall ske enligt nettoprisindex.

Civilförsvarets fortsatta inriktning

Den hittillsvarande planeringen av civilförsvaret har utgått från att befolkningen löper risk att direkt bekämpas i terroryfte och att

kärnvapen därvid kan komma att användas. Denna uppfattning har bl. a. lett till att utrymning i hög grad har satts i förgrunden bland de förebyggande åtgärderna och att det inte har ansetts vara möjligt att till rimliga kostnader åstadkomma skyddsrum till skydd för befolkningen i de större städernas innerområden.

Försvarsutredningen anser att planeringen i fortsättningen inte bör inriktas på skydd mot kärnvapen eller massinsats av konventionella vapen i direkt bekämpning av befolkningen. Grundläggande för planeringen bör i stället vara att befolkningen kan komma att beröras av biverkningar vid bekämpning av militära mål i samband med en invasion med i första hand konventionella stridsmedel och vid markstrider. Viss hänsyn måste emellertid tas till att befolkningen kan bli ställd inför direkt hot om skadegörelse. Det är då betydelsefullt att civilförsvaret med sina åtgärder kan påverka hotsituationen och öka statsmakternas handlingsmöjligheter. Vidare bör befolkningen kunna ges skydd mot de sekundära verkningarna av ABC-stridsmedel som används utanför våra gränser.

Beträffande inriktningen av åtgärderna för att åstadkomma skyddet föreslår försvarsutredningen att planeringen bör inriktas på att skydd i möjlig mån skall beredas befolkningen i skyddsrum. En planering med denna inriktning har långsiktig effekt och ökar möjligheterna att i den konkreta situationen begränsa utrymningar som innebär störningar av mycket allvarligt slag i produktion och annan samhällsverksamhet.

Jag delar den uppfattning som försvarsutredningen gett uttryck åt beträffande inriktningen i stort av civilförsvarets fortsatta utveckling.

Civilförsvaret bör bidra till totalförsvarets fredsbevarande funktion genom att stärka befolkningens motståndsförmåga och därmed tilltron till vår vilja att göra motstånd mot angrepp och påtryckningar.

I de fall vi inte lyckas att avhålla från angrepp eller hot är det civilförsvarets uppgift att skydda befolkningen och lindra verkningarna av skador. Även i de fall krig pågår i vår omvärld och endast indirekt berör vårt land skall civilförsvaret kunna lindra de sekundära verkningarna för befolkningen.

Befolkningsskyddets fortsatta utveckling bör ske enligt den ändrade grundsyn på framtida krigs karaktär som jag har redogjort för i det föregående. Det innebär bl. a. att åtgärderna skall avse skydd mot verkningar av i första hand konventionella stridsmedel vid bekämpning av militära mål i samband med invasion och vid markstrider samt att befolkningssentra som sådana inte bör ses som primära mål för angriparen. Civilförsvarets åtgärder bör dessutom utformas så att möjligheterna tas till vara att till måttliga kostnadsökningar åstadkomma skydd mot ABC-stridsmedel.

Befolkningen kan i krig beredas skydd dels i skyddsrum, dels genom att utrymningar företas till mindre utsatta områden. Dessa åtgärder ersätter inte varandra utan bör närmast ses som kompletterande varandra i olika situationer, exempelvis så att begränsad utrymning får väga upp brister i tillgången på skyddsrum. Det kan också visa sig nödvändigt att i

vissa situationer utrymma särskilda grupper av befolkningen eller särskilt hotade områden.

Skyddsrumsbbygandet är en grundläggande åtgärd för befolkningens skydd i krig. Skyddsrum som kan uppsökas vid flyglarm eller som man eljest kan vistas i när situationen så kräver, ökar i hög grad överlevnadsmöjligheterna för befolkningen.

Skyddsrumsbbyggandets omfattning regleras f. n. dels i civilförsvarslagen, som anger skyldighet för fastighetsägare att anordna skyddsrum vid anläggningar och byggnader av vissa närmare angivna slag, dels genom att åtgärderna har begränsats till orter som ansetts vara egentliga riskorter (anfallsmål). Reglerna för genomförandet av ett framtida skyddsrumsbbyggande ses f. n. över av en särskilt tillsatt utredning, 1969 års skyddsrumsutredning. Utredningen väntas lägga fram sitt betänkande inom kort. Sådana frågor som ligger utanför skyddsrumsutredningens uppdrag bör dock behandlas redan nu. Dit hör bl. a. principerna för skyddsrumsbbyggandets lokalisering, dvs. prioritering och urval av skyddsrumsorter. Även vissa andra skyddsrumsförslag som har direkt samband med principerna för hur skyddet av befolkningen skall ordnas bör provas i detta sammanhang.

Med hänsyn till de relativt betydande kostnaderna för att anordna skyddsrum måste åtgärderna liksom hittills omsorgsfullt prioriteras med hänsyn till det bedömda hotet. Det nuvarande urvalet av skyddsrumsorter gjordes år 1957 mot bakgrunden av den syn på hotet som då var vägledande för planeringen. Med den grundsyn som jag har redovisat i det föregående bör åtgärderna i fortsättningen främst inriktas med hänsyn till det konventionella krigets krav och till att de allvarligaste riskområdena är sådana som innehåller eller ligger nära militära mål och i invasionsområden. Nuvarande förteckning över skyddsrumsorter bör omprövas mot bakgrund av denna ändrade grundsyn. En sådan prövning pågår f. n. inom försvarsdepartementet.

Förberedande studier av tätorternas belägenhet i förhållande till militära mål och invasionsområden visar att tätorter av betydelse i allmänhet är så belägna, att de från nämnda utgångspunkter är att anse som riskområden. Sålunda innehåller vanligen tätorter där invånarantalet uppgår till 10 000 eller mer sådana områden, medan mindre tätorter mera sällan gör det. Detta förhållande talar för att den nuvarande gränsen, som generellt är satt vid 5 000 invånare, höjs. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma den framtida storleksgränsen. Ett urval bland mindre orter bör ske med hänsyn till deras belägenhet i förhållande till militära mål och invasionsområden.

Nu gällande regler för skyddsrumsbbygandet innebär att låghusbebyggelse (dvs. regelmässigt enfamiljshus och flerfamiljshus som uppförs i en eller två våningar) har undantagits från skyddsrumsbbyggnadsplikt. Försvarsutredningen har framhållit att det inte längre finns skäl att generellt göra undantag för låghusbebyggelse. Det är nämligen inte bebyggelsestypen som bör avgöra var skyddsrum skall finnas utan i stället det bedömda hotet. Inte heller finns det längre skäl att generellt undanta

innerområdena i de 14 största städerna från enskilt skyddsrumbyggnad. Jag ansluter mig till de principer som försvarsutredningen i dessa hänseenden har uttalat sig för. Beträffande de praktiska konsekvenserna härav återkommer jag i annat sammanhang.

De blivande reglerna för att genomföra skyddsrumbyggnad bör utformas så att begränsningar av erforderligt antal skyddsrumspplatser är möjliga. Hithörande frågor utreds f. n. av skyddsrumsutredningen. Försvarsutredningen som har tagit del av skyddsrumsutredningens arbete har funnit att skyddsrumbyggnad bör planeras områdesvis inom riskorterna med hänsyn till det bedömda hotet och behovet i stället för att som nu generellt vara låst till de enskilda byggnaderna. Härigenom skulle behovsberäkningen bättre kunna anpassas till lokala förhållanden och förutsättningar skapas för ett ändamålsenligt resursutnyttjande. Försvarsutredningen anser det angeläget att den författningsmässiga och organisatoriska grundvalen åstadkoms för ett skyddsrumbyggnad efter dessa principer. Utredningen betonar också betydelsen av att skyddsrumplaneringen effektivare än vad som f. n. är fallet inordnas i den allmänna samhällsplaneringen. Jag delar försvarsutredningens uppfattning att ett bättre resursutnyttjande på skyddsrumbyggnadets område kan komma till stånd. Jag utgår därför från att de totala kostnaderna för skyddsrumbyggnad vid oförändrat hög ambitionsnivå bör kunna begränsas i förhållande till de nuvarande kostnaderna.

I de större städernas innerområden kommer betydande brister att kvarstå under avsevärd tid även sedan man börjat bygga skyddsrum där. Försvarsutredningen har uppmärksammat denna fråga och föreslagit att åtgärder övervägs för att tillgodose de mest angelägna skyddsbehoven i dessa områden genom att, där så är möjligt till rimliga kostnader, iordningställa befintliga och tillkommande underjordiska utrymmen till skyddsrum. Jag anser att det bör vara möjligt att utforma sådana regler för en ny skyddsrumplanering att innerområdenas skyddsproblem kan beaktas enligt den tankegång som försvarsutredningen har framfört. Till dessa frågor får jag anledning att återkomma när skyddsrumsutredningen har lagt fram sitt förslag.

I fråga om skyddsrummens beskaffenhet görs f. n. skillnad mellan bergfast skyddsrum och normalskyddsrum. De skyddsrum som anordnas vid byggnader och anläggningar är i regel normalskyddsrum. Båda skyddsrumstyperna ger ett gott skydd mot annan vapenverkan än verkningarna av kärnvapen i och närmast omkring detonationscentrum.

Jag avser att i annat sammanhang behandla frågor rörande skyddsrummens beskaffenhet på grund av vad jag här anfört och vad 1969 års skyddsrumsutredning kan komma att föreslå.

Försvarsutredningen erinrar om att både den förvarningstid som behövs för att uppsöka skyddsrummen och stridsledningssystemets uthållighet kan vara otillräckliga under vissa förhållanden. Utredningen har funnit det vara osäkert om tekniska och ekonomiska förutsättningar finns för att tillgodose de krav på förvarningstider och uthållighet i förvarningssystemet som civilförsvarsstyrelsen har uppställt i perspektiv-

planen. Utnyttjandegraden i fråga om information från detta system anses dock kunna förbättras genom att vissa organisatoriska åtgärder genomförs.

Försvarsutredningen har uttalat att det är osäkert om förvarning kan ges före flyganfall. Det är enligt min mening ofrånkomligt att dra vissa konsekvenser av detta uttalande. Särskilt gäller detta vissa delar av landet och under väsentliga delar av ett stridsförlopp. Det finns skäl att utgå från att skyddsrummen inte under alla förhållanden kan utnyttjas på tidigare planerat sätt, dvs. uppsökas först vid förvarningstillfället. Användningen av skyddsrummen måste anpassas till möjliga prestanda hos stridsledningssystemet. Det innebär att skyddsrummen kan behövas i anspråk i viss omfattning även under mellanperioder när skenbart lugn råder under ett krig.

Som försvarsutredningen har uttalat är det angeläget att skyddsrummen anpassas till denna syn på utnyttjandet under olika förhållanden. Frågan om utformningen av skyddsrummen till följd härav bör studeras närmare. En rikt punkt bör härvid vara att åtgärderna kan genomföras till låga kostnader.

De nuvarande riktlinjerna för anskaffning och lagerhållning av skyddsmasker grundas på uppfattningen att vi trots internationella överenskommelser inte kan bortse från att det kan finnas risk för att stridsgaser används. Risken har dock inte bedömts vara så stor att det är påkallat att i fredstid anskaffa skyddsmasker till hela befolkningen.

Försvarsutredningen anser att planeringen för anskaffning av skyddsmasker bör följa den hittills utstakade inriktningen. Det innebär att en begränsad anskaffning upprätthålls och att härigenom och genom andra förberedelser en grundval skapas för att anskaffa skyddsmasker till hela befolkningen, om de säkerhetspolitiska förhållandena i form av ändrade doktriner etc. skulle ge anledning härtil.

Jag förordar att beredskapen i fråga om skyddsmasker upprätthålls efter de riktlinjer som försvarsutredningen har föreslagit. Likaså bör självskyddsutbildning av allmänheten för att stärka det individuella skyddet fortgå som hittills fastän anpassad till den syn på framtida krigs karaktär som framgår av det föregående.

Skydd för befolkningen kan förutom i skyddsrum åstadkommas genom att utrymning företas till mindre utsatta områden. Försvarsutredningen framhåller att utrymningar av den omfattning, som förutsätts i de högsta av nu gällande utrymningsalternativ, kan ha konsekvenser för samhällslivet som i flera hänseenden är mindre önskvärda. Jag ansluter mig till denna uppfattning och har därför i det föregående förordat att planeringen bör inriktas på att skydd i möjlig mån bereds befolkningen i skyddsrum.

Det kan emellertid vara nödvändigt att i vissa situationer vidta utrymningar. Planläggningen för utrymning av tätorter och andra områden bör därför behållas. Planläggningen bör som hittills ge handlingsfrihet att besluta helt efter den rådande situationen och således inte innebära att man i förväg binder sig vid beslut att genomföra

utrymning, i synnerhet inte enligt de längst gående planläggningsalternativen. Som allmän riktlinje för planeringen bör gälla att beroendet av att behöva sätta utrymningsplanerna i tillämpning begränsas så långt möjligt.

Organisationen för ledning av civilförsvaret och undsättningsverksamheten skall enligt planerna bestå av lokala enheter (220 000 civilförsvarspliktiga) och regionala förstärkningsenheter (10 000 civilförsvarspliktiga). Härtill kommer verkskydd som är bundna till industrier och andra anläggningar. De regionala undsättningskårerna är f. n. mobiliseringsbara i sin helhet. De lokala enheterna är i fråga om utbildad personal och materiel uppbyggda till ca 90 % av den planerade omfattningen. Civilförsvarsstyrelsen framhåller emellertid i sin programplan att bristerna är fördelade på ett sådant sätt att organisationens effekt är lägre än den genomsnittliga uppbyggnadsgraden ger anledning att förmoda. Styrelsen önskar få till stånd en organisation som är väl avvägd i fråga om personal och materiel. Förvarsutredningen har gett uttryck åt en liknande uppfattning.

Jag finner det angeläget att den organisation som nu finns ges bästa möjliga effekt i första hand genom att den anpassas till den ändrade inriktningen av verksamheten och i lämplig utsträckning görs mer enhetlig. Genom att förbättringar av detta slag vidtas kan den planerade organisationens numerär i det lokala civilförsvaret begränsas till vad som motsvarar den redan uppbyggda delen.

Skyddade uppehållsplatser för ledningen av verksamheten i civilförvarsområdena finns f. n. iordningställda för i huvudsak alla större områden. Delar av civilförsvarets ledning, särskilt i de mindre civilförvarsområdena, är hänvisade till *provisoriska ledningsplatser*. En begränsad fortsatt utbyggnad av anläggningar för organisationen kan visa sig behövlig. Denna verksamhet måste emellertid med hänsyn till kostnaderna ses på längre sikt och därför starkt begränsas under den närmaste programplaneperioden.

Civilförsvarsstyrelsen har föreslagit att en begränsad del av organisationen utformas som särskilda förband med hög mobiliseringsberedskap. Enligt min mening bör det undersökas om en mindre del av undsättnings- och ledningsorganisationen kan ges en högre beredskap än andra förband. För huvuddelen av organisationen bör mobiliseringsberedskapen kunna sättas lägre och utbildningen av manskap med hänsyn härtill begränsas.

I detta sammanhang bör nämnas möjligheten att i ökad omfattning rekrytera personal i värnpliktig ålder till civilförsvarets organisation. På längre sikt skulle en sådan rekrytering sänka omsättningen av personal i civilförsvaret och begränsa anspråken på utbildningsorganisationen. Denna fråga bör ytterligare övervägas i samband med den av mig förut nämnda utredningen om de värnpliktigas utbildning och utnyttjande i krigsorganisationen.

Verkskydd organiseras f. n. vid industrier och anläggningar där minst 100 personer är sysselsatta. Denna gräns har tillkommit främst med hänsyn till att verkskydd med god effekt knappast kan åstadkommas vid mindre personalenheter. Organisationen omfattar enligt planerna 1 180

verkskydd och 60 000 civilförsvarspliktiga. Erfarenhetsmässigt visar det sig vara svårt att ens vid nämnda storlek nå en effekt som svarar mot kostnader och administrativa förberedelser för åtgärderna. Civilförsvarstyrelsen har föreslagit att verkskyddsplikt i fortsättningen skall finnas vid företag där minst 200 personer är sysselsatta. Jag ansluter mig till detta förslag och avser att senare föreslå erforderlig ändring i civilförsvarskungörelsen.

Den fortsatta planeringen bör tills vidare ske från förutsättningen att kostnaderna för civilförsvarets åtgärder fördelas mellan stat, kommuner och enskilda enligt oförändrade principer.

I fråga om den del av verksamheten som skall finansieras över fjärde huvudtiteln bör riksdagen enligt grundtanken i det nya planeringssystemet inte besluta om en bestämd utgiftsram för flera år. Utgiftsramen bör i fortsättningen prövas årligen.

Planeringen bör ske med utgångspunkt i basbeloppet, 118 milj. kr., i den utgiftsram för budgetåret 1972/73 som jag förordar i det följande. Det innebär en total planeringsram under perioden 1972/73–1976/77 om 590 milj. kr. i prisläget februari 1971. I planeringen bör få förutsättas en medelsförbrukning om 30 milj. kr. utöver planeringsramarna under budgetåren 1972/73–1974/75 om så skulle behövas för att betala vissa tidigare gjorda åtaganden. Vidare bör förutsättas att kompensation för pris- och löneförändringar kommer att utgå enligt nettoprisindex.

Det psykologiska försvaret

Det psykologiska försvaret är i första hand en verksamhet och inte en organisation. Verksamhetens syfte är att vidmakthålla en fast försvarsvilja och motverka alla försök att undergräva vår motståndanda och tilltron till vår förmåga att motstå angrepp.

Medborgerlig enighet om vår säkerhetspolitik och dess förutsättningar kan och bör emellertid inte skapas genom särskilda åtgärder från samhällets sida. Den kan bara uppstå genom övertygelsen hos de enskilda medborgarna och denna övertygelse kan bara nås i det demokratiska samhällets arbetsformer, dvs. genom fri opinionsbildning och nyhetsförmedling. I situationer då påfrestningarna på allmänheten är stora, samhället är under omställning, krigshandlingar drabbar folket och ett stort antal föreskrifter och lagar träder i kraft kan emellertid en ökad samhällsinformation vara nödvändig för att vidmakthålla försvarsvilja och motståndanda.

I den genomförda studien över det psykologiska försvarets mål och uppgifter har beredskapsnämnden för psykologiskt försvar förutsatt att principerna för planläggning och verksamhet skall vara oförändrade. Fri opinionsbildning och debatt utgör grundvalen för verksamheten. Jag delar denna uppfattning. De psykologiska försvarsåtgärderna i fred bör således som hittills begränsas till planering, utbildning och forskning.

Inriktningen av övrigt totalförsvar

Inriktningen av övrigt totalförsvar bör tillgodose kravet på balans i våra samlade försvarsinsatser.

Vad som här kallas övrigt totalförsvar omfattar en rad skilda verksamhetsområden. Exempel på dessa områden är försörjningen med förnödenheter och tjänster – det ekonomiska försvaret – som innefattar bl. a. livsmedelsförsörjningen, industriproduktionen, energiförsörjningen och transporterna. Andra exempel är hälso- och sjukvården, polisverksamheten och den för det civila totalförsvaret gemensamma regionala ledningsorganisationen. För dessa verksamhetsområden är ett stort antal myndigheter ansvariga.

I sammanhanget vill jag erinra om de speciella förutsättningar för övrigt totalförsvar som ligger i att verksamheten i krig och andra krissituationer i mycket stor utsträckning bygger på resurser som primärt har anskaffats för fredsinriktad verksamhet. För den långsiktiga inriktningen av övrigt totalförsvar är därför hänsynstaganden till fredsresursernas framtida utveckling betydelsefulla. Som grund för den långsiktiga planeringen krävs av denna anledning studier inte bara av den yttre miljön utan också den s. k. inre miljön, dvs. det svenska fredssamhällets framtida utveckling. Som ett exempel kan nämnas studier av tänkbar långsiktig utveckling av en viss industribransch. Studier av den inre miljön har givetvis betydelse också för planeringen av militärt försvar och civilförsvar.

Försvarsutredningens behandling av övrigt totalförsvar har som framgått av det föregående bestått i att översiktligt studera inriktningen av detsamma i syfte att tillse kravet på balans i våra totala försvarsinsatser. Målet för utredningsarbetet har alltså varit mera begränsat här än i fråga om militärt försvar och civilförsvar.

För egen del vill jag understryka den betydelse som verksamheten inom övrigt totalförsvar har i våra samlade försvarsansträngningar liksom för tilltron till dessa. Detta gäller såväl den verksamhet som närmast tar sikte på att säkerställa totalförsvarets funktionsduglighet i ett krigsläge som den verksamhet som främst syftar till att trygga handlingsfriheten i ett avspärrnings- eller neutralitetsläge.

Den av myndigheterna hittills utförda planeringen inom övrigt totalförsvar är enligt vad försvarsutredningen har funnit grundad på allmänna säkerhetspolitiska förutsättningar som i stort stämmer överens med dem som utredningen har funnit böra tillämpas för militärt försvar och civilförsvar. Något behov av mer genomgripande förändringar härvidlag föreligger därför inte.

I fråga om vissa säkerhetspolitiska förhållanden av betydelse för bedömning av resursbehoven – t. ex. normerna för uthålligheten – föreligger emellertid f. n. osäkerhet beroende på brister i kunskapsunderlaget. Här föreligger ett behov av ytterligare studier. Detsamma gäller den långsiktiga planeringen av de konkreta försvarsåtgärderna. Härvid framstår bl. a. studierna av det svenska fredssamhällets möjliga utveckling som

viktiga. Jag finner det därför med hänsyn till kravet på balans i våra totala försvarsinsatser betydelsefullt med fortsatta studier inom övrigt totalförsvar för att erhålla ett säkrare underlag för den långsiktiga planeringen. Vissa anpassningar och preciseringar av planeringsutgångspunkterna kan dock göras redan nu. Detta gäller t. ex. planeringen av skyddet mot ABC-stridsmedel. Jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter för den långsiktiga planeringen inom totalförsvaret. Dessa torde till en början få bli provisoriska och delvis ofullständiga.

Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att godkänna de riktlinjer för totalförsvarets fortsatta inriktning som jag har angett i det föregående.

Ändrad grundutbildning m. m. för värnpliktiga

Inledning

I överbefälhavarens förslag till programplaner för det militära försvaret för perioden 1972/73–1976/77 har frågan om vissa modifieringar av tiden för grundutbildning för värnpliktiga tagits upp. Vidare har chefen för armén i särskild skrivelse den 30 augusti 1971 föreslagit en nedskärning av grundutbildningstidens längd för arméns värnpliktiga. Över dessa förslag har 1966 års värnpliktskommitté yttrat sig.

Kungl. Maj:t har med anledning av nämnda förslag i oktober 1971 uppdragit åt överbefälhavaren att lämna förslag om förändringar av grundutbildningen för värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar. Kungl. Maj:t har vidare uppdragit åt överbefälhavaren och värnpliktsverket att vidta de förberedelser som erfordras för att de ändringar i grundutbildningen som överbefälhavaren föreslår så långt möjligt i sin helhet skall kunna tillämpas med början år 1972.

Särskilda utredningar har redovisats beträffande två värnpliktskategorier. Sålunda har 1966 års värnpliktskommitté lämnat förslag till ändring av grundutbildningen för värnpliktiga underofficerare vid armén. Vidare har utredningen om handräckningsvärnpliktiga avgett betänkande om utbildning av vissa värnpliktiga i stabstjänst.

I enlighet med Kungl. Maj:ts uppdrag har överbefälhavaren i januari 1972 avlämnat förslag till förändringar av grundutbildningen vid samtliga försvarsgrenar. Förslaget innebär en förkortning av tiden för grundutbildningen för flertalet värnpliktiga. I överensstämmelse med överbefälhavarens förslag har beslutats om viss försöksverksamhet under utbildningsåret 1972/73. Avsikten är att fortsätta försöken i huvudsak enligt de riktlinjer överbefälhavaren har dragit upp. Förändringarna i värnpliktsutbildningen medför att viss avkortning också bör ske i utbildningstiden för vapenfria tjänstepliktiga och för dem som skall fullgöra bistånds- och katastrofutbildning.

Avkortningen av utbildningstiden för vissa värnpliktskategorier och för vapenfria tjänstepliktiga föranleder ändringar i värnpliktslagen (1941:967; omtryckt 1969:378) och lagen (1966:413) om vapenfri tjänst. Förslag till dessa lagändringar och till förändrade grunder för bistånds- och katastrofutbildningen bör föreläggas riksdagen. Kungl. Maj:t äger ensam besluta i övriga frågor som berör de värnpliktigas grundutbildning under försöksperioden. Det har likväl ansetts lämpligt att i det följande lämna en tämligen utförlig redogörelse inte bara för försöksverksamheten utan också för de olika förslag och yttranden över dem som ligger till grund för de avsedda förändringarna i grundutbildningen. Som bakgrund till denna redogörelse redovisas i korthet nuvarande system för utbildningen av de värnpliktiga.

Nuvarande utbildningstid och tjänstgöring för värnpliktiga

Grunderna för nuvarande system för utbildning av värnpliktiga godkändes av 1966 års riksdag (2LU 1966:48, rskr 1966:271) efter förslag av Kungl. Maj:t i prop. 1966:106. Förslaget i propositionen byggde på 1960 års värnpliktsutrednings betänkande (SOU 1965:68) Värnplikten.

Värnpliktsutbildningen omfattar grundutbildning och repetitionsutbildning. Den har i huvudsak följande uppbyggnad och tidsmässiga omfattning.

Grundutbildning

Värnpliktiga i allmänhet

Grundutbildningens tre huvudkomponenter är allmänmilitär utbildning, befattningsutbildning och förbandsutbildning.

Den allmänmilitära utbildningen har samma innehåll för alla krigsmaktens värnpliktiga och omfattar ca tre månader fördelade över större delen av utbildningstiden. Utbildningen avser bl. a. att ge den värnpliktige förmåga att dels ta hand om sig själv och hjälpa andra under svåra yttre förhållanden, dels försvara sig själv och den enhet inom vilken han verkar.

Grundutbildningen inleds regelmässigt med delar av den allmänmilitära utbildningen. Därefter följer en befattningsutbildning som i fråga om längden varierar med hänsyn till utbildningsbehovet för varje typ av krigsbefattning.

Jämsides med befattningsutbildningen genomförs grundläggande utbildning i förband. Utbildningen hålls samman i avsnitt, där olika skeden i striden eller verksamheten övas.

Grundutbildningen avslutas med övningar i krigsorganiserade förband, grundläggande krigsförbandsutbildning, det s. k. GKU-skedet. De förband som sammansätts av värnpliktiga under grundutbildning bör i de flesta fall ses som utbildningsförband och inte som delar av krigsorganisationen. Utbildningsförbanden kan i vissa fall utgöra stonimen till ett visst bestämt förband i krigsorganisationen.

För att den värnpliktige skall kunna tjänstgöra i sin befattning i krigsorganiserade förband behövs allmänmilitär utbildning, befattningsutbildning och förbandsutbildning. Befattningsutbildningen innehåller för befälsuttagna värnpliktiga också befälsutbildning, som är en förutsättning för att dessa värnpliktiga skall kunna få övning i befälsföring under den tillämpade förbandsutbildningen. De som skall bli värnpliktiga officerare fullgör efter frivilligt åtagande fortsatt grundutbildning vid kadettskola eller motsvarande skola sedan GKU-skedet har avslutats.

Eftersom behovet av utbildningstid för olika befattningar växlar, är grundutbildningen differentierad såväl inom som mellan försvarsgrenarna. De värnpliktiga indelas efter utbildningsbehovet i olika kategorier. Meniga värnpliktiga hänförs till någon av kategorierna E, F och G, varvid

kategori G har den kortaste grundutbildningen.

För huvuddelen av de underofficersuttagna värnpliktiga vid armén är utbildningen uppdelad. Den första delen om tre månader är avsedd att vara inpassad mellan läsårsslut och terminsstart inom utbildningsväsendet (tiden den 1 juni--den 1 september). Återstående tolv månader av underofficersutbildningen fullgörs sammanhängande med inryckning den 1 juni och uttryckning den 31 maj följande år.

Utbildningen till värnpliktig officer omfattar ytterligare tre månader och fullgörs normalt sommaren efter underofficersutbildningen (den 1 juni – den 31 augusti). Utbildningen till reservofficer är också läsårsanpassad. Reservofficerskurserna 1 och 2 (ROK 1, ROK 2) genomförs sommartid. ROK 1 fullgörs härvid året efter utbildningen till officer och ROK 2 det tredje året efter officersutbildningen.

Grundutbildningen, som skall vara minst 235 dagar, omfattar för värnpliktiga som uttagits till

meniga och underbefäl vid armén och kustartilleriet högst 345 dagar, vid flottan och flygvapnet högst 364 dagar (i särskilt kvalificerade befattningar högst 450 dagar);

underofficerare högst 450 dagar;

officerare högst 540 dagar.

Med stöd av värnpliktslagen (1941:967, omtryckt 1969:378) har Kungl. Maj:t i juni 1966 i provisoriska bestämmelser om värnpliktsutbildningen fastställt följande längd för grundutbildningen för flertalet värnpliktiga.

Armén

Värnpliktskategori	Antal dagar för grundutbildning	
	Alt. I	Alt. II
Värnpliktiga G	255	243
Värnpliktiga F	300	300
Värnpliktiga E	332	345
För underbefälsutbildning uttagna värnpliktiga	332	345
För underofficersutbildning uttagna värnpliktiga	450	450
För officersutbildning uttagna värnpliktiga	540	540

Alternativ I gäller för huvuddelen av arméns värnpliktiga och innebär vårutryckning. Alternativ II omfattar endast en mindre del som rycker ut på hösten.

Flottan

Värnpliktskategori	Antal dagar för grundutbildning	
Värnpliktiga G	320	
Värnpliktiga F	364	
Värnpliktiga E	450	
För underbefälsutbildning uttagna värnpliktiga	364	

Värnpliktskategori	Antal dagar för grundutbildning
För underofficersutbildning uttagna värnpliktiga	
a) som avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen	364
b) andra	450
För officersutbildning uttagna värnpliktiga	540

Kustartilleriet

Värnpliktskategori	Antal dagar för grundutbildning
Värnpliktiga G	251
Värnpliktiga F	300
För underbefälsutbildning uttagna värnpliktiga	330
För underofficersutbildning uttagna värnpliktiga	450
För officersutbildning uttagna värnpliktiga	540

Flygvapnet

Värnpliktskategori	Antal dagar för grundutbildning
Värnpliktiga G	255
Värnpliktiga F	300
Värnpliktiga E	364
För underbefälsutbildning uttagna värnpliktiga	
a) kommissarier	330
b) andra	364
För underofficersutbildning uttagna värnpliktiga	420
För officersutbildning uttagna värnpliktiga	510

Specialtjänstuttagna värnpliktiga

F. n. finns värnpliktiga som är uttagna för utbildning i specialtjänst och som genomgår utbildning enligt andra grunder än övriga värnpliktiga. Fr. o. m. den 1 juni 1972 skall en ny ordning successivt tillämpas för dessa värnpliktiga (prop. 1971:88, FöU 1971:14, rskr 1971:144). Den nya ordningen innebär att utbildningen av värnpliktiga som avses för nuvarande specialtjänstbefattningar, i likhet med vad som gäller för övriga värnpliktiga, genomförs i form av grundutbildning och repetitionsutbildning. I samband härmed avskaffas den särskilda uttagningen i specialtjänst.

Grundutbildningen skall för här avsedda värnpliktiga omfatta allmän-militär utbildning, befattningsutbildning och militär miljöutbildning under fältmässiga förhållanden. Befattningsutbildningens längd avvägs med hänsynstagande till de värnpliktigas civila utbildningskompetens.

Till vissa av de nuvarande specialtjänstbefattningarna upphör grundutbildningen. Rekrytering till dessa befattningar sker i stället genom överföring av personal med annan befattningsutbildning och med en för den nya befattningen lämplig civil yrkeskompetens. Överföringen sker efter viss kompletteringsutbildning.

Vidare sker i ökad utsträckning överföring av värnpliktiga från befattning i lägre till befattning i högre funktionsnivå, t. ex. inom de

tekniska specialområdena.

Beträffande grundutbildningens längd för här ifrågavarande värnpliktiga gäller att de som tas ut för utbildning till befattning för civilmilitär personal får en grundutbildning som varierar med utbildningslinje på sätt som framgår av följande tabell, medan utbildningens omfattning för övriga fastställs enligt de grunder som gäller för värnpliktiga i allmänhet.

Utbildningslinje	Antal dagar för grundutbildning
Apotekare	255
Läkare	250
Läkarassistent	315
Veterinär	345
Personalvårdsassistent	345
<i>Armén</i>	
Radartekniker (Lv och Art)	345
Instrumenttekniker	345
Pjästekniker	345
Robottekniker	345
<i>Kustartilleriet</i>	
Radartekniker	330
Instrumenttekniker	330
Pjästekniker	330
Maskintekniker	330
Robottekniker	330
<i>Flygvapnet</i>	
Meteorolog	364
Systemtekniker	364

Repetitionsutbildning

Den enskilde värnpliktige skall under den tid han är disponibel för krigsplacering i första hand kunna tjänstgöra i den befattning han har utbildats till under grundutbildningen. Detta gäller även om organisationen ändras eller ny materiel och nya förfaringssätt tillkommer. Repetitionsutbildningen skall kunna medge omskolning i samband med omplacering till annan krigsbefattning, exempelvis vid överföring från fältförband till lokalförsvarsförband.

Repetitionsutbildningen bedrivs genom en kombination av krigsförbandsövningar, särskilda övningar, fackövningar, särskilda fackövningar och mobiliseringsövningar.

Krigsförbandsövningar

Krigsförbandsövningar genomförs av förbanden vart fjärde år. Huvudändamålet är att samträna förbanden. Tyngdpunkten i utbildningen förläggs därför till förbandsutbildningen. Den enskilde soldatens befattningsutbildning begränsas till vad som absolut behövs för att han skall kunna lösa sina uppgifter i förbandet. Krigsförbandsövningar avslutas

ofta med större övningar där förband från olika försvarsgrenar och truppslag m. m. samövas.

Antalet krigsförbandsövningar är för en värnpliktig högst fem. De har olika längd beroende på vilken försvarsgren den värnpliktige tillhör och i vilken befattning han är krigsplacerad. Dagantalet framgår av följande tabell.

Befattning för	Armén	Flottan	Kustartilleriet	Flygvapnet
Menig	18	25(18)	18	15
Underbefäl	25	32(25)	25	15
Underofficer och officer	32	32	32	22

En värnpliktig vid *a r m é n* och *f l o t t a n* är under värnpliktstiden i de flesta fall krigsplacerad i mer än en typ av krigsförband eller enhet. Han är i regel först krigsplacerad i ett fältförband om han tillhör armén och på ett stamstridsfartyg om han tillhör flottan. Han omkrigsplaceras senare till lokalförsvarsförband eller etappförband vid armén och på hjälpfartyg eller i landförband vid flottan.

Vid *k u s t a r t i l l e r i e t* och *f l y g v a p n e t* är den värnpliktige i de flesta fall under hela sin värnpliktstid krigsplacerad i samma typ av krigsförband.

De värnpliktiga genomför normalt två eller tre krigsförbandsövningar vid fältförband. Återstående krigsförbandsövningar fullgörs normalt i lokalförsvarsförband eller etappförband. Fyra år mellan krigsförbandsövningarna har av 1960 års värnpliktsutredning ansetts vara maximum för att erforderliga färdigheter för insats vid mobilisering skall kunna garanteras.

De förband som ställs till krigsorganisationens förfogande efter varje grundutbildningsomgång bedöms bli fullt effektiva delar av organisationen först sedan de har inordnats i större förband — bataljon och brigad — under en krigsförbandsövning.

Särskild övning

Mellan krigsförbandsövningarna inplaceras särskilda övningar för vissa värnpliktiga som ingår i förband med särskilt komplicerad stridsteknik eller utrustning. Dessa övningar genomförs vid armén och kustartilleriet med flertalet fältförband och omfattar antingen enbart personal i officers- och underofficersbefattning eller all personal i nyckelbefattningar. Övningen är elva dagar lång och förläggs i regel till sommaren. Även vid flottan omfattar särskild övning elva dagar men genomförs endast för personal som är placerad i befattning för värnpliktig officer. Vid flygvapnet omfattar övningen fyra dagar och fullgörs i princip av samma personalkategorier som vid armén.

Mobiliseringsövning

Mobiliseringsövningar genomförs vid vissa förband och kan bestå av mobiliseringsomgång eller mönstringsövning.

Mobiliseringsövningarna fullgörs av ett begränsat antal värnpliktiga varje år. Mobiliseringsgenomgångarna avser ett fåtal nyckelbefattningar i ett förband och mönstringsövningarna genomförs av ett litet antal förband som är av särskild betydelse för att avvärja kuppanfall. En mobiliseringsövning omfattar i regel högst 24 timmar.

Fackövning och särskild fackövning

För att tillgodose de behov av befattningsutbildning och kompletteringsutbildning som föreligger i samband med bl. a. överföring till annan befattning får tid för krigsförbandsövning eller särskild övning användas. Övningen kallas därvid fackövning eller särskild fackövning.

Överbefälhavarens programplaner för perioden 1972/73–1976/77

I förslag till programplaner för det militära försvaret för åren 1972/73–1976/77 utgår överbefälhavaren från att värnpliktskostnaderna måste reduceras i de ekonomiska nivåer som Kungl. Maj:t har föreskrivit som grund för planeringen.

Efter prövning av olika möjligheter att åstadkomma besparingar har överbefälhavaren funnit att utbildningstiden för värnpliktiga bör förkortas och ytterligare differentieras. Ingrepp har övervägts även inom repetitionsutbildningen. Med hänsyn till denna utbildnings avgörande betydelse för försvarets effekt och på grund av att de besparingar som kan göras på detta område inte anses motsvara uppoffringarna, bör förkortningen av utbildningen enligt överbefälhavaren begränsas till grundutbildningen.

Överbefälhavaren utgår vidare från att principerna för nuvarande värnpliktsutbildningssystem behålls i fråga om differentiering av utbildningstider, gemensam utryckningstidpunkt m. m. Lägsta gräns för grundutbildningen anses böra vara 7 1/2 månader.

Förslag av chefen för armén

I olika skrivelser har chefen för armén under hösten 1971 lagt fram vissa förslag om försök med ett modifierat värnpliktsutbildningssystem för arméns värnpliktiga. Förslagen innebär en nedskärning av tiden för grundutbildning.

Bakgrund

Chefen för armén anför bl. a. att våra arméstridskrafter normalt har en relativt låg insatsberedskap. Vårt närområde, inbegripet våra nordiska grannländer, har en högre sådan beredskap. Det svenska systemet innebär att grundutbildningens längd för värnpliktiga bestäms inte av insatsberedskapen utan av utbildningens krav. Härigenom kan medel i stället utnyttjas för materielanskaffning. Det risktagande som vår låga insatsberedskap innebär möjliggör enligt arméchefen hög långsiktig beredskap och hög mobiliseringsberedskap. Insatsberedskapen kan vid behov snabbt höjas.

De medelsramar som har anvisats för arbetet med programplaner för perioden 1972/73–1976/77 medför enligt chefen för armén i alla alternativ en sänkning av den långsiktiga beredskapen.

Enligt arméchefen kan arméns långsiktiga beredskap begränsas antingen genom bevarad personell och materiell kvalitet men nedskuren kvantitet, varvid kategoriklyvning måste införas och den allmänna värnplikten överges, eller genom bevarad kvantitet med nedskuren personell och/eller materiell kvalitet.

Statsmakterna kräver enligt chefen för armén sådan militär planering att handlingsfrihet finns för framtida beslut. Denna handlingsfrihet skall bl. a. kunna utnyttjas för att utveckla större kraft, om den säkerhetspolitiska miljön skulle försämrass.

Oundgängliga förutsättningar för den eftersträlvade handlingsfriheten är enligt chefen för armén tillgång till aktivt befäl i erforderlig omfattning samt bibehållen allmän värnplikt. Allmän värnplikt är också ett av de viktigaste medlen att utåt skapa förtroende och respekt för vår alliansfria politik.

För arméns del måste enligt arméchefen inom givna ramar kvantiteten bevaras på kvalitetsens bekostnad. Därvid kan dock den materiella kvaliteten inte urholkas utöver vad som nu har skett. De begränsade planeringsramarna tvingar därför till omdisponering av medel från utbildningssektorn för att handlingsfrihet på sikt skall kunna behållas.

Chefen för armén har mot bakgrund av anförda motiv och förutsättningar undersökt om nu gällande tider för grundutbildning av värnpliktiga kan avkortas på sådant sätt att avkortningen i en försämrad säkerhetspolitisk miljö någorlunda snabbt kan kompenseras. Studien har utgått från nuvarande grunder för utbildning av värnpliktiga i fråga om differentierade utbildningstider med försteg för befäls- och specialtjänstuttagna värnpliktiga, grundläggande krigsförbandsutbildning (GKU) under grundutbildningen, möjlighet till omsättning krigsförbandsvis samt underhåll och komplettering av grundutbildningen genom ett med denna integrerat system för repetitionsutbildning i krigsförband.

Grundutbildningens längd

Med nyss angivna utgångspunkter föreslår chefen för armén att utbildningstiden för de underofficersuttagna värnpliktiga minskas från 15 till 12 månader och för de underbefälsuttagna samt värnpliktiga tillhörande kategorin E från 11 till 10 månader. Underofficersutbildningen föreslås bli genomförd i en följd med hänsyn framför allt till önskemålet att en sammanhängande grundutbildning -- inkl. kadettskola för officersuttagna värnpliktiga -- skall omfatta högst två studietermener.

I fråga om värnpliktiga tillhörande kategorierna F och G föreslår arméchefen att utbildningstiden reduceras från 10 resp. 8 1/2 månader till 7 1/2 månader. Kategorierna F och G föreslås alltså få lika lång utbildningstid. Härigenom kan det bli möjligt att avsluta krigsförbandsövningarna under september och början av oktober innan huvuddelen av

de värnpliktiga rycker in till grundutbildning, vilket medför att det aktiva befälets arbetsförhållanden avsevärt förbättras. Chefen för armén föreslår vidare att ca 2 400 befattningar inom kategorierna F och G med särskilt behov av befattningsutbildning vid en avkortning försöksvis förs över till kategori E fr. o. m. utbildningsåret 1973/74.

Förkortningen av grundutbildningen medför enligt arméchefen att utbildningsmålen sänks, vilket i sin tur innebär en viss sänkning av krigsförbandens användbarhet.

Chefen för armén konstaterar vidare att den enskilde soldatens stridsutbildning inte kan eftersättas. Nedsikningar har därför måst göras inom andra övningsgrenar, t. ex. utbildning i skydd (ABC-tjänst m. m.) och fältarbeten. Befattningsutbildningen blir vidare mindre mångsidig, vilket leder till att den enskilde soldatens användbarhet går ned.

Förbandsutbildningen reduceras med i genomsnitt 20 % vilket medför bl. a. att fältvana, samträning och befälets truppföringsförmåga försämras. I stort leder detta enligt arméchefen till att förbandens allmänna förmåga och stridsduglighet går ned.

Eftersom grundutbildningen och repetitionsutbildningen har ett naturligt organisatoriskt och pedagogiskt sammanhang får den föreslagna förkortningen av grundutbildningen enligt chefen för armén konsekvenser också för repetitionsutbildningen. Hur omfattande dessa blir kan slutligt fastställas först sedan den avkortade grundutbildningen har prövats. Viss förbandsutbildning behöver sannolikt föras över från grundutbildningen till repetitionsutbildningen. Någon förkortning av repetitionsutbildningen för fältförbanden bör därför enligt arméchefen principiellt inte ske.

En följd av kortare grundutbildningstider blir vidare att den hårda arbetsbelastningen på truppbefälet lättar, vilket inom den förkortade utbildningstidens ram kan bidra till att öka utbildningens effektivitet.

Chefen för armén anser att bristerna i förbandens personella kvalitet i gynnsamma fall kan kompenseras genom kompletterande utbildning vid en försämrad säkerhetspolitisk miljö. Förutsättningen är dock att statsmakterna fattar beslut härom i mycket god tid. På grund av arméns begränsade utbildningsorganisation kommer en sådan kompletterande utbildning av krigsförbanden att ta betydande tid.

Den totala kostnadsminskningen inom utbildningssektorn vid fullständig övergång till det föreslagna modifierade värnpliktsutbildningssystemet beräknas under perioden 1972/73–1976/77 till 176 milj. kr.

För att säkerställa att de nya lägre grundutbildningsmålen kan nås krävs enligt arméchefen förbättrade utbildningsbetingelser. Sålunda bör vakanserna bland utbildningsbefälet fyllas, anskaffningen av utbildningshjälpmedel ökas, utbildningsanordningar byggas ut och den fortsatta befälsutbildningen förbättras. Kostnaderna härför under femårsperioden beräknas till 40 milj. kr. Återstoden av besparingen (136 milj. kr.) bör enligt chefen för armén disponeras för andra angelägna ändamål inom arméns ram, så att en balanserad organisation kan upprätthållas och handlingsfriheten behållas på sikt.

Grundutbildningens inpassning i tiden

I arméchefens överväganden om den modifierade värnpliktsutbildningens inpassning i tiden har som utgångsvärden använts dels den föreslagna grundutbildningens längd för de olika värnpliktskategorierna, dels de värnpliktigas fördelning på kategorier, dels också anpassningen till det allmänna utbildningsväsendets terminer. Med hänsyn till utbildningsväsendet avses grundutbildningen för samtliga kategorier värnpliktiga påbörjas tidigast den 1 juni och avslutas senast den 31 augusti påföljande år.

Vid den tidsmässiga inpassningen av grundutbildningen bör man enligt chefen för armén beakta bl. a. kravet på erforderligt försteg för befälsuttagna värnpliktiga och i klimathänseende gynnsamma utbildningsbetingelser för befattningsutbildningen. Vidare bör förbandsutbildningen – GKU-skedet -- omfatta minst åtta veckor och genomföras med undvikande av markskador, ljusförhållandena vid stridsskjutningar vara goda och vinterutbildningen omfatta minst tio veckor.

Om möjligt bör enligt arméchefen samtliga värnpliktskategorier ha gemensam uttryckning direkt efter avslutat GKU-skede. Viss kompletterande utbildning i ledarskap och taktik för befälsuttagna efter avslutat GKU kan dock övervägas.

Repetitionsutbildningen bör ske under goda utbildningsbetingelser, bl. a. bör grundutbildningen anpassas till krigsförbandsövningarna under hösten. Det bör också i fortsättningen vara möjligt att genomföra sista delen av grundutbildningen som övning i krigsförband.

Inpassningen av grundutbildningen bör enligt chefen för armén vidare ske med beaktande av att arbetsförhållandena för den aktiva personalen bör kunna planeras med hänsyn till bl. a. denna personals utbildning, tjänstgöring och förberedelser för kommande utbildningsår. Grundutbildningen bör även passas in så att möjligheterna till rekrytering och utbildning av värnpliktiga officerare, reservofficerare och aktivt befäl förbättras genom bl. a. underofficersutbildning i en följd och kadettskola i omedelbar anslutning till avslutad underofficersutbildning och en sådan inpassning av aspirantskolan att möjligheterna vidgas att under underofficersutbildningens gång välja utbildning till aktiv officer.

Som ytterligare en förutsättning anger chefen för armén att det bör vara möjligt att på ett rationellt sätt inordna centraliserad utbildning i grundutbildningen.

Med utgångspunkt från nämnda förutsättningar och mål har arméchefen kommit fram till följande tre alternativ för inpassning av grundutbildningen under året, nämligen uttryckning i mars, maj eller augusti.

Enligt arméchefen är härvid u t r y c k n i n g i m a r s det enda alternativ som f. n. kan förordas som ett för armén gemensamt inpassningsalternativ. Uttryckning i mars innebär dock vissa nackdelar. Avkortningen av de underofficersuttagna värnpliktigas utbildningstid och den därmed sammanhängande avkortningen av tiden före GKU-skedet bedöms sålunda i marsalternativet få allvarliga konsekvenser för principen att befälsuttagna skall ges större truppföringsrutin genom ökad trupptjänst

vid fältorganiserade förband. Belastningen på utbildningsorganisationen kommer också att bli stor i samband med krigsförbandsövningarna under hösten och vintern. Vidare kommer skjutmöjligheterna för luftvärnet att försämrast.

Alternativet majutryckning kan enligt arméchefen inte förordas som ett för armén gemensamt inpassningsalternativ, eftersom det medför försämrade betingelser för befattningsutbildning, förbandsutbildning och vinterutbildning inom de mellersta och norra delarna av landet.

Arméchefen framhåller att belastningen på utbildningsorganisationen vid krigsförbandsövningar under hösten och vintern varierar mellan förbanden. Inom Övre och Nedre Norrlands militärområden och Bergslagens militärområde är belastningen vid krigsförbandsövningar under vintern mycket stor, medan den vid krigsförbandsövningar under hösten är förhållandevis begränsad. Inom de övriga militärområdena är förhållandet i regel omvänt.

Belastningen på utbildningsorganisationen inom den norra delen av landet vid krigsförbandsövningar under vintern bedöms dock av chefen för armén kunna godtas. Inom landets södra delar visar däremot erfarenheterna att belastningen vid krigsförbandsövningar under hösten redan nu medför allvarliga konsekvenser för grundutbildningsförbanden. Dessa konsekvenser bedöms komma att förstärkas dels genom avkortningen av utbildningstiden, dels genom att möjlighet att passa in övningsuppehåll vid grundutbildningsförbanden i anslutning till krigsförbandsövningar under hösten inte längre föreligger. Av främst dessa skäl föreslås därför att grundutbildningen för värnpliktiga vid förband inom Södra, Västra och Östra militärområdena inpassas enligt alternativet majutryckning. Med hänsyn till kravet på goda skjutmöjligheter bör detta alternativ vidare tillämpas för samtliga luftvärnsförband. Inryckningen för huvuddelen av de värnpliktiga, dvs. kategorierna F och G, sker enligt majalternativet i mitten av oktober när höstens krigsförbandsövningar avslutats.

För värnpliktiga som tillhör förband inom Övre och Nedre Norrlands militärområden samt Bergslagens militärområde bör alternativet marsutryckning tillämpas, varvid inryckning för huvuddelen av de värnpliktiga sker i mitten av augusti.

Samtliga underofficersuttagna föreslås, med hänsyn främst till att den efterföljande frivilliga kadettskolutbildningen påbörjas omedelbart efter avslutad grundutbildning, dvs. under sommaren, få rycka ut i enlighet med alternativet majutryckning.

Alternativet med utryckning under augusti föreslås tillämpas för de värnpliktiga som tillhör tjänstgöringsalternativ II. Dessa värnpliktiga som tjänstgör som övningstrupp vid skolor m. m. rycker f. n. ut under hösten.

Genomförande

Enligt arméchefens mening är det möjligt att under utbildningsåret 1972/73 försöksvis genomföra ett första steg mot ett modifierat

utbildningssystem inom ramen för redan gjord detaljplanering och budgetering. Fr. o. m. utbildningsåret 1973/74 föreslås systemet tillämpas försöksvis i full omfattning.

För utbildningsåret 1972/73 föreslås följande försöksvisa ändringar av värnpliktsutbildningen. Förberedande plutonchefsskolor som har planerats för tiden mars-maj och juni-augusti 1972 genomförs inte. Huvuddelen av de underofficersuttagna värnpliktiga som skall börja sin utbildning år 1972 ges en sammanhängande grundutbildning om totalt tolv månader med inryckning i juni 1972. Underofficersuttagna värnpliktiga, som har genomfört den första delen av grundutbildningen (3 månader) enligt nuvarande ordning med delad underofficersutbildning, börjar den återstående delen av utbildningen i augusti 1972 för att hinna repetera tidigare inhämtade kunskaper. Utryckning sker tillsammans med övriga underofficersuttagna. Med hänsyn till övergången till ett reviderat utbildningssystem och det rådande läget beträffande inskrivna men ännu inte grundutbildade värnpliktiga utökas underofficersutbildningen med högst 1 000 man till ca 4 000.

Aldersklassens huvuddel rycker in till grundutbildning enligt nuvarande bestämmelser men rycker ut i slutet av mars 1973. Värnpliktiga inom tjänstgöringsalternativ II rycker ut i slutet av augusti 1973.

Övningsuppehåll för utbildningsåret 1972/73 tas med vissa undantag ut endast i anslutning till jul- och nyårshelgerna. För utbildningen gäller femdagarsvecka.

Det modifierade utbildningssystemets omfattning under utbildningsåret 1973/74 enligt arméchefens förslag framgår av följande tablå.

Värnpliktskategori	Högsta antal tjänstgöringsdagar	Antal dagar för grundutbildning		
		Alternativ marsutryckning	Alternativ majutryckning	Alternativ augustiutryckning
För officersutbildning uttagna värnpliktiga	455	451	451	451
För underofficersutbildning uttagna värnpliktiga	365	360	360	360
För underbefälsutbildning uttagna värnpliktiga	305	297	297	297
Värnpliktiga E + vissa F och G	305	297	297	297
Värnpliktiga F (övriga)	230	227	227	227
Värnpliktiga G (övriga)	230	227	227	227
Värnpliktiga i handräckningstjänst	230+90	318	318	318

För utbildningsåret 1973/74 föreslås vidare i likhet med förslaget för utbildningsåret 1972/73 att underofficersuttagna som tidigare har genomgått enbart förberedande plutonchefsskola om tre månader kallas in i augusti för viss repetition innan de ansluts till de övriga underofficersuttagnas utbildning. Likaså föreslås utökning av underofficersutbildningen med ca 1 000 man.

Ca 2 400 befattningar i värnpliktskategorierna F och G med särskilt

stort behov av befattningsutbildning föreslås få samma utbildningstid som värnpliktskategorin E.

Utbildningstiden för värnpliktiga i handräckningstjänst som nu omfattar repetitionsutbildning om 90 dagar i direkt anslutning till grundutbildningen bör fastställas sedan förslag har avgetts av utredningen om handräckningsvärnpliktiga.

Yttrande och förslag av 1966 års värnpliktskommitté

1966 års värnpliktskommitté - utredningsman riksdagsmannen Bengt Gustavsson - som enligt sina direktiv bl. a. skall undersöka möjligheterna att genom ytterligare rationaliseringar i olika hänseenden göra besparingar utan att ändra värnpliktssystemets syfte och principiella uppbyggnad samt utreda möjligheterna att inom ramen för gällande målsättning anordna en i tiden sammanhängande grundutbildning till värnpliktig underofficer vid armén, har i oktober 1971 dels avgett yttrande över överbefälhavarens programplaner för det militära försvaret i de delar som gäller värnpliktsutbildning och över chefens för armén förslag den 30 augusti 1971 om försök med modifierat värnpliktsutbildningssystem, dels avgett ett eget förslag om värnpliktsutbildningen.

Utgångspunkter

Värnpliktskommittén anför att de av överbefälhavaren och chefen för armén aktualiserade frågorna faller inom ramen för de uppgifter som enligt direktiven har tilldelats kommittén. Kommittén redovisar därför inledningsvis bl. a. arbetsläget och avgränsningen av de olika frågor som den enligt direktiven har att behandla.

Kommittén har funnit sig böra avgränsa sina överväganden i bl. a. följande steg.

- a) Förändringar inom ett i allt väsentligt bibehållet system som sammantagna kan tjäna till att minska de sammanlagda kostnaderna och samtidigt öka effekten.
- b) Mera långtgående förändringar som medger större kostnadsförändringar men alltjämt i princip motsvarar de bindande utgångsvillkoren. Dessa ändringar kallar kommittén förändringar i programtid.

I fråga om förändringar i steget a) har kommittén genomfört en omfattande granskning av verksamheten av värnpliktsutbildningen inom samtliga tre försvarsgrenar. Denna granskning, som har berört såväl grundutbildningen som repetitionsutbildningen hade kommittén avsett att redovisa i början av år 1972.

Kommittén ser innehållet i de av överbefälhavaren och chefen för armén angivna alternativen som ett uttryck för att de statsfinansiella aspekterna beträffande försvarets kostnader har fått en än större tyngd, bl. a. i samband med övervägandena kring överbefälhavarens perspektivplaner för försvaret och 1970 års försvarsutrednings arbete. Med hänsyn till innebörden i sina direktiv bedömer kommittén det därför lämpligt att i samband med yttrandet lämna vissa synpunkter som hänför sig till steg b). Samtidigt anser kommittén det också lämpligt att bryta ut vissa delar av tänkta förslag inom steg a) och redan nu redovisa dessa.

Yttrande över överbefälhavarens programplaner

Kommittén delar överbefälhavarens uppfattning att avkortning av grundutbildningen med behållande av gällande målsättning i princip är en bättre väg att åstadkomma besparingar i fråga om värnpliktskostnader än andra åtgärder, exempelvis ingrepp i repetitionsutbildningen.

Yttrande över chefens för armén förslag

Kommittén har vid granskningen av arméchefens förslag särskilt beaktat frågorna om utbildningens mål och omfattning, värnpliktskategorier och differentiering, underofficersvärnpliktiga, övningstid, inpassning under året och ekonomiska värderingar.

Utbildningens mål och omfattning

Kommittén finner att beskärningarna inom den allmänmilitära utbildningen är betänkliga och anser att det minimum av en likformig allmänmilitär utbildning, som värnpliktsutredningen på sin tid fann erforderlig, i princip inte bör underskridas. Kommittén finner att denna utbildning i sak kan och måste hållas inom ramen för de totala tider för grundutbildningen som chefen för armén har angett.

Beträffande befattningsutbildningen konstaterar kommittén att den enligt arméchefens förslag beskärs för den enskilde soldaten, vilket innebär att bl. a. mångsidigheten begränsas. För den värnpliktiges huvuduppgift är dock befattningsutbildningen i regel inte beskuren.

I fråga om förbandsutbildningen konstaterar kommittén att den alltjämt förs upp till bataljonsnivå trots att den tidsmässigt beskärs med i genomsnitt ca 20 %.

Såvitt kommittén har kunnat finna innebär arméchefens förslag att grundutbildningen alltjämt kommer att ge möjlighet till förbandsvis omsättning av krigsförband, att möjligheten att använda förbanden i princip inte förändras – även om vissa väsentliga förändringar föreslås – att den omedelbara användbarheten något försämras samt att några organisationsförändringar av betydelse inte erfordras.

När det gäller förbandsutbildningen anser kommittén att det även vid avkortning av nu gällande tider är nödvändigt att utbildningen organiseras tidigt och i så stor utsträckning som möjligt sker inom ramen för ett fast organiserat övningsförband och att alla möjligheter till utbildning i utbildningsavsnitt tillvaratas. Erforderlig fortsatt allmänmilitär utbildning och befattningsutbildning förutsätts härvid äga rum inom denna ram. En grundläggande krigsförbandsutbildning av tillräcklig längd anses vara av största betydelse. Tiden åtta veckor bör enligt kommittén om möjligt ökas.

Beträffande befälsutbildningen finner kommittén att utbildningstidens längd och försteget i utbildning för de befälsuttagna alltjämt bör medge att erforderliga kunskaper i stort kan inhämtas. Innehållsmässiga begränsningar ter sig dock ofrånkomliga. Rutinen i truppföring bedöms med

nödvändighet bli minskad.

Vad gäller utbildningen av underofficersuttagna hänvisar kommittén till sitt särskilda förslag om underofficersutbildningen. Kommittén anger dock bl. a. att man vid en resursbegränsning som handlingslinje i fråga om utbildningen till värnpliktig underofficer bör eftersträva att begränsa tiden om högst femton månader men samtidigt måste beakta att i varje särskilt fall erforderlig minimikompetens säkerställs för de svåra och kvalificerade uppgifter som denna kategori värnpliktiga har. Varje ytterligare möjlighet till s. k. studieanpassning måste vidare tas tillvara. Kommittén anger vidare att en sammanhängande underofficersutbildning är lämplig. Den tillstyrker därför arméchefens förslag i detta avseende.

Värnpliktskategorier och differentiering

Den föreslagna sammanslagningen av kategorierna F och G kommer enligt kommittén att leda till en mindre önskvärd förskjutning av utbildningens inriktning. Den nuvarande differentieringen har bl. a. till syfte att säkerställa utbildningen av meniga i särskilt kvalificerade uppgifter, framför allt i förband som är av avgörande betydelse för striden. Kommittén finner att en prioritering av sådana befattningar är ofrånkomlig.

Enligt de redovisningar chefen för armén har lämnat är utbildningssystemet i dag i stort i balans. En viss bristande balans har dock angetts beträffande utbildningstiden för G-värnpliktiga. Inryckningen har sålunda föreslagits bli tidigarelagd två veckor, vilket innebär att nuvarande skillnad mellan F- och G-värnpliktigas utbildningstid minskar till fyra veckor. Denna erfarenhet bör enligt kommittén beaktas vid en generell reducering av utbildningstiden. Kommittén bedömer att en i princip likformig reducering av utbildningstiden för olika kategorier bättre bevarar balansen än en avsevärd utbildningsförkortning för F-värnpliktiga och en förhållandevis liten sådan för G-värnpliktiga.

En i princip likformig förkortning av grundutbildningen utan förändringar i kraven för olika befattningar eliminerar enligt kommitténs uppfattning i huvudsak behovet av överföringar av befattningar från en värnpliktskategori till en annan. Detta bedöms ha stor betydelse för enkelhet och stabilitet i inskrivnings- och redovisningssystemet.

Veckoövningstid

Kommittén delar arméchefens uppfattning om veckoövningstidens längd. En kortare övningsvecka än 48 timmar skulle enligt kommittén innebära ytterligare bortfall av utbildningstid. En förlängning med motsvarande antal tjänstgöringsdagar bör av besparingsskäl inte komma i fråga. Kommittén finner det däremot inte lämpligt att låta det s. k. sommaruppehållet helt utgå, vilket arméchefen har förutsatt.

Inpassning under året

Kommittén konstaterar att alternativet majutryckning medger större försteg i utbildningen för befälsuttagna värnpliktiga före den grundläggande krigsförbandsutbildningen (GKU) än alternativet marsutryckning. Kommittén ifrågasätter emellertid om förstnämnda alternativ innebär godtagbara utbildningsbetingelser för GKU-skedet och för utbildningen i övrigt. Det kan nämligen enligt kommittén befaras att alternativet majutryckning kommer att innebära ökade krav på övningsfält för GKU-skedet och på övningshallar för utbildning under vissa tider av året. Detta medför ökade kostnader.

Jämfört med marsalternativet innebär alternativet majutryckning enligt kommittén vidare bortfall av omkring sju utbildningsdagar på grund av helger under april och maj.

De av chefen för armén föreslagna avkortningarna av grundutbildningen har baserats på vissa timberäkningar som belyser behovet av nettoutbildningstid. För att säkerställa samma nettoutbildningstid i majalternativet som i marsalternativet måste enligt kommittén bruttoutbildningstiden öka med minst en vecka, i vissa fall med 9–10 dagar. Den av chefen för armén beräknade besparingen i tjänstgöringsdagar – ca 1 400 000 – kommer härigenom att minskas med ca 190 000 – 380 000 dagar. Av dessa skäl finner kommittén det nödvändigt att preliminärt utgå från alternativet marsutryckning.

Ekonomisk värdering

Värnpliktskommittén har i annat sammanhang sökt fastställa s. k. tjänstgöringsdagsberoende och övningsberoende utbildningskostnader och har därvid kommit fram till en sammanlagd kostnad om ca 35 kr. per dag (prisläge april 1968). Siffran är ett medelvärde av såväl grundutbildnings- som repetitionsutbildningskostnader. Dagskostnaden för grundutbildning är lägre än för repetitionsutbildning.

Kommittén anser att chefen för armén i sina kalkyler har räknat med för stor besparing i fråga om tjänstgöringsdagsberoende kostnader. Samtidigt bedöms besparingen i fråga om övningsberoende kostnader bli större än chefen för armén har beräknat.

Den av chefen för armén angivna summan om 40 milj. kr. som under femårsperioden erfordras för vakansfyllnad, ökad anskaffning av utbildningshjälpmedel, utbyggnad av utbildningsanordningar och fortsatt befälsutbildning, anser kommittén sig inte kunna ta ställning till eftersom kostnaderna inte redovisas närmare. Kommittén anser dock att åtgärder för att kompensera de negativa effekterna av minskad utbildningstid allmänt sett är rimliga. Kommittén anger också att inpassningen under året påverkar kostnaderna.

Kommitténs överväganden och förslag

Vid överväganden om alternativa avgränsningar av antalet tjänstgöringsdagar för de värnpliktigas utbildning bör enligt kommittén i princip följande synpunkter vara styrande.

Balans inom systemet bör vidmakthållas. Förändringar bör inte avse repetitionsutbildningen.

Inom grundutbildningen bör enligt kommittén särskilt beaktas att differentieringen vidareutvecklas och en för försvaret gemensam allmänmilitär utbildning säkerställs, att utbildningen av värnpliktigt befäl och reservbefäl samt utbildning inom och i förband prioriteras, att den studiesociala anpassningen ytterligare förbättras samt att underofficersutbildningen vid armén genomförs i en följd.

Vidare bör enligt kommittén enkelhet och stabilitet i inskrivnings- och redovisningssystem eftersträvas. Den frivilliga försvarsutbildningen liksom hemvärnsutbildningen bör också vidmakthållas och om möjligt förstärkas med hänsyn till begränsningarna inom den obligatoriska befälsutbildningen.

Armén

Av tidigare redovisade skäl finner kommittén det nödvändigt att behålla differentieringen beträffande uppgifter för meniga värnpliktiga. Härmed anses en fortsatt balans inom systemet bli bättre tillgodosedd.

I kommitténs ramexempel har tiden för grundutbildning av kategori G reducerats till ca 220 dagar (ca 7 1/2 månader) för tjänstgöringsalternativ I och till 206 dagar för tjänstgöringsalternativ II. Den faktiska nettotiden bedöms emellertid bli lika för båda inryckningsomgångarna med hänsyn till att värnpliktiga i tjänstgöringsalternativ I får ett övningsuppehåll vid jul om ca 16 – 18 dagar.

För kategori F har dagantalet reducerats till 248 för tjänstgöringsalternativ I och till 234 för tjänstgöringsalternativ II.

För kategori E och underbefälsuttagna värnpliktiga reduceras tiden för grundutbildning till 290 dagar.

Antalet tjänstgöringsdagar beräknas av kommittén minska med ca 1 322 000.

Tidpunkterna för in- och utryckning har beräknats så att största möjliga studieanpassning skall kunna förverkligas. Sålunda har kommittén i förekommande fall räknat med en inryckning omkring den 5 juni i stället för som nu den 1 juni och utryckning senast den 31 augusti i stället för som nu omkring den 8 september.

Kommittén förutsätter att den för krigsmakten gemensamma allmänmilitära utbildningen inom ramen för de föreslagna tiderna skall genomföras med samma innehåll och inriktning som förutsätts i nuvarande värnpliktsutbildningssystem. Kommittén förutsätter vidare att utbildningen tidigt skall äga rum i enheter som nära ansluter till krigsorganisationen. Realistiska möjligheter bedöms också föreligga att inom förbandsramen genomföra stora delar av avsedd allmänmilitär utbildning och befattningsutbildning. Formella och tillämpade övningar i

förband anses även fortsättningsvis böra få en framträdande plats. Kommittén finner det också angeläget att avsnittsutbildning får erforderligt utrymme.

Kustartilleriet

För kustartilleriet bör enligt kommittén inte eftersträvas en förändring som blir endast en spegelbild av förändringarna vid armén. De synpunkter på en för krigsmakten gemensam militär utbildning samt på utbildning i och inom förband som kommittén har angett i fråga om armén anges i princip vara giltiga för samtliga försvarsgrenar. Förändringarna bör enligt kommittén göras så att de för kustartilleriet speciella förhållandena i möjligaste mån kan beaktas.

Kommittén anser att grundutbildningen vid kustartilleriet i fortsättningen bör göras uttalat studieanpassad. Inryckningstidpunkten för kategorier som skall rycka in i anslutning till gymnasieskolans avslutning bör om möjligt senareläggas. På samma sätt bör tidpunkten för grundutbildningens avslutande bestämmas med hänsynstagande till studieanpassningen. Försöksvis har redan en förskjutning från omkring den 15 september till slutet av augusti prövats. Kommittén föreslår att den 31 augusti fortsättningsvis skall vara senaste dag för uttryckning från grundutbildning vid kustartilleriet.

I fråga om utbildningstidens längd för meniga finner kommittén det angeläget att behålla differentieringen mellan kategorierna F och G som princip.

Med beaktande av de speciella förhållanden och omständigheter som gäller vid kustartilleriet bör enligt kommittén utbildningstiden för kategori F reduceras med 66 dagar och för kategori G med i princip 45 dagar. Beskrivningen uttryckt i antal effektiva tjänstgöringsdagar är betydligt mindre än bruttominskningen. Denna innefattar nämligen också nuvarande juluppehåll (ca 16–18 dagar). En mindre avkortning än den nyss angivna skulle med den 31 augusti som senaste uttryckningsdag medföra inryckning omkring den 1–7 december för kategori F. Ett sådant alternativ anses från såväl utbildningsekonomiska som pedagogiska och psykologiska synpunkter helt olämpligt.

Med utgångspunkt i gemensam uttryckning för alla kategorier den 31 augusti reduceras utbildningstiden i kommitténs ramförslag till 234 dagar för kategori F. För kategori G, som omfattar ca 640 värnpliktiga, minskas utbildningstiden till 234 dagar för värnpliktiga inom huvudtjänsterna fast sjöfrontpjäsmän och mintjänst/minör och för övriga till 206 dagar. 206 dagars utbildningstid förutsätts vidare för de värnpliktiga inom kategori G som rycker in i omgångar under året för att säkerställa att transporttjänst och viss annan verksamhet kan fortgå. Viss del av repetitionsutbildningen bör som hittills kunna fullgöras i direkt anslutning till grundutbildningen vad gäller nu nämnda värnpliktiga.

Utbildningstiden för underbefälsuttagna värnpliktiga bör enligt kommittén reduceras till 304 dagar.

I fråga om tiden för utbildning av underofficersuttagna värnpliktiga förordar kommittén att nuvarande utbildningstid om högst femton månader om möjligt begränsas och att varje möjlighet till ytterligare studieanpassning tillvaratas. Samtidigt måste dock beaktas att utbildningen ger erforderlig minimikompetens för de svåra och kvalificerade uppgifter som åvilar denna kategori. Enligt kommitténs bedömande är det möjligt att med riktpunkten högst femton månaders utbildning begränsa tiden för underofficersutbildning vid kustartilleriet till ca 425 dagar. Härvid förutsätts att inryckning sker efter midsommarhelgen och utryckning senast den 31 augusti följande år.

I fråga om antalet tjänstgöringsdagar räknar kommittén med en minskning med ca 101 000.

Flottan

Kommittén delar överbefälhavarens uppfattning att tjänstgöringen för värnpliktiga som fordras för drift av fartyg med hänsyn till nu gällande villkor beträffande insats- och mobiliseringsberedskap inte bör begränsas.

Kommittén konstaterar att flottans grundutbildning utgör ett system med ett starkt beroendeförhållande mellan olika utbildningslinjer och bemanningsgrupper. Marginalerna i fråga om förläggnings- och instruktörstillgångar är knappa, vilket kommittén avser att belysa i ett kommande betänkande.

Kommittén har granskat möjligheterna att förkorta utbildningen för främst de s. k. B-delsvärnpliktiga utan att resurserna för fartygsmaterielens drift och för beredskap äventyras. Flertalet av de B-delsvärnpliktiga ingår i den s. k. bemanningsgruppen C med inryckning omkring den 11 april och den 1 juni. Kommittén bedömer att två veckor av den allmänmilitära utbildningen för bemanningsgruppens värnpliktiga kan föras över till befattningsutbildningsskedet, vilket gör att inryckningen kan senareläggas 14 dagar. Utbildningstiden reduceras härvid för kategori G till 306 dagar, kategori F till 350 dagar, kategori E till 436 dagar och underbefälsuttagna värnpliktiga till 350 dagar. Utbildningen för de till underofficersutbildning uttagna värnpliktiga som har avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen kan minskas till 350 dagar och för övriga underofficersuttagna till 436 dagar.

Beträffande värnpliktiga i landtjänst bedömer kommittén vidare att underbefäl i bevakningstjänst (basmatroser och maskeringstekniker) inom bemanningsgrupp A bör kunna få en försöksvis beskärning av utbildningstiden med ca 45 dagar (från 364 till ca 320 dagar).

Vad gäller underofficersuttagna i landtjänst finner kommittén det inom bemanningsgruppen A möjligt att med riktpunkten högst 450 dagars utbildning begränsa utbildningstiden till 425 dagar. Begränsningen bör också medföra en bättre studieanpassning. Inryckning förutsätts ske omedelbart efter midsommarhelgen och utryckning senast den 31 augusti följande år.

I tillämpliga delar bör förslaget om underofficerare i landtjänst gälla

även för värnpliktiga officerare och underofficerare i sjötjänst (inkl. stam- och reservaspiranter).

Minskningen av antalet tjänstgöringsdagar beräknas till 12 800.

Flygvapnet

Så länge befattningar som erfordras för drift av flygförband med hänsyn till insatsberedskapen inte skall innefattas i eventuella begränsningsåtgärder, finner kommittén att endast en mindre del av flygvapnets värnpliktiga är aktuella i detta sammanhang. I de fall begränsningar bedöms kunna ske förutsätter kommittén att tidigare angivna principer skall vara vägledande. Samtidigt måste givetvis hänsyn tas till de förhållanden som är speciella för verksamheten inom flygvapnet.

Kommittén räknar med att utbildningstiden kan minskas för kockar inom kategori G till 220 dagar, för sjukvårdare inom kategorierna G och F till 225 resp. 234 dagar och för vissa underbefälsuttagna (kommissarie och förstekock) till 269 dagar. För övriga underbefälsuttagna utom de som deltar i flygtidsproduktion och beredskap beräknas en minskning kunna ske till 297 dagar och för underofficersuttagna värnpliktiga till 388 dagar.

Genom dessa reduceringar minskar antalet tjänstgöringsdagar vid flygvapnet med ca 18 700.

Vissa gemensamma frågor för försvarsgrenarna

I fråga om de f.n. specialtjänstuttagna värnpliktiga förutsätter kommittén att utbildningen sker i överensstämmelse med statsmakternas nyligen fattade beslut (prop. 1971:88, FöU 1971:14, rskr 1971:144). Frågan om ytterligare reduceringar av utbildningstiden för dessa värnpliktiga bör anstå tills praktisk erfarenhet av reformen har erhållits.

Värnpliktskommittén utgår från att en minskning av tjänstgöringsdagar kan göras också för h a n d r ä c k n i n g s v ä r n p l i k t i g a. I avsaknad av erforderligt bedömningsunderlag finner kommittén sig dock inte kunna redovisa en preciserad beskärning för denna värnpliktskategori.

Beträffande de värnpliktigas ekonomiska förhållanden framhåller kommittén att de nu förutsatta reduceringarna av utbildningstiden i viss mån kommer att förändra de förutsättningar som har legat till grund för förmånernas utformning. Kommittén finner det väsentligt att dessa förhållanden beaktas vid den fortsatta handläggningen av förmånssystemet för de värnpliktiga. Det anses böra ankomma på utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl. att närmare pröva och bedöma de ändrade förutsättningarna.

Utbildning till värnpliktig underofficer vid armén

Bakgrund

I december 1970 uppdrog Kungl. Maj:t åt 1966 års värnpliktskommitté att utreda möjligheterna att anordna en i tiden sammanhängande grundutbildning till värnpliktig underofficer vid armén. Förutsättningarna för utredningsarbetet skulle vara att en sammanhängande grundutbildning till värnpliktig underofficer kunde förenas med det eftergymnasiala studiesystemet och vidareutbildningen till värnpliktig officer samtidigt som gällande normer för repetitionsutbildningssystemets genomförande behölls.

Värnpliktskommittén har i december 1971 avlämnat en promemoria (Försvarsdepartementet 1971:7) med förslag till ändring av grundutbildningen av värnpliktiga underofficerare vid armén m. m.

Över promemorian har yttranden avgetts av överbefälhavaren, chefen för armén, värnpliktsverket, universitetskanslersämbetet, utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl., Sveriges förenade studentkårer (SFS), Centralförbundet för befälsutbildning, Svenska arméns och flygvapnets reservofficersförbund, Svenska reservunderofficersförbundet, Värnpliktiga officersares riksförbund och Värnpliktiga underofficersares riksförbund.

Nuvarande ordning m. m.

Grundutbildningen är för huvuddelen av de underofficersuttagna värnpliktiga vid armén uppdelad på två tjänstgöringsperioder. Tjänstgöringen för dessa värnpliktiga omfattar en första period under tiden juni -- augusti första året och en andra period med inryckning i början av juni andra året och utryckning i slutet av maj följande år. I vissa fall kan den första tjänstgöringsperioden få genomföras under tiden mars -- maj omedelbart före andra perioden.

För de officersuttagna värnpliktiga följer kadettskola om 90 dagar tiden juni -- augusti omedelbart efter avslutad underofficersutbildning. Den fortsatta utbildningen till reservofficer sker efter frivilligt åtagande och omfattar två reservofficerskurser (ROK 1 och ROK 2) om 90 resp. 80 dagar. ROK 1 fullgörs under sommaren året efter avslutad kadettskola och ROK 2 under sommaren det tredje året efter kadettskolan.

Uppdelningen på två tjänstgöringsperioder för flertalet underofficersuttagna hänger samman med inpassningen av militärutbildningen under kalenderåret med gemensam utryckning under våren för huvuddelen av arméns värnpliktiga. 1960 års värnpliktsutredning, vars betänkande (SOU 1965:68) Värnplikten har legat till grund för nuvarande värnpliktsutbildningssystem (prop. 1966:106, 2 LU 1966:48, rskr 1966:271), bedömde att de underofficersuttagna värnpliktiga behövde 11–12 månaders förutbildning för att under den grundläggande krigsförbandsutbildningen

kunna tjänstgöra i de befälsbefattningar de utbildas till. Samtidigt borde tid motsvarande högst två studietermener tas i anspråk för grundutbildningen.

Värnpliktsutredningen fann att en grundutbildningsrytm med uttryckning under våren borde ge den högsta totala effekten av värnpliktsutbildningen och föreslog därför att en sådan rytm skulle tillämpas vid arméns huvuddel. Utredningen fann emellertid att uppdelningen av de underofficersuttagnas grundutbildning från militär synpunkt var förenad med problem — bl. a. av utbildningsteknisk och organisatorisk art — vars konsekvenser var särskilt svåra att överblicka innan systemet i sin helhet hade prövats under tillräckligt lång tid. Härtill kom svårigheterna från studiesynpunkt och svårigheterna i fråga om rekrytering av aktiva officerare. Utredningen ansåg att de underofficersuttagnas utbildning med hänsyn härtill borde ägnas särskild uppmärksamhet av de militära myndigheterna. Det borde härvid ankomma på de ansvariga myndigheterna att när närmare erfarenheter hade vunnits föreslå Kungl. Maj:t eventuellt erforderliga anpassningar av systemet. Som underlag härför borde viss fortsatt försöksverksamhet också kunna komma i fråga.

Värnpliktskommitténs överväganden och förslag

Allmänna överväganden

I fråga om utbildningen till värnpliktig underofficer anser kommittén att man vid en resursbegränsning bör eftersträva att begränsa tiden om högst femton månader men samtidigt måste beakta att i varje särskilt fall erforderlig minimikompetens säkerställs för de svåra och kvalificerade uppgifter som denna kategori värnpliktiga har. Härvid skall också varje möjlighet till ytterligare studieanpassning tillvaratas. Kommittén finner också på grundval av genomförda studier att en sammanhängande utbildning är lämplig.

Kommitténs studier har koncentrerats till bl. a. behovet av förutbildning före GKU, utbildningens innehåll efter GKU och rekryteringen av värnpliktiga officerare och reservofficerare.

En övergång från delad till sammanhängande utbildning anses kunna medföra att glömskeförluster och vissa negativa psykologiska följder av den uppdelade utbildningen som påverkar effekten elimineras.

En viss ökning av utbildningseffekten bör enligt kommittén också kunna uppnås genom att bättre anpassa elevantalet till disponibla elevplatser inom GKU-organisationen. Detta antal är f. n. ofta betydligt större än tillgången på elevplatser. En sådan förbättrad anpassning skulle ge ett ökat antal truppföringstillfällen per elev och tidsenhet. Förutsättningarna att nå här avsedd balans är emellertid beroende av möjligheterna att fördela underofficerseleverna på förband och utbildningsår.

Viss effekthöjning anses också kunna uppnås genom en fortsatt utbyggnad av utbildningsanordningar och tillförande av ytterligare

utbildningshjälpmedel.

Kommittén finner dock att möjligheterna till ytterligare effekthöjningar allmänt sett är begränsade, i vissa fall mycket begränsade.

Bl. a. mot bakgrund av påvisade möjligheter till effektivisering av utbildningen har kommittén bedömt att de underofficersvärnpliktiga på kortare tid än f. n. bör kunna ges sådan kompetens före GKU-skedet att de kan placeras som chefer eller elever i befattningar som de skall tjänstgöra i inom krigsorganisationen. Den möjliga begränsningen bedömer kommittén till 3 à 4 månader, vilket innebär en från 11 till 8 à 7 månader minskad period före GKU. Härvid förutsätts dock att viss del av utbildningen före GKU kan genomföras efter denna period. Mot denna bakgrund och med beaktande av de studiesociala förhållandena förordar kommittén en sammanhängande underofficersutbildning.

Genom att grundutbildningen genomförs i en följd bedöms anstånd för studier sedan grundutbildningen väl har påbörjats i fortsättningen behöva förekomma endast i undantagsfall. Detta ställer krav på att värnpliktig som före eller under pågående grundutbildning erhåller studieplats vid universitet eller högskola inte går miste om denna, även om de civila studierna inte kan påbörjas förrän efter grundutbildningen.

I fråga om utbildningen efter GKU bör enligt kommittén förbättringar eftersträvas främst inom områdena trupputbildning, personlig färdighet och taktik.

Det är vidare enligt kommitténs mening nödvändigt att i samband med övergång till sammanhängande underofficersutbildning säkerställa en tillräcklig rekrytering till utbildningen av värnpliktiga officerare och reservofficerare. Gjorda undersökningar utvisar att det härvid är av stor betydelse att grundutbildningen till värnpliktig underofficer genomförs i en följd. Härigenom minskas bl. a. anståndsproblemen och de olägenheter av psykologisk art som den delade utbildningen medför. Av vikt är vidare att den fortsatta utbildningen till värnpliktig officer och reservofficer alltså i princip förläggs till sommaren.

Kommittén anser sig kunna konstatera att en ökad utbildningseffekt bör kunna nås genom en övergång till en sammanhängande grundutbildning. En viss avkortning av nuvarande grundutbildning om 15 månader bedöms i konsekvens härmed kunna ske, om dagens slutresultat av utbildningen tas som utgångspunkt.

En förbättring i förhållande till nuvarande resultat är emellertid enligt kommittén angelägen. Mot bakgrund av de kvalificerade uppgifter och det ansvar som åvilar en värnpliktig underofficer bör en lyftning av nuvarande utbildningsnivå inom gällande målsättning och med 15 månaders utbildning eftersträvas. En strävan efter resultatförbättring och vidgad utbildning i förhållande till dagens läge är också motiverad med hänsyn till möjligheterna att kunna nå en fast grund för den fortsatta utbildningen till värnpliktig officer och reservofficer.

Önskemålet om ett vidgat innehåll i de underofficersuttagnas grundutbildning accentueras enligt kommittén ytterligare av att ett stort antal värnpliktiga underofficerare på grund av vakanssituationen måste tjänst-

göra som plutonchefer i krigsorganisationen.

Kommittén anser det vara av särskild vikt att beakta att övervägandena skall ske med utgångspunkt i nuvarande värnpliktslag som föreskriver en obligatorisk utbildning om högst 450 dagar till värnpliktig underofficer och därefter ytterligare 90 dagars tjänstgöring efter frivilligt åtagande för utbildning till värnpliktig officer. Reservofficersutbildning innebär ett åtagande om ytterligare utbildning.

Det är vidare enligt kommittén angeläget att betydelsen av den nuvarande överensstämmelsen mellan försvarsgrenarna beaktas i fråga om dels den obligatoriska utbildningen till underofficer, dels den frivilliga utbildningen till officer. Särskild vikt bör läggas vid möjligheterna att behålla och om möjligt öka rekryteringen till frivilligt åtagen befälsutbildning. Avgörande hänsyn bör tas till de värnpliktigas förhållanden i fråga om såväl studieanpassning som anpassning till yrkesverksamhet.

Eftersom värnpliktsystemet i stort förutsätter att det värnpliktiga befälet kompletterar och förstärker sin utbildning genom insatser inom den frivilliga befälsutbildningsrörelsen, anser kommittén att stor vikt bör läggas vid en fortsatt god anpassning av underofficersutbildningen till utbildningen inom den frivilliga befälsutbildningsrörelsen.

Värnpliktskommitténs förslag

Med utgångspunkt i nyss redovisade principiella synpunkter och förutsättningar samt med hänsyn till eventuell ändring av utbildningstiden och inpassningen under året för övriga värnpliktskategorier i enlighet med arméchefens tidigare återgivna förslag föreslår kommittén följande i fråga om utbildningen av värnpliktig underofficer.

Enligt kommitténs uppfattning torde en optimal effekt av utbildningen inte kunna nås inom ramen för 15 månader vid en begränsning av utbildningstiden för övriga kategorier värnpliktiga eftersom främst möjligheterna till praktisk trupptjänst härigenom faller bort. En utbildningstid om ca 13 1/2 månader för ifrågavarande värnpliktiga kan enligt kommittén ge ett godtagbart utbildningsresultat. För att med hänsyn till de totala kostnaderna om möjligt begränsa tidsuttagen föreslås härvid en differentiering av underofficerskategorin. För sådana underofficersbefattningar, som bedöms ställa särskilda krav på formella och/eller tillämpade insikter bör utbildningstiden omfatta 13 1/2 månader. Sådana befattningar inom den värnpliktiga underofficerskategorin benämner kommittén befattningsgrupp A. Övriga underofficersbefattningar (befattningsgrupp B) föreslås få en utbildningstid om 12 månader.

I fråga om utbildningens innehåll för befattningsgrupp A förutsätts främst en utökning av taktikundervisningen som föreslås omfatta delar av innehållet i dagens kadettskolutbildning.

En noggrann analys av kraven på olika befattningar inom underofficerskategorin bör enligt kommittén göras. Överslagsvisa antalsberäkningar har preliminärt visat att minst hälften av arméns värnpliktiga underofficerare bör hänföras till befattningsgrupp A.

För att ytterligare försöka förbättra anpassningen till det civila utbildningsväsendets terminstider m. m. förutsätter kommittén att den sammanhängande underofficersutbildningen om 360 resp. 405 dagar påbörjas omkring den 5 juni första året. I enlighet härmed kommer uttryckningen för befattningsgruppen B att infalla vid månadsskiftet maj/juni och för befattningsgrupp A i mitten av juli påföljande år.

Kommittén anser vidare att man också bör överväga åtgärder för att förbättra rekryteringen till frivillig utbildning till värnpliktig officer och reservofficer. Den föreslagna utbildningsgången för de värnpliktiga underofficerarna gör det härvid möjligt att förlägga ett första skede (sex veckor) av kadettskolan i omedelbar anslutning till plutonchefsskolans avslutande. Detta bör enligt kommittén medföra att rekryteringen av värnpliktiga officerare främjas. Kadettskolans andra skede (sex veckor) bör fullgöras sommaren därefter. Totalt kommer alltså kadettskolan att liksom nu omfatta högst 90 dagar. För att tillgodose bästa möjliga studieanpassning bör kadettskolans första skede avslutas omkring den 25 augusti och kadettskolans andra skede förläggas mellan den 5 juni och den 15 juli.

Differentiering av underofficerskategorin på två befattningsgrupper i förening med kortare utbildning och därav föranledd tidigare inriktning mot befattning i krigsorganisationen kräver enligt kommittén särskilda åtgärder för att göra det möjligt för lämpliga elever ur befattningsgrupp B att genomgå officersutbildning. Frågan bör ägnas särskild uppmärksamhet under försöken. Genom begränsningen av underofficersutbildningen minskar den praktiska trupptjänsten för underofficersuttagna med 5–6 veckor. Detta bortfall bör enligt kommittén kompenseras genom att motsvarande utbildning läggs in i kadettskolutbildningen.

Kommittén framhåller vidare att en uppdelning av kadettskolan ger förutsättningar för en smidig anpassning av den frivilliga befälsutbildningens befördringskurs för värnpliktiga officerare (fänrikskurs 1) till den avslutande delen av kadettskolan. Med hänsyn till vad kommittén har anfört beträffande ett vidgat innehåll i kadettskolutbildningen föreslås en översyn av de nuvarande kursplanerna för fänrikskurs 1 komma till stånd för att säkerställa att denna anpassas till den nya utbildningen för värnpliktiga officerare.

I fråga om utbildningen till reservofficer, som f. n. omfattar 170 dagar uppdelade på två kurser, föreslår kommittén att den första kursen (ROK 1) avkortas från 90 till 45 dagar och förläggs så att den kan anslutas till kadettskolans avslutande skede.

Trots avkortningen av ROK 1 anser kommittén med hänsyn till den föreslagna utökningen av kadettskolutbildningen att nuvarande målsättning för ROK 1 kan behållas. ROK 2 bör ha samma omfattning som nu, dvs. 80 dagar, och som hittills fullgöras under andra sommaren efter ROK 1.

Den totala tiden för reservofficerskurserna minskas alltså enligt kommitténs förslag från 170 till 125 dagar. Kommittén bedömer att avkortningen av ROK 1 bör få en gynnsam inverkan på reservofficers-

rekryteringen. Samma effekt bör nås genom att antalet somrar som tas i anspråk för reservofficersutbildningen minskar från fem till fyra.

Kommittén utgår från att en översyn också sker av utbildningsinnehållet i löjtnantskursen inom frivilligutbildningen. Kommittén förutsätter att det inom ramen för ändrade kurslängder alltså skall vara möjligt att åstadkomma en anslutning mellan löjtnantskursen och ROK 1, så att den som har genomgått löjtnantskurs kan anslutas till ROK 1, när ca hälften av denna återstår.

Möjligheterna till ett kompendieskede inom ramen för reservofficersutbildningen bör enligt kommittén behållas, i fortsättningen dock endast i anslutning till ROK 2.

Kommitténs förslag innebär att hittillsvarande rekrytering på frivillig grund till värnpliktig officer behålls och utvecklas. Eftersom denna rekrytering inte har tillförsäkrat krigsorganisationen erforderligt antal värnpliktiga officerare finner kommittén att ytterligare vägar bör prövas att öka rekryteringen. Kommittén föreslår därför att alla värnpliktiga, som har genomgått underofficersutbildning efter år 1955 och som bedöms ha förutsättningar att genomgå officersutbildning, upplyses om de möjligheter att genomgå utbildning till värnpliktig officer, uppdelad på två kortare utbildningsskedena, som fortsättningsvis kan erbjudas. Kommittén anser att man vid denna bedömning bör ta hänsyn också till de vitsord som vederbörande sedermera har fått under den praktiska tjänsten vid krigsförbandsövningar och särskilda övningar. Avgränsningen till år 1955 bör enligt kommittén betraktas som preliminär.

En övergång till sammanhängande grundutbildning för värnpliktig underofficer och ändrad inpassning under året av samtliga värnpliktigas grundutbildning aktualiserar frågan om ändringar i utbildningen till aktiv officer. Kommittén vill här förorda att officersaspiranternas utbildning läggs om i samband med nu aktualiserade förändringar. Härvid bör eftersträvas en tillräckligt lång utbildningsperiod före aspirantskolan för att få ett säkrare underlag än f. n. för elevurvalet till denna skola, en tillräckligt lång aspirantskola samt en sammanhängande trupptjänst vid åldersklassen under hela grundutbildningen.

Ekonomiska konsekvenser

Det årliga antalet tjänstgöringsdagar för de underofficersuttagna beräknas minska med ca 202 000. Den beräknade kostnadsminskningen som följd härav utgör ca 12 milj. kr.

Avkortningen av utbildningen medför enligt nuvarande bestämmelser att utbildningspremien för genomgången underofficersutbildning minskas. Ifrågasatt uppdelning av utbildningen till värnpliktig officer medför enligt kommittén sannolikt behov av en uppdelning av officersutbildningspremierna. En avkortning av reservofficersutbildningen aktualiserar en omläggning av premien för denna utbildning. Kommittén anser att prövningen av premiefrågorna bör tas upp i samband med den översyn av värnpliktsförmånerna som f. n. görs av utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga.

Genomförandet

Enligt kommitténs uppfattning bör försöken påbörjas redan utbildningsåret 1972/73.

För utbildningsåret 1972/73 föreslår kommittén att utbildningen avkortas till 13 1/2 månader för samtliga underofficersuttagna, såvida inte resp. myndigheter bedömer förutsättningar föreligga att utarbeta erforderliga befattningsanalyser i så snabb takt att kategoriuppdelningen kan genomföras redan före nämnda utbildningsår.

Kommittén framhåller att föreslagen utbildningsgång inte innebär några speciella problem i jämförelse med nuläget vad gäller förläggningsutrymmen m. m.

Kommittén har vidare översiktligt studerat lokaliseringen av plutonchefsskolan fr. o. m. den tolfte månaden i utbildningsgången för befattningsgruppen A. Enligt kommittén kan denna lokalisering komma att behöva utformas olika för skilda truppslag. Dessa problem bör därför studeras närmare.

Remissyttrandena

Chefen för armén anför inledningsvis att befattningar för värnpliktiga underofficerare och officerare samt reservofficerare är särskilt betydelsefulla i organisationen och att stor vikt därför måste läggas vid utbildning till dessa befattningar i varje utbildningssystem, inte minst i ett system med avkortad grundutbildning. Kravet på dessa kategorier kommer relativt sett att öka i takt med att utbildningen försvagas för övriga värnpliktskategorier. Utbildningens längd och inpassning för det värnpliktiga befälet och reservbefälet är den mest betydelsefulla frågan i ett modifierat värnpliktsutbildningssystem. Det är därför enligt arméchefen väsentligt att försöken rörande framför allt befälskategoriernas utbildning genomförs så att ett bättre underlag än f. n. erhålls för bedömning av hur en eventuell avkortning av utbildningstid och reducering av utbildningens innehåll påverkar dessa kategoriers befälslämplighet. Försöken måste därför breddas och kan inte begränsas till enbart ett alternativ.

Med hänsyn till förestående försök med början utbildningsåret 1972/73 måste enligt arméchefen enkla lösningar väljas. Försöken bör begränsas för värnpliktskategorierna underbefäl, E-, F- och G-värnpliktiga till ett alternativ samt för underofficersuttagna och officersuttagna värnpliktiga samt reservofficerare till ett huvudalternativ. Härutöver bör för sistnämnda kategorier ytterligare ett alternativ prövas vid en mindre del av armén.

Värnpliktskommitténs förslag om 13 1/2 månaders utbildning bedöms vidare innebära en besvärande belastning på utbildningsorganisationen under sommarens första del. Till detta kommer enligt arméchefen svårigheterna att åstadkomma en uppdelning av de underofficersuttagna inom arméns samtliga truppslag i två grupper och att i tid förse värnpliktsverket med erforderligt underlag för inkallelserna under 1972/73.

Chefen för armén avstyrker därför att kommitténs förslag till utbildning av värnpliktig underofficer och officer läggs till grund för försök inom armén i dess helhet. Arméchefen anser att den av honom föreslagna utbildningsgången är den för försöken lämpligaste och utan omgång kan genomföras med början utbildningsåret 1972/73. Arméchefen framhåller emellertid vidare att eftersom utbildningen av det värnpliktiga befälet och underbefälet är den mest betydelsefulla frågan vid övergång till ett system med avkortad grundutbildning, är det angeläget att eftersträva en sådan breddning av försöksunderlaget att det kan belysa konsekvenserna av skillnaderna mellan kommitténs och hans förslag avseende den värnpliktiga underofficersutbildningen. Chefen för armén är därför beredd att utföra begränsade försök enligt kommitténs förslag vid de delar av armén, där angivna nackdelar är minst, nämligen vid pansar-, ingenjör- och signaltrupperna. På grundval av ett sammantaget bättre beslutsunderlag än i dag, bl. a. fälförsök, kan därefter erforderliga ändringar göras i befälskategoriernas utbildningsgång.

Chefen för armén avstyrker att den av kommittén föreslagna onläggningen av utbildningen till aktiv officer genomförs samtidigt med övrig försöksverksamhet, eftersom den inte är förenlig med strävandena att göra övergångssvårigheterna så små som möjligt. Kommitténs synpunkter kommer dock fortsättningsvis att beaktas.

Beträffande frågan om premier åt de underofficersuttagna och för den fortsatta frivilliga utbildningen delar chefen för armén kommitténs uppfattning att denna fråga bör tas upp i samband med nu pågående översyn av värnpliktsförmånerna.

Värnpliktsverket delar värnpliktskommitténs uppfattning om olägenheterna med hittillsvarande uppdelade underofficersutbildning och tillstyrker omläggningen som sådan.

En uppdelning av kadettskolan på två somrar anses emellertid i princip medföra likartade nackdelar som den nuvarande delade underofficersutbildningen. Antalet elever på vissa utbildningslinjer kommer vidare enligt värnpliktsverket att vara så litet att utbildning endast kan ordnas vissa år. Ett anstånd skulle därmed kunna medföra att en aspirant får vänta ett par år innan hans utbildningslinje återkommer. Värnpliktsverket ställer sig därför tveksamt till den föreslagna uppdelningen.

I fråga om avkortningen av ROK I anser verket att denna måste utredas ytterligare.

Värnpliktsverket anmäler mycket stor tveksamhet om möjligheterna att uppställa entydiga och klart differentierade kravgränser för å ena sidan uttagning för utbildning till plutonchefsbefattningar och motsvarande med 13 1/2 månaders utbildning samt å andra sidan till befattningar för underofficerare med 12 månaders utbildning.

Värnpliktsverket anför vidare att det även vid ett ytterligare differentierat urval efter inskrivningsprövningarna kan vara lämpligt att göra överflyttningar under utbildningens gång, om det skulle visa sig att en värnpliktig passar bättre inom ett annat område. Ett system med lika lång utbildningstid och samma krav på förmåga att föra befäl underlättar en

sådan överflyttning, medan däremot en ökad uppdelning i olika kategorier enligt kommitténs förslag försvårar sådan överflyttning.

Differentieringen av underofficerskategorin på två befattningsgrupper med olika utbildningstid kräver enligt värnpliktsverket ett omfattande analysarbete för att fastställa vilka befattningstyper som skall hänföras till de olika befattningsgrupperna och för att bestämma kraven för de olika grupperna. Verket anser att det är ytterst tveksamt om man hinner med detta arbete så att uttagningar enligt förslaget kan ske under inskrivningsåret 1972/73. I varje fall kommer ett stort antal värnpliktiga utbildningsåret 1973/74 att vara uttagna enligt det äldre systemet.

Utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl. anser att de förändringar av värnpliktsförmånerna, som kan bli aktuella med anledning av omläggningar av värnpliktsutbildningen innan utredningen har lagt fram förslag angående den principiella utformningen av ett framtida system för värnpliktsförmåner och därav föranledda förändringar av värnpliktsförmånerna, bör ske inom ramen för nuvarande förmånssystem och med beaktande av grundprinciperna för detta. Sålunda bör t. ex. utbildningspremierna bestämmas med beaktande av sådana faktorer som utbildningens kvalitet, rekryteringsaspekter och utbildningstidens längd.

Utredningen finner att värnpliktskommitténs förslag aktualiserar frågan om ändring av premiebestämmelserna beträffande utbildning inom armén till värnpliktig underofficer, värnpliktig officer och reservofficer. Utredningen anser att det är omöjligt att göra en definitiv bedömning av dessa frågor enbart för nämnda kategorier. En samlad syn på premiefrågan för samtliga premieberättigade värnpliktskategorier är nödvändig. En sådan bedömning är f. n. inte möjlig med hänsyn till oklarheten om längden av utbildningstiden m. m. för värnpliktiga av olika kategorier fr. o. m. budgetåret 1972/73. Utredningen anser sig därför inte nu kunna lämna några konkreta förslag till ändrade premiebestämmelser.

Enligt utredningens preliminära uppfattning bör utbildningspremien i enlighet med gällande grunder inte understiga 1 000 kr. för befattningsgruppen B. Ett högre belopp kan bli aktuellt när jämförelser med andra värnpliktskategorier kan göras.

Kommitténs förslag om uppdelning av kadettskolan inom armén på två skeden aktualiserar frågan om en motsvarande uppdelning av nuvarande premie om 4 000 kr. En fördelning med 1 000 kr. på första skedet och 3 000 kr. på andra skedet förefaller härvid lämplig.

Även om kadettskolans längd sammanlagt blir oförändrad anser utredningen en höjning av premien motiverad med hänsyn till rekryteringsbehovet och penningvärdeförändringarna sedan år 1967.

Utbildningen till reservofficer efter kadettskolan kommer vid bifall till kommitténs förslag att minskas med 45 dagar genom avkortning av ROK 1. En motsvarande minskning av premiebeloppen för de båda reservofficerskurserna skulle enligt utredningen medföra premier om sammanlagt 7 500 kr. mot f. n. 10 200 kr. En sådan nedskärning av premiebeloppen anses inte rimlig med hänsyn till de negativa effekter

som kan antas bli följden för en redan nu otillfredsställande rekrytering. Vad gäller premiernas fördelning på ROK 1 och 2 kan man enligt utredningen anlägga samma principiella aspekter som har anförts beträffande premie för genomgången delad kadettskola.

Universitetskanslersämbetet konstaterar med tillfredsställelse att värnpliktskommittén föreslår en odelad underofficersutbildning och att denna är anpassad till den civila eftergymnasiala utbildningens terminsindelning. Däremot avvisar kanslersämbetet kommitténs förslag att den som har antagits till civilspärrad utbildning skall garanteras studieplats vid ett senare antagningstillfälle på grund av att studierna inte kan påbörjas förrän efter det att den militära grundutbildningen avslutats.

Även *Sveriges förenade studentkårer (SFS)* hälsar med tillfredsställelse förslaget till en sammanhållen grundutbildning och finner det positivt att denna utbildning har lagts upp så att den inte kolliderar med studieterminerna. Däremot anses det olyckligt om förskjutning i tiden i endera riktningen blir nödvändig. SFS vill framhålla att problem kan uppstå för sådana studerande som skall rycka in den 5 juni och som inte har avslutat undervisningen före detta datum.

Enligt förslaget har ROK 1 förlagts till den tredje sommaren och ROK 2 till den femte sommaren efter grundutbildningens början. Under den mellanliggande perioden skall dessutom en krigsförbandsövning läggas in. SFS vill fästa uppmärksamheten på de konsekvenser detta får för dem som bedriver eftergymnasiala studier under de mellanliggande åren. Detta kommer sannolikt att verka hämmande för rekryteringen till reservofficersutbildningen. I fråga om förslaget om garanterad studieplats vid civilspärrad utbildning framhåller SFS att detta problem inte är av endast datateknisk art.

Centralförbundet för befälsutbildning anser att den av kommittén föreslagna uppläggningsenheten lämpar sig bättre för övergång via FBU-kurser till utbildning vid kadettskola och reservofficerskurser än nuvarande system. Uppdelningen av kadettskolan på två från varandra tidsmässigt skilda skeden underlättar sålunda för elever som går FBU-vägen att komma i takt med övriga elever.

Svenska arméns och flygvapnets reservofficersförbund som med hänsyn till den korta remisstiden inte har kunnat närmare penetrera aktualiserade utbildningsförändringar, anser att samtliga underofficersuttagna värnpliktiga bör genomgå plutonchefsskola om 12 månader. Den föreslagna uppdelningen av kadettskolan bedöms få samma nackdelar som kommittén enligt direktiven hade till uppgift att undanröja beträffande den delade underofficersutbildningen. En sådan uppdelning anses vara direkt rekryteringshämmande liksom förslaget att påbörja en frivillig utbildning mitt under sommaren. Förbundet avvisar vidare förslaget om förkortning av ROK 1.

Värnpliktiga officerares riksförbund vill för sin del avstyrka varje minskning av utbildningstidens längd.

Utbildning av vissa värnpliktiga i stabstjänst

Bakgrund

Utredningen om handräckningsvärnpliktiga – utredningsman Folke Nihlfors – tillsattes i maj 1966 för att utreda utbildningstiden för värnpliktiga med begränsad militär användbarhet m. m.

I direktiven till utredningen angavs att utredningens uppdrag skulle avse värnpliktiga i besiktningsgrupperna 3 och 4 med undantag för dem som tas ut för utbildning i specialtjänst. Huvuddelen av utredningens uppmärksamhet borde ägnas åt de värnpliktiga i nämnda besiktningsgrupper som normalt inte ingår i krigsorganisationen, dvs. främst de nuvarande handräckningsvärnpliktiga.

Enligt direktiven borde utredningen först undersöka den nuvarande och den väntade framtida tillgången på värnpliktiga tillhörande besiktningsgrupperna 3 och 4 och de förändringar av tillgången som kan bli en följd av det nya inskrivnings- och personalredovisningssystemet. Indelningen i besiktningsgrupperna 1–4 har i det nya inskrivningsförfarandet ersatts med ett system som innebär ett betydligt mer nyanserat uttagningsförfarande, grundat på analyser av de krav som måste ställas på de värnpliktiga under krigsförhållanden samt ett ökat hänsynstagande till de värnpliktigas kvalifikationer i olika hänseenden.

Vidare borde utredningen beräkna det behov av värnpliktiga tillhörande ifrågavarande besiktningsgrupper som behövs för stabstjänst m. m. i krigsorganisationen. Utbildningen av dessa värnpliktiga borde enligt direktiven i huvudsak kunna utformas på grundval av de i prop. 1966:106 redovisade riktlinjerna. Denna utbildning borde granskas och härav föranledda förslag beträffande utbildningstidens längd och fördelning läggas fram.

Utredningen har i juni 1971 avlämnat ett delbetänkande (SOU 1971:57) Utbildning av vissa värnpliktiga i stabstjänst.

Över betänkandet har yttranden avgetts av överbefälhavaren, cheferna för armén, marinen och flygvapnet, försvarets civilförvaltning, fortifikationsförvaltningen, försvarets materielverk, värnpliktsverket, försvarets rationaliseringsinstitut, universitetskanslersämbetet, 1966 års värnpliktskommitté, sakkunniga för översyn av samordningen mellan värnpliktsutbildning och eftergymnasiala studier, utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl., Statstjänstemännens riksförbund, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Moderata ungdomsförbundet, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och Värnpliktiga underofficiäres riksförbund.

Stabstjänstuttagna värnpliktigas nuvarande utbildning m. m.

De värnpliktiga som utredningen i föreliggande delbetänkande främst har behandlat är värnpliktiga stabsunderofficerare för brigad- och högre staber och värnpliktiga i transportledningstjänst. Dessa utbildas i huvud-

sak inom stabsskolavdelningen vid stabs- och sambandsskolan i Uppsala (StabSbS).

StabSbS som i administrativt hänseende är ansluten till Upplands signalregemente (S 1) är provisoriskt organiserad med chef, stabsavdelning, försöksavdelning, stabsskolavdelning, tolkskolavdelning, sambandskolavdelning, mekanikerskolavdelning, totalförsvarets signalskyddsskola samt två skolkompanier (1/6 – 1/9 tre skolkompanier).

Skolan har till uppgift att åt bl. a. värnpliktiga ur samtliga försvarsgrenar meddela undervisning i sambandstjänst, stabstjänst, tolk- och fångförhörstjänst, underhåll och reparation av signalmateriel samt signalskyddstjänst. Vid skolan utförs försök rörande organisation, utrustning och arbetsmetoder inom stabs- och sambandstjänstområdena.

Vid stabsskolavdelningen utbildas värnpliktiga stabsbiträden vid armén och kustartilleriet – huvudsakligen underofficersuttagna värnpliktiga – i operations-, underrättelse-, underhålls- och personaltjänst samt underofficers- och underbefälsuttagna värnpliktiga i transportledningstjänst för högre fält- och regionala staber. Utbildningstiden utgör för huvuddelen omkring femton månader som uppdelas i en period om tre månader och – efter nio månaders uppehåll – en period om tolv månader.

Från år 1968 kan även värnpliktiga ur flottan och flygvapnet få viss utbildning vid StabSbS.

Den allmänmilitära utbildningen skall ske vid egen försvarsgren, varvid dock värnpliktiga ur marinen och flygvapnet bör ges möjlighet att få allmänmilitär utbildning vid armén. Befattningsutbildningen bör anordnas gemensamt vid StabSbS och kompletteras med praktisk stabstjänstgöring (vidareutbildning) vid militärområdesstab.

Denna utbildning är närmast att betrakta som en direktlinje för att tillgodose främst militärområdesstabernas behov. De värnpliktiga krigsplaceras i staberna i befattningar avsedda för meniga, eftersom de i regel inte för befäl över andra. De med befattningarna förenade göromålen är ofta sådana till vilka man eljest närmast använder handräckningsvärnpliktiga. De värnpliktigas placeringar kräver därför ofta inte den avsevärt mer kvalificerade utbildning de har fått vid skolan.

Utbildningstidens nuvarande längd för huvudlinjerna vid StabSbS framgår av följande tablå.

Huvudlinje	Tjänstgöringsdagar
Stabsunderofficerare	450
Underrättelsebiträden	364
Transportledningstroppchefer (uoff)	450
Transportledningsgruppchefer (ubef)	332
Expeditionsbiträden (vpl F) vid armén och kustartilleriet	300
Expeditionsbiträden (vpl F) vid flottan och flygvapnet	364

Det årliga utbildningsbehovet är f. n. stort på grund av rådande brist på utbildade stabsunderofficerare m. fl. För att tillgodose krigsorganisationens behov inom rimlig tid borde med hittillsvarande uttagningsprinciper

utbildning årligen påbörjas med ca 220 värnpliktiga vid stabsskolavdelningen för att kompensera det stora bortfall som sker under utbildningstiden. På grund av brist på befäl och lokalutrymmen kan skolan emellertid bara ta emot 170 värnpliktiga. Av dessa faller genomsnittligt 50 per år bort från den ursprungliga utbildningslinjen. Skolan utbildar således bara 120 värnpliktiga varje år, vilket innebär ett kraftigt årligt underskott i förhållande till krigsorganisationens behov.

Anledningen till det relativt stora årliga bortfallet är främst att en del elever under utbildningen förs över till handräckningstjänst och skiljs från utbildningen. Orsaken är oftast ben- och ryggbesvär, nervsjukdomar och allergier. Andra elever kan inte tillgodogöra sig utbildningen till stabsunderofficer eller transportledningstroppchef utan förs över till utbildningslinje på lägre nivå.

Inom armén grundutbildas f. n. inte några expeditionsbiträden för krigsplacering vid högre staber. Behovet tillgodoses i stället genom överföring, eventuellt kompletterad med omskolning av värnpliktiga som tidigare har grundutbildats i stabs- eller expeditionstjänst.

Inom marinen får de värnpliktiga i expeditionsbiträdestjänst allmänmilitär utbildning vid utbildningsförbanden. Befattningsutbildningen påbörjas med en kurs i expeditionstjänst. Den egentliga befattningsutbildningen sker vid flottan för huvuddelen av dessa värnpliktiga ombord på stridsfartyg samt vid kustartilleriet vid expeditioner inom landorganisationen.

Inom flygvapnet är utbildningen av expeditionsbiträden delad i två utbildningslinjer, nämligen en för allmän expeditionstjänst och en för operationsbiträdestjänst. Viss del av utbildningen anordnas centralt.

Utredningens överväganden och förslag

Allmänna överväganden

Utredningen har tolkat innebörden av begreppet stabstjänst i direktiven till att avse främst tjänst för vilken utbildning sker vid arméns stabs- och sambandsskolas stabsskolavdelning. Där utbildade värnpliktiga ingår nämligen som stabsbiträden i krigsorganiserade staber och tillhör inte kategorien handräckningsvärnpliktiga. Utredningen har ägnat särskild uppmärksamhet åt utbildningen av stabsbiträdena, eftersom de utgör den väsentliga delen av här ifrågavarande värnpliktiga.

Eftersom utbildningen av stabsbiträdena och även urvalet av värnpliktiga för sådan utbildning företer väsentliga olikheter i förhållande till utbildningen och urval av övriga värnpliktiga har utredningen behandlat dessa spörsmål särskilt. Ställning kan nämligen tas till dessa frågor utan att resultatet av utredningens arbete i övrigt behöver avvaktas. För att konsekvenserna för stabsutbildningen skall kunna klarläggas har utredningen funnit det nödvändigt att samtidigt beräkna behovet av värnpliktiga i de tidigare besiktningsgrupperna 1 och 2 som kan tas ut till motsvarande tjänst och krigsplaceras i högre staber m. m. Utredningen

har däremot inte behandlat de stabsunderofficerare som krigsplaceras på lägre nivå, t. ex. i kompanier och bataljoner.

Som underlag för sina överväganden angående utbildningen av handräckningsvärnpliktiga inom kontorsfunktionen, som kommer att behandlas i ett slutbetänkande, har utredningen också ansett det nödvändigt att undersöka krigsorganisationens behov och därmed det årliga utbildningsbehovet av värnpliktiga expeditionsbiträden.

Utredningen föreslår att framlagda förslag efter principbeslut får tillämpas försöksvis fr. o. m. den 1 juli 1972.

Indelning i utbildningsgrupper

Uttagningen av stabsunderofficerare m. fl. bör enligt utredningen flyttas från urvals- och provningsskedet i början av grundutbildningen vid StabSbS till den militärområdesvis anordnade inskrivningen och ske enligt samma principer som gäller för övriga värnpliktiga. För att såväl det totala behovet av värnpliktiga för stabstjänst i krigsorganisationen som erforderliga kvalitativa krav skall kunna tillgodoses räknar utredningen med att även värnpliktiga i de tidigare besiktningsgrupperna 1 och 2 kommer att tas ut till stabstjänst.

De handräckningsvärnpliktiga som utbildas för kontorsfunktionen i fredsorganisationen bör enligt utredningen utnyttjas för att tillgodose en del av behovet av krigsplacerade expeditionsbiträden.

Även kvinnliga medlemmar i de frivilliga försvarsorganisationerna utnyttjas f. n. för krigsplacering i vissa stabsbefattningar. På grund av att det på flera håll föreligger stora brister på sådan frivillig personal har befattningar av detta slag i många fall måst besättas med värnpliktiga. Härigenom har det uppkommit ett ökat behov av värnpliktiga med stabsutbildning. Även om det enligt utredningen kan förväntas att rekryteringen till frivilligorganisationerna efter statsmakternas beslut år 1970 kommer att förbättras anser utredningen det dock vara nödvändigt att räkna med att expeditionsutbildade värnpliktiga behövs för att täcka vakanser på frivilligsidan upp till 25 % av totalbehovet.

Eftersom antalet befattningstyper f. n. är stort har utredningen fördelat dessa på ett antal utbildningsgrupper. De värnpliktiga, som avses för de i grupperna ingående befattningarna, bör antingen redan under grundutbildningen utbildas för avsedda befattningar (grundrekrytering) eller efter annan grundutbildning, eventuellt efter omskolning, föras över till befattningsgruppen (överföringsrekrytering).

Följande indelning har gjorts.

A 1. Stabsunderofficerare m. fl. vid högre staber inom operations-, underrättelse-, underhålls- och personalfunktionerna. I dessa befattningar ställs jämförelsevis stora fysiska krav på de värnpliktiga. Grundrekrytering erfordras.

A 2. Underrättelsebiträden vid flygvapnet. Grundrekrytering erfordras.

A 3. Stabsunderofficerare m. fl. vid högre staber inom operations-,

underrättelse-, underhålls- eller personalfunktionerna. Rekrytering kan ske genom överföring och omskolning av andra än i gruppen A 1 grundrekryterade.

B Transportledningstroppshefer m. fl. Grundrekrytering erfordras.

Exp 1. Expeditionsbiträden m. fl. vid marin- och flygvapenförband. Grundrekrytering erfordras för en del av gruppen, dock inte för uppgifterna i krig utan med hänsyn till göromålen i fredsorganisationen.

Exp 2. Expeditionsbiträden vid förband inom armén och marinen. Rekrytering kan ske genom överföring och eventuell omskolning av tidigare i stabs- eller expeditionstjänst grundrekryterade eller med handräckningsvärnpliktiga inom kontorsfunktionen under förutsättning att dessa fått erforderlig befattningsutbildning och uppfyller övriga krav.

Friv. Värnpliktiga ersättare för kvinnliga expeditionsbiträden ur frivilligorganisationerna. Gruppen rekryteras på samma sätt som gruppen Exp 2.

Enligt utredningens mening bör endast grupperna A 1, A 2 och B utbildas vid StabSbS.

Utbildningsbehovet

Vid beräkningen av det antal stabsunderofficerare m. fl. som årligen behöver grundutbildas har utredningen tagit hänsyn till nödvändigheten av att fylla nuvarande vakanser i krigsorganisationen.

Enligt utredningens beräkningar är det årliga utbildningsbehovet för grupp A 1 136, för grupp A 2 12 och för grupp B 36. Det sammanlagda antalet (184) understiger det årliga utbildningsbehov man f. n. räknar med. Genom de ändrade uttagningsprinciperna räknar dock utredningen med att avgångarna inte kommer att bli så stora som hittills.

För grupperna Exp 1, Exp 2 och Friv. beräknas det sammanlagda årliga utbildningsbehovet till 404.

Utbildningskrav

Utbildningen av stabsunderofficerare m. fl. bör enligt utredningen främst inriktas på att tillgodose behoven för de rörliga fältstaberna i nivån över bataljon vid armén, för brigad- och bataljonsstaber vid marinen samt för attackeskader- och sektorstaber vid flygvapnet. För en kontinuerlig omsättning av krigsorganisationens behov bör stabsunderofficerarna vid armén och marinen föras över till de regionala staberna efter att ha varit krigsplacerade ett visst antal år vid fältstaberna. Med en sådan överföring beräknas behovet av en särskild militärområdesstabslinje för F-värnpliktiga vid StabSbS försvinna.

För att skapa realistiska utgångsvärden för beräkning av utbildningstidens längd har utredningen arbetat fram en ny form av utbildningskrav (utbildningsmål) för berörda värnpliktiga. Strävan har varit att så långt möjligt likrikta målen för att få en enhetlig stabsutbildning.

Utbildningens innehåll

Utredningen anser att grundutbildningen liksom för huvuddelen av övriga värnpliktiga bör utformas kring de tre huvudkomponenterna allmänmilitär utbildning (AMU), befattningsutbildning (BU) och grundläggande krigsförbandsutbildning (GKU). På grund av att den senare här får en avvikande utformning kallar utredningen denna del miljöutbildning.

Huvuddelen av den allmänmilitära utbildningen om tre månader bör enligt utredningen vara förlagd till grundutbildningens början. Den allmänmilitära utbildningen bör inte anordnas vid StabSbS utan genomföras vid militärområden eller vid marinen enligt försvarsgrenschefernas bestämmande. Befattningsutbildningen bör förläggas till StabSbS och för flertalet utbildningsgrupper omfatta en tid av ca 5 månader. Utbildningen bör göras strängt målinriktad. Under befattningsutbildningen skall eleverna med moderna utbildningsmetoder och hjälpmedel beredas möjlighet att på kort tid inhämta de grundläggande kunskaper och färdigheter som krävs för att de tidigt skall kunna placeras för utbildning i stabsmiljö.

Den intellektuella standarden och inlärningsförmågan hos de för stabsunderofficersutbildningen uttagna värnpliktiga kan enligt utredningen förutsättas bli så hög att en brantare stegring i utbildningen än vad som f. n. tillämpas är möjlig. Takten bör sålunda kunna ökas och utbildningstiden minskas. Härigenom kan intresset stimuleras hos eleverna.

Utredningen räknar vidare bl. a. med att utbildningshjälpmedlen och lektionssalarna skall ses över så att de blir ändamålsenliga och att tillgången på programmerat undervisningsmateriel ökas. Fast upbyggda stabsövningshallar med för utbildningen avpassad inredning bör också ställas till förfogande liksom anläggningar för orderträning och intern television m. m.

Utredningen finner det angeläget att grundutbildningen avslutas med ett förhållandevis långt och sammanhängande miljöutbildningsskede. Effekten av denna miljöutbildning är enligt utredningen till avgörande del beroende av hur eleverna som blivande stabsunderofficerare (stabsunderbefäl) introduceras och placeras i sina befattningar.

Miljöutbildningens innehåll är enligt utredningen ytterst beroende av de regionala stabernas och utbildningsförbandens verksamhet i fråga om anordnande av krigsförbandsövningar, särskilda övningar för befäl, stabsutbildning, grundutbildning, stabsövningar med befäl m. m.

Det nya inskrivningssystemet anses ge förutsättningar för att militärområdenas antalsmässiga behov av stabsunderofficerare och deras krigsplaceringsnivå enligt personalomsättningsplanerna kan komma att tillgodoses bättre än hittills. Miljöutbildningen bör därför, om den förläggs till "eget" militärområde, kunna ge ett gott underlag för urval och senare fördelning av värnpliktiga stabsunderofficerare till lämplig krigsbefattning. Huvuddelen av ifrågavarande värnpliktiga avses enligt detta system

bli grundrekryterad till fältförbandsstaberna. Därför bör de miljöutbildas främst vid dessa staber.

Miljöutbildningen föreslås omfatta 10--12 veckor för elever ur armén och marinen samt 13--14 veckor för elever ur flygvapnet. Huvuddelen av tiden bör utnyttjas för tjänstgöring främst i anslutning till krigsförbandsövningar och slutövningar med grundutbildningsstaberna. En del av miljöutbildningstiden bör även anslås till tjänstgöring i lämpliga stabsbefattningar under de årligen återkommande stabstjänstövningarna vid militärhögskolan.

Utbildningens omfattning

Vid beräkningen av antalet tjänstgöringsdagar har utredningen utgått från 48-timmarsvecka. Hänsyn har även tagits till de helgdagar och tjänstefria dagar som infaller under utbildningstiden. Med ett strängt målinriktat utbildningssystem anses en total bruttobegränsning om ca 95 utbildningsdagar kunna vinnas. Av följande tablå framgår skillnaden mellan nuvarande antal tjänstgöringsdagar och det antal utredningen föreslår.

Försvargren	Utbildningsgrupp	Nu gällande tid Dagar	Utredningens förslag Dagar
Armén	A 1 ¹	450	332
	B ¹	450	332
	B ²	332	—
Marinen	A 1	450	332
Flygvapnet	A 1 ³	—	332
	A 2 ⁴	364	300

¹ Underofficersuttagna.

² Underbefälsuttagna. Utredningen föreslår att uttagning till underbefäl inom denna grupp upphör.

³ Värnpliktiga stabsunderofficerare vid flygvapnet tillkommer som ny utbildningsgrupp vid StabSbS enligt utredningens förslag.

⁴ Underbefälsuttagna.

Repetitionsutbildningen för de vid StabSbS utbildade stabsunderofficerarna m. fl. föreslås bli utformad på samma sätt som för huvuddelen av de värnpliktiga.

Utbildningens inpassning

Den nuvarande uppdelningen av utbildningen vid stabsskolavdelningen inom StabSbS i en första period om tre månader och en andra period om ett år med nio månaders mellanrum mellan perioderna är enligt utredningen närmast betingad av att ifrågavarande värnpliktiga har tagits ut till underofficersutbildning med en längd av 450 dagar. Detta medför en dubbelbeläggning vid StabSbS under den första perioden som infaller under juni-augusti.

Utredningen föreslår att utbildningen av eleverna vid stabsskolavdelningen sker i två utbildningsomgångar per år. Inpassningen i tiden av de två utbildningsomgångarna har utredningen gjort med särskild hänsyn till studiesociala skäl, eftersom en förhållandevis stor del av eleverna beräknas studera vid universitet och högskola eller bedriva andra eftergymnasiala studier. Tidsinpassningen stämmer i allt väsentligt överens med den som för armén i övrigt gäller för underbefälsuttagna värnpliktiga, vilket utredningen bedömer vara lämpligt bl. a. med hänsyn till möjligheterna att omplacera de värnpliktiga mellan olika utbildningslinjer m. m.

Utredningen anser att ökade möjligheter bör kunna beredas sådana värnpliktiga som flera år har fått anstånd med sin värnpliktstjänstgöring på grund av högre studier att — om de befins särskilt lämpliga härför — därefter inkallas för att utbildas till stabsunderofficerare enligt det av utredningen förordade utbildningssystemet.

I första utbildningsomgången bör eleverna i utbildningsgrupp A 1 ur armén ingå och bilda en kontingent om sammanlagt ca 110 elever. Utbildningen bör påbörjas den 1 juni och avslutas den 28 april.

I andra omgången bör ingå utbildningsgrupp B ur armén, A 1 ur marinen samt A 1 och A 2 ur flygvapnet. Denna kontingent kommer att omfatta ca 75 elever. Utbildningen bör påbörjas den 6 oktober och avslutas den 3 september. För de underbefälsuttagna i denna omgång bör uttryckning ske den 1 augusti.

Utbildningstiden för första omgången stämmer helt överens med den som f. n. gäller för vårutryckande underbefälsuttagna vid armén och för andra omgången i stort med den som nu gäller för höstutryckande underbefälsuttagna vid armén. Den allmänmilitära utbildningen för omgång 1 föreslås bli uppdelad i två skeden, nämligen ett första om ca två månader före inryckningen till höstterminens befattningsutbildning vid stabsskolavdelningen och ett andra om ca en månad omedelbart efter denna utbildning. Under det senare skedet bör vinterutbildningen genomföras. Miljöutbildningen bör för denna omgång äga rum i anslutning till GKU-skedet för huvuddelen av de värnpliktiga och under krigsförbandsövningar under vintern.

Omgång 2 genomförs enligt utredningens förslag allmänmilitär utbildning i ett sammanhang före inryckningen vid stabsskolavdelningen. Befattningsutbildningen äger rum under en vårtermin. Miljöutbildningen genomförs under sommaren vid militärområdena eller vid kustartilleriförsvaren. Gruppen A 2 har något kortare utbildningstid.

Utbildningens organisation

Under förutsättning att den allmänmilitära utbildningen och miljöutbildningen kan förläggas till annan plats än StabSbS och med en befattningsutbildning om ca fem månaders längd, kan årligen två omgångar värnpliktiga utbildas. Detta medför enligt utredningen nära nog en fördubbling av stabsskolavdelningens nuvarande kapacitet. Det mins-

kade antalet utbildningslinjer medför att utbildningen kan bedrivas betydligt mera rationellt.

Den allmänmilitära utbildningen bör enligt utredningen förläggas till militärområdena och så långt möjligt samordnas med övriga värnpliktigas motsvarande utbildning. Utredningen bedömer att detta innebär en så liten ökning av utbildningsomfånget vid förbanden att det inte bör utgöra något hinder för ett genomförande av förslaget.

Genomförandet av befattningsutbildningen är enligt utredningen beroende av att stabstjänstutbildningen sker inom en taktiskt realistisk ram. De applikatoriska stabstjänstavsnitten skall genomföras inom denna ram. Härför krävs lärare med goda kunskaper i taktik och stabstjänst samt med förmåga att fungera som stabsmedlemmar i nivåerna brigadstab – militärområdesstab. Lärarna bör ha specialkunskaper som har inhämtats från de olika försvarsgrenarna och bör därför väljas ur arméns olika truppslag och ur marinen och flygvapnet. Bland lärarna bör finnas företrädare för de viktiga avsnitten sambands-, underhålls-, underrättelse-, personal- och transportledningstjänst.

Utredningen anser att det nuvarande systemet med för kortare tider kommenderat befäl till stabsskolavdelningen inte ger den stadga, kontinuitet och attraktivitet som behövs för att göra verksamheten rationell. Eftersom den föreslagna minskningen av utbildningstidens längd också ställer högre krav på lärarnas förmåga och erfarenhet är det enligt utredningen nödvändigt att StabSbS, om de uppsatta målen skall nås, tillförs ett av utredningen beräknat antal tjänster för befäl och lärare vid stabsskolavdelningen. Detta innebär inte någon ökad kostnad för försvaret utan medför endast en omfördelning av redan befintliga tjänster.

Det av utredningen bedömda behovet av lärare och befäl stämmer i stort överens med det antal lärare och befäl som under budgetåret 1970/71 har disponerats för utbildningsverksamheten vid stabsskolavdelningen samt motsvarande utbildning vid kustartilleriet och flygvapnet.

Tjänsteställning och utbildningspremier

De krigsbefattningar som de värnpliktiga stabsunderofficerarna avses få har av försvarsgrenscheferna betecknats som underofficersbefattningar med hänsyn främst till kravet på befälsföring. Av samma anledning föreslår utredningen för flertalet av befattningarna en ökning av tiden för befälsutbildning. Behovet av att dessa värnpliktiga deltar i särskild övning för befäl är ett annat skäl härtill. Förmåga att med fasthet utöva befäl krävs i särskilt hög grad av transportledningstroppshefer (grupp B). Samtliga elever med undantag av underrättelsebiträden vid flygvapnet bör därför enligt utredningen få underofficersutbildning. De sistnämnda föreslås bli utbildade till underbefäl.

Utbildningstidens längd behöver enligt utredningen inte nödvändigtvis stämma överens med den tid som tillämpas för övriga underofficersuttagna värnpliktiga. Om utbildningen för att nå upp till föreskriven

kompetens kan intensifieras på det sätt som utredningen har föreslagit och utbildningstiden till följd därav kan förkortas bör ifrågavarande värnpliktiga enligt utredningen erhålla den tjänstegrad som motsvarar den vunna kompetensen utan hinder av att utbildningstiden förkortas. Att bedöma värdet av en utbildning efter dess omfattning i tiden finner utredningen inte vara godtagbart.

Utredningen anser det därför rimligt att elever som utbildas enligt det föreslagna utbildningssystemet får underofficers tjänstegrad samt även den utbildningspremie som tillkommer värnpliktig underofficer. Utbildningspremien får därmed karaktär av prestationspremie. De konsekvenser på andra utbildningsområden som kan föranledas av utredningens förslag i denna del förutsätts bli behandlade av utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl. Likaså bör de underbefälsuttagna eleverna i utbildningsomgång 2 kunna befordras till värnpliktiga furirer vid utbildningens slut, dvs. efter ca 300 dagar och i premiehänseende likställas med övriga underbefälsutbildade värnpliktiga.

Utredningen anser att den intensifierade utbildningsverksamheten och den i förhållande till nuvarande system avsevärt längre tid under vilken eleverna får befälsutbildning bör ge deras värnpliktstjänstgöring ett ökat civilt meritvärde.

Ekonomiska konsekvenser

Utredningen bedömer att det föreslagna utbildningssystemet leder till en årlig minskning med ca 26 000 tjänstgöringsdagar för värnpliktiga. Härigenom minskar de årliga värnpliktskostnaderna enligt utredningens beräkningar med 910 000 kr.

Delar av de inbesparade medlen bör enligt utredningen utnyttjas för att förse stabsskolavdelningen med tidsenliga utbildningsanordningar. Dessa bör och kan utformas så att de blir oberoende av en eventuell omlokalisering av StabSbS. Upprustningen av stabsskolavdelningen anses vara en av förutsättningarna för att på kortare utbildningstid uppnå önskad utbildningseffekt.

Remissyttrandena

Uttagning

Överbefälhavaren och *värnpliktsverket* avstyrker förslaget om att uttagning bör ske även bland värnpliktiga som tillhör de tidigare besiktningsgrupperna 1 och 2. Värnpliktsverket anför härvid att det inte finns anledning att nu ändra principerna för uttagning till ifrågavarande utbildning. En skärpning av kraven (de medicinska fordringarna) på värnpliktiga i stabstjänst kommer enligt värnpliktsverkets uppfattning att innebära en minskad tillgång på lämpliga värnpliktiga för underofficersutbildning i direkt stridande befattningar. I sammanhanget anför värnpliktsverket att de nuvarande stora avgångarna bland värnpliktiga som har

tagits ut för utbildning i bl. a. stabstjänst till viss del kan bero på att dessa värnpliktiga utsätts för alltför hårda fysiska ansträngningar. Värnpliktsverket tillstyrker däremot förslaget om överföring till utbildning i stabstjänst för särskilt lämpade värnpliktiga.

1966 års värnpliktskommitté framhåller att det – i beaktande av krigsorganisationens behov av värnpliktiga med goda fysiska förutsättningar, framför allt för uppgifter där aktivt stridsuppträdande är väsentligt – med hänsyn till värnpliktsresurserna är angeläget att även fortsättningsvis utnyttja värnpliktiga med begränsade fysiska kvalifikationer under förutsättning att inte avgörande förändringar i fråga om miljövillkor skulle påkalla en omprövning i detta avseende. Såvitt kommittén har kunnat finna är så inte fallet f. n. annat än för vissa uppgifter inom gruppen B.

Enligt värnpliktskommittén bör det vara av intresse att pröva i vilken omfattning nu aktuella befattningar kan rekryteras genom omskolning och kompletteringsutbildning. Med hänsyn till de av utredningen berörda förhållandena vid StabSbS skulle detta kunna innebära en lättnad för skolan.

Utbildningsbehov

Överbefälhavaren framhåller att det årliga behovet av stabsunderofficerare enligt hans beräkningar är ca 270, varav arméns behov är 230, marinens 20 och flygvapnets 18. Det årliga behovet av transportlednings-troppchefer beräknar överbefälhavaren till ca 50.

Värnpliktsverket anför att enligt de uppgifter som försvarsgrensscheferna har lämnat för planläggning av utbildningsbehovet för de närmaste åren måste omkring 260 elever utbildas årligen.

Utbildningens omfattning

Överbefälhavaren biträder i huvudsak utredningens förslag till reduktion av grundutbildningen främst med hänsyn till de möjligheter detta erbjuder att förbättra utbildningsförhållandena vid StabSbS. Han anser dock att viss ökning av utbildningstiden jämfört med utredningens förslag är motiverad och anför att slutlig ställning till utbildningstiden blir beroende av kommande beslut om modifiering av grundutbildningen i sin helhet.

Chefen för armén är beredd att genomföra försök i enlighet med vad utredningen har föreslagit under förutsättning att utbildningstiden blir tolv månader och att försöksverksamheten samordnas tidsmässigt med det av honom föreslagna försöket med ett modifierat utbildningssystem. Arméchefen vill emellertid avvakta försöksresultaten innan han tar slutlig ställning till utredningens förslag.

Chefen för marinen biträder utredningens förslag om utbildningens skedesindelning men anser att den föreslagna tiden för grundutbildning är för kort.

Försvarets rationaliseringsinstitut framhåller att utbildningen av värnpliktigt befäl i stabstjänst bör anpassas till de resultat som prövningen av arméchefens förslag om modifierat värnpliktssystem och 1966 års värnpliktskommittés förslag om de underofficersuttagna värnpliktigas utbildningstid kan komma att leda fram till.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund är positivt inställt till utredningens förslag men hävdar bestämt att betänkandet inte bör föranleda några beslut förrän utredningens slutbetänkande föreligger.

1966 års värnpliktskommitté anför att utbildningstiden uteslutande bör vara avhängig av det utbildningsbehov som föreligger för att vederbörande värnpliktig skall kunna bestrida avsedd befattning i krigsorganisationen. Enligt kommitténs mening bör den av utredningen föreslagna förkortade utbildningstiden i princip kunna godtas som grund för en försöksverksamhet för sådana värnpliktiga vilkas uppgifter är att hänföra till menig- eller underbefälsnivå.

Utbildningens inpassning och organisation

Överbefälhavaren biträder i huvudsak utredningens förslag till organisation och lokalisering av utbildningen men påpekar att genomförande av den allmänmilitära utbildningen kommer att ytterligare belasta vissa lokala utbildningsmyndigheter. Det bör vidare enligt överbefälhavaren vara lämpligt att knyta utbildningsgrupp A 2 till fototolkutbildningen vid Södermanlands flygflottilj (F 11). *Chefen för flygvapnet* anser också att det är fördelaktigare om utbildningen av grupp A 2 anknyts till ifrågavarande utbildning vid F 11. Föreslagen inpassning av utbildningen är enligt *överbefälhavaren* lämplig i fråga om samordningen i stort med nuvarande utbildningssystem för huvuddelen av de värnpliktiga. Däremot biträder han inte att utbildningsgrupp B hänförs till omgång 2 eftersom detta medför att värnpliktiga i transportledningstjänst inte kan ges avsedd utbildning under en stor del av miljöutbildningsskedet.

Chefen för marinen anför att den föreslagna allmänmilitära utbildningen vid kustartilleriet inte kan bedrivas i direkt anslutning till underbefälsutbildningen, eftersom skillnaderna i utbildningsgång är för stora. Tjänstgöring vid krigsförband under övning kan inte heller genomföras under miljöutbildningsskedet. Inryckningstidpunkten för de värnpliktiga som kallas in under hösten bör vidare vara så anpassad att inryckning sker efter avslutade krigsförbandsövningar under höstomgång.

Försvarets rationaliseringsinstitut framhåller att möjligheterna att tillgodose de skilda kraven på miljöutbildning i stor utsträckning blir beroende av miljöutbildningsskedets längd och tidsmässiga inplacering. Enligt institutets uppfattning förekommer dessa övningstillfällen endast i begränsad omfattning och med en sådan tidsmässig spridning att det kan bli förenat med betydande svårigheter att föra samman lämpliga övningstillfällen till ett sammanhängande miljöutbildningsskede. Enligt institutets uppfattning bör alternativa former för miljöutbildningens bedrivande studeras i samband med försöksverksamheten.

Institutet anför vidare att utredningen har påpekat att miljöutbildningen vid vissa även i fred organiserade staber inte får uppfattas så att dessa därigenom tillförs förstärkning av den för fredsmässiga arbetsuppgifter avsedda personalen. Enligt institutets uppfattning kan fredsmässig tjänst vid olika staber svårligen undvikas, om lämpliga övningstillfällen vid krigsorganiserade staber inte kan erhållas i erforderlig omfattning. Härvid anser institutet att kravet på "tjänstgöring i verklighetstrogen och fältmässig miljö" inte kan uppfyllas.

Institutet anser också att resultatet av försöksverksamheten bör få utvisa vilka förändringar i den nuvarande utbildningsorganisationen som kan vara påkallade. Institutet förordar att försöksverksamheten genomförs med hittillsvarande lärartilldelning och med behållande av systemet med kommandering av lärare.

Universitetskanslersämbetet anser att utbildningsomgång 2 med inryckning under hösten har en mindre lämplig tidsmässig anpassning för värnpliktiga som bedriver eftergymnasiala studier. Enligt kanslersämbetet bör samtliga manliga gymnasiestuderande få fullgöra sin militära grundutbildning omedelbart efter avslutade gymnasiala studier.

Uppdelningen av utbildningen är enligt *värnpliktskommittén* tveksam, om modern pedagogik skall tillämpas. Kommittén finner det därför lämpligt att frågan om den mest ändamålsenliga integrationen av olika utbildningsmoment prövas på nytt vid ärendets fortsatta behandling.

Innan försöksverksamheten sätts igång måste enligt *Statstjänstemännens riksförbund* erforderliga utbildningsmässiga förutsättningar skapas. Dessa bör bli oberoende av en eventuell omlokalisering av StabSbS.

Tjänstemännens centralorganisation anser det väsentligt att särskilda hänsyn tas till studiesociala skäl vid förläggningen av den allmänmilitära utbildningen och miljöutbildningen, eftersom ett stort antal av de värnpliktiga som är uttagna till stabsunderofficerare bedriver eller avser att bedriva eftergymnasiala studier.

De sakkunniga för översyn av samordningen mellan eftergymnasiala studier och värnpliktsutbildning konstaterar med tillfredsställelse att utredningens förslag medför fördelar i fråga om samordning mellan civil och militär utbildning. De sakkunniga anser dock att sådana justeringar bör göras att uttryckning för underofficerare inom omgång 2 sker senast vid augusti månads utgång. I annat fall kommer deras utbildning att beröra tre civila studietermener. De sakkunniga anför vidare att man vid fördelning till utbildningsomgång bör ta hänsyn till de värnpliktigas på studieskäl grundade önskemål om militärt utbildningsalternativ.

Tjänsteställning

Överbefälhavaren godtar inte de skäl utredningen har anfört för att behålla underofficers tjänstegrad. De stabstjänstuttagna värnpliktiga bör, menar överbefälhavaren, med hänsyn till sambandet mellan övriga kategoriers utbildningstid och tjänsteställning hänföras till kategorien underbefäl. Liknande synpunkter framförs också av *värnpliktsverket*.

Försvarets rationaliseringsinstitut förordar att de elever vid StabSbS som hittills har tagits ut till underofficersutbildning under försöksperioden tas ut till underbefälsutbildning och således tilldelas underbefäls tjänsteställning.

1966 års värnpliktskommitté anför att flertalet krigsuppgifter för här berörda värnpliktiga är sådana att de bör hänföras till lägre nivå än militär befattning i underofficersnivå. Kommittén anser därför att nuvarande uttagning bör ses över.

Utbildningspremier

Överbefälhavaren avstyrker utredningens förslag om att behålla oförändrad utbildningspremie, eftersom detta anses strida mot principerna för nuvarande premiesystem.

Beslut om att behålla nuvarande underofficerspremie bör enligt *chefen för marinen* inte fattas förrän ett på sakliga skäl grundat system har presenterats för jämförelse mellan olika utbildningsformer. Utbildningspremiens storlek bör därför ytterligare utredas.

Chefen för flygvapnet framhåller att utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl. bör utforma nya bestämmelser som reglerar bl. a. utbildningspremier i relation till prestation och utbildningstid.

Försvarets rationaliseringsinstitut anser att förändringar av nu gällande premiesystem är befogade endast som led i en generell översyn av det nuvarande systemet. Institutet hänvisar därför till den pågående utredningen om förmånssystemet. Liknande synpunkter framförs av *försvarets civilförvaltning* som tillägger att någon minskning av utgående belopp inte bör ske för de värnpliktiga som redan har tagits ut till ifrågavarande utbildning.

1966 års värnpliktskommitté finner det föreslagna prestationsbegreppet främmande för nuvarande principer beträffande premieförmåner inom värnpliktsutbildningen och ser det som mindre lämpligt om begreppet skulle införas.

Utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl. anför att i den händelse frågan om utbildningspremier åt stabstjänstuttagna värnpliktiga måste lösas separat i avvaktan på en eventuell översyn av utbildningspremierna inom hela försvaret, vill utredningen som ett provisorium föreslå att ifrågavarande värnpliktiga får utbildningspremie i enlighet med nu gällande bestämmelser. Detta kommer att innebära att de underbefälsuttagna värnpliktiga får 325 kr. och de underofficersuttagna värnpliktiga 432 kr.

Ekonomiska konsekvenser

Överbefälhavaren anser att den dagskostnad som utredningen har räknat med är för hög. Huvuddelen av de kostnadskrävande avsnitten i utbildningen bedöms av överbefälhavaren kunna behållas inom ramen för

den kortare utbildningstiden. Större delen av nuvarande resurser för övningar m. m. kommer således att tas i anspråk även enligt utredningens förslag. De tjänstgöringsdagar som faller bort bedöms vara avsevärt billigare än det genomsnitt som utredningen har grundat sina beräkningar på. I fråga om investeringar i utbildningsanordningar m. m. vid StabSbS anser överbefälhavaren att behoven härvidlag måste vägas mot likartade behov inom andra delar av utbildningsverksamheten.

Värnpliktsverket anför att utredningen inte har beräknat kostnader för analys- och systemarbete vid utarbetande av kravsättning för de ändrade befattningarna eller för ändringar i kataloger och listor m. m. Enligt verket kan dessa kostnader överslagsmässigt beräknas till ca 30 000 kr.

Enligt försvarets rationaliseringsinstitut är det inte möjligt att med utgångspunkt i utredningens betänkande bedöma huruvida föreslagen personalbesparing utgör en faktisk besparing eller en konsekvens av föreslagen omfördelning av utbildningsverksamheten. Frågan bör enligt institutet närmare studeras i samband med eventuell försöksverksamhet.

Överbefälhavarens förslag till modifierad grundutbildning

Riktlinjer och förutsättningar

Som tidigare har nämnts uppdrog Kungl. Maj:t i oktober 1971 åt överbefälhavaren att lämna förslag om förändringar av grundutbildningen för värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar. För uppdraget har följande huvudsakliga riktlinjer m. m. gällt.

Allmän värnplikt och oförändrad värnpliktstid (18–47 år) skall förutsättas. Kraven på långsiktigsberedskap skall så långt möjligt vara oförändrade. Enskilda och förband skall vara krigsanvändbara för förbandens huvuduppgift direkt efter mobilisering utan kompletterande utbildning. Nuvarande mobiliseringsberedskap skall kunna upprätthållas.

Utbildningskontingentens storlek och sammansättning skall anpassas efter nuvarande eller planerad krigsorganisation och med iakttagande av behovet av värnpliktiga för incidentberedskapens upprätthållande.

Repetitionsutbildning skall genomföras enligt principerna för nuvarande värnpliktssystem. Möjligheterna skall undersökas att begränsa kostnaderna genom att se över vilka förband som inte skall genomföra resp. kan undantas från repetitionsutbildning.

Nuvarande differentiering i värnpliktskategorier skall behållas eller utvecklas. Förbandsutbildning samt utbildningen av värnpliktigt befäl skall prioriteras, bl. a. genom att nuvarande former för grundläggande krigsförbandsutbildning (GKU) behålls. Samtliga värnpliktiga skall ges allmänmilitär utbildning enligt nuvarande principer. Denna utbildning behöver inte genomföras i en följd utan får inpassas i övrig utbildning. Den allmänmilitära utbildningens omfattning och innehåll får omprövas.

Studiesociala samt arbetsmarknadsbetingade krav och önskemål skall

så långt möjligt beaktas. Grundutbildningen får beröra högst två studietermener. Utbildningen bör om möjligt påbörjas efter ingången av juni månad resp. avslutas före ingången av september månad efterföljande år.

De underofficersuttagna värnpliktiga skall ges en sammanhängande utbildning. Konsekvenserna för den efterföljande utbildningen av värnpliktiga officerare och reservofficerare beaktas (rekryteringsmöjligheter och anpassning till det allmänna utbildningsväsendet).

Överbefälhavaren skall redovisa i vad mån den nyligen beslutade utbildningen av nuvarande specialtjänstuttagna samt utbildningen av stabs- och handräckningstjänstuttagna värnpliktiga påverkas.

En utgångspunkt i planeringen skall vara att uttryckningen år 1973 för huvuddelen av arméns utbildningskontingent skall ske i slutet av mars.

Veckoövningstid enligt nuvarande normer skall tillämpas.

Antalet tjänstgöringsdagar för grundutbildningen skall totalt för krigsmakten årligen minskas med ca 1,5 milj.

Förslaget

Grunder m. m.

I enlighet med det nyss redovisade uppdraget har överbefälhavaren i januari 1972 avlämnat förslag till förändringar av grundutbildningen vid samtliga försvarsgrenar. Överbefälhavarens överväganden och förslag bygger på underlag och förslag från försvarsgrenscheferna, bl. a. cheferna för armén tidigare redovisade förslag, och förslag av 1966 års värnpliktskommitté.

I särskild skrivelse har överbefälhavaren redovisat detta förslags konsekvenser i fråga om insatsberedskap och även föreslagit vissa åtgärder i syfte att begränsa dessa.

Överbefälhavarens förslag avser försök under åren 1972 - 1974.

Inledningsvis anför överbefälhavaren att den minskning av tiden för och innehållet i grundutbildningen som föreslås främst orsakas av de ekonomiska förutsättningar som bedöms komma att gälla för krigsmakten under 1970-talet men även beror på befälsläget.

Överbefälhavaren framhåller att hela fredsorganisationen fortlöpande kommer att ses över med företräde för de områden där personal tidigast kan föras över från stabs- och förvaltningsområden till utbildningssektorn. Trots åtgärder av detta slag kommer utbildningseffekten enligt överbefälhavaren att påverkas relativt långsamt. Av detta skäl men även på grund av erfarenheterna från hittillsvarande utbildningsverksamhet krävs effekthöjande åtgärder i fråga om betingelserna i övrigt. Viss del av de medel som frigörs vid förkortning av grundutbildningen behövs för sådana åtgärder. Överbefälhavaren anser att dessa åtgärder är nödvändiga för att i viss mån motverka den nedgång i utbildningseffekt som hans

förslag om minskning av utbildningstiden innebär. Därutöver krävs investeringar inom stabs- och förvaltningstjänsten för att göra det möjligt att från denna föra över personal till utbildningsverksamheten.

Vid förkortning av grundutbildningen är det enligt överbefälhavaren särskilt angeläget att repetitionsutbildningen genomförs i avsedd omfattning. Överbefälhavaren utgår från att medel som frigörs genom förkortning av grundutbildningen vid marinen och flygvapnet främst utnyttjas för att minska rådande eftersläpning avseende repetitionsutbildningen.

Den försöksvisa förkortning av grundutbildningen som föreslås bli prövad under utbildningsåren 1972–1974 uppges främst vid armén och kustartilleriet innebära en minskning av användbarheten hos såväl enskilda soldater som krigsförband.

Utbildningsmålen måste sänkas och utbildningen måste mer än hittills inriktas på huvudtjänst och huvuduppgifter. Kompletterande utbildning krävs vid en skärpning av det säkerhetspolitiska läget eller vid mobilisering för att höja krigsförbandens användbarhet. Den nuvarande långsiktssberedskapen vid armén och kustartilleriet går ned i betydande grad. Även insatsberedskapen går ned.

Vid flottan och flygvapnet kommer enligt överbefälhavaren nedgången i den långsiktiga beredskapen att bli mindre. Främst kommer användbarheten i markstrid att minska. Även insats- och mobiliseringsberedskapen kommer att gå ned under vissa perioder.

Överbefälhavaren understryker sammanfattningsvis att den försöksvisa förkortningen av grundutbildningen medför ett ökat risktagande både i fråga om den långsiktiga beredskapen och insatsberedskapen.

Armén

Överbefälhavaren föreslår att det av chefen för armén framlagda förslaget om modifierat värnpliktsutbildningssystem får tillämpas försöksvis. Likaså anser överbefälhavaren att försök i fråga om utbildningen av underofficerare och den frivilliga utbildningen till värnpliktig officer och reservofficer bör genomföras på det sätt som chefen för armén har föreslagit i yttrande över värnpliktskommitténs förslag om utbildning av värnpliktiga underofficerare vid armén. Härigenom kan, framhåller överbefälhavaren, erforderligt underlag tas fram för slutligt ställningstagande till utbildningen av dessa för arméns krigsduglighet så betydelsefulla befälskategorier.

Överbefälhavaren anser att de underofficersuttagna värnpliktiga, som har fullgjort första delen av grundutbildningen enligt nuvarande ordning med delad underofficersutbildning, i enlighet med arméchefens förslag bör börja den återstående delen av utbildningen i början av augusti för att kunna anpassas till den nya utbildningsgången. För utbildningsåret 1972/73 anser dock överbefälhavaren att ifrågavarande värnpliktiga med hänsyn till tidsförhållandena bör rycka in till den återstående delen av utbildningen i början av september.

I fråga om förbandsutbildningen anser överbefälhavaren att en strävan

under försöksperioden bör vara att öka denna utöver den av arméchefen föreslagna tiden om 8 veckor. Överbefälhavaren anser vidare att de av chefen för armén föreslagna försöksvisa alternativa inpassningarna av grundutbildningen i huvudsak bör läggas till grund för försöken. Genom den ökade samordningen av grund- och repetitionsutbildningen uppnås ett effektivare utnyttjande av disponibla resurser. Härigenom undviks det effektbortfall i utbildningen som föreligger i nuvarande system under de mest omfattande krigsförbandsövningsperioderna.

I inpassningsalternativet majutryckning bedöms svårigheter föreligga att genomföra en effektiv förbandsutbildning under GKU-skedet på grund av de begränsningar som måste iakttas för att undvika omfattande markskador. Dessa problem anses böra särskilt uppmärksammas under försöken.

Förkortningen av grundutbildningen medför enligt överbefälhavaren att insatsberedskapen går ned. Konsekvenserna härav bedöms dock inte vara av sådan omfattning att de under försöken bör påverka den föreslagna inpassningen i stort i det modifierade systemet.

Marinen

Överbefälhavaren föreslår på grundval av förslag från chefen för marinen att grundutbildningen för värnpliktiga vid flottan under utbildningsåren 1972—1974 försöksvis genomförs med det dagantal som framgår av följande tablå.

Värnpliktskategori	Antal dagar
För officersutbildning uttagna	526
För underofficersutbildning uttagna	
a) som avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen	350
b) andra	436
För underbefälsutbildning uttagna	350
Värnpliktiga E	436
Värnpliktiga F	350
Värnpliktiga G	306

Förslaget innebär bl. a. att den allmänmilitära utbildningen minskas med ca 2 veckor. Överbefälhavaren framhåller att innehållet i denna förkortade utbildning i allt väsentligt bör överensstämja med vad som gäller inom krigsmakten i övrigt.

En försöksvis förkortning av utbildningen bör enligt överbefälhavaren påbörjas år 1972 med bemanningsgrupperna A och D med inryckning i juni 1972.

För grundutbildning av värnpliktiga vid kustartilleriet under utbildningsåren 1972—1974 föreslår överbefälhavaren på grundval av förslag från chefen för marinen det antal dagar som framgår av följande tablå.

Värnpliktskategori	Antal dagar
För officersutbildning uttagna	507
För underofficersutbildning uttagna	403
För underbefälsutbildning uttagna	304
Värnpliktiga I'	234
Värnpliktiga G	234

Den föreslagna förkortningen medför enligt överbefälhavaren att utbildningen måste koncentreras på huvuduppgifterna. Mångsidigheten hos den enskilde värnpliktige kommer att begränsas och krigsförbandskvaliteten sänkas.

I det modifierade systemet erhålls enligt överbefälhavaren en minskad arbetsbelastning för det aktiva befälet och en förbättrad studieanpassning för de värnpliktiga.

Flygvapnet

Överbefälhavaren föreslår på grundval av förslag från chefen för flygvapnet att utbildningstiden för värnpliktiga vid flygvapnet under utbildningsåren 1972–1974 skall omfatta det antal dagar som framgår av följande tablå.

Värnpliktskategori	Antal dagar
För officersutbildning uttagna	455
För underofficersutbildning uttagna	365
För underbefälsutbildning uttagna	
a) kommissarier	269
b) andra	332
Värnpliktiga E	332
Värnpliktiga F	234
Värnpliktiga G	234

För några befattningar inom kategori E och kategorin underbefälsuttagna värnpliktiga anser överbefälhavaren att utbildningstiden bör ökas med ca 2 veckor i förhållande till dagantalet i tablå.

Försöksverksamheten bör påbörjas under år 1972 med utbildningsomgång 3 med inryckning i juni och juli.

Överbefälhavaren anför vidare att den föreslagna utbildningstiden innebär att utbildningskraven sänks främst i fråga om den allmänmilitära utbildningen. Härutöver kommer emellertid också den nuvarande insats- och mobiliseringsberedskapen att gå ned. Nedgången innebär enligt överbefälhavaren att tillgången på värnpliktig baspersonal minskar från nuvarande 75 % till 50 % under fyra kortare perioder, under vilka möjligheterna begränsas att inpassa personalkrävande övningar, t. ex. större skjutningar. Däremot förbättras möjligheterna att bedriva repetitionsutbildning under två av dessa perioder (vår och höst), bl. a. genom att trupputbildare kan frigöras härför.

Handräckningstjänstuttagna värnpliktiga

Med hänsyn till väntade förslag från utredningen om handräckningsvärnpliktiga anser överbefälhavaren att det inte är lämpligt att ändra nuvarande bestämmelser för de handräckningsvärnpliktigas grundutbildning under budgetåret 1972/73. Vid inkallelse av denna kategori under år 1972 bör dock anges att utryckningstidpunkten kan komma att tidigareläggas, om det visar sig lämpligt och möjligt att vidta en sådan åtgärd inom någon försvarsgren. Behov av handräckningsvärnpliktiga föreligger dock under hela året. Avkortning av grundutbildningen kan således enligt överbefälhavaren inte ske utan att två eller flera omgångar disponeras. Någon provisorisk omgångsindelning bör dock inte göras nu. Det bedöms i stället vara lämpligare att avvakta utredningens förslag och vidta förändringar för denna kategori i ett steg fr. o. m. budgetåret 1973/74.

Stabstjänstuttagna värnpliktiga

Överbefälhavaren föreslår att värnpliktiga som har tagits ut till utbildning för stabsunderofficer (motsvarande) får en grundutbildning om 12 månader och att de som tidigare har fullgjort allmänmilitär utbildning fullgör återstoden av utbildningen med inryckning vid befattningsutbildningens början.

Specialtjänstuttagna värnpliktiga

De tider för grundutbildning som under år 1971 har beslutats för här ifrågakommande värnpliktiga har enligt överbefälhavaren beräknats och anpassats med hänsyn till nu gällande värnpliktsutbildningsplan. I ett modifierat system måste i motsvarande utsträckning en anpassning göras i enlighet med de förändrade förutsättningarna.

Med hänsyn till att praktisk erfarenhet av den nyligen beslutade reformen f. n. saknas skulle det enligt överbefälhavaren vara önskvärt att genomföra denna innan nya förändringar vidtas. Detta bör också så långt möjligt eftersträvas. Att behålla utbildningstiden för dessa kategorier i ett avkortat utbildningssystem skulle dock enligt överbefälhavaren i många fall leda till utbildningsorganisatoriska problem av sådan art och storleksordning att de inte undantagslöst bör accepteras under försöksperioden 1972 - 1974. Vissa ändringar anses därför ofrånkomliga.

Överbefälhavaren framhåller härvid att för specialtjänstuttagna värnpliktiga som skall utbildas för militära befattningar i krigsorganisationen bör samma utbildningstid eftersträvas som föreslås för huvuddelen värnpliktiga inom motsvarande värnpliktskategorier. För värnpliktiga som är avsedda för civilmilitära befattningar föreligger inte detta krav, eftersom tiden för grundutbildning i dessa fall har bestämts främst med hänsyn till vederbörandes civila studiekompetens.

Kravet på lika utbildningstid inom samma värnpliktskategori och på behov av utbildningstid kommer dock i vissa fall inte att kunna tillgodoses samtidigt. Frågan om kategoritillhörigheten eller utbildnings-

kraven därvid skall ändras eller om olika utbildningstid skall accepteras bör enligt överbefälhavaren avgöras i varje särskilt fall. Principiellt anser överbefälhavaren att olika utbildningstider inom samma värnpliktskategori kan accepteras, om därmed sammanhängande utbildningsorganisatoriska problem kan lösas genom särskilda åtgärder.

Överbefälhavaren anför vidare att förberedelserna för utbildningsåret 1972/73 för armén har framskridit så långt att större ändringar av inryckningstiderna inte bör göras. Däremot finns vissa möjligheter att ändra utryckningstiderna.

Mot bakgrund av dessa överväganden föreslår överbefälhavaren följande för utbildningsåren 1972–1974. Inom kategorien hälso- och sjukvårdspersonal bör den grundläggande befälsskolan för utbildningslinjerna apotekare, läkare, läkarassistent och veterinär inom marinen av inpassningsskäl avkortas från 90 till 65 dagar och den outnyttjade tiden omfördelas till en senare tjänstgöringsperiod. Beträffande underrättelsepersonalen bör ett modifierat system medföra att grundutbildningen av vissa kategorier justeras.

Grundutbildningen av skyddsunderofficerare och ISB-troppchefer ur armén och marinen föreslås omfatta 365 dagar vid armén och 403 dagar vid marinen. För signalskyddspersonalen bör grundutbildningen omfatta 305 dagar. Tiden för grundutbildning av kategorien signalmekaniker inom armén bör avkortas i likhet med vad som föreslås för huvuddelen värnpliktiga i motsvarande kategorier. Grundutbildningen av stabsunderofficerare i teknisk underrättelsetjänst bör avkortas i likhet med vad som föreslås för stabstjänstuttagna värnpliktiga. I fråga om flottans tekniska personal bör grundutbildningen omfatta 436 dagar. Grundutbildningen för kustartilleriets signalmekaniker bör omfatta 304 dagar.

Ekonomiska konsekvenser

För utbildningsåret 1972/73 beräknas antalet tjänstgöringsdagar vid armén minska med ca 1,1 milj. Fr. o. m. utbildningsåret 1973/74 beräknas den årliga minskningen uppgå till ca 1,6 milj. tjänstgöringsdagar. Kostnadsminskningen beräknas för budgetåret 1972/73 uppgå till ca 23 milj. kr. och fr. o. m. budgetåret 1973/74 till ca 35,5 milj. kr. årligen.

Beräkningarna innefattar enligt överbefälhavaren inte utbildning av underofficersuttagna värnpliktiga som har fullgjort bara den första delen av den enligt nuvarande ordning delade underofficersutbildningen. Kostnaderna för att under perioden 1972–1977 utbilda dessa kvarstående underofficersuttagna värnpliktiga har enligt överbefälhavaren beräknats till ca 28 milj. kr.

Överbefälhavaren biträder arméchefens förslag om att ca 40 milj. kr. bör få tas i anspråk under åren 1972–1977 för effekthöjande åtgärder inom utbildningsverksamheten.

För marinen beräknas den årliga minskningen av antalet tjänstgöringsdagar fr. o. m. budgetåret 1972/73 uppgå till ca 130 000. Den årliga kostnadsminskningen fr. o. m. budgetåret 1972/73 beräknas till ca 3,1 milj. kr.

Överbefälhavaren biträder förslag av chefen för marinen om att frigjorda medel i första hand skall få utnyttjas för att minska eftersläpningar beträffande repetitionsutbildningen och i andra hand för att förbättra utbildningsbetingelserna.

För flygvapnet beräknas den årliga minskningen av antalet tjänstgöringsdagar fr. o. m. budgetåret 1972/73 uppgå till ca 130 000. Den årliga kostnadsminskningen beräknas uppgå till ca 2,8 milj. kr.

Överbefälhavaren föreslår att frigjorda medel vid flygvapnet tas i anspråk för vissa viktigare effektivitetshöjande åtgärder inom grundutbildningen och därefter utnyttjas främst för att minska eftersläpningen i repetitionsutbildningen.

Departementschefen

Nuvarande utbildningstid m. m. för värnpliktiga

Nuvarande system för utbildning av värnpliktiga omfattar grundutbildning och repetitionsutbildning. För värnpliktiga i allmänhet består grundutbildningen av tre huvudkomponenter, nämligen allmänmilitär utbildning, befattningsutbildning och förbandsutbildning. Den allmänmilitära utbildningen har samma innehåll för alla krigsmaktens värnpliktiga och omfattar ca tre månader fördelade över större delen av utbildningstiden. Denna utbildning avser bl. a. att ge den värnpliktige förmåga att dels ta hand om sig själv och hjälpa andra under svåra yttre förhållanden, dels försvara sig själv och den enhet inom vilken han verkar. Befattningsutbildningen varierar tidsmässigt med hänsyn till utbildningsbehovet för varje typ av krigsbefattning. För befälsuttagna innehåller befattningsutbildningen också den befälsutbildning som är en förutsättning för att dessa värnpliktiga skall kunna få övning i befälsföring under den tillämpade förbandsutbildningen. Grundutbildningen avslutas med grundläggande krigsförbandsutbildning — GKU-skedet — som innebär övningar i krigsorganiserade förband.

På grundval av behovet av utbildningstid som växlar för olika befattningar såväl inom som mellan försvarsgrenarna delas de värnpliktiga in i olika kategorier. Meniga värnpliktiga hänförs till någon av kategorierna E, F och G, av vilka G har den kortaste tiden för grundutbildning.

För huvuddelen av de underofficersuttagna värnpliktiga vid armén är grundutbildningen delad. In- och utryckningstider för utbildningen har så långt möjligt anpassats till utbildningsväsendets läsårsslut och terminsstart. Den första delen av utbildningen äger sålunda rum under juni–augusti. Återstående tolv månader av utbildningen fullgörs sammanhängande med inryckning den 1 juni och utryckning den 31 maj följande år.

Utbildningen till värnpliktig officer är frivillig och omfattar ytterligare tre månader som normalt fullgörs sommaren efter avslutad underofficersutbildning. Också utbildningen till reservofficer är frivillig och sker under

två somrar, den första resp. den tredje sommaren efter utbildningen till värnpliktig officer.

Grundutbildningen som enligt värnpliktslagen (1941:967, omtryckt 1969:378) skall uppgå till minst 235 dagar omfattar för värnpliktiga som tagits ut till meniga eller underbefäl högst 345 dagar vid armén och kustartilleriet och högst 364 dagar vid flottan och flygvapnet. Vid flottan och flygvapnet får dock grundutbildning för meniga och underbefäl i särskilt kvalificerade befattningar utsträckas till 450 dagar. För underofficerare omfattar grundutbildningen högst 450 dagar och för officerare högst 540 dagar.

Med stöd av värnpliktslagen har Kungl. Maj:t i brev den 16 juni 1966 med provisoriska bestämmelser om värnpliktsutbildningen fastställt längden för grundutbildningen för flertalet värnpliktiga.

Värnpliktiga som är uttagna för utbildning i specialtjänst genomgår f. n. utbildning enligt andra grunder än övriga värnpliktiga. Fr. o. m. den 1 juni 1972 skall emellertid en ny ordning successivt tillämpas för dessa värnpliktiga (prop. 1971:88, FöU 1971:14, rskr 1971:144). Den nya ordningen innebär att utbildningen av de värnpliktiga som framdeles avses för nuvarande specialtjänstbefattningar genomförs i form av grundutbildning och repetitionsutbildning i likhet med vad som gäller för övriga värnpliktiga. Grundutbildningen skall omfatta allmänmilitär utbildning, befattningsutbildning och militär miljöutbildning under fältmässiga förhållanden. Grundutbildningens längd för sådana värnpliktiga som tas ut för utbildning till befattning för civilmilitär personal har särskilt reglerats av Kungl. Maj:t. Utbildningstidens omfattning för övriga bestäms enligt för värnpliktiga i allmänhet gällande grunder.

Överbefälhavarens m. fl. förslag

I överbefälhavarens förslag till programplaner för det militära försvaret för perioden 1972/73–1976/77 har frågan om vissa modifieringar av tiden för grundutbildning för värnpliktiga tagits upp. Vidare har chefen för armén i särskild skrivelse den 30 augusti 1971 föreslagit en nedskärning av grundutbildningstidens längd för arméns värnpliktiga. Över dessa förslag har 1966 års värnpliktskommitté yttrat sig.

I förslaget till programplaner för perioden 1972/73–1976/77 utgår överbefälhavaren från att värnpliktskostnaderna måste reduceras vid de ekonomiska nivåer som Kungl. Maj:t har föreskrivit för planeringen. Överbefälhavaren anser att utbildningstiden för värnpliktiga bör förkortas och ytterligare differentieras men att förkortningen bör begränsas till grundutbildningen. Överbefälhavaren räknar härvid bl. a. med att lägsta gräns för grundutbildningens längd bör vara 7 1/2 månader.

Den av chefen för armén föreslagna nedskärningen av tiden för grundutbildningen för värnpliktiga vid armén innebär i huvudsak följande. Utbildningstiden för underofficersuttagna värnpliktiga minskas från 15 till 12 månader och för underbefälsuttagna samt värnpliktiga tillhörande kategori E från 11 till 10 månader. Underofficersutbild-

ningen genomförs i en följd med kadettskola för de officersuttagna omedelbart efter avslutad underofficersutbildning. Utbildningstiden för värnpliktiga som tillhör kategorierna F och G minskas från 10 resp. 8 1/2 månader till 7 1/2 månader. Dessa kategorier får således lika lång utbildningstid. Omkring 2 400 värnpliktiga inom kategorierna F och G som är avsedda för befattningar med särskilt behov av befattningsutbildning, förs försöksvis över till kategori E. Förslagen bör genomföras fr. o. m. utbildningsåret 1973/74. Vissa förkortningar bör dock genomföras redan fr. o. m. utbildningsåret 1972/73.

I en senare skrivelse föreslår arméchefen att grundutbildningen inpassas under året i tre omgångar med olika utryckningstider. För huvuddelen av de värnpliktiga tillhörande förband inom Övre och Nedre Norrlands militärområden samt Bergslagens militärområde sker inryckning i mitten av augusti och utryckning i mars. Huvuddelen av de värnpliktiga som tillhör förband inom de Östra, Västra och Södra militärområdena rycker in i mitten av oktober och rycker ut i maj. För värnpliktiga med höstutryckning sker utryckningen i augusti.

I yttrande över överbefälhavarens förslag till programplaner anför 1966 års värnpliktskommitté att den delar överbefälhavarens uppfattning att en förkortning av grundutbildningen med behållande av gällande målsättning är en bättre väg att nedbringa värnpliktskostnaderna än andra åtgärder, exempelvis ingrepp i repetitionsutbildningen. Beträffande chefs för armén förslag om ett modifierat värnpliktsutbildningssystem anser kommittén att det minimum av en likformig militär utbildning som värnpliktsutredningen på sin tid fann erforderligt, i princip inte bör underskridas. Kommittén anser vidare att denna utbildning i sak kan och måste rymmas inom ramen för de totala tider för grundutbildningen som chefen för armén har angett. Kommittén konstaterar att mångsidigheten inom befattningsutbildningen begränsas. Tiden för grundläggande krigsförbandsutbildning bör vidare om möjligt ökas. Sammanslagningen av kategorierna F och G kommer enligt kommittén att leda till en mindre önskvärd förskjutning av utbildningens inriktning. Kommittén ifrågasätter vidare om alternativet majutryckning innebär godtagbara utbildningsbetingelser för GKU-skedet och för utbildningen i övrigt. Förslagen inpassning under året kommer också enligt kommittén att påverka kostnaderna.

Kommittén lämnar ett ramexempel för förkortning av grundutbildningen som bl. a. innebär att nuvarande differentiering av utbildningens längd behålls för meniga värnpliktiga vid armén och att tidpunkterna för in- och utryckning ändras i syfte att skapa bättre studieanpassning. Kommittén förutsätter att inom ramen för de föreslagna tiderna den för krigsmakten gemensamma allmänmilitära utbildningen genomförs med i allt väsentligt samma innehåll och inriktning som förutsätts i nuvarande värnpliktsutbildningssystem. Kommittén utgår också från att utbildningen på ett tidigt stadium skall äga rum inom en organisationsform som nära ansluter till krigsorganisationen.

Beträffande grundutbildningen vid kustartilleriet anser kommittén

bl. a. att den bör göras mer studieanpassad. Differentieringen mellan kategorierna F och G bör behållas som princip.

I fråga om de f. n. specialtjänstuttagna värnpliktiga anser kommittén att ytterligare reduceringar av utbildningstiden bör anstå till dess praktisk erfarenhet har vunnits av den nyss beslutade förändringen av utbildningen. Kommittén utgår från att en minskning av antalet tjänstgöringsdagar kan göras också för de värnpliktiga som tagits ut till handräckningstjänst.

Beträffande de värnpliktigas ekonomiska förmåner i samband med ändrade utbildningstider anser kommittén att det bör ankomma på utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl. att närmare pröva och bedöma de ändrade förutsättningarna.

I december 1971 har 1966 års värnpliktskommitté lagt fram förslag om förändring av grundutbildningen av värnpliktiga underofficerare vid armén m. m. Värnpliktskommittén konstaterar härvid bl. a. att man vid en resursbegränsning bör eftersträva att minskningen av utbildningstiden för värnpliktiga underofficerare sker med beaktande av att i varje särskilt fall erforderlig minimikompetens säkerställs för de svåra och kvalificerade uppgifter som denna kategori värnpliktiga har. Härvid bör också varje möjlighet till ytterligare studieanpassning tillvaratas. Kommittén finner på grundval av genomförda studier att en sammanhängande utbildning är lämplig.

Kommittén framhåller att någon optimal effekt av en 15 månaders underofficersutbildning inte torde kunna nås vid en begränsning av utbildningstiden för övriga kategorier värnpliktiga, eftersom främst möjligheterna till praktisk trupptjänst härigenom faller bort. En utbildningstid om ca 13 1/2 månader för de underofficersuttagna värnpliktiga kan enligt kommittén ge ett godtagbart utbildningsresultat. För att med hänsyn till de totala kostnaderna om möjligt ytterligare begränsa tidsuttagen föreslår kommittén en differentiering av underofficerskategorien. För sådana befattningar som är särskilt svåra (befattningsgrupp A) bör utbildningen enligt kommittén inte minskas mer än till ca 13 1/2 månader, medan utbildningstiden för övriga underofficersbefattningar (befattningsgrupp B) anses kunna sättas till ca 12 månader.

I fråga om utbildningens innehåll för befattningsgrupp A föreslår kommittén att främst taktikundervisningen förbättras. Delar av innehållet i dagens kadettskolutbildning förutsätts innefattas i denna lyftning. Den föreslagna utbildningsgången för de värnpliktiga underofficerarna gör det härvid möjligt att förlägga ett första skede (sex veckor) av kadettskolan i omedelbar anslutning till plutonchefsskolans avslutande. Detta anses bl. a. medföra att rekryteringen av värnpliktiga officerare främjas. Kadettskolans andra skede (sex veckor) bör fullgöras sommaren därefter. För önskvärd studieanpassning bör kadettskolans första skede avslutas omkring den 25 augusti och dess andra skede förläggas mellan den 5 juni och den 15 juli.

Genom begränsningen av underofficersutbildningen faller 5 till 6 veckor praktisk trupptjänst bort för underofficersuttagna. Detta bortfall bör enligt kommittén kompenseras genom att motsvarande utbildning

passas in i kadettskolutbildningen.

I fråga om utbildningen till reservofficer, som f. n. omfattar 170 dagar uppdelade på två kurser, anser kommittén att den första kursen (ROK 1) bör avkortas från 90 till 45 dagar och förläggas så att den kan anslutas till kadettskolans avslutande skede. Med hänsyn till den föreslagna förbättringen av kadettskolans utbildningsinnehåll anser kommittén att nuvarande målsättning för ROK 1 kan behållas. Den andra reservofficerskursen (ROK 2) bör ha samma omfattning som nu (80 dagar) och liksom hittills fullgöras under andra sommaren efter ROK 1. Den totala tiden för reservofficerskurserna minskas alltså från 170 till 125 dagar. Kommittén bedömer att en avkortad ROK 1, som börjar direkt efter kadettskolan i mitten av juli, bör vara gynnsam för reservofficersrekryteringen. Antalet somrar som tas i anspråk för reservofficersutbildningen minskas också från fem till fyra.

Värnpliktskommittén förordar vidare att utbildningen till aktiv officer läggs om som en följd av de aktualiserade förändringarna.

Kommittén föreslår också att alla värnpliktiga, som har genomgått underofficersutbildning efter år 1955 och som bedöms ha förutsättningar att genomgå officersutbildning, upplyses om de möjligheter att genomgå utbildning till värnpliktig officer, uppdelad på två kortare utbildningsskeden, som i fortsättningen kan erbjudas.

Det årliga antalet tjänstgöringsdagar för de underofficersuttagna beräknas av kommittén minska med 202 500 och kostnaderna som en följd härav med ca 12 milj. kr.

I yttrande över värnpliktskommitténs förslag anför chefen för armén bl. a. att 13 1/2 månaders utbildning bedöms innebära en besvärande belastning på utbildningsorganisationen under sommarens första del. Till detta kommer svårigheterna att snabbt åstadkomma en uppdelning av de underofficersuttagna inom arméns samtliga truppslag i två grupper. Chefen för armén avstyrker därför att kommitténs förslag till utbildning av värnpliktig underofficer och officer läggs till grund för försök inom armén i dess helhet. Arméchefen framhåller emellertid att utbildningen av det värnpliktiga befälet och underbefälet är den mest betydelsefulla frågan vid övergång till ett system med avkortad grundutbildning. Därför är det angeläget att trots därmed förenade organisatoriska och andra nackdelar eftersträva en sådan breddning av försöksunderlaget att detta kan belysa skillnaderna mellan kommitténs och hans eget förslag. Begränsade försök enligt kommitténs förslag bör därför göras vid delar av armén, där de angivna nackdelarna är minst, nämligen vid pansar-, ingenjör- och signaltrupperna. Erforderliga ändringar i befälskategorins utbildningsgång kan därefter enligt arméchefen göras på grundval av ett bättre beslutsunderlag än idag, bl. a. fältförsök.

Med anledning av överbefälhavarens förslag till programplaner, chefens för armén förslag om modifierat värnpliktsutbildningssystem och 1966 års värnpliktskommittés yttrande över dessa förslag har Kungl. Maj:t dels uppdragit åt överbefälhavaren att lämna förslag rörande förändringar av grundutbildningen för värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar dels

uppdragit åt överbefälhavaren och värnpliktsverket att vidta de förberedelser som behövs för att de ändringar i grundutbildningen som överbefälhavaren föreslår så långt möjligt i sin helhet skall kunna tillämpas med början år 1972, dels bemyndigat mig att göra erforderliga avsteg från de av Kungl. Maj:t i brev den 16 juni 1966 meddelade provisoriska bestämmelserna om värnpliktsutbildningen.

I enlighet med uppdraget har överbefälhavaren i januari 1972 lämnat förslag rörande förändringar av grundutbildningen vid samtliga försvarsgrenar. Förslaget grundar sig på Kungl. Maj:ts direktiv för uppdraget. Huvudpunkterna i direktiven kan sammanfattas på följande sätt.

Allmän värnplikt och oförändrad värnpliktstid (18--47 år) skall förutsättas. Kraven på långsiktsberedskap skall så långt möjligt vara oförändrade. Enskilda och förband skall i krig vara användbara för sina huvuduppgifter direkt efter mobilisering och utan kompletterande utbildning. Nuvarande mobiliseringsberedskap skall kunna upprätthållas och incidentberedskapen skall så långt möjligt bibehållas i nuvarande omfattning. Kuppförvarsberedskapen skall upprätthållas i huvudsak inom ramen för långsiktsberedskapen. Repetitionsutbildning skall genomföras enligt principerna för värnpliktsutbildningen. Förbandsutbildning och utbildning av värnpliktigt befäl skall prioriteras. Samtliga värnpliktiga skall ges allmänmilitär utbildning enligt nuvarande principer. Studiesociala samt arbetsmarknadsbetingade krav och önskemål skall så långt möjligt beaktas. De underofficersuttagna värnpliktiga skall ges en sammanhängande utbildning och konsekvenserna härav för den efterföljande utbildningen av värnpliktiga officerare och reservofficerare beaktas. Antalet tjänstgöringsdagar för grundutbildningen skall totalt för krigsmakten årligen minskas med ca 1,5 milj.

Vid redovisningen av uppdraget understryker överbefälhavaren att den minskning av tiden för och innehållet i grundutbildningen som föreslås främst orsakas av de ekonomiska förutsättningar som bedöms komma att gälla för krigsmakten under 1970-talet men också är en följd av befälsläget. Fredsorganisationen kommer enligt överbefälhavaren fortlopande att granskas med företräde för de områden där personal tidigast kan föras över från stabs- och förvaltningsområdena till utbildningssektorn. Dessa åtgärder anses dock påverka utbildningseffekten relativt långsamt. Av bl. a. detta skäl krävs effekthöjande åtgärder i fråga om betingelserna i övrigt. Viss del av de medel som frigörs vid förkortning av grundutbildningen bör därför avses för sådana åtgärder. Medel som frigörs genom förkortningen av grundutbildningen vid marinen och flygvapnet bör främst utnyttjas för att minska rådande eftersläpning avseende repetitionsutbildningen.

Den förkortning av grundutbildningen som föreslås bör enligt överbefälhavaren prövas under utbildningsåren 1972--1974. Förkortningen innebär vid armén och kustartilleriet främst en minskning av användbarheten hos såväl enskilda soldater som krigsförband. Utbildningsmålen måste sänkas och utbildningen måste mer än hittills inriktas på huvudtjänst och huvuduppgifter. Den nuvarande långsiktsberedskapen

vid armén och kustartilleriet går ned i betydande grad. Även insatsberedskapen går ned. Vid flottan och flygvapnet kommer enligt överbefälhavaren nedgången i den långsiktiga beredskapen att bli mindre.

Beträffande den närmare utformningen av förkortningarna av grundutbildningen vid försvarsgrenarna föreslår överbefälhavaren att det av chefen för armén föreslagna modifierade värnpliktsutbildningssystemet bör tillämpas försöksvis. Likaså anser överbefälhavaren att försök i fråga om utbildningen av underofficerare och den frivilliga utbildningen till värnpliktig officer och reservofficer bör genomföras på det sätt som chefen för armén har föreslagit i sitt yttrande över 1966 års värnpliktskommittés förslag.

Underofficersuttagna värnpliktiga som har fullgjort första delen (90 dagar) av grundutbildningen enligt nuvarande ordning bör enligt överbefälhavaren fullgöra den återstående delen av utbildningen med början i augusti för att deras utbildning skall kunna anpassas till den nya utbildningsgången. För utbildningsåret 1972/73 bör dock dessa värnpliktiga rycka in i början av september.

Beträffande förbandsutbildningen bör en strävan vara att öka den av arméchefen föreslagna tiden om åtta veckor. Problemen med markskador bör också särskilt uppmärksammas vid tillämpning av inpassningsalternativet majutryckning.

För flottans del innebär överbefälhavarens förslag en minskning av grundutbildningstiden med ca 14 dagar och för kustartilleriet och flygvapnet en minskning med i genomsnitt ca en månad.

I fråga om de handräckningsuttagna värnpliktiga bedömer överbefälhavaren att det är lämpligt att avvakta förslag från utredningen om handräckningsvärnpliktiga och vidta förändringar i utbildningen för denna kategori i ett steg fr. o. m. utbildningsåret 1973/74. För vissa av de f. n. specialtjänstuttagna värnpliktiga föreslås vissa ändringar av utbildningstiden så att anpassning kan ske i enlighet med de förändrade förutsättningarna.

Beträffande de ekonomiska konsekvenserna räknar överbefälhavaren med att antalet tjänstgöringsdagar vid armén för utbildningsåret 1972/73 minskas med ca 1,1 milj. och fr. o. m. utbildningsåret 1973/74 med ca 1,6 milj. Kostnadsminskningen beräknas för budgetåret 1972/73 till ca 23 milj. kr. och fr. o. m. budgetåret 1973/74 till ca 35,5 milj. kr. per år. Härtill kommer kostnaderna för den ökning av utbildningskontingenten som måste göras under åren 1972-1977 om antalet värnpliktiga som uttagits till men inte genomfört underofficersutbildning skall kunna minskas. Dessa kostnader beräknas till ca 28 milj. kr. Överbefälhavaren biträder arméchefens förslag om att ca 40 milj. kr. får tas i anspråk under åren 1972-1977 för effekthöjande åtgärder inom utbildningsverksamheten.

För marinen beräknas den årliga minskningen av antalet tjänstgöringsdagar fr. o. m. budgetåret 1972/73 uppgå till ca 130 000 och den årliga kostnadsminskningen till ca 3,1 milj. kr. För flygvapnet beräknas den

årliga minskningen av antalet tjänstgöringsdagar uppgå till ca 130 000 och den årliga kostnadsminskningen till ca 2,8 milj. kr.

I juni 1971 har utredningen om handräckningsvärnpliktiga avlämnat ett delbetänkande om utbildning av vissa värnpliktiga i stabstjänst. Förslaget innebär i huvudsak följande. Utbildningen av värnpliktiga stabsunderofficerare för brigad- och högre staber samt av värnpliktiga i transportledningstjänst, som nu bedrivs i huvudsak helt inom stabsskolavdelningen vid arméns stabs- och sambandsskola (StabSbS), förkortas för underofficersuttagna till elva månader och för underbefälsuttagna till tio månader. Den allmänmilitära utbildningen fullgörs vid militärområdenas förband och befattningsutbildningen vid stabsskolavdelningen. Miljöutbildningen fullgörs vid staber och förband i befattningar som stämmer överens med eller motsvarar de värnpliktigas blivande krigsbefattningar. Genom uppdelningen och förkortningen av utbildningen kan årligen två omgångar värnpliktiga utbildas vid stabsskolavdelningen. Utredningen beräknar att dess förslag innebär en minskning av antalet tjänstgöringsdagar med omkring 26 000. Delar av de kostnadsbesparingar som följer av det minskade antalet tjänstgöringsdagar bör enligt utredningen användas för att förse stabsskolavdelningen med tidsenliga utbildningsanordningar. Utredningen anser att föreslagna förändringar bör försöksvis tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1972. Överbefälhavaren anser att värnpliktiga som tagits ut till utbildning för stabsunderofficer bör få en grundutbildning om tolv månader.

Försöksverksamheten m. m.

Jag har i det föregående anfört bl. a. att kostnaderna för huvudproduktionsområdet Ledning och förbandsverksamhet inte kan tillåtas växa i samma omfattning som under senare år och att en mycket restriktiv utgiftsprövning måste ske beträffande såväl beslutade som planerade åtgärder inom försvaret. Även om utbildningssektorn bör prioriteras vid fördelning av tillgängliga resurser för försvaret måste alla möjliga besparingar göras även inom denna sektor. Jag har i det föregående också uttalat att jag avser att begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillsätta en utredning för att se över värnpliktsutbildningen. En sådan översyn får dock inte tas som motiv för att underlåta försök till besparingar inom ramen för gällande värnpliktsutbildningssystem.

Överbefälhavarens förslag om förkortad grundutbildning vid samtliga försvarsgrenar syftar till att minska kostnaderna för värnpliktsutbildningen och har av honom ansetts böra prövas under utbildningsåren 1972/73 och 1973/74. Jag har för egen del biträtt förslaget om en försöksverksamhet och har vidtagit åtgärder för att försöken skall kunna påbörjas med de värnpliktskontingenter som rycker in i juni 1972. Försöken bör pågå tills erforderligt underlag föreligger för slutliga ställningstaganden.

I enlighet med det tidigare nämnda bemyndigandet att göra erforderliga avsteg från bestämmelserna i Kungl. Maj:ts brev den 16 juni 1966 har jag försöksvis för utbildningsåret 1972/73 dels i december 1971 beslutat

om viss förkortning av grundutbildningen för flertalet värnpliktiga vid armén, dels i februari 1972 beslutat om viss förkortning av grundutbildningen för de underofficersuttagna värnpliktiga vid armén och för flertalet värnpliktiga vid marinen och flygvapnet. Besluten stämmer i huvudsak överens med överbefälhavarens förslag om modifiering av tiden för grundutbildning. För arméns del innebär mitt beslut att jag har följt överbefälhavarens och arméchefens förslag att för underbefälsuttagna och meniga värnpliktiga ta ett första steg av förkortningen under nästa utbildningsår. Jag avser att senare medge de ytterligare avsteg från 1966 års brev som behövs för att försöksverksamheten skall kunna fortsätta vid samtliga försvarsgrenar. Försöksverksamheten bör bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med överbefälhavarens förslag, vilket bl. a. innebär att grundutbildningstiden för vissa värnpliktskategorier kommer att understiga den i värnpliktslagen (1941:967) angivna minsta tiden för grundutbildning, 235 dagar.

Beträffande de överväganden som har legat till grund för mina ställningstaganden i fråga om försöksverksamheten vill jag i övrigt anföra följande.

Som har framgått av det föregående har kritik riktats mot den nuvarande delade underofficersutbildningen vid armén. Utbildningen har med rätta ansetts innebära nackdelar främst för de värnpliktiga som bedriver studier på eftergymnasial nivå. Vidare har uppdelningen gett vissa ogynnsamma utbildningsmässiga effekter. 1966 års värnpliktskommitté har därför haft i uppdrag att undersöka möjligheterna att genomföra en sammanhängande underofficersutbildning som är väl anpassad till det civila utbildningsväsendets förhållanden. Efter noggranna undersökningar har kommittén, såsom har redovisats i det föregående, lagt fram ett förslag som bl. a. innebär att den delade underofficersutbildningen upphör. Förslaget i denna del har biträttats av överbefälhavaren. Också jag har funnit förslaget välgrundat. De förändringar av grundutbildningen som jag har beslutat om innefattar därför även en odelad underofficersutbildning.

I fråga om den närmare utformningen av underofficersutbildningen har överbefälhavaren föreslagit att en uppdelning görs som innebär en sammanhängande utbildningstid om ca 12 månader för huvuddelen av de underofficersuttagna och ca 13 1/2 månader för vissa underofficersuttagna vid pansar-, ingenjör- och signaltrupperna. Trots de svårigheter det innebär att vid tre truppslag ha en avvikande utbildningsordning har jag inte velat motsätta mig detta förslag. Jag vill beträffande differentieringen av de underofficersuttagna vid nämnda tre truppslag understryka att en utbildningstid om ca 13 1/2 månader främst måste avse underofficerselever vid sådana utbildningslinjer där utbildning för befattningar i plutonchefsnivå förekommer. Den frivilliga utbildningen till värnpliktig officer och reservofficer för dessa värnpliktiga bör fullgöras på det sätt som värnpliktskommittén har föreslagit.

Jag har inte kunnat biträda förslaget om att underofficersuttagna värnpliktiga vid armén, som har fullgjort första delen av grundutbildning-

en enligt nuvarande ordning, skall börja den återstående delen av utbildningen i början av augusti för att deras utbildning bättre skall kunna anpassas till det modifierade systemet. Dessa värnpliktiga bör i stället påbörja återstående del av utbildningen i början av september. Härigenom får de lika lång tid för grundutbildning som de värnpliktiga som påbörjar den försöksvisa sammanhängande grundutbildningen.

Beträffande värnpliktsutbildningens inpassning under året har för armén föreslagits att de värnpliktiga i tjänstgöringsalternativ I delas upp i två grupper med uttryckning i mars resp. maj. Jag har biträtt detta förslag eftersom jag ansett det av värde att få alternativet med den senare våruttryckningen belyst. I likhet med överbefälhavaren vill jag dock betona att problemen med markskador under de förbandsvisa slutövningarna måste noga uppmärksammas i alternativet majuttryckning.

Förslaget om att föra över ca 2 400 av arméns värnpliktiga, avsedda för särskilt kvalificerade befattningar inom kategorierna F och G, till kategori E bör prövas i särskild ordning.

Jag har i allt väsentligt biträtt den av utredningen om handräckningsvärnpliktiga föreslagna utbildningen av vissa värnpliktiga i stabstjänst. Jag vill härvid särskilt framhålla att den föreslagna inpassningen av grundutbildningen inom stabsskolavdelningen vid arméns stabs- och sambandskola synes medge ett mycket rationellt utnyttjande av befintliga resurser.

Jag har utgått från att den föreslagna utbildningen bedrivs försöksvis intill dess slutlig ställning tas till ändringarna av värnpliktsutbildningen i övrigt. Jag räknar med att en minskning av grundutbildningen för dessa värnpliktiga kan genomföras i full omfattning fr. o. m. utbildningsåret 1973/74. För utbildningsåret 1972/73 kommer endast en utbildningsomgång att i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag fullgöra grundutbildning. Utbildningstidens längd för de underofficersuttagna i denna omgång har bestämts till ca tolv månader eller vad som gäller för flertalet underofficersuttagna vid armén. För de underbefälsuttagna i denna omgång har utbildningstiden fastställts till tio månader.

Frågan om vilka värnpliktskategorier de värnpliktiga i stabstjänst skall tillhöra bör avgöras sedan försöksverksamheten har slutförts. Under försöken görs ingen ändring i fråga om nuvarande underofficers- och underbefälsuttagning. I likhet med utredningen räknar jag med att nuvarande överuttag skall kunna minskas om uttagningen till stabstjänstbefattningar sker mot bakgrund av uppställda kvalitetskrav. I viss omfattning kan härvid uttagning behöva ske bland värnpliktiga som tillhör de tidigare besiktningsgrupperna 1 och 2, främst sådana äldre värnpliktiga som på grund av anstånd m. m. inte har fullgjort grundutbildning.

I likhet med överbefälhavaren har även jag funnit att ändringar i fråga om utbildningen för handräckningsvärnpliktiga bör anstå i avvaktan på förslag från utredningen om handräckningsvärnpliktiga.

Förkortningen av grundutbildningen beräknas fr. o. m. utbildningsåret

1972/73 medföra en minskning av antalet tjänstgöringsdagar med ca 1,3 milj.

Med anledning av de ändrade tiderna för grundutbildningen kan det i en del fall vara motiverat att vissa justeringar görs i beloppen för utbildningspremier för att ändamålet med premierna inte skall åsidosättas. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om sådana ändringar som faller inom ramen för nuvarande förmånssystem och som inte innebär ändring av dess grundprinciper.

I detta sammanhang vill jag också peka på att planerade reduceringar av grundutbildningstidens längd medför att den sammanlagda tiden för utbildningen till värnpliktig officer och reservofficer kommer att variera mer än i dag mellan försvarsgrenarna. Detta kan påverka rekryteringen. Variationerna mellan försvarsgrenarna i detta avseende bör enligt min mening kunna motivera vissa justeringar av beloppen för premier för den frivilliga utbildningen. Det bör även i detta fall ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om förändringar som inte är av principiell karaktär.

Med anledning av att tiden för grundutbildningen av värnpliktiga reduceras bör också, som jag har anfört i det föregående, de vapenfria tjänstepliktigas utbildningstid minskas. De är i dag skyldiga att tjänstgöra 450 dagar. Den som skall utbildas till särskilt kvalificerade uppgifter kan dock åläggas tjänstgöring under 540 dagar. Utbildningstiden om 450 dagar stämmer nära överens med den utbildningstid som f. n. gäller för underbefälsuttagna värnpliktiga. Jag förordar att utbildningstiden för huvuddelen av de vapenfria tjänstepliktiga minskas till 420 dagar, dvs. ungefär lika lång utbildningstid som huvuddelen av de underbefälsuttagna värnpliktiga som omfattas av försöksverksamheten fullgör i form av grundutbildning och repetitionsutbildning. Som framgår i det följande föreslås grundutbildningen förkortad för dem som fullgör bistånds- och katastrofutbildning. Med hänsyn härtill är det inte nödvändigt att behålla nuvarande utbildningstid om 540 dagar för de grupper vapenfria tjänstepliktiga som utbildas till särskilt kvalificerade uppgifter. Utbildningstiderna för vapenfria tjänstepliktiga bör i fortsättningen anges så att de i likhet med vad som gäller för värnpliktiga kan anpassas till olika utbildningsbehov. Det exakta dagantalet för olika kategorier bör fastställas av Kungl. Maj:t.

Enligt nuvarande bestämmelser omfattar grundutbildningen för dem som fullgör bistånds- och katastrofutbildning 450 dagar och består av inledande utbildning under 90 dagar, allmän biståndsutbildning under 250 dagar och katastrofutbildning under 110 dagar. Enligt min mening bör grundutbildningen ha ett sådant innehåll att den utgör grund för krigsplacering inom enbart civilt försvaret. Katastrofutbildningen som till övervägande del är praktiskt inriktad får anses ge de färdigheter som krävs för att nå detta syfte. Med hänsyn härtill förordar jag att den inledande utbildningen, under vilken värnpliktiga ges allmän militär utbildning och vapenfria tjänstepliktiga genomgår en praktiskt inriktad utbildning, utgår fr. o. m. utbildningsåret 1972/73. Härigenom bringas

också grundutbildningen för dem som fullgör bistånds- och katastrofutbildning i överensstämmelse med tjänstgöringstiden för huvuddelen av de underofficersuttagna värnpliktiga. Jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t erforderliga ändringar i kungörelsen (1971:355) om bistånds- och katastrofutbildning.

Med anledning av den föreslagna avkortningen av utbildningstiden för vissa värnpliktskategorier och för vapenfria tjänstepliktiga har inom försvarsdepartementet utarbetats förslag till lagar om ändring i värnpliktslagen (1941:967) och lagen (1966:413) om vapenfri tjänst. Lagändringarna bör träda i kraft den 1 juli 1972.

Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t *dels* föreslår riksdagen att antaga inom försvarsdepartementet upprättade förslag till

1) *lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),*

2) *lag om ändring i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst,*

dels föreslår riksdagen att

3) godkänna de ändrade grunder för bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl. som jag angett i det föregående.

Förbättrade värnpliktsförmåner

Inledning

Förmåner åt värnpliktiga budgeteras och finansieras enligt det nya budgeteringssystemet i princip under resp. försvarsgrens anslag till ledning och förbandsverksamhet. Familjebidrag budgeteras dock under anslaget Vissa ersättningar m. m. men finansieras till huvudsaklig del från resp. försvarsgrens anslag till ledning och förbandsverksamhet. Återstoden, som avser viss särskild hjälpverksamhet, finansieras från anslaget Vissa ersättningar m. m. (jfr prop. 1972:1 bil. 6 s. 95).

Under senare år har flera förbättringar av värnpliktsförmånerna genomförts. Sälunda förbättrades den 1 juli 1967 en rad förmåner i samband med att en ny ordning för värnpliktsutbildningen genomfördes (prop. 1967:108, 2LU 1967:42, rskr 1967:200; prop. 1967:110 s. 8, SU 1967:102, rskr 1967:250). Vid försvarsbeslutet år 1968 avsattes vidare 70 milj. kr. för att bl. a. förbättra de värnpliktigas förmåner under perioden t. o. m. budgetåret 1971/72 (prop. 1968:110 s. 73, SU 1968:122, rskr 1968:281). Beloppet har tagits i anspråk bl. a. för att den 1 juli 1969 fördubbla antalet fria ledighetsresor för besök i hemorten under grundutbildning och för att den 1 januari 1971 höja penningbidraget åt värnpliktig och familjepeningen åt främst barn (prop. 1969:1 bil. 6 s. 175, SU 1969:4, rskr 1969:4; prop. 1970:110 s. 31, 2LU 1970:43, rskr 1970:251, SU 1970:110, rskr 1970:276). I övrigt har vissa mindre förbättringar av ensamstående värnpliktigas familjebidragsförmåner genomförts och personalvården byggts ut (prop. 1969:1 bil. 6 s. 148 och 173, SU 1969:4, rskr 1969:4; prop. 1970:1 bil. 6 s. 135 och 159, SU 1970:4, rskr 1970:4). Nämnas bör också att de värnpliktiga inom ramen för de medel som riksdagen har anvisat för värnpliktsresor -- har medgettts rätt till valfritt resmål med anlitande av allmänt kommunikationsmedel vid fria ledighetsresor och att de värnpliktigas utgifter för resor i övrigt i många fall har kunnat sänkas genom myndigheters och transportföretags gemensamma planläggning av resorna.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade jag hösten 1970 en sakkunnig för att se över det nuvarande systemet för värnpliktsförmåner. Den sakkunnige - riksdagsman Sven Mellqvist - arbetar under benämningen utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl. (UFV).

I enlighet med de direktiv som har lämnats för programplaneringen har myndigheterna i sina förslag till programplaner för perioden 1972/73-1976/77 i samtliga redovisade planeringsnivåer reserverat 50 milj. kr. av planeringsramen för förbättring av värnpliktsförmånerna. Beträffande

försvarsgrenarnas programplaner och anslagsframställningarna för budgetåret 1972/73 torde jag få hänvisa till de redogörelser som lämnas i det följande.

Försvarets civilförvaltning har i förslag till programplan för perioden 1972/73–1976/77 för delprogrammet Vissa ersättningar m. m. för budgetåret 1972/73 tagit upp de totala kostnaderna för familjebidrag till 109 milj. kr., en ökning med 29 milj. kr. i jämförelse med de 80 milj. kr. som har anvisats för ändamålet för innevarande budgetår. Av ökningen 29 milj. kr. hänför sig ca 12 milj. kr. till en anpassning av anslagen till förväntad belastning. Civilförvaltningen anser att anpassningen är nödvändig efter att ha bl. a. inhämtat uppgifter från samtliga familjebidragsnämnder om familjebidragens fördelning på olika bidragsformer och på art av tjänstgöring m. m. Omkring 15 milj. kr. av ökningen hänför sig till en höjning av familjepennningens nuvarande maximibelopp för dag från 12 till 16 kr. för hustru (motsvarande) och från 7 till 8 kr. för annan familjemedlem (barn m. fl.). Förslaget till höjning av maximibeloppen motiveras med hänvisning till att livsmedelspriserna har stigit från juli 1967 till juni 1971 och till den allmänna standardstegringen. Vidare föreslår civilförvaltningen att ytterligare 2 milj. kr. beräknas för bostadsbidrag åt ensamstående värnpliktig under grundutbildning.

Försvarets personalvårdsnämnd har i yttrande över anslagsframställningarna från överbefälhavaren, försvarsgrenscheferna och försvarets civilförvaltning anfört att nämnden i och för sig finner det angeläget att de värnpliktigas sociala förmåner förbättras bl. a. i fråga om de fria resorna och familjebidragen.

Förslag från utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl.

Mot bakgrund av vad som hittills har framkommit under utredningsarbetet har utredningen – utan att därigenom föregripa sina slutliga förslag – i en promemoria framfört synpunkter på användningen av de 50 milj. kr. som enligt programplanedirektiven har beräknats för att förbättra värnpliktsförmånerna och av de ytterligare belopp som på grund av prisomräkning kan komma att avsättas för samma ändamål. Utredningen anser det angeläget att medel som under kommande programplaneperiod avses för förbättring av värnpliktsförmånerna snarast möjligt kommer de värnpliktiga till del.

Utredningen anför att en standardförbättring inom ramen för 50 milj. kr. endast kan åstadkommas om kompensation samtidigt ges för hittills inträffade prisstegringar. Utredningens förslag, som utgår från ungefär nuvarande antal tjänstgöringsdagar för värnpliktiga, innebär en ökning med 69,3 milj. kr., varav 13,3 milj. kr. avser direkt kompensation för inträffad realvärdeförsämring av förmåner, 5 milj. kr. avser kompensation för realvärdeförsämring av premier åt värnpliktiga – en kompensation som dock föreslås bli lagd på standardförbättring av andra förmåner – samt 51 milj. kr. som utgör beloppet för förmånsförbättringar enligt

programplanedirektiven i prisläge våren 1971. Enligt utredningen ger standardförbättringar inom en kostnadsram av ungefär 50 milj. kr. bästa effekt, om beloppet inte fördelas på alltför många förmånstyper. I förslaget prioriteras kontantförmånerna med hänvisning till sociala skäl och under antagandet att en sådan prioritering får anses ligga i linje med de värnpliktigas egna önskemål.

Förslaget innebär följande. Penningbidragen höjs. För menig under grundutbildning föreslås en ökning från 6 till 8 kr. för dag enligt prisläge maj 1971. Penningbidrag som utgår med 11 kr. för dag eller lägre och som inte innefattas i de nyss nämnda penningbidragen föreslås bli höjda med en krona utöver vad som krävs för att återställa dem till 1967 års realvärde. Övriga penningbidrag skall enligt förslaget återställas till 1967 års realvärde. För att hålla penningbidragen värdebeständiga föreslås att de räknas om två gånger årligen efter konsumentprisindex. De föreslagna höjningarna av penningbidragen beräknas medföra utgifter om 38 milj. kr. för år, varav 3 milj. kr. avser kompensation för realvärdeförsämring under tiden juli 1967—maj 1971 och 35 milj. kr. standardförbättring. Uttryckningsbidraget föreslås gå upp från 250 till lägst 375 kr. Utgiftsökningen beräknas till 6,3 milj. kr. för år, varav 2,3 milj. kr. avser priskompensation och 4 milj. kr. standardförbättring. Förplägnadsersättningen, dvs. den kontanta ersättning som den värnpliktige uppbär i stället för fri förplägnad i vissa fall, har i förslaget räknats upp från nuvarande 6 till 10 kr. för dag. Utgiftsökningen beräknas till 6 milj. kr. för år och utgör standardförbättring. Maximibeloppet för familjepening enligt familjebidragsförordningen föreslås utgå med belopp som för år räknat motsvarar för hustru (motsvarande) 90 % av basbeloppet och för annan familjemedlem (barn m. fl.) 45 % av basbeloppet. I prisläge maj 1971 motsvarar detta ett dagsbelopp om 17 kr. för hustru (motsvarande) och 8 kr. 17 öre för barn. När det gäller familjebidragen har utredningen gjort jämförelse med de nya normer för förbättrad socialvård som under senare år har genomförts i Stockholm och andra kommuner. Utgiftsökningen för den föreslagna förbättringen beräknas till 19 milj. kr. för år, varav 8 milj. kr. avser priskompensation och 11 milj. kr. standardförbättring. Maximibeloppet för näringsbidrag enligt familjebidragsförordningen föreslås bli höjt från nuvarande 40 till 50 kr. för dag. Enligt utredningen är utgiftsökningen för höjningen av detta bidrag obetydlig, eftersom så få näringsidkare kommer i åtnjutande av maximibeloppet.

Departementschefen

Jag vill inledningsvis hänvisa till vad riksdagen i tidigare sammanhang har uttalat om angelägenheten av att de olika värnpliktsförmånerna sammantaget ger den värnpliktige förutsättningar att fullgöra tjänstgöringen och återgå till civilt arbete utan annan uppoffring än den som värnplikten som sådan innebär och om nödvändigheten av att värnpliktsförmånerna från tid till annan omprövas med hänsyn till prisutvecklingen

och den allmänna standardutvecklingen (jfr bl. a. SU 1970:110, rskr 1970:276). I det föregående har jag lämnat en kortfattad redogörelse för de förbättringar av värnpliktsförmånerna som har genomförts under senare år.

Som jag har anfört tidigare är systemet för förmåner åt värnpliktiga f. n. föremål för översyn av en särskilt tillkallad utredning. I sitt arbete har utredningen också att beakta de ändringar i fråga om tjänstgöringstidens längd m. m. som kan komma att aktualiseras under den tid som utredningsarbetet pågår. Jag avser att återkomma med förslag i ämnet sedan utredningsarbetet har avslutats. I likhet med utredningen anser jag emellertid att det är angeläget att vissa provisoriska förbättringar av värnpliktsförmånerna genomförs inom ramen för nuvarande system redan fr. o. m. budgetåret 1972/73. Jag ansluter mig därvid till utredningens uppfattning att förbättringarna i huvudsak bör koncentreras på kontantförmånerna.

Jag förordar att p e n n i n g b i d r a g e n åt värnpliktiga höjs med en krona för dag. Penningbidragen kommer därvid i nu gällande tjänsteställningssystem att utgå med följande belopp.

Tjänstegrad eller tjänsteklasse	Under grundutbildning	Under annan tjänstgöring enligt värnpliktslagen än grundutbildning
Menig	7:—	10:—
Vicekorpral	8:75	10:—
Korpral	10:75	12:—
Furir	12:—	13:50
Överfurir, rustmästare	—	14:75
Sergeant	14:25	16:25
Fänrik, fanjunkare	17:—	19:50
Löjtnant, förvaltare	—	23:—
Kapten och högre	—	27:50

Jag förordar vidare att maximibeloppet för dag för f a m i l j e p e n n i n g för hustru, fränskild hustru och för sådan familjemedlem som i vissa fall förestår den värnpliktiges hushåll höjs från 12 till 15 kr. och för annan familjemedlem från 7 till 8 kr. och att maximibeloppet för dag för n ä r i n g s b i d r a g höjs från 40 till 50 kr. Det kan nämnas att maximibeloppen för familjepenning åt hustru m. fl. samt för näringsbidrag har varit oförändrade sedan den 1 juli 1967. Slutligen förordar jag att 1,5 milj. kr. avsätts för ytterligare ökad utgivning av b o s t a d s b i d r a g åt ensamstående värnpliktig inom ramen för familjebidragsförordningens bestämmelser.

De föreslagna förbättringarna bör genomföras den 1 juli 1972 och gälla också för vissa civilförsvarspliktiga och andra som avlönas enligt samma grunder som de värnpliktiga. Förbättringarna kräver ändring i familjebidragsförordningen (1946:99) samt i värnpliktsavlöningskungörelsen (1970:676), familjebidragskungörelsen (1946:101), kungörelsen (1966:414) med vissa bestämmelser om vapenfria tjänstepliktiga och

kungörelsen (1962:619) om avlöning m. m. till civilförsvarspiktiga. Förslag till lag om ändring i familjebidragsförordningen har upprättats inom försvarsdepartementet. Erforderliga ändringar i nyssnämnda kungörelser avser jag föreslå Kungl. Maj:t i annat sammanhang.

Det förslag om förkortad grundutbildning som jag har redovisat i det föregående medför att det totala uttaget av tjänstgöringsdagar minskar. Med hänsyn härtill beräknar jag att de utgiftsökningar som föranleds av de förordade förbättringarna av värnpliktsförmånerna stannar vid 30 milj. kr. Utgiftsökningarna har beaktats vid beräkningen av medelsbehovet under försvarsgrenarnas anslag till ledning och förbandsverksamhet och av civilförsvarets anslag.

Förslaget om förkortad grundutbildning kan i en del fall motivera vissa justeringar i bl. a. värnpliktsavlöningskungörelsen (1970:676) beträffande beloppen m. m. för utbildningspremier och tjänstgöringspremier för att ändamålet med premierna inte skall åsidosättas. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma om sådana ändringar. Ändringarna bör ske inom ramen för nuvarande förmånssystem och med beaktande av dess grundprinciper.

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- 1) godkänna vad jag har förordat beträffande förmåner åt värnpliktiga m. fl.,
 - 2) antaga förslaget till *lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946:99)*.
-

Ramberäkningar för budgetåret 1972/73 m. m.

I avvaktan på försvarsutredningens förslag i fråga om det militära försvarets och civilförsvarets framtida inriktning redovisade jag vid anmälan av prop. 1972:1 (bil. 6 s. 10) endast preliminära förslag till ramberäkningar för budgetåret 1972/73. Jag räknade därvid med en utgiftsram för det militära försvaret om 6 848 milj. kr. och för civilförsvaret om 126,8 milj. kr.

Det militära försvaret

I anslutning till den preliminära ramberäkningen i prop. 1972:1 (bil. 6) anförde jag att till rambeloppet borde komma del av de 110 milj. kr. som enligt programplanedirektiven skulle ställas till förfogande utöver utgiftsramen under budgetåren 1972/73–1974/75. Jag förordar nu att den på budgetåret 1972/73 fallande delen av dessa medel – 40 milj. kr. – i stället räknas in i utgiftsramen. Denna lösning bör tillämpas även i de kommande ramberäkningarna för budgetåren 1973/74 och 1974/75. Därutöver bör utgiftsramen enligt min mening ökas med 50 milj. kr.

Med beaktande av nyssnämnda tillägg beräknar jag utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1972/73 till 6 951 705 000 kr., vilket innebär en ökning med 103,7 milj. kr. jämfört med den preliminära ramberäkningen. Beräkningen framgår av följande sammanställning.

Basbelopp 1972/73 (prisläge februari 1971)		6 380 000 000
<i>Tillkommer:</i>		
Vissa kostnader för regionmusiken	+ 2 000 000	
Kostnader för militär sjökartläggning	+ 1 385 000	
Avskrivningskostnader inom försvarets delfond av statens datamaskinfond	+ 1 000 000	
Förstärkning av ramen	+ 90 000 000	
Avrundning	+ 865 000	+ 95 250 000
<i>Avgår:</i>		
Slutlig överföring av kostnader för vapenfria tjänstepliktiga till elfte huvudtiteln	– 5 200 000	
Vissa kostnader för familjebidragsverksamheten	– 50 000	– 5 250 000
Slutligt basbelopp 1972/73 (prisläge februari 1971)		6 470 000 000
<i>Tillkommer:</i>		
Beräknad priskompensation februari 1971 – medelkostnadsläge 1972/73	+480 000 000	
Avräkning av kostnader för vapenfria tjänstepliktiga 1970/71		
a) prel. avdrag (prop. 1970:1 bil. 6 s. 13)	+ 10 000 000	
b) belastning på anslaget XI B 12	– 8 295 000	+ 481 705 000
Utgiftsram (beräknat utfall den 30 juni 1973)		6 951 705 000

I den ramberäkning jag här har redovisat har vissa ändringar av teknisk art vidtagits i förhållande till den preliminära ramberäkningen i prop. 1972:1 (bil. 6). Sålunda har avdraget för den slutliga överföringen av kostnaderna för vapenfria tjänstepliktiga till elfte huvudtiteln minskats med 10 milj. kr. Anledningen till detta är att ett preliminärt avdrag med detta belopp har tagits upp redan i beräkningen av basbeloppet för planeringsperioden. Avdraget i ramberäkningen för budgetåret 1972/73 bör därför stanna vid 5,2 milj. kr. Beträffande kostnaderna för vapenfria tjänstepliktiga har vidare företagits den ändringen att posten för reglering av utfallet på elfte huvudtitelns anslag till vapenfriverksamheten har flyttats så att den inte påverkar det slutliga basbeloppet utan endast utgiftsramen.

I den preliminära ramberäkningen i prop. 1972:1 (bil. 6) har jag tagit upp en avdragspost på 2 milj. kr. för beräknat överskridande av utgiftsramen för budgetåret 1970/71 på grund av retroaktiva löner som har utbetalats under budgetåret 1971/72 men bör hänföras till budgetåret 1970/71. Dessa har tidigare beräknats till 70 milj. kr. Det slutliga beloppet har ännu inte kunnat fastställas. Jag förordar därför att de retroaktiva lönerna i detta sammanhang beräknas till 67,8 milj. kr., vilket innebär att utgiftsramen för budgetåret 1970/71 skulle ha utnyttjats exakt. Avdragsposten i den preliminära ramberäkningen kan därmed utgå. Utfallet av de retroaktiva lönerna får slutligt regleras i samband med utfallsberäkningen för budgetåret 1971/72.

I anslagsberäkningarna för det militära försvaret ingår att behållningar under anslag på kapitalbudgeten tas i anspråk med ca 5 milj. kr. För att det totala utfallet skall rymmas inom den tidigare angivna utgiftsramen för nästa budgetår kommer den samlade medelförbrukningen att regleras i samband med prisregleringen av försvarsutgifterna för budgetåret 1972/73.

Av arbetsmarknadsstyrelsen disponerade medel för sysselsättningsstimulerande åtgärder har under en följd av år i vissa fall ställts till förfogande för betalning av byggnadsarbeten, materiel m. m. för det militära försvaret. Sådana medel bör under nästa budgetår få disponeras utöver utgiftsramen för det militära försvaret till ett belopp av högst 20 milj. kr.

I detta sammanhang vill jag också ta upp vissa frågor i samband med prisregleringen. Som jag anförde vid anmälan av prop. 1972:1 (bil. 6 s. 14) kommer alla anslag inom ramen för det militära försvaret utom anslaget till extra utgifter och kapitalbudgetanslagen att i fortsättningen bli uppförda som förslagsanslag. Detta medför att tekniken för prisreglering delvis kommer att ändras. De rambundna anslagen är f. n. beräknade i pris- och löneläget i maj kalenderåret före det aktuella budgetårets början. För förslagsanslagen sker prisregleringen så att de vid behov får överskridas. Beträffande reservationsanslag, obetecknade anslag och i undantagsfall investeringsanslag får utöver anvisade belopp användas prisregleringsmedel för att täcka prishöjningar upp till den nämnda utgiftsnivån. Belastningen sker i detta fall på prisregleringsanslaget.

Eftersom de flesta anslagen i det nya systemet är förslagsanslag kommer prisregleringsbesluten fortsättningsvis i regel att få formen av medgivanden att överskrida anslagen. Belastningen kommer alltså att ske på berörda förslagsanslag och inte på anslaget till reglering av prisstegringar för det militära försvaret. Anslaget till extra utgifter kommer inte att tilldelas prisregleringsmedel. Detsamma bör gälla investeringsanslagen. Prisregleringsanslaget får därför karaktären av ett täckningsanslag som inte belastas.

Civilförsvaret

Beträffande utgiftsramen för civilförsvaret bör någon ändring inte vidtas i den preliminära beräkning som redovisades i prop. 1972:1 (bil. 6). Utgiftsramen bör alltså beräknas till 126,8 milj. kr., varav 118 milj. kr. utgör basbelopp och 8,8 milj. kr. motsvarar beräknad priskompensation från prisläge februari 1971 till medelkostnadsläget för budgetåret 1972/73.

Till följd av svårigheterna att beräkna utgifterna för bidrag till skyddsrummbyggnad kan den utgiftsram jag nyss förordat för civilförsvaret komma att behöva jämkas. Skyddsrummbyggnaden avseende ledningscentraler m. m. styrs på kort sikt av kommunerna. Utgifterna för bidrag beror på den takt i vilken kommunerna färdigställer anläggningarna. I sin programplanering har civilförsvarsstyrelsen mot denna bakgrund fått förutsätta en medelsförbrukning som vid behov med sammanlagt 30 milj. kr. får överstiga utgiftsramen för budgetåren 1972/73–1974/75 för att betala gjorda åtaganden beträffande skyddsrum och branddammur.

Enligt vad jag inhämtat kan utgifterna under budgetåret 1972/73 för bidrag till skyddsrummbyggnaden under vissa omständigheter komma att överstiga de inom ramen tillgängliga medlen för detta ändamål med ca 18 milj. kr. Med hänsyn till osäkerheten i beräkningarna är jag inte beredd att förorda att särskilda medel anvisas utöver utgiftsramen för ändamålet. Jag förordar att Kungl. Maj:t i stället inhämtar riksdagens bemyndigande att vid behov överskrida utgiftsramen för civilförsvaret med högst 18 milj. kr.

I samband med övergången till det nya planerings- och budgeterings-systemet införs en utgiftsram också för civilförsvaret (prop. 1970:97 s. 41, SU 1970:203, rskr 1970:420; prop. 1972:1 bil. 6 s. 12). För prisregleringen av anslagen inom civilförsvarsramen, som tidigare har skett i efterhand, kommer fr. o. m. budgetåret 1972/73 att tillämpas samma metod som jag tidigare har redogjort för under ramberäkningen för det militära försvaret. För detta ändamål bör föras upp ett nytt förslagsanslag på riksstaten, benämnt Reglering av prisstegringar för civilförsvaret.

Jämknings av utgiftsramarna

Enligt 1968 års försvarsbeslut (prop. 1968:110 s. 74) får Kungl. Maj:t anpassa utgiftsramen för det militära försvaret för visst budgetår till bl. a. ändrade konjunkturpolitiska och utrikespolitiska förutsättningar. Jämknings av konjunkturpolitiska skäl regleras f. n. enligt praxis i efterhand genom motsvarande justering av utgiftsramen för ett eller flera efterföljande budgetår (se prop. 1968:110 s. 73 och prop. 1971:1 bil. 6 s. 13).

Motsvarande principer bör enligt min mening gälla även efter utgången av 1968 års försvarsbeslut. Riksdagen avses visserligen i fortsättningen inte fastställa några fleråriga utgiftsramar, men detta hindrar inte att frågan om en ramjämnings återverkningar på utgiftsramen för senare budgetår prövas enligt hittills tillämpade regler. Jämkningsprinciperna bör i fortsättningen gälla inte bara för den militära ramen utan också för civilförsvarsramen, eftersom civilförsvaret fr. o. m. budgetåret 1972/73 kommer att ha en utgiftsram på samma sätt som det militära försvaret.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att myndigheterna i enlighet med lämnade direktiv har redovisat åtgärder som medger att medelsförbrukningen under budgetåret 1972/73 av konjunkturskäl kan ökas eller minskas med 150 milj. kr. inom det militära försvaret och 8 milj. kr. inom civilförsvaret. Motsvarande anvisningar bör lämnas även för kommande budgetår.

Det föreligger vissa svårigheter att få utgifterna för visst budgetår att helt stämma överens med ramarna för detta budgetår. Detta hänger samman bl. a. med osäkerheten beträffande exakta leveranstidpunkter för materiel o. d. Avvikelserna mellan avsedda och faktiska utgifter rör som regel begränsade belopp. Jag vill här erinra om att jag vid anmälan av prop. 1970:97 (s. 41) angående försvarets nya planerings- och budgeteringssystem uttalade att en viss kommunikation mellan utgiftsramarna för två på varandra följande budgetår bör betraktas som naturlig med hänsyn till förekommande förskjutningar i betalningsströmmarna.

Betalningsförskjutningarna justeras f. n. på så sätt att ett överutnyttjande av utgiftsramen för det militära försvaret för visst budgetår föranleder en minskning av ramen för ett följande budgetår med ett belopp som svarar mot överutnyttjandet medan ett underutnyttjande upp till något tiotal milj. kr. får tillgodoräknas utgiftsramen för ett senare budgetår. Dessa regler bör även gälla i fortsättningen. Eftersom systemet med utgiftsram införs för civilförsvaret fr. o. m. budgetåret 1972/73 bör motsvarande regler för civilförsvarets del första gången tillämpas på utfallet för detta budgetår. Gränsen för tillgodoräknande av ett underutnyttjande bör dock för civilförsvaret vara någon milj. kr.

Som framhölls i prop. 1970:97 (s. 41) bör ett över- eller underutnyttjande av utgiftsramarna för visst budgetår föranleda ändring av utgiftsramarna redan för nästkommande budgetår i stället för att som nu beaktas först i ramberäkningen för därpå följande budgetår. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att reglera här avsedda betalningsförskjutningar.

Beredskapsåtgärder

Sedan budgetåret 1948/49 har riksdagen årligen medgett att vissa reservationsanslag under fjärde huvudtiteln får överskridas enligt Kungl. Maj:ts bestämmande, om värnpliktiga av beredskapsskäl kallas in till krigsförbandsövning eller till beredskapsövning eller om andra särskilda åtgärder av samma skäl måste vidtas. Ett motsvarande bemyndigande behövs också för budgetåret 1972/73 för att behålla nuvarande möjligheter att vid behov förstärka den personella beredskapen. Bemyndigandet för nästa budgetår bör dock av följande skäl ges en större räckvidd än det nuvarande bemyndigandet.

Som jag framhöll vid anmälan av förslaget till beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1972/73 (prop. 1972:1 bil. 22 s. 3) finns det i fortsättningen — utom i ett fall — inte behov av att på beredskapsstatens driftbudgetsida föra upp medel för det militära försvaret och civilförsvaret. Anledningen till detta är att samtliga driftbudgetanslag under fjärde huvudtiteln utom anslaget till extra utgifter i samband med övergången till försvarets nya planerings- och budgeteringssystem avses bli uppförda som förslagsanslag. Ändamålen med de tidigare anslagen på beredskapsstatens driftbudgetsida kan därför i fortsättningen vid behov tillgodoses från de ordinarie riksstatsanslagen under förutsättning att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att överskrida utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret i samband med att beredskapsstaten sätts i kraft, dvs. vid krigsfara eller krig. Som jag redan har berört bör bemyndigandet samtidigt täcka även sådana beredskapsåtgärder som avses med nuvarande bemyndigande, dvs. förstärkningar av den personella beredskapen i andra situationer än direkt krigsfara eller krig. Jag förordar alltså att Kungl. Maj:t inhämtar ett sådant bemyndigande av riksdagen.

Vissa frågor med anledning av höjning av pensionsåldern för viss militär och civilmilitär personal

I anslutning till 1971 års löneförhandlingar har överenskommelse träffats om höjning fr. o. m. den 1 januari 1972 av pensionsåldern för militär och civilmilitär personal som f. n. har lägre pensionsålder än 60 år. Överenskommelsen innebär bl. a. att pensionsåldern för de flesta kaptener, vissa underofficerare och några underbefäl har höjts från 50 till 60 år, medan huvuddelen av underbefälen, vissa underofficerare samt majorer, överstelöjtnanter och flottiljchefer fått en pensionsåldershöjning från 55 till 60 år.

Beträffande bakgrunden till överenskommelsen vill jag anföra följande.

Redan år 1963 tillkallades sakkunniga, Militära tjänstgöringsåldersutredningen (MTU), för att pröva vissa frågor rörande användande av äldre militär och civilmilitär personal. Som skäl härför anfördes att de låga pensionsåldrarna hade medfört att personalkostnaderna för krigsmakten blivit högre än för andra delar av statsförvaltningen. Det ansågs även på samhällsekonomiska grunder inge betänkligheter att inte utnyttja vissa personalkategorier under mer än en begränsad del av den tid människorna

normalt är yrkesverksamma. I direktiven för MTU angavs att möjligheterna att höja de låga pensionsåldrarna för militär och civilmilitär personal skulle undersökas med förutsättningen att den personella kvaliteten inom krigsmakten inte fick försämrast.

MTU överlämnade i oktober 1969 betänkandet (SOU 1969:33) Militära tjänstgöringsåldrar. I betänkandet utgick MTU från att gällande normer för utnyttjande i krigs- och fredsorganisationen av befälet inom ett visst åldersläge skall förbli i huvudsak oförändrade vid en höjning av den militära pensionsåldern. Med denna utgångspunkt kräver en höjning av befälets pensionsålder ett ökat antal tjänster för aktivt befäl. Utredningen förordade att tjänster för befäl på aktiv stat i första hand skall skapas genom omvandling av arvdestjänster för pensionerad militär personal och vissa civila tjänster. Av betänkandet framgår behovet av nya tjänster för olika pensionsåldrar.

Till statens avtalsverk har överlämnats en inom försvarsdepartementet upprättad promemoria om höjning av pensionsåldern för militär personal, vilken har tagits i beaktande vid förhandlingarna om den militära pensionsåldern. Riktlinjerna i promemorian utgår från samma åldersnormer som MTU när det gäller utnyttjande av befäl i krigs- och fredsorganisationen. De nya tjänster för aktiv militär personal som skall inrättas anges med utgångspunkt i MTU:s beräkningar till sammanlagt omkring 1 800. I promemorian lämnas underlag för inrättande av omkring 1 500 nya tjänster för aktiv personal. En del av tjänsterna avses för arbetsuppgifter som f. n. är hänfödda till arvdestjänster för pensionerad militär personal. Huvuddelen av nuvarande arvdestjänster skall därför dras in i detta sammanhang. Därtill kommer enligt promemorian ett fåtal tjänster för aktivt befäl med arbetsuppgifter som f. n. utförs av innehavare av civila och civilmilitära tjänster eller frivilligt tjänstgörande personal. I promemorian upptas vidare omkring 550 tjänster för en förstärkning av utbildningsorganisationen.

Enligt de regler jag har redogjort för i det föregående kommer sju arvdestjänster för försvarsområdesbefälhavare i C:1 att dras in och samma antal ordinarie tjänster för försvarsområdesbefälhavare på aktiv stat att behöva inrättas. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande att inrätta dessa tjänster.

Vid genomförandet av pensionsåldershöjningen har det förutsatts att de tjänster för aktivt befäl som tillkommer i samband med att andra tjänster dras in blir disponibla i takt med indragningarna. Tjänst som utgår ur organisationen skall, när innehavaren är förordnad tills vidare, i princip dras in när denne uppnår pensioneringsperiodens nedre gräns eller dessförinnan avgår. Är innehavaren förordnad tills vidare intill viss tidpunkt skall tjänsten, om inte speciella skäl hindrar detta, dras in när innehavaren avgår. Övriga tjänster avses bli tagna i anspråk med en någorlunda jämn fördelning under en femårsperiod. De nya tjänsterna kommer med dessa utgångspunkter att tas i anspråk inom loppet av omkring tio år, varvid ett större antal kommer att disponeras under periodens första del.

För att underlätta genomförandet av pensionsåldersreformen har tillkallats en särskild delegation, i vilken bl. a. representanter för berörda personalorganisationer ingår.

Avtal rörande lönegradsplaceringen av de i promemorian upptagna tjänsterna beräknas bli träffat mellan statens avtalsverk och berörda personalorganisationer under våren 1972. I protokoll som förts vid förberedande överläggningar har tagits in bl. a. bestämmelser som innebär att när innehavare av tjänst passerar den före den 1 januari 1972 gällande pensionsåldern, skall i vissa fall en motsvarande tjänst tillkomma för att nuvarande befodringsförhållanden inte skall rubbas. Avsikten är att i första hand inrätta sådan tjänst för förstärkning av utbildningsorganisationen. I de fall det framtida organisatoriska behovet av tjänsten inte f. n. kan överblickas skall tjänsten övergångsvis utnyttjas utöver fastställd organisation.

Som framgår av redogörelsen i det föregående har pensionsåldern för flottiljchefer i Co 1 vid flygvapnet höjts från 55 till 60 år. På grund av bestämmelserna i avtalet kan fråga uppkomma att utöver fastställd organisation behöva inrätta tjänst för flottiljchef i Co 1 för att utnyttjas för arbetsuppgifter enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande. Kungl. Maj:t bör inhämta riksdagens bemyndigande härtill.

Hemställen

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. för budgetåret 1972/73 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 6 951 705 000 kr. och för civilförsvaret till 126 800 000 kr.,
 2. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid behov medge överskridande av civilförsvarets utgiftsram för budgetåret 1972/73 med ett belopp av högst 18 000 000 kr. för att fullfölja gjorda åtaganden beträffande bidrag till skyddsrummsbyggande m. m.,
 3. bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med de principer jag har redovisat i det föregående justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1972/73 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramen för budgetåret 1971/72,
 4. bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad jag har anfört under budgetåret 1972/73 medge överskridande av utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret om det behövs av beredskaps- eller konjunkturskäl,
 5. bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta sju ordinarie tjänster för försvarsområdesbefälhavare på aktiv stat med beteckningen o,
 6. bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad jag har anfört medge att tjänster för flottiljchef i Co 1 får finnas inrättade utöver fastställd organisation.
-

Anslagsfrågor

I prop. 1972:1 (bil. 6) har vissa anslag inom försvarsdepartementets verksamhetsområde tagits upp med beräknade belopp. Dessa anslag anmäls i det följande. Storleken av preliminärt beräknade belopp och slutligt begärda anslag framgår av följande sammanställning.

Anslag	Belopp	
	Prel. beräknat	Slutligt begärt
Driftbudgeten		
Reglering av prisstegringar för det militära försvaret	480 000 000	480 000 000
Reglering av prisstegringar för civilförsvaret	8 800 000	8 800 000
Arméförband:		
Ledning och förbandsverksamhet	1 615 000 000	1 603 000 000
Materielanskaffning	535 000 000	551 000 000
Istandsättning av befästningar och kaserner	42 000 000	42 000 000
Forskning och utveckling	50 000 000	49 000 000
Marinförband:		
Ledning och förbandsverksamhet	525 000 000	522 000 000
Materielanskaffning	325 000 000	340 000 000
Istandsättning av befästningar och kaserner	13 000 000	13 000 000
Forskning och utveckling	50 000 000	42 000 000
Flygvapenförband:		
Ledning och förbandsverksamhet	855 000 000	840 000 000
Materielanskaffning	743 839 000	816 244 000
Istandsättning av befästningar och kaserner	20 000 000	20 000 000
Forskning och utveckling	375 000 000	395 000 000
Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Materielanskaffning	27 000 000	27 000 000
Central och högre regional ledning:		
Istandsättning av befästningar och kaserner	8 000 000	8 300 000
Försvarets materielverk	225 000 000	232 000 000
Försvarets forskningsanstalt	105 000 000	107 000 000
Försvarets radioanstalt	55 000 000	54 000 000
Försvarsmedicinska forskningsdelegationen	3 500 000	3 500 000
Insatsberedskap m. m.	28 000 000	28 500 000
Gemensamma myndigheter m. m.:		
Istandsättning av befästningar och kaserner	1 700 000	1 700 000
Civillförsvär	112 000 000	112 000 000
Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar	875 000	1 000 000
Flygtekniska försöksanstalten	1 500 000	1 800 000

Anslag	Belopp	
	Prel. beräknat	Slutligt begärt
Kapitalbudgeten		
Civilförsvar: Anskaffning av anläggningar	6 000 000	6 000 000
Anskaffning av vissa skyddsrumsanläggningar	1 300 000	1 301 000
Arméförband: Anskaffning av anläggningar	85 000 000	90 000 000
Marinförband: Anskaffning av anläggningar	62 000 000	67 500 000
Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar	95 000 000	95 000 000
Central och högre regional ledning: Anskaffning av anläggningar	28 000 000	28 000 000
Gemensamma myndigheter m. m.: Anskaffning av anläggningar	11 000 000	11 000 000
Gemensamma myndigheter m. m.: Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt	2 700 000	2 700 000
Anskaffning av vissa militära anläggningar	500 000	500 000
	6 496 714 000	6 600 845 000

De i prop. 1972:1 (bil. 6) slutligt begärda anslagen avsåg sammanlagt 499 161 000 kr. Summan av de föreslagna anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde går därmed upp till (499 161 000 + 6 600 845 000) 7 100 006 000 kr.

De anslag som begärs för budgetåret 1972/73 fördelar sig på huvudprogram m. m. och huvudproduktionsområden enligt följande sammanställning (milj. kr.).

Huvudprogram m. m.	Huvudproduktionsområden				Summa
	Ledning och förbandsverksamhet	Materielanskaffning	Anskaffning av anläggningar m. m.	Forskning och utveckling	
<i>Utgiftsramen för det militära försvaret</i>					
Försvarsdepartementet m. m.	24	—	—	—	24 ¹
Arméförband	1 603	551	132	49	2 335
Marinförband	522	340	81	42	985
Flygvapenförband	840	816	115	395	2 166
Central och högre regional ledning	231	27	36	—	294
Gemensamma myndigheter och funktioner	485	28	38 ²	117	668
Prisreglering	300 ³	130 ³	—	50 ³	480
Summa	4 005	1 892	402	653	6 952

Huvudprogram m. m.	Huvudproduktionsområden				Summa
	Ledning och förbands- verksamhet	Materielan- skaffning	Anskaffning av anlägg- ningar m. m.	Forskning och ut- veckling	
<i>Utgiftsramen för civilförsvaret</i>					
Civilförsvär	65	30	22 ⁴	1	118
Prisreglering	6 ³	3 ³	—	..	9
Summa	71	33	22	1	127
<i>Utanför utgifts- ramarna</i>					
Övrig verksamhet	10	5	4	2	21
Totalt	4 086	1 930	428	656	7 100

¹ Exkl. anslagen till prisreglering

² Inkl. 23 milj. kr. till anskaffning av datamaskiner för försvaret

³ Preliminär fördelning

⁴ Härutöver får förbrukas högst 18 milj. kr.

De föreslagna anslagens bedömda fördelning på huvudprogram m. m. och utgiftsslag framgår av följande sammanställning (milj. kr.).

Huvudprogram m. m.	Utgiftsslag			Summa
	Personal- kostnader	Värnplikts- förmåner	Materiel och tjänster m. m.	
<i>Utgiftsramen för det militära försvaret</i>				
Försvarsdepartementet m. m.	16	2	6	24 ¹
Arméförband	759	292	1 284	2 335
Marinförband	287	52	646	985
Flygvapenförband	379	33	1 754	2 166
Central och högre regional ledning	175	—	119	294
Gemensamma myndigheter och funktioner	452	3	213 ²	668
Prisreglering	180 ³	—	300 ³	480
Summa	2 248	382	4 322	6 952
<i>Utgiftsramen för civilförsvaret</i>				
Civilförsvaret	28	8	82 ⁴	118
Prisreglering	3 ³	—	6 ³	9
Summa	31	8	88	127
<i>Utanför utgiftsramarna</i>				
Övrig verksamhet	8	—	13	21
Totalt	2 287	390	4 423	7 100

¹ Exkl. anslagen till prisreglering

² Inkl. 23 milj. kr. till anskaffning av datamaskiner för försvaret

³ Preliminär fördelning

⁴ Härutöver får förbrukas högst 18 milj. kr.

Den ungefärliga fördelningen på avvägningsprogram m. m. framgår av följande sammanställning (milj. kr.).

Avvägningsprogram m. m.	Vidmakthållande på kort sikt av befintliga försvarsresurser	Omsättning av äldre och tillförsel av nya försvarsresurser	Forskning och utveckling	Summa
<i>Militära försvaret</i>				
Rörliga markstridsförband	730	995	30	1 755
Lokalt bundna markstridsförband	525	335	5	865
Övervattensstridsförband	295	275	20	590
Fjärrstridsförband	220	780	120	1 120
Luftförsvarsstridsförband	480	270	290	1 040
Central och regional ledning	540	315	25	880
Allmän försvarsforskning	—	5	105	110
Gemensamma myndigheter och funktioner	557	35	—	592
Summa	3 347	3 010	595	6 952
<i>Civilförsvaret</i>				
	77	49	1	127
<i>Övrig verksamhet</i>	14	5	2	21
Totalt	3 438	3 064	598	7 100

DRIFTBUDGETEN *Fjärde huvudtiteln***A Försvarsdepartementet m. m.****A 5. Reglering av prisstegringar för det militära försvaret**

1971/72	Anslag	395 000 000
1972/73	Förslag	480 000 000

Anslaget avses för att täcka sådana pris- och löneökningar under anslag inom utgiftsramen för det militära försvaret som inträffar från den tidpunkt i vars prisläge anslagen har beräknats intill utgången av det budgetår för vilket de har anvisats.

Prisregleringen för budgetåret 1970/71

Riksdagen har för budgetåret 1970/71 anvisat sammanlagt 437 milj. kr. till reglering av prisstegringar, varav 270 milj. kr. på tilläggsstat III (prop. 1971:75, FöU 1971:12, rskr 1971:142). Beloppet avsåg kompensation för prisstegringar enligt nettoprisindex från prisläget i maj 1969 till medelkostnadsläget för budgetåret 1970/71. Eftersom anslagen för budgetåret beräknades i 1970 års löneläge togs 63 milj. kr. – avseende höjning av lönerna från 1969 till 1970 års nivå – inte upp under anslaget till reglering av prisstegringar utan anvisades under de anslag som innehåller medel för löner. Den beräknade totala kompensationen för pris- och lönestegringar utgjorde därför (437 + 63) 500 milj. kr.

Prisregleringen av de ramreglerade utgifterna för det militära försvaret sker enligt riksdagens beslut (prop. 1969:1 bil. 6 s. 14, SU 1969:4, rskr 1969:4) fr. o. m. budgetåret 1969/70 på grundval av nettoprisindex. Prisregleringen skall motsvara 1/100 av summan av de på driftbudgeten och kapitalbudgeten uppförda anslagen med undantag av anslagsmedel av prisregleringskaraktär och anslag som har beräknats utöver ramen – 5 117,6 milj. kr. i pris- och löneläget i maj 1969 – multiplicerad med skillnaden mellan nettoprisindex i maj 1969 och genomsnittsindex för budgetåret 1970/71.

Resultatet av beräkningarna av nettoprisindex för budgetåret 1970/71 framgår av följande sammanställning (maj 1969 = 100).

Augusti 1970	November 1970	Februari 1971	Maj 1971	Medeltal 1970/71
108,91	109,67	109,59	109,11	109,32

Summan av förslagsanslagen utgjorde – med frånräknande av tidigare nämnda 63 milj. kr. för höjning av lönerna från 1969 till 1970 års nivå – 2 366,4 milj. kr. I medelprisläge för budgetåret 1970/71 gick förslags-

anslagen upp till $[2\,366,4 + (9,32 \times 2\,366,4):100]$ 2 586,9 milj. kr. Utgifterna under förslagsanslagen inkl. utbetalda retroaktiva löner som avser första halvåret 1971 men belastar anslagen för budgetåret 1971/72 understeg detta belopp.

Summan av reservationsanslag, obetecknade anslag och investeringsanslag uppgick för budgetåret till 2 751,2 milj. kr. i prisläget maj 1969. Eftersom de i riksstaten upptagna beloppen på förslagsanslagen inte har överskridits med mer än vad som motsvarar en uppräkningsindex med nettoprisindex bör prisregleringen på de förstnämnda anslagen utgöra $[(9,32 \times 2\,751,2):100]$ avrundat 256 413 000 kr. Härifrån skall dras sammanlagt 3 625 000 kr. enligt följande sammanställning.

Avskrivningskostnader för Gällöfsta (prop. 1970:56, SU 1970:109, rskr 1970:275)	1 000 000
Bidrag till Stiftelsen Gällöfsta kurscentrum (prop. 1970:165, SU 1970:211, rskr 1970:426)	460 000
Avskrivningskostnader för fritidshemmet vid Gotlands kustartillerikår (prop. 1971:43, FöU 1971:10, rskr 1971:141)	42 000
Vissa projekteringskostnader m. m. (brev 27.8.1970, 12.3.1971, 30.4.1971 och 7.5.1971)	2 123 000
	3 625 000

Prisregleringens netto skall alltså för reservationsanslagen, de obetecknade anslagen och investeringsanslagen utgöra (256 413 000 – 3 625 000) 252 788 000 kr.

Kungl. Maj:t har i januari, maj och juni 1971 beslutat om att ta i anspråk de anslag som har anvisats till reglering av prisstegringar för budgetåret 1970/71. Genom besluten har – utöver anvisade belopp – sammanlagt 252 788 000 kr. av prisregleringsmedel fått användas för ändamål som avses med de i följande sammanställning angivna anslagen.

Armén: Övningar m. m.	7 000 000
Armén: Beklädnad m. m.	7 900 000
Armén: Inventarier m. m.	1 550 000
Armén: Sjukvårdsmateriel	940 000
Anskaffning av tygmateriel m. m.	43 900 000
Underhåll av tygmateriel m. m.	8 460 000
Hemvärnet: Övningar	450 000
Hemvärnet: Intendenturmateriel m. m.	225 000
Hemvärnet: Tygmateriel m. m.	100 000
Marinen: Övningar m. m.	2 800 000
Marinen: Beklädnad m. m.	1 300 000
Marinen: Inventarier m. m.	375 000
Marinen: Sjukvårdsmateriel	200 000
Anskaffning av fartygsmateriel m. m.	21 950 000
Underhåll av fartyg m. m.	11 000 000
Flygvapnet: Övningar m. m.	1 865 000
Flygvapnet: Beklädnad m. m.	750 000
Anskaffning av flygmateriel m. m.	86 638 000
Drift och underhåll av flygmateriel m. m.	33 000 000
Militärområdesstab: Övningar	20 000
Försvarets forskningsanstalt: Forskningsverksamhet	1 715 000

Försvarets radioanstalt: Anskaffning och underhåll av materiel	850 000
Underhåll av sjukvårdsmateriel	130 000
Vissa signalförbindelser m. m.	2 725 000
Frivilliga befälsutbildningsförelsen m. m.	450 000
Lottaorganisationen	190 000
Bidrag till Centralförbundet Folk och Försvar	45 000
Befästningsarbeten för gemensamma ändamål	1 025 000
Befästningsarbeten för armén	150 000
Befästningsarbeten för marinen	13 500 000
Befästningsarbeten för flygvapnet	765 000
Flygfältsarbeten m. m.	820 000
	252 788 000

Utvecklingen under budgetåret 1971/72

Hittills beräknade indextal för nettoprisindex (maj 1970 = 100) utgör för augusti 1971 104,44 och för november 1971 105,57. Indexantal skall beräknas för ytterligare två tidpunkter under budgetåret, nämligen för februari och maj 1972.

Det tillgängliga materialet beträffande prisutvecklingen under innevarande budgetår visar att det för budgetåret anvisade prisregleringsanslaget kommer att räcka för att kompensera prisutvecklingen enligt nettoprisindex.

Hemställan

Under avsnittet Ramberäkningar m. m. för budgetåret 1972/73 har jag angett hur jag har beräknat pris- och lönestegringarna för nästa budgetår. Med hänvisning till vad jag anfört i detta sammanhang hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Reglering av prisstegringar för det militära försvaret* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 480 000 000 kr.

A 6. Reglering av prisstegringar för civilförsvaret

Nytt anslag (förslag) 8 800 000

Som jag har redovisat under avsnittet Ramberäkningar m. m. för budgetåret 1972/73 behövs ett nytt förslagsanslag för att täcka sådana pris- och löneökningar under anslag inom utgiftsramen för civilförsvaret som inträffar från den tidpunkt i vars prisläge anslagen har beräknats intill utgången av det budgetår för vilket de har anvisats. Under åberopande av vad jag anfört under nämnda avsnitt hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Reglering av prisstegringar för civilförsvaret* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 8 800 000 kr.

B Arméförband

Huvudprogrammet Arméförband omfattar följande delprogram.

- 1.1 Fördelningsförband m. m.
- 1.2 Infanteribrigad m. m.
- 1.3 Norrlandsbrigad m. m.
- 1.4 Pansarbrigad m. m.
- 1.5 Centrala och högre regionala lednings- och underhållsförband
- 1.6 Lokalförsvarsförband
- 1.7 Hemvärnet
- 1.99 Gemensamma produktionsresurser

Programmyndighet är chefen för armén.

Verksamheten under huvudprogrammet har budgeterats på ett antal primäruppdag inom huvudproduktionsområdena Ledning och förbandsverksamhet, Materielanskaffning, Anskaffning av anläggningar m. m. samt Forskning och utveckling. Verksamheten finansieras från följande anslag.

- B 1. Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet
- B 2. Arméförband: Materielanskaffning
- B 3. Arméförband: Istandsättning av befästningar och kaserner
- B 4. Arméförband: Forskning och utveckling
- III 1. Arméförband: Anskaffning av anläggningar

Programplan för perioden 1972/73–1976/77

Som komplettering till överbefälhavarens sammanfattande programplan för det militära försvaret, som har redovisats i det föregående, har chefen för armén insänt programplan för huvudprogrammet Arméförband i den planeringsnivå som innebär en årlig ökning med 100 milj. kr. fr. o. m. budgetåret 1973/74 (av överbefälhavaren benämnd nivå M 1). Redogörelsen i det följande avser denna nivå.

Chefen för armén

Arméchefen anför inledningsvis bl. a. att det antal och den kvalitet som arméns krigsförband avsågs få i de långsiktsplaner som chefen för armén upprättat för perioden 1971/72–1976/77 inte svarade mot den ambitionsnivå som uttrycktes i 1968 års försvarsbeslut. De medel som har tilldelats armén i här aktuell nivå understiger enligt arméchefen med 700 milj. kr. den ram som behövs för att undvika en ytterligare kvantitativ och kvalitativ urholkning. En betydande minskning av antalet kvalificerade förband med anfallsförmåga måste därför planeras in omedelbart efter programplaneperiodens slut. Sålunda kommer antalet brigader att minskas från nuvarande ca 30 till knappt 20. Chefen för

armén föreslår att de brigader som inte kan behållas går över till en enklare organisationsform, s. k. skytteregementen.

Av redogörelsen för delfprogrammets utveckling framgår bl. a. följande.

I delfprogrammet *Fördelningsförband* organiseras halva antalet fördelningsstabber om till ledningsorgan av enklare typ, s. k. stridsgruppstabber. De kvarvarande fördelningsstaberna ges bättre ledningskapacitet genom att vissa fordon och viss sambandsmateriel ersätts. En del av luftvärnets kanon- och eldledningsmateriel samt robotsystem 67 (Hawk) renoveras. Utvecklingen av en ny luftvärnsrobot fortsätter, varigenom vissa luftvärnsbataljoner kan ombeväpnas efter perioden. Luftvärnsförbanden kommer dock att minskas med ca 50 % vid slutet av 1970-talet. Enligt arméchefen uppstår härigenom bristande balans mellan luftförsvarets komponenter.

I *Infanteribrigaderna* ännu inte helt genomförda övergång från 1959 års organisationstyp till organisationstyp 1966 fullföljs under perioden. Ledningsresurser och pansarvärn m. m. kommer härigenom att förbättras.

För de brigader som skall behållas efter perioden och som skall ges en organisation som motsvarar 1980-talets krav påbörjas nyanskaffning och utbyte av terrängfordonsbeståndet, så att rörligheten förbättras. Infanterikanonvagnar av ny typ anskaffas. Medel avsätts för att efter perioden anskaffa nytt artilleri till de brigader som skall behållas på längre sikt. Ersättning av brigadernas kanonluftvärn av äldre typ med luftvärnsrobotar påbörjas.

I *Norrlandsbrigaderna* behålls i nuvarande antal. Ersättning av terrängfordon påbörjas under perioden. Därigenom kan nuvarande rörlighet behållas. Liksom för infanteribrigaderna anskaffas infanterikanonvagnar av ny typ. Medel planeras in för utbyte av brigadartilleriet efter perioden.

I *Pansarbrigaderna* uppvisar stora variationer i stridsfordonsutrustningen. Vissa brigader har tillförts moderna stridsvagnar och har full uppsättning med pansarbandvagnar. Andra brigader är utrustade med äldre stridsvagnar av varierande kvalitet och har inte fullt antal pansarbandvagnar. De äldre stridsvagnstyperna måste efter periodens slut utgå ur organisationen. Planeringen inriktas på att upprätthålla kvaliteten på de brigader som kan behållas efter perioden. Några medel för anskaffning av ytterligare stridsvagnar och pansarbandvagnar planeras därför inte in. Luftvärnsmateriel av äldre typ kommer med början under perioden att bytas ut mot moderna luftvärnsrobotar.

I *Inom lokalförsvarsförbanden* kommer nuvarande cykelskyttebataljoner – ett 100-tal – att behållas och organiseras om till modernare typ. Värnförbanden, vars materiel i vissa fall är omodern men inte kan bytas ut, kommer också att kvarstå.

I *Hemvärnets* vapenutrustning förbättras i viss utsträckning genom att delar av hemvärnet tilldelas automatkarbiner.

Beträffande *gemensamma produktionsresurser*

framgår att antalet fredsförband — i avvaktan på resultatet av pågående fredsorganisationsstudier — är oförändrat under planeringsperioden. Även om nya tjänster erhålls genom pensionsåldershöjning och genom förbättrad rekrytering bedöms ett inte oväsentligt antal vakanser kvarstå. En viss omfördelning av befäl från administrativ tjänst till trupptjänst planeras i syfte att förbättra utbildningen. Endast de mest angelägna byggnadsobjekten har kunnat inrymmas. Mycket stora eftersläpningar i standard och funktionsmässighet kommer att föreligga efter år 1977. Medel för byggnadsåtgärder i samband med eventuella fredsorganisationsändringar har inte kunnat avsättas.

Fördelningen av betalningsmedlen på delprogram framgår av följande tabell (prisläge februari 1971; milj. kr.).

Delprogram	Planeringsramar					
	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	S:a 1972/77
1.1 Fördelningsförband m. m.	262	268	253	325	273	1 382
1.2 Infanteribrigad m. m.	249	281	312	298	282	1 420
1.3 Norrlandsbrigad m. m.	80	101	93	95	80	448
1.4 Pansarbrigad m. m.	170	150	155	139	144	758
1.5 Centrala och högre regionala lednings- och underhållsförband	36	46	34	35	34	185
1.6 Lokalförsvarsförband	148	148	140	135	123	694
1.7 Hemvärnet	36	36	32	32	32	169
1.99 Gemensamma produktionsresurser	1 422	1 389	1 383	1 336	1 348	6 877
Summa	2 403	2 419	2 401	2 394	2 316	11 933
Justering på grund av överplanering	- 81	- 50	+ 9	+ 47	+ 163	+ 88
Summa huvudprogram 1	2 322	2 369	2 410	2 441	2 479	12 021

Chefen för armén anför beträffande värdena i tabellen att summan för delprogrammet Gemensamma produktionsresurser på grund av ofullständigt underlag för fördelning av medel mellan delprogrammen är hög. Sålunda redovisas bl. a. utgifter för hyror och drift av anläggningar, löneutgifter och sociala utgifter för fast anställda samt utgifter för operativ och krigsorganisatorisk verksamhet helt på detta delprogram.

Betalningsmedlens fördelning på anslag under programplaneperioden framgår av följande tabell (prisläge februari 1971; milj. kr.).

Anslag	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	S:a 1972/77
B 1. Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet	1 498	1 591	1 574	1 571	1 573	1 558	7 867
B 2. Arméförband: Materiel-anskaffning	579	546	618	670	705	741	3 280
B 3. Arméförband: Istandsättning av befästningar och kaserner	45	43	43	43	43	43	215

Anslag	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	S:a 1972/77
B 4. Arméförband: Forskning och utveckling	67	49	41	31	26	42	189
III 1. Arméförband: Anskaffning av anläggningar	86	93	93	95	94	95	470
Summa	2 275	2 322	2 369	2 410	2 441	2 479	12 021

Departementschefen

Den kvalitativt mest högtstående delen av arméstridskrafterna utgörs av brigader med tillhörande funktioner för ledning, understöd, underhåll m. m. Brigaderna har genom hittills gjorda förbättringar och kompletteringar kunnat ges en tillfredsställande kvalitet och en lämplig organisation. För att brigaderna skall svara mot de krav som 1980-talets stridsmiljö ställer krävs emellertid kostnadskrävande investeringar – bl. a. anskaffning av terräng- och stridsfordon, infanterikanonvagnar och artillerimateriel – vilka medför stora ekonomiska bindningar efter planeringsperioden. Den ekonomiska restriktivitet som måste iakttagas gör det därför nödvändigt att minska antalet brigadförband.

Den relation som hittills har rått mellan fältförband och lokalförsvärsförband har medgett att lokalförsvärsförband övertagit brigadförbandens materiel. Detta förhållande kommer att förändras när antalet brigader minskar och materiel till viss del måste anskaffas direkt till lokalförsvärsförbanden. Detta aktualiserar enligt min mening en prövning av lokalförsvärsförbandens organisation. Frågan om organisationsformen vid de brigader som enligt vad jag tidigare har anfört inte kan behållas och som enligt försvarsutredningens uppfattning bör föras över till lokalt bundna markstridsförband, dvs. lokalförsvärsförband bör därför övervägas. Utredningen framhåller att ett visst antal av dessa som ett led i handlingsfriheten bör hållas så organiserade att en förändring till mer kvalificerade förband kan genomföras inom rimlig tid. Enligt min mening bör därför i viss utsträckning de brigadförband som förs över till lokalförsvärsförband i huvudsak behålla nuvarande organisation. Personalen i dessa förband kan i regel stå kvar under huvuddelen av sin kvarvarande värnpliktstid. Omsättningsbehovet av personal blir därigenom relativt litet. Den personal som likväl måste grundutbildas bör kunna ges en utbildning motsvarande den som befins lämplig för andra lokalförsvärsförband.

För att frigöra medel för åtgärder som ger effekt på längre sikt finner jag det nödvändigt att repetitionsutbildningen vid armén begränsas.

Med hänvisning till vad jag tidigare har anfört om det militära försvarets utveckling bör delprogrammen utvecklas enligt följande.

Inom delprogrammet *Fördelningsförband* föreslår arméchefen att vissa fördelningsstaber ges en enklare organisationsform. Jag anser att detta är i linje med minskningen av antalet brigader. Antalet erforderliga staber hänger emellertid även samman med utformningen av den lägre regionala ledningen och bör därför närmare övervägas.

En väsentlig reducering av fördelningsluftvärnsbataljonerna föreslås i programplanerna. I viss mån uppvägs reduceringen av den kvalitetshöjning som den planerade anskaffningen av luftvärnsrobotar medför. Den försvagning av luftvärnet som trots detta kommer att ske måste ses dels i samband med nedgången av antalet kvalificerade arméförband, dels i samband med den utformning av luftförsvaret i övrigt, som jag förordar i det följande.

Beträffande delprogrammet *Infanteribrigad* innebär planeringen att ca tio brigader behålls. Jag är inte nu beredd att ta ställning till antalet brigader. Takten i brigadernas modernisering kan behöva begränsas.

Arméchefen har planerat in medel för att behålla nuvarande antal *norrlandsbrigader*. Jag finner att det av arméchefen föreslagna antalet på ett rimligt sätt tillgodoser behovet av denna förbandstyp.

För att behålla nuvarande antal *pansarbrigader* krävs utöver tidigare nämnd artilleri-, luftvärns- och terrängfordonsanskaffning också en anskaffning av stridsvagnar. Med hänsyn till dessa kostnadskrävande förbättringar delar jag arméchefens uppfattning att de pansarbrigader som f. n. i vissa avseenden är reducerade bör utgå ur organisationen. Jag anser att de därefter kvarvarande pansarförbanden bör behållas. I syfte att frigöra medel för andra angelägna ändamål bör avvecklingen av de pansarbrigader som skall utgå påbörjas snarast. Möjligheterna att utnyttja dessa förbands materiel i andra delar av krigsorganisationen bör prövas.

Utvecklingen av *lokalförsvarsförbanden* bör i huvudsak ske enligt arméchefens förslag. Repetitionsutbildningen av lokalförsvarsförbanden bör dock begränsas framför allt genom att förband med mindre viktiga uppgifter inte kallas in till krigsförbandsövningar.

Jag biträder vad chefen för armén har föreslagit rörande förbättring av *hemvärnets* utrustning.

Beträffande de *gemensamma produktionsresurserna* vill jag betona det önskvärda i att befäl – som ett led i anbefalld rationaliseringsverksamhet – omfördelas från administrativa uppgifter till utbildningsverksamhet. Jag vill också erinra om vad jag tidigare har anfört beträffande möjligheterna att vid en ökad differentiering av värnpliktsutbildningen begränsa fredsorganisationens omfattning. Jag vill också erinra om att pågående utredningar rörande organisationen i lägre regional och lokal nivå kommer att påverka arméns fredsorganisation.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t ger riksdagen till känna vad jag har anfört i det föregående.

B 1. Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet

1971/72	Anslag	1 504 715 000 ¹
1972/73	Förslag	1 603 000 000

¹ Beräknat belopp

Under anslaget bedrivs dels allmän ledning och förbandsverksamhet, operativ och krigsorganisatorisk verksamhet, utbildning till och av fast anställd personal m. fl. samt grundutbildning och repetitionsutbildning av värnpliktiga inom armén, dels allmän ledning och förbandsverksamhet inom hemvärnet.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Chefen för armén	Dep. chefen
Allmän ledning och förbands- verksamhet	842 561	939 317	1 612 162
Operativ och krigsorganisa- torisk verksamhet	23 250	24 750	
Utbildning till och av fast anställd personal m. fl.	73 245	78 320	
Grundutbildning av värnpliktiga	382 110	405 470	
Repetitionsutbildning av värn- pliktiga	153 730	204 370	
Allmän ledning och förbandsverk- samhet, hemvärnet	25 090	29 170	
Kostnader som inte har fördelats på primäruppdrag	11 529	—	
Summa kostnader för primärupp- dragen	1 511 515	1 681 397	1 612 162
<i>Avgår:</i> Överplanering	—	— 35 020	
Summa utbetalningar för primär- uppdragen	1 511 515	1 646 377	1 612 162
<i>Tillkommer:</i> Utbetalningar föranledda av före budgetåret genomförd motsvarande verksamhet	+ 13 214	+ 13 214	+ 13 214
<i>Avgår:</i> Uppbördsmedel avseende löner till viss personal i verkstadsdrift	— 6 800	— 8 600	— 8 600
Beräknade utbetalningar efter budgetåret	— 13 214	— 13 776	— 13 776
Summa medelsbehov (anslag)	1 504 715	1 637 215	1 603 000

Personal

Personalkategori	Antal tjänster		
	1971/72	Beräknad ändring 1972/73	
		Chefen för armén	Dep. chefen
<i>Militär personal</i>			
Officerare	2 358	of.	of.
Underofficerare	2 203	+ 2	of.
Underbefäl	5 115	- 3	- 3
<i>Civilmilitär personal</i>			
Teknisk personal	1 352	+ 3	of.
Läkare (veterinärer)	28	of.	of.
<i>Pensionerad militär personal i arvodestjänst</i>			
Officerare	190	+ 7	of.
Underofficerare	334	+ 1	of.
<i>Civil personal</i>			
Handläggande personal	80	+ 3	of.
Övrig personal	5 708 ¹	+ 16	of.
	17 368	+ 29	- 3

¹ Härav 228 vid förbandsanslutna verkstäder

*Chefen för armén***A. Löne- och prisomräkning**

Löne- och prisomräkning m. m. innebär en kostnadsökning med 109,5 milj. kr.

B. Uppgiftsförändringar**1. Allmän ledning och förbandsverksamhet**

a) Flyttningen av I 1 och Ing 1 beräknas vara avslutad före ingången av budgetåret 1972/73. Inga medel behövs därför för ändamålet. Detta medför att anslaget kan minskas med 94 000 kr.

b) Utgifterna under budgetåret 1970/71 för avlöningar till civila ersättare för militär personal och för vikarier motiverar att anslaget höjs med 3,2 milj. kr. För avlöningar till frivilligt tjänstgörande och tillfälligt anställd personal behövs ytterligare 2 777 000 kr.

c) Fastställda normer för driften av försvarets personalserveringar innebär att lönekostnaderna för ekonomibiträden stiger med 1 373 000 kr. Överföringen av kollektivanställd förrådspersonal till tjänstemannaanställning medför ett ökat medelsbehov av 1,3 milj. kr.

d) Arméns jägarskola (JS) bör tillföras ytterligare två tjänster för förvaltare i trupptjänst. En arvodestjänst för pensionerad officer behövs vid vardera I 11, I 15, I 20, P 7 och ArtSS för förvaltning av övnings- och skjutfält samt vid vardera Lv 4 och Ing 2 för kasernekompanschef. För planering av förbandsomsättning vid signaltruppförband behövs en

arvodestjänst för pensionerad underofficer vid S 3 (+ 215 155 kr.). Med anledning av stabens för Fo 44 flyttning till nya lokaler kan tre tjänster för underbefäl dras in (- 90 252 kr.).

c) Milotygverkstäderna i Boden, Östersund och Kristinehamn bör tillföras vardera en tjänst för verkstadsdirektör, varvid tre tjänster för arméingenjör kan dras in. För att möjliggöra utnyttjande av tjänster avsedda för materielverket föreslås att tre tjänster i högst Ae 24 och sju tjänster i högst Ae 19 för arméingenjör tillkommer i utbyte mot tio tjänster för arméingenjör i Ae 17. Vid I 13/ArtSS behövs en tjänst för arméingenjör av första graden och vid vardera I 16 och ArtflygS en tjänst för arméingenjör. ArtflygS bör dessutom tillföras en tjänst för förste tygverkmästare varvid en tjänst för förste tyghantverkare kan utgå (+ 230 912 kr.).

f) För att förbättra betingelserna för sjukvårdsutbildningen behövs två tjänster för instruktionssköterska med placering vid T 1 och T 4, den senare med halvtidstjänstgöring. En tjänst för studierektor bör inrättas vid KS för att bl. a. vara sammanhållande för all civil utbildningsverksamhet. Om tjänsten inrättas, minskar behovet av föreläsararvoden med ca 25 000 kr. Vid vardera T 4, Lv 4 och Lv 5 behövs en tjänst för personalvårdskonsulent (+ 200 872 kr.).

g) Maskinavdelningarna vid I 19 och I 21 behöver vardera tillföras två tjänster för förste reparatör. Samtidigt kan tre tjänster för reparatör utgå och en tjänst för värmeskötare dras in vid uppkommande vakans. Vid ArtSS bör inrättas en tjänst för värmeskötare i utbyte mot medel för en budgetårsvis anställd extra värmeskötare (+ 45 566 kr.).

h) En tjänst för vägmästare bör inrättas vid P 18 för att möjliggöra tillfredsställande skötsel av vägar och planer på Gotland. Vid vardera S 1 och S 2 behövs en tjänst för linjemästare i utbyte mot en tjänst för linjeförman. A 3 bör tillföras en tjänst för köksföreståndare avsedd i första hand för matinrättningen i Rinkaby (+ 70 116 kr.).

i) På grund av splittrade förrådsfunktioner vid P 10 bör två tjänster för förrådsman bytas ut mot tjänster för förrådsförman. Vidare bör en tjänst för förrådsförman inrättas vid ArtSS. Antalet tjänstgöringsmånader för assistenter för frivilligfrågor behöver ökas med 22 vilket innebär att antalet tjänster ökas med fyra (+ 86 042 kr.).

j) Vid vardera I 3, S 1 och S 2 behöver inrättas en tjänst för växeltelefonist, beträffande S 2 med halvtidstjänstgöring, medan två tjänster för kontorsbiträden behövs vid Fo 66/JS. De medel som avses för tillfällig anställning av personal kan därvid minskas med ett belopp motsvarande 42 anställningsmånader (+ 22 884 kr.).

k) Kostnaderna för löner till viss personal i verkstadsdrift beräknas stiga med 1,8 milj. kr.

l) De begärda tjänsterna m. m. medför behov av ytterligare 2 278 000 kr. för lönekostnadspålägg.

m) Under primäruppdraget bör 15 079 000 kr. reserveras för ökade värnpliktsförmåner.

n) under primäruppdraget bör sammanlagt 1 750 000 kr. reserveras för

prisstegringar som avser underhåll av materiel samt för avgifter till Gällöfsta kurscentrum.

o) På grund av ökat innehav av mark, byggnader och anläggningar samt renoveringar ökar medelsbehovet för bränsle och vatten med 1 250 000 kr.

2. Operativ och krigsorganisatorisk verksamhet

Inga uppgiftsändringar förekommer under primäruppdraget.

3. Utbildning till och av fast anställd personal m. fl.

Tillkomsten av två kurser för utbildning av vissa underofficerare till haubits- och trosskompanichefer medför en ökad kostnad av 75 000 kr.

4. Grundutbildning av värnpliktiga

Antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga beräknas uppgå till 12 572 000 (+ 152 880) med fördelning på 212 (+ 3) utbildningskompanier. 400 handräckningsvärnpliktiga vars göromål numera fullgörs av civil personal kommer inte att inkallas till tjänstgöring under budgetåret. Uppgiftsförändringarna innebär en kostnadsminskning med 13 620 000 kr.

5. Repetitionsutbildning av värnpliktiga

Antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga beräknas uppgå till ca 2 389 000 (+428 120), vilket innebär att ungefär 110 000 värnpliktiga kommer att repetitionsutbildas. Under budgetåret avses 14 bataljonsenheter och 21 kompanienheter fler än under föregående budgetår övas. De övade förbanden beräknas uppnå ca 90 % av fastställd personalstyrka. Föreslagna uppgiftsförändringar innebär en kostnadsökning med 40 210 000 kr.

6. Allmän ledning och förbandsverksamhet, hemvärnet

Antalet hemvärnsmän som genomgår utbildning beräknas öka. Ett antal nya driftvärnsförband avses sättas upp. Utbildning i skjutning med automatkarbin skall påbörjas. Uppgiftsförändringarna medför en kostnadsökning av 2 220 000 kr.

Chefen för armén har i skrivelse den 17 januari 1972 kommit in med en kompletterande anslagsframställning för budgetåret 1972/73 och därvid redovisat konsekvenserna för arméns del av 1971 års avtalsuppgörelse och de nya bestämmelserna beträffande arbetstidens längd. Av redovisningen framgår att kostnaderna under anslaget stiger med ca 75 milj. kr. jämfört med tidigare beräknat belopp. Hänsyn har då inte tagits till eventuella rationaliseringsvinster under budgetåret.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen över kostnader och medelsbehov beräknar jag de sammanlagda kostnaderna för primäruppdragen till avrundat 1 612 milj. kr. och anslaget till 1 603 milj. kr.

Under primäruppdraget till allmän ledning och förbandsverksamhet har jag beaktat vissa av de ytterligare kostnader för 1971 års avtalsuppgörelse m. m. som chefen för armén har anmält i särskild skrivelse. Jag kan dessutom godta arméchefens beräkningar av medelsbehovet för vikariatsersättningar, för anställning av ekonomibiträden för mässar samt för överförande av arbetare till tjänstemannaanställning (1 b, c) och delar hans uppfattning att tre tjänster för underbefäl kan dras in (1 d).

Jag har inte något att erinra mot arméchefens förslag beträffande primäruppdragen till operativ och krigsorganisatorisk verksamhet och till utbildning till och av fast anställd personal m. fl. (2, 3).

Under primäruppdragen till grundutbildningen av värnpliktiga (4) har jag vid kostnadsberäkningen beaktat de förbättringar av värnpliktsförmånerna och de försök med avkortad grundutbildning som jag har anmält tidigare. Med hänsyn till försöken har jag utgått från att ungefär 11,7 milj. tjänstgöringsdagar för värnpliktiga behöver utnyttjas under primäruppdragsgruppen. Även under primäruppdragen till repetitionsutbildning av värnpliktiga (5) har jag beaktat de förbättrade värnpliktsförmånerna. Jag har vid kostnadsberäkningen vidare utgått ifrån att de övade förbanden liksom under innevarande år kommer att uppnå ca 85 % av fastställd personalstyrka. Med hänvisning till vad jag tidigare har anfört beträffande inriktningen under programplaneperioden räknar jag vidare med att de pansarförband som avses utgå ur organisationen inte skall genomföra tidigare planerade krigsförbandsövningar under budgetåret samt att repetitionsutbildningen av lokalförsvarsförbanden begränsas. Jag har tagit hänsyn till detta vid kostnadsberäkningen.

Beträffande primäruppdraget till hemvärnet (6) anser jag att verksamheten bör kunna bedrivas inom en i förhållande till arméchefens förslag något begränsad kostnadsram.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 1 603 000 000 kr.

B 2. Arméförband: Materielanskaffning

1971/72	Anslag	532 525 000 ¹
1972/73	Förslag	551 000 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar materielunderhåll som inte är en direkt följd av materielens förrådshållning och utnyttjande vid utbildning och övningar vid förbanden, anskaffning av alla förnödenheter för krigsorganisationens utrustnings- och ersättningsbehov samt anskaffning av viss materiel för fredsbruk.

Verksamheten under anslaget inriktas med beställningsbemyndiganden, medan takten i beställningsverksamheten bestäms av medelstilldelningen. Bemyndigandeskulden under anslaget Anskaffning av tygmateriel m. m. var den 30 juni 1971 608 893 000 kr. Av denna skuld är 547 893 000 kr. att hänföra till förevarande anslag. För budgetåret 1971/72 har riksdagen lämnat ett beställningsbemyndigande under anslaget Anskaffning av tygmateriel m. m. om 615 000 000 kr. Av detta bemyndigande är 569 000 000 kr. att hänföra till förevarande anslag. Vidare har riksdagen för budgetåren 1970/71 och 1971/72 lämnat bemyndiganden om 40 000 000 kr. under anslaget Armén: Beklädnad m. m. Dessa bemyndiganden är att i sin helhet hänföra till förevarande anslag.

För budgetåret 1971/72 har Kungl. Maj:t genom beslut t. o. m. den 31 januari 1972 medgett en medelsförbrukning under anslaget Anskaffning av tygmateriel m. m. om 596 000 000 kr. Av detta belopp är 530 000 000 kr. att hänföra till förevarande anslag.

Bemyndigandeskulden den 30 juni 1972 blir (547 893 000 + 569 000 000 + 40 000 000 - 530 000 000) 626 893 000 kr.

Beställningsbemyndiganden och betalningsmedel (1 000-tal kr.)

Primäruppgdrag m. m.	1971/72		1972/73			
			Chefen för armén		Dep. chefen	
	Bem.	Bet.	Bem.	Bet.	Bem.	Bet.
<i>Centralt vidtaget materiel- underhåll m. m. (utom av viss sjukvårdsmateriel)</i>						
Fördelningsförband m. m.	22 000	31 000	15 000	30 000	53 000	70 000
Infanteribrigad m. m.	4 000	7 000	2 000	6 000		
Norrlandsbrigad m. m.	1 000	1 000	2 000	1 000		
Pansarbrigad m. m.	21 000	23 000	6 000	15 000		
Centrala och högre regio- nala lednings- och under- hållsförband	3 000	2 000	3 000	3 000		
Lokalförsvarsförband	2 000	3 000	6 000	4 000		
Hemvärnet	—	—	—	—		
Gemensamma produktions- resurser	24 000	28 000	9 000	16 000		
<i>Centralt vidtagen mate- rielanskaffning m. m. (utom av viss sjukvårdsmateriel)</i>						
Fördelningsförband m. m.	72 000	97 000	188 000	152 000	738 000	531 000
Infanteribrigad m. m.	182 000	108 000	306 000	150 000		
Norrlandsbrigad m. m.	47 000	22 000	89 000	51 000		
Pansarbrigad m. m.	79 000	92 000	161 000	107 000		
Centrala och högre regio- nala lednings- och under- hållsförband	13 000	12 000	36 000	30 000		
Lokalförsvarsförband	33 000	54 000	69 000	70 000		
Hemvärnet	13 000	5 000	3 000	9 000		
Gemensamma produk- tionsresurser	305 000	238 000	102 000	141 000		
<i>Centralt vidtagen materiel- anskaffning m. m. av sjuk- vårdsmateriel</i>						
Fördelningsförband m. m.	6 240	6 240	14 180	13 830	24 000	24 000
Infanteribrigad m. m.	1 090	1 090	1 570	1 550		
Norrlandsbrigad m. m.	270	270	240	230		
Pansarbrigad m. m.	340	340	1 010	970		
Centrala och högre regio- nala lednings- och underhållsförband	120	120	2 050	2 010		
Lokalförsvarsförband	1 240	1 240	1 690	1 650		
Gemensamma produktions- resurser	3 350	3 350	3 530	3 530		
Summa	834 000	736 000	1 021 000	809 000	815 000	625 000
Reducering på grund av överplanering	— 188 000	— 83 000	— 100 000	— 89 000	— 115 000	— 74 000
Summa medelsbehov (anslag)	—	653 000	—	720 000	—	551 000
Summa bemyndigandebehov	646 000	—	921 000	—	700 000	—

Chefen för armén

Anslaget bör föras upp med 719,8 milj. kr. och ett beställningsbemyndigande om 921 milj. kr. inhämtas.

Betalningsmedlen under anslaget används för att betala materiel och förnödenheter som beställts med stöd av lämnade beställningsbemyndiganden.

Beställningsbemyndigandena för *fördelningsförband* avses främst för anskaffning av lätta terrängbilar, bandschaktare, bärbara kortvågs- och ultrakortvågsradiostationer samt ammunition. Vidare avses bemyndiganden för fortsatt modifiering av luftvärnets eldledningsmateriel samt renovering av robotsystem 67 och en modernisering av etappsjukhusens utrustning och hälsovårdsutrustningen.

För *infanteribrigader* begärs bemyndiganden främst för anskaffning av automatkarbiner, infanterikanonvagnar, lätta terrängbilar, bärbara ultrakortvågsstationer och ammunition. Vidare avses bemyndiganden för en modernisering av utrustningen för förbandsplatsgrupper och av hälsovårdsutrustningen.

Beträffande *norrlandsbrigader* avses beställningsbemyndiganden främst för anskaffning av lätta terrängbilar, bärbara ultrakortvågsstationer och ammunition samt modernisering av hälsovårdsutrustningen.

Beställningsbemyndiganden för *pansarbrigader* avses främst för anskaffning av brobandvagnar, mörkerutrustning för stridsfordon, lätta terrängbilar och ammunition. Vidare avses bemyndiganden för modernisering av utrustning för förbandsplatsgrupper och hälsovårdsutrustningen.

För *centrala och högre regionala lednings- och underhållsförband* begärs beställningsbemyndiganden främst för anskaffning av ammunition samt påbörjande av modernisering av krigssjukhusen.

Beställningsbemyndiganden för *lokalförsvarsförbanden* avses främst för anskaffning av hjultraktorer och ammunition samt en modernisering av hälsovårdsutrustningen.

För *gemensamma produktionsresurser* begärs beställningsbemyndiganden främst för anskaffning av person- och standardlastbilar samt fredstygmateriel, viss beklädnadsmateriel för vidmakthållande och standardförbättring för personal under grund- och repetitionsutbildning samt för hemvärnspersonal, kaserninventarier och förplägnadsmateriel för att tillgodose behoven i samband med nybyggnader och istandsättningsarbeten samt utrustning för läkarmottagningar, tandläkarmottagningar, övningar m. m.

Inom *samtliga delprogram* avses den personliga utrustningen i fråga om sjukvårdsmateriel moderniseras. Beträffande intendenturmateriel avses beställningsbemyndigandena användas för att anskaffa beklädnadsmateriel för såväl den löpande verksamheten som för täckande av väsentliga brister i krigsutrustningen. Dessutom avses anskaffas drivmedels- och viss förplägnadsmateriel för att täcka allvarliga brister i krigsutrustningen samt livsmedel och drivmedel för att öka mobiliserings-

säkerheten och uthålligheten.

Av begärda bemyndiganden avses 40 milj. kr. för prisreglering.

Beloppet har beräknats enligt följande:

- a) uppräknig av beräknad beställningsskuld den 30 juni 1972 till prisläge februari 1971,
- b) uppräknig av den del av beställningsskulden som skall betalas 1972/73 från prisläge februari 1971 till medelkostnadsläge 1972/73 med 1,5 %, motsvarande prognosticerad skillnad mellan verklig prisutveckling och utveckling av nettoprisindex under perioden,
- c) uppräknig av beställningsbemyndiganden för materiel som avses beställas under 1972/73 från prisläge februari 1971 till medelkostnadsläget 1972/73 med motsvarande index som under b).

Produktions- och fackmyndigheterna

Försvarets sjukvårdsstyrelse har till chefen för armén lämnat nedanstående synpunkter.

I förhållande till budgetåret 1971/72 innebär årets anslagsframställningar i avseende på sjukvårdsmateriel för arméns krigsförband en väsentlig ökning. Ökningen föranleds främst av den utredning om behovet av krigssjukvårdsmateriel som redovisades i ämbetsverkets anslagsframställning för budgetåret 1971/72. Det är enligt fackmyndighetens bedömning nödvändigt att den höjning av anslagsnivån som tidigare påyrkats nu kommer till stånd.

I enlighet med överbefälhavarens direktiv och chefens för armén anvisningar har under programplaneperioden avsatts 14,3 milj. kr. för modernisering av krigssjukhusen. Dessa medel räcker till modernisering av högst 11 av 28 befintliga krigssjukhus, om fackmyndighetens minimikrav skall kunna tillgodoses. Återstående krigssjukhus måste antingen organiseras om till vårdinrättningar för okvalificerad sjukvård eller om så är möjligt lämnas över till det civila medicinalväsendet för att anknytas till beredskapssjukhusorganisationen.

Departementschefen

I arméchefens tidigare redovisade programplan beräknas behovet av betalningsmedel till 545 milj. kr. och av bemyndiganden till 725 milj. kr.

I planen redovisas bl. a. en beställning av lätta terrängbilar, varvid antalet terrängbilar utökats i förhållande till tidigare långsiktsplaner. Jag anser att det bl. a. beträffande denna anskaffning är möjligt att göra vissa besparingar och räknar därför med ett lägre bemyndigandebehov än chefen för armén.

Min beräkning av det totala bemyndigande- och medelsbehovet framgår av sammanställningen över beställningsbemyndiganden och medelsbe-

hov. Med utnyttjande av dessa belopp blir bemyndigandeskulden den 30 juni 1973 775 893 000 kr. Liksom tidigare bör det ankomma på Kungl. Maj:t att ta ställning till vilka anskaffningar m. m. som bör ske inom ramen för det bemyndigande som riksdagen kan komma att lämna.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar av materiel m. m. för arméförband får läggas ut inom en kostnadsram av 700 000 000 kr.,
2. till *Arméförband: Materielanskaffning* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 551 000 000 kr.

B 3. Arméförband: Istandsättning av befästningar och kaserner

1971/72 Anslag	44 900 000 ¹
1972/73 Förslag	42 000 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar istandsättning av byggnader och befästningar för armén. Anslaget skall tillgodoföras inkomstsidan i i staten för försvarets fastighetsfond för att balansera utgifter inom staten för fonden.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Chefen för armén	Dep. chefen
<i>Befästningars delfond</i>			
1. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 1.99)	400	200	42 000
<i>Kasernbyggnaders delfond</i>			
2. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 1.99)	44 500	42 400	
Summa kostnader för primäruppdragen	44 900	42 600	42 000
Summa medelsbehov (anslag)	44 900	42 600	42 000

Chefen för armén

Följande dispositionsplan föreslås för anslaget.

Objekt	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
<i>Befästningars delfond</i>	
1. Gemensamma produktionsresurser	
1.1 Mindre istandsättningsarbeten på befästningar m. m.	200
	200

Objekt	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
<i>Kasernbyggnaders delfond</i>	
2. Gemensamma produktionsresurser	
2.1 Kasernrenoveringar	25 000
2.2 I 16. Istandsättning av kanslihus nr 4	870
2.3 I 19. Istandsättning av samlingshall nr 86	480
2.4 T 3. Ombyggnad av garage nr 50 för bilmekanikerutbildning	660
2.5 T 4. Om- och tillbyggnad av garage nr 95 till CUT/CÖF	900
2.6 Mindre istandsättningsarbeten på byggnader, utbildningsanordningar m. m.	3 489
2.7 Åtgärder för att stärka inbrottskyddet vid arméns vapenförråd	1 000
2.8 Vissa tekniska försörjningsanordningar m. m.	10 000
2.9 Merkostnader för av Kungl. Maj:t tidigare beslutade objekt	1
	42 400
	Totalt 42 600

Befästningars delfond

1.1. För bl. a. förbättring av elinstallationer och avfuktningssanordningar samt asfaltbeläggning av körplaner vid vissa äldre ammunitionsförråd beräknas ett medelsbehov av 200 000 kr. för nästa budgetår.

Kasernbyggnaders delfond

2.1. F. n. pågår renovering av tio kaserner vid armén nämligen vid I 16 (två kaserner), I 17, I 19, P 10 (två kaserner), P 18, A 9 och Lv 7 (två kaserner). Vid I 16, P 10, A 9 och Lv 7 ingår pågående renoveringar i serieupphandlingar som omfattar mer än en kasern och sträcker sig över två eller flera budgetår. Under innevarande budgetår beräknas renoveringar komma att påbörjas vid I 15, K 3, P 6 (två kaserner) och T 3. Medelsbehovet för budgetåret 1972/73 för att fullfölja under budgetåret 1971/72 och tidigare påbörjade kasernrenoveringar beräknas till ca 14 milj. kr. För budgetåret 1972/73 planeras igångsättning av kasernrenoveringar vid P 7 (tre kaserner), Lv 5 (fyra kaserner), Ing 2, S 1 (två kaserner), S 2 (slutvärnet) och T 4 (fyra kaserner) till en uppskattad sammanlagd kostnad av ca 60 milj. kr., varav 11 milj. kr. beräknas belasta nästa budgetår. Medelsbehovet för nästa budgetår beräknas sålunda till 25 milj. kr. Med hänsyn till svårigheterna att nu ange vilka kasernrenoveringar som kan komma till utförande under nästa budgetår tas hela detta belopp upp i en post.

2.2. Kanslihuset vid I 16 behöver byggas om. Fortifikationsförvaltningen har redovisat förslag till byggnadsprogram för ombyggnaden, varvid kostnaden har uppskattats till 870 000 kr. Förslaget innebär i stort att stabsavdelningen och regementsexpeditionen får ökat utrymme i våningen en trappa upp. Detta blir möjligt genom att lokalerna disponeras om. Konferensrummet i vindsvåningen ges erforderlig storlek genom

sammanläggning med en lokal som ligger intill. Väsentliga delar av värmeanläggningen byts ut. En ventilationsanläggning tillkommer. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget.

2.3. Vid 1 19 behöver samlingshall nr 86 sättas i stand. Byggnaden som är uppförd år 1936 som exercishus men sedermera omändrad till samlingslokal för utbildning och genomgångar är omodern och otillräckligt isolerad. Därför föreslås att ena läktaren rivs och den andra byggs om för biografmaskineri m. m. Dessutom behövs ett kapprum för elevernas ytterkläder och en modern toalettavdelning. Vidare krävs isolering av alla väggar och tak samt slipning av golv. Samtliga sanitära och värmetekniska installationer måste förnyas. Härvid kommer byggnaden att anslutas till en befintlig värmekulvert. Kostnaderna för byggnadsföretaget bedömdes från början inte komma att överstiga 300 000 kr. Under projekteringen har det visat sig att en mera omfattande VVS-teknisk ombyggnad måste göras än vad som ursprungligen planerades. Kostnaderna för byggnadsföretaget beräknas numera till 480 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

2.4. För att få tillgång till erforderliga lokaler för bilmekanikerutbildningen behöver ett garage vid T 3 byggas om. Byggnaden uppfördes åren 1939-1940 som varnsgarage. Under de senaste 20 åren har den använts som verkstad och lektionssalar för utbildning av bilmekaniker. Lokalerna är emellertid mindre lämpliga för detta ändamål. De saknar erforderligt antal lektionssalar, demonstrationssal, lärarrum samt omklädnads- och toalettutrymmen för lärare och elever. Fortifikationsförvaltningen har redovisat förslag till byggnadsprogram. Kostnaderna uppskattas till 660 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. Förslaget innebär främst att lokalerna delas upp i flera mindre lokaler genom att mellanväggar byggs. I stället för nuvarande två lektionssalar, billackeringsverkstad och en större förrådslokal erhålls fyra mindre förråd, två lärarrum samt toalett- och omklädnadsrum för 6 lärare och 40 elever. Nuvarande fordonsavdelning för utbildning i verkstadstjänst behålls. Dessutom installeras ventilationssystem för utsugning av bilavgaser. — Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget.

2.5. Behovet av ombyggnad av varnsgarage nr 95 vid T 4 till centralt ut- och avrustningsförråd för tygmateriel (CUT) och centralt övningsmaterieförråd (CÖF) har tidigare anmälts för riksdagen i prop. 1971:1 (bil. 22 s. 8). Kostnaderna angavs därvid till 860 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970. Kostnaderna beräknas numera till 900 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. — Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för ombyggnaden.

2.6. För mindre istandsättningsarbeten på byggnader, utbildningsanordningar m. m. beräknas ett medelsbehov av 3 489 000 kr. för nästa budgetår. Organisationsförändringar och personalförstärkningar, vars omfattning inte nu kan förutses, medför krav på omdisponering, anpassning och ändrat utnyttjande av befintliga lokaler, ändring av värme- och

ventilationssystem samt elektriska installationer m. m. För att beslutade omorganisationer m. m. skall få avsedd effekt behövs medel för erforderliga ombyggnads- och inredningsarbeten.

2.7. För åtgärder för att stärka inbrottsskyddet vid arméns vapenförråd beräknas ett medelsbehov av 1 milj. kr. för nästa budgetår. Medlen avses för fortsatt anskaffning av vapenkassuner och förstärkningsarbeten i befintliga förråd m. m.

2.8. För vissa tekniska försörjningsanordningar m. m. beräknas ett medelsbehov av 10 milj. kr. för nästa budgetår. Medlen avses för modernisering och förnyelse av installationer och anläggningar för värme- och elförsörjning, istandsättning av äldre vägar och planer samt utbyte eller komplettering av vattenlednings- och avloppsnät.

2.9. För merkostnader för av Kungl. Maj:t tidigare beslutade objekt tas upp endast 1 000 kr. för nästa budgetår. Fortifikationsförvaltningen räknar med att besparingar på vissa objekt i huvudsak skall täcka uppkommande merkostnader för andra objekt.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen över kostnader och medelsbehov beräknar jag anslaget till 42 milj. kr. Jag har därvid i likhet med chefen för armén räknat med 25 milj. kr. för kasernrenoveringar. Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Arméförband: Istandsättning av befästningar och kaserner* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 42 000 000 kr.

B 4. Arméförband: Forskning och utveckling

1971/72	Anslag	67 370 000 ¹
1972/73	Förslag	49 000 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar tillämpad, objektbunden forskning, utveckling och försök.

Verksamheten under anslaget inriktas med beställningsbemyndiganden, medan takten i beställningsverksamheten bestäms av medelstillelningen. Bemyndigandeskulden under anslaget Anskaffning av tygmateriel m. m. var den 30 juni 1971 608 893 000 kr. Av denna skuld är 61 000 000 kr. att hänföra till förevarande anslag. För budgetåret 1971/72 har riksdagen lämnat ett beställningsbemyndigande under anslaget Anskaffning av tygmateriel m. m. om 615 000 000 kr. Av detta bemyndigande är 46 000 000 kr. att hänföra till förevarande anslag.

För budgetåret 1971/72 har Kungl. Maj:t under samma anslag genom

beslut t. o. m. den 31 januari 1972 medgett en medelsförbrukning av 596 000 000 kr. Av detta belopp är 66 000 000 kr. att hänföra till förevarande anslag.

Bemyndigandeskulden den 30 juni 1972 blir (61 000 000 + 46 000 000 - 66 000 000) 41 000 000 kr.

Beställningsbemyndiganden och betalningsmedel (1 000-tal kr.)

Primäruppdrag m. m.	1971/72		1972/73			
	Bem.	Bet.	Chefen för armén		Dep. chefen	
			Bem.	Bet.	Bem.	Bet.
<i>Tillämpad objektbunden forskning, utveckling och försök</i>						
Fördelningsförband	25 180	12 970	6 220	12 400	67 000	49 920
Infanteribrigad	5 310	4 540	2 930	2 600		
Norrlandsbrigad	2 240	1 910	7 820	3 500		
Pansarbrigad	5 830	4 190	2 290	4 430		
Centrala och högre regionala lednings- och underhållsförband	1 720	2 280	1 880	1 050		
Lokalförsvarsförband	90	250	200	230		
Hemvärnet	—	90	90	90		
Gemensamma produktionsresurser	37 630	61 770	14 570	26 700		
Tidigare erhållna uppdrag	—	—	32 000 ¹	—		
Summa	78 000	88 000	68 000	51 000	67 000	49 920
Reducering på grund av överplanering	— 32 000	— 20 630	— 22 000	— 3 650	— 22 000	— 920
Summa medelsbehov (anslag)	—	67 370	—	47 350	—	49 000
Summa bemyndigandebehov	46 000	—	46 000	—	45 000	—

¹ Jämför med beloppet för överplanering budgetåret 1971/72. Beloppet finns fördelat på delprogram 1971/72

Chefen för armén

Anslaget bör föras upp med 47 350 000 kr. och ett beställningsbemyndigande om 46 milj. kr. inhämtas.

Betalningsmedlen under anslaget avses för att betala forskning, försök och utveckling, som beställts med stöd av lämnade beställningsbemyndiganden.

Beställningsbemyndigandenas fördelning på viktigare utvecklingsobjekt framgår av programplanen för huvudprogram 1. Arméförband. Under budgetåret 1972/73 aktuella projektstarter, vilka bedömts komma att

underställas Kungl. Maj:ts prövning enligt det s. k. tvåstegsförfarandet, avser nya typer av bandvagnar, trupp- och stridsvagnsminor samt ett nytt radiolänksystem. Av begärda bemyndiganden avses 2,5 milj. kr. för prisreglering. Beloppet har beräknats på samma sätt som under anslaget Arméförband: Materielanskaffning.

Departementschefen

I arméchefens tidigare redovisade programplan beräknas behovet av betalningsmedel till 49 350 000 kr. och av bemyndiganden till 45 milj. kr.

I denna plan tas således ett högre medelsbehov upp än det som föreslås i anslagsframställningen.

Min beräkning av det totala bemyndigande- och medelsbehovet framgår av sammanställningen över beställningsbemyndiganden och medelsbehov. Med utnyttjande av dessa belopp blir bemyndigandeskulden den 30 juni 1973 37 milj. kr. Liksom tidigare bör det ankomma på Kungl. Maj:t att ta ställning till vilken forskning m. m. som bör ske inom ramen för det bemyndigande som riksdagen kan komma att lämna.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att forskning och utveckling för arméförband får beställas inom en kostnadsram av 45 000 000 kr.,
 2. till *Arméförband: Forskning och utveckling* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 49 000 000 kr.
-

C Marinförband

Huvudprogrammet Marinförband omfattar följande delprogram.

- 2.1 Lednings-, bas- och underhållsförband
- 2.2 Helikopterförband
- 2.3 Ytattackförband
- 2.4 Ubåtsförband
- 2.5 Minröjningsförband
- 2.6 Fasta kustartilleriförband
- 2.7 Rörliga kustartilleriförband
- 2.99 Gemensamma produktionsresurser

Programmyndighet är chefen för marinen.

Verksamheten under huvudprogrammet har budgeterats på ett antal primäruppdrag inom huvudproduktionsområdena Ledning och förbandsverksamhet, Materielanskaffning, Anskaffning av anläggningar m. m. samt Forskning och utveckling. Verksamheten finansieras från följande anslag.

- C 1. Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet
- C 2. Marinförband: Materielanskaffning
- C 3. Marinförband: Istandsättning av befästningar och kaserner
- C 4. Marinförband: Forskning och utveckling
- III 2. Marinförband: Anskaffning av anläggningar

Programplan för perioden 1972/73 – 1976/77

Som komplettering till överbefälhavarens sammanfattande programplan för det militära försvaret, som har redovisats i det föregående, har chefen för marinen insänt programplan för huvudprogrammet Marinförband. Chefen för marinen har inte ansett sig kunna godta den ram som överbefälhavaren har anvisat för marinen i den planeringsnivå som innebär en årlig ökning med 100 milj. kr. fr. o. m. budgetåret 1973/74 (av överbefälhavaren benämnd nivå M 1). Redogörelsen i det följande avser en nivå, som med 206 milj. kr. överskrider vad överbefälhavaren har avdelat för marinen.

Chefen för marinen

Chefen för marinen betonar i sin syn på huvudprogrammets utveckling kravet på erforderligt antal fartyg för att med hänsyn till våra långa kuster och stora omgivande havsområden kunna svara mot det hot som nu och under överblickbar tid kan härledas ur styrande angreppsfall, tilläggskrav m. m.

Chefen för marinen framhåller att möjligheterna att skydda (eskortera) sjöfarten reduceras starkt redan under programplaneperioden. Samtliga fregatter utgår ur organisationen före år 1978. Kraven på resurser för eskortskydd och ubåtsjakt under både krigstillstånd och i en neutrali-

tetssituation har enligt chefen för marinen inte tillräckligt beaktats vid avvägningen mellan försvarsgrenarna. Till detta skall läggas de krav på resurser för övervakning i fredstid som havsbottenavtalet kan komma att ställa.

Beträffande delprogrammets utveckling framhåller chefen för marinen följande.

Inom delprogrammet *Gemensamalednings-, bas- och underhållsförband* planeras åtgärder in för att åstadkomma ökad ledningssäkerhet. Förbandens möjligheter att verka i störd telemiljö förbättras något. Ökad rörlighet hos underhållsförbanden eftersträvas. Ersättning av omodernt basluftvärn påbörjas i slutet av perioden.

Helikopterförbanden vars huvuduppgift är ubåtsjakt behålls i huvudsak under perioden. Tidigare beställda tunga helikoptrar tillförs organisationen som ersättning för utgående enheter.

Ytattackförbandens slagkraftigare enheter — jagare och fregatter — samt alla återstående motortorpedbåtar utgår under 1970-talet och i början av 1980-talet. Den pågående omstruktureringen till en lättare flotta fortsätter. Torpedbåtar av typ *Plejad*, som utgår ur organisationen omkring år 1977, ersätts av redan beställda torpedbåtar av typ *Spica II*. I samband med utrangeringen av jagare organiseras jagarflottiljerna om till ytattackflottiljer.

För att tillgodose ledningsfunktionen för de framtida ytattackförbanden tas beslutsunderlag fram under programplaneperioden för senare anskaffning av lämpliga enheter för denna uppgift.

Utgående motortorpedbåtar ersätts genom anskaffning av patrullbåtar. För att erhålla ytterligare två patrullbåtar utöver de 16 som överbefälhavaren planerat in, och för att tidigarelägga anskaffningen har den av överbefälhavaren angivna ramen för anskaffning av materiel överskridits med 206 milj. kr. Dessa medel medger också utveckling av korvetter för sjöfartsskydd.

Ubåtsförbanden går under perioden ned i antal genom att äldre ubåtstyper utgår ur organisationen. Anskaffning av en serie om fem ubåtar av typ *A 14* påbörjas. Antalet ubåtar kommer enligt planerna att minska från nuvarande 22 till 15.

Minröjningsförbanden behålls i huvudsak under programplaneperioden. Projektering av minjaktfartyg har påbörjats och beställning har planerats in för leverans efter programplaneperioden.

De fasta kustartilleriförbanden, ca 25 spärrbataljoner (motsvarande), behålls i huvudsak i oförändrat antal. Under programplaneperioden fortsätter den påbörjade anskaffningen av 12 cm tornbatterier. Anskaffning av modernt luftvärn för de fasta förbanden påbörjas.

Även de rörliga kustartilleriförbanden behålls i huvudsak. Antalet lätta kustrobotbatterier utökas. Utveckling av ett nytt rörligt kustartillerisystem påbörjas under perioden.

Beträffande delprogrammet *Gemensamma produktions-*

resurser framhåller marinchefen att en översyn av örlogsbasernas och kustartilleriförsvarens fredsorganisation pågår. Dessa översyner hänger bl a. samman med ny ledningsorganisation i lägre regional instans. I fråga om flottans utbildningsorganisation pågår viss intern rationalisering. Resurser har vidare avsatts för en undersökning av utbildningsorganisationen vid kustartilleriet.

Fördelningen av betalningsmedlen på delprogram framgår av följande tabell (prisläge februari 1971; milj. kr.).

Delprogram	Planeringsramar					
	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	S:a 1972/77
2.1 Lednings-, bas- och underhållsförband	66	76	80	78	67	367
2.2 Helikopterförband	39	36	12	15	14	116
2.3 Ytattackförband	129	131	166	175	149	750
2.4 Ubåtsförband	56	83	86	78	79	383
2.5 Minröjningsförband	23	19	19	29	52	143
2.6 Fasta kustartilleriförband	111	101	108	113	113	546
2.7 Rörliga kustartilleriförband	26	30	28	30	32	146
2.99 Gemensamma produktionsresurser	526	526	501	496	505	2 554
Summa	975	1 002	1 001	1 015	1 012	5 005
Justering på grund av överplanering	- 22	- 11	- 6	+ 0	+ 6	- 32
Summa huvudprogram 2	953	991	995	1 015	1 018	4 973

Betalningsmedlens fördelning på anslag under programplaneperioden redovisas i följande tabell (prisläge februari 1971; milj. kr.).

Anslag	71/72	72/73	73/74	74/75	75/76	76/77	S:a 72/77
C 1. Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet	486	504	501	498	495	493	2 492
C 2. Marinförband: Materielanskaffning	310	335	378	382	410	412	1 919
C 3. Marinförband: Istandsättning av befästningar och kaserner	13	13	16	17	17	19	82
C 4. Marinförband: Forskning och utveckling	22	34	27	27	22	23	135
III 2. Marinförband: Anskaffning av anläggningar	59	66	68	70	70	70	344
Summa	892	953	991	995	1 015	1 018	4 973

Departementschefen

Försvarsutredningen anför att behovet av enheter för övervakning av och insatser inom vårt sjöterritorium och strävan efter ett uthålligt försvar innebär att ett tillräckligt antal bör disponeras. Jag delar denna uppfattning men är inte beredd att nu ta ställning till antalet fartyg.

I syfte att frigöra medel för åtgärder som ger effekt på längre sikt finner jag det nödvändigt att repetitionsutbildningen vid marinen begränsas genom att förband med mindre viktiga uppgifter inte kallas in till krigsförbandsövningar.

Delprogrammen inom huvudprogrammet Marinförband bör utvecklas enligt följande.

De gemensamma lednings-, bas- och underhållsförbanden bör successivt anpassas till de ändrade krav som uppkommer genom marinstridskrafternas omstrukturering.

För helikopterförbanden fullföljs tidigare beställd anskaffning av tunga helikoptrar. Kungl. Maj:t har i oktober 1971 gett överbefälhavaren i uppdrag att lämna förslag till en gemensam organisation för försvarets tunga helikoptrar. Härigenom bör möjligheter skapas att utnyttja flygvapnets helikoptrar även för marina uppgifter.

Inom ytattackförbanden minskar antalet större fartyg – jagare och fregatter – successivt under perioden och ersätts av lättare enheter. F. n. pågår anskaffning av en serie torpedbåtar av typ Spica II. Anskaffning av patrullbåtar bör påbörjas under programplaneperioden. Som jag tidigare har anfört är jag emellertid inte beredd att ta ställning till det slutliga antalet.

Olika möjligheter att tillgodose ledningsfunktionen för ytattackförbanden bör närmare studeras.

Som jag har anfört tidigare bör studier bedrivas avseende bl. a. alternativa anskaffningsprogram för ubåtar. I avvaktan på resultatet av dessa studier är jag inte beredd att ta ställning till den av chefen för marinen planerade anskaffningen av ubåtar av typ A 14.

För minröjningsförbanden har chefen för marinen planerat in medel för anskaffning av minjaktfartyg. Jag godtar denna åtgärd.

För de fasta kustartilleriförbanden pågår utbyggnad av lätta batterier. Ersättningsanskaffning av tunga batterier har påbörjats. En viss förlängning av tiden av anskaffningsprogrammet bör ske. Jag biträder i övrigt marinchefens förslag beträffande det fasta kustartilleriet.

Till delprogrammet Rörliga kustartilleriförband pågår anskaffning av moderna rörliga spärrförband. Planerad ersättning av fordonsbeståndet vid de tunga batterierna bör om möjligt senareläggas.

Utvecklingen inom delprogrammet Gemensamma produktionsresurser bör ske i huvudsak enligt marinchefens förslag. I samband med den rationaliseringsverksamhet som chefen för marinen har anmält bör personalreduceringar kunna ske.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t ger riksdagen till känna vad jag anfört i det föregående.

C 1. Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet

1971/72	Anslag	489 602 000 ¹
1972/73	Förslag	522 000 000

¹ Beräknat belopp

Under anslaget bedrivs allmän ledning och förbandsverksamhet, operativ och krigsorganisatorisk verksamhet, utbildning till och av fast anställd personal m. fl. samt grundutbildning och repetitionsutbildning av värnpliktiga inom marinen.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Chefen för marinen	Dep. chefen
Allmän ledning och förbandsverksamhet	319 520	326 178	} 528 000
Operativ och krigsorganisatorisk verksamhet	22 361	27 607	
Utbildning till och av fast anställd personal m. fl.	12 843	14 441	
Grundutbildning av värnpliktiga	104 970	115 135	
Repetitionsutbildning av värnpliktiga	31 908	35 939	
Summa kostnader för primäruppdragen	491 602	519 300	} 528 000
<i>Avgår:</i> Överplanering	—	— 6 100	
Summa utbetalningar för primäruppdragen	491 602	513 200	528 000
<i>Avgår:</i> Isbrytarverksamhet	— 2 000	— 2 000	— 2 000
Intäktsändringar	—	—	— 4 000
Summa medelsbehov (anslag)	489 602	511 200	522 000

Personal

Personalkategori	Antal tjänster		
	1971/72	Beräknad ändring 1972/73	
		Chefen för marinen	Dep. chefen
<i>Militär personal</i>			
Officerare	692	of.	of.
Underofficerare	1 416	of.	of.
Underbefäl	2 597	of.	of.
<i>Civilmilitär personal</i>			
Teknisk personal	150	of.	of.
Läkare	9	of.	of.
Övrig personal	63	of.	of.
<i>Pensionerad militär personal i arvdestjänst</i>			
Officerare	20	of.	of.
Underofficerare	49	of.	of.
<i>Civil personal</i>			
Handläggande personal	239	of.	of.
Övrig personal	2 390	of.	of.
	7 625	of.	of.

Chefen för marinen

A. Löne- och prisomräkning m. m.

Chefen för marinen har inte tagit upp någon löneomräkning för marinens anställda. Prisomräkning m. m. innebär en kostnadsökning med 15 429 000 kr.

B. Uppgiftsförändringar

1. Allmän ledning och förbandsverksamhet

Tillfällig personal för att införa det nya planerings- och programbudgetsystemet beräknas kosta 540 000 kr. Vidare tillkommer kostnader för regionmusik om 844 000 kr. Kostnaderna för materielunderhåll beräknas stiga med 1 milj. kr., bl. a. med hänsyn till att tidigare minskning av underhållsmedlen har medfört smärre eftersläpningar i materielunderhållet och senareläggning av general- och årsöversyner av fartyg och båtar. Slutligen beräknas 1 milj. kr. för ökade resekostnader.

2. Operativ och krigsorganisatorisk verksamhet

Kostnaderna för materielunderhåll beräknas öka med 3 milj. kr. bl. a. med hänsyn till tidigare minskning av underhållsmedlen. Resekostnaderna beräknas öka med 105 000 kr.

3. Utbildning till och av fast anställd personal

För ökad befälsutbildning vid förbanden beräknas 300 000 kr. Denna utbildning har tidigare eftersatts på grund av arbetsbelastningen och vakansläget. Resekostnaderna beräknas öka med 410 000 kr.

4. Grundutbildning av värnpliktiga

Antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga under grundutbildning m. m. beräknas för nästa budgetår till omkring 2 430 000, en ökning med ca 70 000 dagar i jämförelse med budgetåret 1971/72. Den ökade utbildningen av värnpliktiga beräknas medföra ökade kostnader om 2 585 000 kr. Resekostnaderna beräknas öka med 300 000 kr.

5. Repetitionsutbildning av värnpliktiga

Antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga under repetitionsutbildning beräknas för nästa budgetår till ca 320 000, en minskning med omkring 10 000 dagar i jämförelse med budgetåret 1971/72. Med hänsyn till att repetitionsutbildningen nästa budgetår avses omfatta mera kostnadskrävande förband ökar dock kostnaderna med 2 milj. kr. Resekostnaderna beräknas öka med 185 000 kr.

Chefen för marinen har vidare i anslagsframställningen anmält behov av vissa tjänster, dock utan att beräkna medel för dessa.

Departementschefen

Jag har i det föregående redovisat förslag om avkortning av värnplikti-
gas tjänstgöringstid under grundutbildning. Jag räknar med att förslaget
för marinens del innebär att antalet tjänstgöringsdagar för grundutbild-
ning nästa budgetår blir 130 000 lägre än enligt marinchefens förslag.
Minskningen av dagantalet innebär en kostnadsminskning med omkring
3,1 milj. kr. i förhållande till det belopp som chefen för marinen har
föreslagit. Genom minskning av repetitionsutbildningen räknar jag vidare
med att medelsbehovet för detta ändamål blir ca 4 milj. kr. mindre än
vad chefen för marinen har beräknat. Jag har beräknat medel för
förbättrade värnpliktsförmåner och för sjukartläggning i enlighet med vad
jag har anfört i det föregående. Slutligen har jag beräknat medel för
löneomräkning för marinens personal (A).

Min beräkning av det totala medelsbehovet framgår av sammanställ-
ningen över kostnader och medelsbehov.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet* för
budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 522 000 000
kr.

C 2. Marinförband: Materielanskaffning

1971/72	Anslag	306 137 000 ¹
1972/73	Förslag	340 000 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar dels underhåll i vad avser generalöversyner av stridsfartyg, haverier m. m. samt sådant materielunderhåll som regleras genom centrala direktiv, dels anskaffning och modernisering av fartygsmateriel m. m., anskaffning av vissa maskiner m. m. samt anskaffning av intendentur- och sjukvårdsmateriel för marinförband.

Verksamheten under anslaget inriktas med beställningsbemyndiganden, medan takten i beställningsverksamheten bestäms av medelstilldelningen. Bemyndigandeskulden under anslaget Anskaffning av fartygsmateriel m. m. var den 30 juni 1971 659 630 000 kr. Av denna skuld är 617 630 000 kr. att hänföra till förevarande anslag. För budgetåret 1971/72 har riksdagen lämnat ett beställningsbemyndigande under anslaget Anskaffning av fartygsmateriel m. m. av 155 500 000 kr. Av detta bemyndigande är 138 000 000 kr. att hänföra till förevarande anslag. Vidare har riksdagen för budgetåren 1970/71 och 1971/72 lämnat bemyndiganden om 10 000 000 kr. under anslaget Marinen: Beklädnad m. m. Dessa bemyndiganden är i sin helhet att hänföra till förevarande anslag.

För budgetåret 1971/72 har Kungl. Maj:t genom beslut t. o. m. den 31 januari 1972 medgett en medelsförbrukning under anslaget Anskaffning av fartygsmateriel m. m. om 274 000 000 kr. Av detta belopp är 252 200 000 kr. att hänföra till förevarande anslag.

Bemyndigandeskulden den 30 juni 1972 blir (617 630 000 + 138 000 000 + 10 000 000 - 252 200 000) 513 400 000 kr.

Beställningsbemyndiganden och betalningsmedel (1 000-tal kr.)

Primäruppdrag m. m.	1971/72		1972/73			
	Bem.	Bet.	Chefen för marinen		Dep. chefen	
			Bem.	Bet.	Bem.	Bet.
<i>Centralt vidtaget materielunderhåll m. m. (utom av viss sjukvårdsmateriel)</i>						
För flera delprogram gemensamma lednings-, bas- och underhållsförband m. m.	—	—	—	—	—	—
Helikopterförband	—	4 100	7 500	5 000	55 200	39 600
Ytattackförband m. m.	—	16 400	23 500	16 100		
Ubåtsförband	—	6 500	8 400	5 700		
Minröjningsförband	—	3 000	3 700	2 500		
Fasta kustartilleriförband	—	—	—	—		
Rörliga kustartilleriförband	—	—	—	—		
Gemensamma produktionsresurser	—	13 012	15 600	13 300		
<i>Centralt vidtaget materielunderhåll m. m. (av viss sjukvårdsmateriel)</i>	—	—	—	—	—	—

Primäruppdrag m. m.	1971/72		1972/73			
	Bem.	Bet.	Chefen för marinen		Dep. chefen	
			Bem.	Bet.	Bem.	Bet.
<i>Centralt vidtagen materiell- skaffning m. m. (utom av viss sjukvårdsmateriel)</i>						
För flera delprogram gemensamma lednings-, bas- och underhålls- förband m. m.	23 200	12 200	31 100	19 000	581 700	317 400
Helikopterförband	5 000	19 200	2 750	31 950		
Ytattackförband m. m.	24 600	77 600	54 800	79 800		
Ubåtsförband	5 800	14 300	455 600	64 650		
Minröjningsförband	2 600	6 400	6 450	8 350		
Fasta kustartilleriförband	17 200	14 200	133 200	45 000		
Rörliga kustartilleriförband	5 100	27 400	12 700	14 500		
Gemensamma produktionsresurser	67 300	95 300	58 700	81 750		
<i>Centralt vidtagen materiell- skaffning m. m. av viss sjuk- vårdsmateriel</i>						
För flera delprogram gemensamma lednings-, bas- och underhålls- förband m. m.	—	1 845	3 050	2 850	3 100	3 000
Gemensamma produktionsresurser	—	680	650	650		
Summa	150 800	312 137	817 700	391 100	640 000	360 000
Reducering på grund av över- planering	- 7 800	- 1 500	- 22 100	- 11 100	- 40 000	- 20 000
Summa medelsbehov (anslag)	—	310 637	—	380 000	—	340 000
Summa bemyndigandebehov	143 000	—	795 600	—	600 000	—

Chefen för marinen

Anslaget bör föras upp med 380 milj. kr. och ett beställningsbemyndigande om 795,6 milj. kr. inhämtas.

Betalningsmedlen under anslaget används för att betala materiel och underhåll som beställts med stöd av lämnade beställningsbemyndiganden.

Beställningsbemyndiganden för gemensamma lednings-, bas- och underhållsförband m. m. avses bl. a. för fortsatt anskaffning av trängfartyg såsom bogserbåtar och transportfartyg.

Beträffande vapenmateriel för flottans del avses bemyndiganden utnyttjas främst för anskaffning av elverk m. m. till sjukvårdsförband, förrådsutrustning för torpeder, materiel till krigsavmagnetiseringsstationer, kortvågsmateriel till flottans landförband, modifieringar av flottans kustspaningsradar, ny telefonväxel på Hårsfjärden samt fordonsmateriel till basförband.

För kustartilleriets del avses bemyndiganden främst utnyttjas för modifiering av 40 mm akan m/48, anskaffning av tyg- och telemateriel för sjukvårdsförband, ABC-skyddsmateriel, komplettering, installation

och modifiering av radaranläggningar för kustartilleriet, anskaffning av kortvägsmateriel, teleinstallation för staber och fordonsanskaffning.

I vad avser intendenturmateriel avses främst beställningsbemyndiganden för anskaffning av viss drivmedels- och förplägnadsmateriel (materiel till kylkedjan) för täckande av väsentligare brister i krigsutrustningen.

Beträffande sjukvårdsmateriel avses bemyndigandet främst för att fullfölja moderniseringen av marinens sjuktransportenheter, för att genomföra moderniseringen av marinens psykiatriska vårdgrupper samt för att påbörja modernisering av utrustningen vid marinens fartyg och förbandsplatser ävensom för bristtäckning och anskaffning av ersättningsmateriel m. m. för fastställd organisation.

Beställningsbemyndigandet för helikopterförband krävs för fortsatt anskaffning av utrustningsmateriel för befintliga helikoptrar samt underhåll av helikoptermateriel.

Beställningsbemyndigandet för ytattackförband m. m. avses bl. a. för modernisering av minfartyget Älvsnabben, generalöversyner av stridsfartyg samt underhåll av motorer och gasturbiner.

Vidare avses bemyndiganden utnyttjas för fortsatt anskaffning av sjöminor samt för påbörjande av modifiering av luftvärnspjäser, anskaffning av TV-sikten som ersättning för riktstativ, revidering av zonrör, modifieringar och reservdelar (batterier, övningsdelar etc.) till torpeder, anskaffning av kortvägsmateriel och viss motmedelsmateriel.

Beställningsbemyndigandet för ubåtsförband avses främst för anskaffning av sex ubåtar typ A 14, för fortsatt anskaffning av ersättningsbatterier till befintliga ubåtar samt för generalöversyner.

För sex ubåtar typ A 14 med batteridrift, vilket alltså är chefens för marinen huvudalternativ, behövs ett beställningsbemyndigande om 395,5 milj. kr. I planen har tagits upp ett bemyndigandebelopp av 448 milj. kr. vilket är beräknat för ubåtar med stirlingmaskineri. Detta har gjorts för att skapa handlingsfrihet för slutligt val av maskinalternativ, vilket kan ske först våren 1972.

Beställningsbemyndiganden för fasta kustartilleriförband avses främst utnyttjas för beställning av ytterligare 12 cm tornpjäser m/70, anskaffning av kompletterande pjäsmateriel och eldledningsutrustningar för redan beställda batterier, tele- och artilleriinstallationer i 7,5 cm batterier, modifiering av 40 mm akan m/48 och 20 mm akan m/40, anskaffning av minstationsutrustning och viss närspaningsradar, modifiering av viss eldledningsradar, installation av växlar i staber m. m. samt fordonsanskaffning.

Beställningsbemyndiganden för rörliga kustartilleriförband avses utnyttjas för modifiering av 40 mm akan m/48, anskaffning av terrängkedjor för amfibiebilar tillhörande rörliga spärrbataljoner, reservdelar m. m. för lätta robotbatterier, kortvägsmateriel och växlar m. m. för kustartilleriets rörliga förband samt fordonsanskaffning för rörliga förband. Vidare avses bemyndiganden bl. a. för fortsatt anskaffning av transportbåtar, minarbetsbåtar och skeppsteknisk materiel.

Beträffande intendenturmateriel avses beställningsbemyndigandena främst för anskaffning av beklädnadsmateriel för den löpande verksamheten, kaserninventarier och förplägnadsmateriel för tillgodoseende av behoven i samband med nybyggnader och istandsättningsarbeten, livsmedel för att öka mobsäkerheten samt viss förplägnadsmateriel (vattenmateriel) för täckande av väsentligare brister i krigsutrustningen.

Bemyndigandet för anskaffning av sjukvårdsmateriel avser materiel för läkarmottagningar m. m., tandläkarmottagningar samt för utbildning och övningar.

Av begärda bemyndiganden avser 23,8 milj. kr. prisreglering. Beloppet har beräknats på samma sätt som under anslaget Arméförband: Materielanskaffning.

Produktions- och fackmyndigheterna

Försvarets materielverk har lämnat följande synpunkter.

Den underhållsverksamhet som på grundval av centralt fastställda planer bedrivs vid underlydande myndigheter förutsätter — i likhet med tidigare praxis — att prisregleringsmedel tillförs som förstärkning av vid budgetårets början utgående medelstillelning.

För att nedbringa underhållskostnaderna har olika rationaliseringsåtgärder vidtagits såväl på central som regional nivå.

Trots vidtagna åtgärder föreligger stora svårigheter att hålla underhållsanslaget nere till förmån för nyanskaffning av materiel.

För att studera marinens underhåll har en särskild utredning tillsatts av materielverket med uppgift att kartlägga nuvarande underhållsinsatser, studera möjligheter att effektivisera/förbilliga fartygsunderhållet och föreslå lämpliga åtgärder.

Studier har gjorts av kostnadsutvecklingen inom underhållsområdet under 1960-talet. Av hittills framtaget material framgår att kostnaderna under perioden stigit men att antalet nedlagda verkstadsarbetstimmar varit konstant eller minskat.

Verkstadskostnaderna har stigit så kraftigt att tidigare försvarsindex ej tillnärmelsevis gett full kompensation för kostnadsökningarna vid underhållsverkstäderna. Samma förhållande gäller beträffande nettoprisindex som numera tillämpas.

Att genom rationaliseringar täcka denna skillnad har ej varit möjligt och bedöms även fortsättningsvis vara ogenomförbart. Underhållsarbeten kan icke beräknas få motsvarande rationaliseringstakt som nyproduktion.

Tidigare nämnda förhållanden bedöms vara den primära orsaken till att svårigheter uppstått att hålla underhållsanslaget nere.

Den allvarligaste konsekvensen är att det blivit nödvändigt att sänka ambitionsnivån bl. a. genom att generalöversyner måst inställas eller reduceras för vissa stridsfartyg.

Omorganisationer av örlogsvarven i samband med skapandet av örlogsbaser har medfört en personalreducering främst i fråga om kontrollanter på underhållssidan, som i flera avseenden påverkar materielunderhållet i

ogynnsam riktning. Detta gäller främst inom Ostkustens örlogsbas.

Försvarets sjukvårdsstyrelse har lämnat följande särskilda synpunkter.

Kompensation för inträffade prisstegringar har i enlighet med chefens för marinen anvisningar beräknats endast enligt nettoprisindex. Den faktiska prisstegringen uppgår enligt sjukvårdsstyrelsens beräkningar till 12,2 %. Den otillräckliga priskompensationen leder till att objekt för en sammanlagd kostnad av omkring 1 200 000 kr. måste slås ut i förhållande till långsiktplanerna för 1971/77. Denna nedprutning av ambitionerna drabbar krigssjukvårdsmaterielen. Kostnaderna för fredssjukvårdsmaterielen måste räknas upp med hänsyn till de faktiska prisstegringarna.

Departementschefen

I marinchefens tidigare redovisade programplan beräknas behovet av betalningsmedel till 335 800 000 kr. och av bemyndiganden till 657 700 000 kr. I planen redovisas bl. a. bemyndiganden för beställning av ubåtar av typ A 14 och ytterligare ersättningsanskaffning av tunga fasta batterier.

Som jag har anfört tidigare räknar jag med att anskaffningen av tunga fasta batterier senareläggs. Av bl. a. denna anledning anser jag att det av chefen för marinen redovisade bemyndigandebehovet kan minskas. Min beräkning av det totala bemyndigande- och medelsbehovet framgår av sammanställningen över beställningsbemyndiganden och medelsbehov. I det beräknade bemyndigandebeloppet ryms en beställning av ubåtar av typ A 14. Som jag tidigare har anfört är jag emellertid inte beredd att ta ställning till anskaffningsprogrammet. Med utnyttjande av sammanställningens belopp blir bemyndigandeskulden den 30 juni 1973 773 430 000 kr. Liksom tidigare bör det ankomma på Kungl. Maj:t att ta ställning till vilka anskaffningar m. m. som bör ske inom ramen för det bemyndigande som riksdagen kan komma att lämna.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar av materiel m. m. för marinförband får läggas ut inom en kostnadsram av 600 000 000 kr.,
2. till *Marinförband: Materielanskaffning* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 340 000 000 kr.

C 3. Marinförband: Istandsättning av befästningar och kaserner

1971/72	Anslag	13 250 000 ¹
1972/73	Förslag	13 000 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar istandsättning av byggnader och befästningar för flottan och kustartilleriet. Anslaget skall tillgodoföras inkomstsidan i staten för försvarets fastighetsfond för att balansera utgifter inom staten för fonden.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Chefen för marinen	Dep. chefen
<i>Befästningars delfond</i>			
1. För flera delprogram gemensamma lednings-, bas- och underhållsförband m. m. (delprogram 2.1)	3 850	3 000	13 000
<i>Kasernbyggnaders delfond</i>			
2. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 2.99)	9 400	10 000	
Summa kostnader för primäruppdragen	13 250	13 000	13 000
Summa medelsbehov (anslag)	13 250	13 000	13 000

Chefen för marinen

Följande dispositionsplan föreslås för anslaget.

Objekt	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
<i>Befästningars delfond</i>	
1. För flera delprogram gemensamma lednings-, bas- och underhållsförband m. m.	
1.1 Ombyggnad av stabspäts (totalkostnad 2,9 milj. kr.)	1 000
1.2 Ombyggnad av radiostationer (totalkostnad 1 750 000 kr.)	1 100
1.3 Ombyggnad av drivmedelsförråd (totalkostnad 765 000 kr.)	65
1.4 Mindre istandsättningsarbeten på befästningar m. m.	834

Objekt	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
1.5 Merkostnader för av Kungl. Maj:t tidigare beslutade objekt	1 3 000
<i>Kasernbyggnaders delfond</i>	
2. Gemensamma produktionsresurser	
2.1 Kasernrenoveringar	4 500
2.2 Mindre istandsättningsarbeten på byggnader, utbildningsanordningar m. m.	2 499
2.3 Vissa tekniska försörjningsanordningar m. m.	3 000
2.4 Merkostnader för av Kungl. Maj:t tidigare beslutade objekt	1 10 000
Totalt	13 000

Befästningars delfond

1.1. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för ombyggnad av en stabsp plats inom en uppskattad kostnadsram av 2,9 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. För att påbörja arbetena behövs 1 milj. kr. för nästa budgetår.

1.2. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för ombyggnad av tre radiostationer inom en uppskattad kostnadsram av 1 603 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 1 750 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. För att påbörja arbetena behövs 1,1 milj. kr. för nästa budgetår.

1.3. Behovet av ombyggnad av en drivmedelsanläggning har tidigare anmälts för riksdagen i prop. 1971:1 (bil. 22 s. 13). Kostnaderna angavs därvid till 700 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra ombyggnaden inom denna kostnadsram, vilken motsvarar 765 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. För slutbetalning av arbetena behövs 65 000 kr.

1.4. För mindre istandsättningsarbeten på befästningar m. m. beräknas ett medelsbehov av 834 000 kr. för nästa budgetår.

1.5. För merkostnader för av Kungl. Maj:t tidigare beslutade objekt tas upp endast 1 000 kr. för nästa budgetår. Fortifikationsförvaltningen räknar med att besparingar på vissa objekt i huvudsak skall täcka uppkommande merkostnader för andra objekt.

Kasernbyggnaders delfond

2.1. F. n. pågår renovering av två kaserner vid marinen nämligen vid GbK (Känsö) och vid ÖrlBS. Under innevarande budgetår beräknas renoveringar komma att påbörjas vid GbK (Känsö), KA 2, KA 4 (två kaserner) och KA 5 (två kaserner). För nästa budgetår beräknas renovering av ytterligare en kasern påbörjas vid GbK (Känsö) och två kaserner vid KA 4. Vid KA 4 och KA 5 ingår kasernrenoveringarna i serieupphandlingar som omfattar mer än en kasern och sträcker sig över två eller flera budgetår. Medelsbehovet för nästa budgetår beräknas till 4,5 milj. kr.

2.2. För mindre iståndsättningsarbeten på byggnader, utbildningsanordningar m. m. beräknas ett medelsbehov av 2 499 000 kr. för nästa budgetår. Organisationsförändringar och personalförstärkningar, vars omfattning inte nu kan förutses, medför krav på omDispositionering, anpassning och ändrat utnyttjande av befintliga lokaler, ändring av värme- och ventilationssystem samt elektriska installationer m. m. För att beslutade omorganisationer m. m. skall få avsedd effekt behövs medel för ombyggnads- och inredningsarbeten.

2.3. För vissa tekniska försörjningsanordningar m. m. beräknas ett medelsbehov av 3 milj. kr. för nästa budgetår. Medlen avses för modernisering och förnyelse av installationer och anläggningar för värme- och elförsörjning, iståndsättning av äldre vägar och planer samt utbyte eller komplettering av vattenlednings- och avloppsnät.

2.4. För merkostnader för av Kungl. Maj:t tidigare beslutade objekt tas upp endast 1 000 kr. för nästa budgetår. Fortifikationsförvaltningen räknar med att besparingar på vissa objekt i huvudsak skall täcka uppkommande merkostnader för andra objekt.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen över kostnader och medelsbehov beräknar jag anslaget till 13 milj. kr. Jag har därvid räknat med en höjning inom anslagets ram av medelsbehovet för kasernrenoveringar med 1,5 milj. kr. till totalt 6 milj. kr.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Marinförband: Iståndsättning av befästningar och kaserner* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 13 000 000 kr.

C 4. Marinförband: Forskning och utveckling

1971/72	Anslag	22 105 000 ¹
1972/73	Förslag	42 000 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar forskning och utveckling i vad avser fartygsmateriel m. m.

Verksamheten under anslaget inriktas med beställningsbemyndiganden, medan takten i beställningsverksamheten bestäms av medelstilldelningen. Bemyndigandeskulden under anslaget Anskaffning av fartygsmateriel m. m. var den 30 juni 1971 659 630 000 kr. Av denna skuld är 42 000 000 kr. att hänföra till förevarande anslag. För budgetåret 1971/72 har riksdagen lämnat ett beställningsbemyndigande under anslaget Anskaffning av fartygsmateriel m. m. om 155 500 000 kr. Av detta bemyndigande är 17 500 000 kr. att hänföra till förevarande anslag.

För budgetåret 1971/72 har Kungl. Maj:t genom beslut t. o. m. den 31

januari 1972 under samma anslag medgett en medelsförbrukning av 274 000 000 kr. Av detta belopp är 21 800 000 kr. att hänföra till förevarande anslag.

Bemyndigandeskulden den 30 juni 1972 blir (42 000 000 + 17 500 000 - 21 800 000) 37 700 000 kr.

Beställningsbemyndiganden och betalningsmedel (1 000-tal kr.)

Primäruppdrag m. m.	1971/72		1972/73			
			Chefen för marinen		Dep. chefen	
	Bem.	Bet.	Bem.	Bet.	Bem.	Bet.
<i>Tillämpad objektbunden forskning, utveckling och försök</i>						
För flera delprogram gemensamma lednings-, bas- och underhållsförband m. m.	400	250	800	700	} 45 000 47 000	
Helikopterförband	600	750	550	250		
Ytattackförband m. m.	2 950	7 250	19 350	15 550		
Ubåtsförband	5 400	3 100	26 700	15 750		
Minröjningsförband	400	650	700	650		
Fasta kustartilleriförband	2 250	600	2 450	2 800		
Rörliga kustartilleriförband	1 350	350	11 750	7 000	} 45 000 47 000	
Gemensamma produktionsresurser	4 150	9 155	5 200	9 300		
Summa	17 500	22 105	67 500	52 000	45 000	47 000
Reducering på grund av överplanering	—	—	—	—	—5 000	—5 000
Summa medelsbehov (anslag)	—	22 105	—	52 000	—	42 000
Summa bemyndigandebehov	17 500	—	67 500	—	40 000	—

Chefen för marinen

Anslaget bör föras upp med 52 milj. kr. och ett beställningsbemyndigande om 67,5 milj. kr. inhämtas.

Betalningsmedlen under anslaget används för att betala materiel och tjänster som beställts med stöd av lämnade beställningsbemyndiganden.

Beställningsbemyndiganden för lednings-, bas- och underhållsförband avses för projektering av olika typer av trängfartyg samt beträffande kustartilleriet för utveckling av luftvärnsrobot och löpande försök för teleändamål.

Beställningsbemyndigandet för helikopterförband avses för framtagning av underlag för anskaffning av speciella instrument för helikoptrar, utrustning för helikopterbaser, för vapenanpassning samt löpande försök och jämförande typförsök.

Beställningsbemyndiganden för ytattackförband avses för

projektering, utveckling och försök för korvetter samt för övriga fartygs-objekt jämte utredningar och försök för i dessa eller planerade objekt ingående komponenter. Beträffande vapenmateriel avses bemyndiganden främst för sjörobotutveckling.

Beställningsbemyndiganden för ubåtsförband avses för ett återstående behov för ubåtsprojekt A 14, delbemyndigande för konstruktion av ubåtar typ A 14, projektering av räddningsubåt, projektering av ubåttyp A 17 samt utredningar och försök för i dessa eller planerade objekt ingående komponenter samt för viss torpedutveckling m. m.

Beställningsbemyndiganden för minröjningsförband avses som delbemyndigande för projektering av minjaktfartyg.

Beställningsbemyndiganden för fasta kustartilleriförband avses utnyttjas för utveckling av granatkastarammunition och artillerieldledning för Ersta, utveckling av luftvärnsrobot och löpande försök för artilleri-, min- och teleändamål.

Beställningsbemyndiganden för rörliga kustartilleriförband avses användas för framtagande av ersättning för rörligt tungt artilleri och löpande försök för artilleri-, min- och teleändamål.

Beställningsbemyndigandet för gemensamma produktionsresurser avses för sådana utredningar och försök inom det skeppstekniska området, som kan hänföras till flera delprogram samt för diverse försök m. m. med vapenmateriel för flottan och kustartilleriet.

Av begärda bemyndiganden avser 2 milj. kr. prisreglering. Beloppet har beräknats på samma sätt som under anslaget Arméförband: Materielanskaffning.

Departementschefen

I marinchefens tidigare redovisade programplan beräknas behovet av betalningsmedel till 34,2 milj. kr. och av bemyndiganden till 31,2 milj. kr.

Min beräkning av det totala bemyndigande- och medelsbehovet framgår av sammanställningen över beställningsbemyndiganden och medelsbehov. Med utnyttjande av dessa belopp blir bemyndigandeskulden den 30 juni 1973 35,7 milj. kr.

Liksom tidigare bör det ankomma på Kungl. Maj:t att ta ställning till vilken forskning m. m. som bör ske inom ramen för det bemyndigande som riksdagen kan komma att lämna.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att forskning och utveckling för marinförband får beställas inom en kostnadsram av 40 000 000 kr.,
2. till *Marinförband: Forskning och utveckling* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 42 000 000 kr.

D Flygvapenförband

Huvudprogrammet Flygvapenförband omfattar följande delprogram.

- 3.1 För flera delprogram gemensamma lednings- och strilförband
- 3.2 Jaktförband
- 3.3 Luftvärnsrobotförband
- 3.4 Attackförband
- 3.5 Spaningsförband
- 3.6 Flygtransportförband
- 3.7 Basförband
- 3.8 Verkstadsförband
- 3.99 Gemensamma produktionsresurser

Programmyndighet är chefen för flygvapnet.

Verksamheten under huvudprogrammet har budgeterats på ett antal primäruppgifter inom huvudproduktionsområdena Ledning och förbandsverksamhet, Materielanskaffning, Anskaffning av anläggningar m. m. samt Forskning och utveckling. Verksamheten finansieras från följande anslag.

- D 1. Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet
- D 2. Flygvapenförband: Materielanskaffning
- D 3. Flygvapenförband: Istandsättning av befästningar och kaserner
- D 4. Flygvapenförband: Forskning och utveckling
- III 3. Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar

Programplan för perioden 1972/73 – 1976/77

Som komplettering till överbefälhavarens sammanfattande programplan för det militära försvaret, som har redovisats i det föregående, har chefen för flygvapnet insänt programplan för huvudprogrammet Flygvapenförband i den planeringsnivå som innebär en arlig ökning med 100 milj. kr. fr. o. m. budgetåret 1973/74 (av överbefälhavaren benämnd nivå M 1). Redogörelsen i det följande avser denna nivå.

Chefen för flygvapnet

Chefen för flygvapnet anför att slutsatserna från de av överbefälhavaren gjorda utredningarna om luftförsvarets uppgifter och inriktning -- 1967 års luftförsvarsutredning (LFU 67) -- och om stridsledningssystemets uppgifter och inriktning -- systemutredning stril 70 (SUS 70) -- i princip bör ligga till grund för utvecklingen inom huvudprogrammet Flygvapenförband. LFU 67 har mot bakgrund av olika hotsituationer och i olika ekonomiska ramar studerat operativa principer och sammansättningar för luftförsvaret. SUS 70 har på motsvarande sätt och mot bakgrund av slutsatserna från LFU 67 övervägt strilsystemets sammansättning.

Chefen för flygvapnet anför att kostnadsutvecklingen sedan LFU 67

avgav sitt betänkande har varit ogynnsam i flera avseenden. Så har exempelvis typutvecklingskostnaden för system JA 37 Viggen ökat kraftigt. Detta medför svårigheter att i här aktuell ekonomisk nivå inrymma det antal jaktdivisioner som rekommenderades av LFU 67. Vissa kvalitetsminskningar har genomförts för att sänka kostnaderna. Senareläggning av vissa objekt har också visat sig nödvändig.

Med de resurser som har tilldelats flygvapnet kan under perioden inte avsättas medel för forskning och utveckling av ett attackflygplan efter AJ 37 Viggen. Studier pågår f. n. för att bestämma lämplig flygplantyp.

Personalresurserna inom flygvapnet är knappa. Kungl. Maj:ts beslut med anledning av chefens för flygvapnet fredsorganisationsförslag skall ge de grundläggande riktlinjerna för personalresurserna i krigsorganisationen. I avvaktan på beslutet kännetecknas situationen av stor osäkerhet med avseende på tillgången till aktiv personal. Svårigheter att behålla krigsorganisationen kan uppstå under programplaneperioden om organisationsförslaget inte bifalls. Personalinnehållet i förbanden förutses emellertid bli successivt förbättrat genom tillkomsten av långtidsanställda flygförare och genom ökningen av antalet flygförare per division.

Beträffande utvecklingen inom delprogrammen anför chefen för flygvapnet följande.

I delprogrammet **För flera delprogram gemensamma lednings- och strilförband** planeras en utbyggnad och modifiering av strilsystemet. I enlighet med de rekommendationer som SUS 70 har lämnat anskaffas s. k. taktisk strilradar. På befintliga radarstationer vidtas åtgärder för att öka motståndskraften mot teleteknisk störning och fysisk bekämpning. Modernisering genomförs av den optiska luftbevakningen.

Delprogrammet **Jaktförband** inriktas mot att nuvarande antal jaktdivisioner behålls under programplaneperioden. Under åren 1978–1985 planeras de divisioner som är utrustade med J 35 Draken utgå ur organisationen och ersättas av divisioner med JA 37 Viggen.

Smärre modifieringar planeras på **luftvärnsrobotförband** en för att minska underhållskostnaderna. Förbanden avses bli avvecklade i slutet av 1970-talet.

Inom delprogrammet **Attackförband** sker en ombeväpning från A 32 Lansen till AJ 37 Viggen under perioden. I samband härmed minskar antalet tunga attackdivisioner. Under perioden upprättas attackdivisioner med det lätta attackplanet SK 60.

Även inom delprogrammet **Spaningsförband** sker en ombeväpning. S 32 Lansen och S 35 Draken ersätts successivt av S 37 Viggen med början under perioden. Förbanden med S 35 Draken planeras inte lämna organisationen förrän efter periodens slut.

Flygmaterielen inom delprogrammet **Flygtransportförband** behålls i drift under perioden så långt detta kan ske med hänsyn till den tekniska livslängden. Mot slutet av perioden planeras anskaffning av ett nytt medeltungt transportflygplan. Helikopterförbanden behålls under perioden med nuvarande flygmateriel. Nödvändiga modifieringsåtgärder

för ökad taktisk användbarhet genomförs.

Beträffande delprogrammet *B a s f ö r b a n d* har LFU 67 rekommenderat tre nya flygbaser i Norrland under perioden. Enligt flygvapenchefen kan dessa baser inte inrymmas i planerna på grund av det stora investeringsbehovet för övriga baser i samband med introduktionen av flygplan 37 Viggen.

Delprogrammet *V e r k s t a d s f ö r b a n d* anpassas till luftförsvarets behov enligt de krav som har angetts av LFU 67.

Utvecklingen av delprogrammet *G e m e n s a m m a p r o d u k t i o n s r e s u r s e r* innebär bl. a. att flottiljerna tillförs övervakningsradar under programplaneperioden så att en ur flygsäkerhetssynpunkt god ledning av flygverksamheten inom terminalområdet erhålls.

Fördelningen av betalningsmedlen på delprogram framgår av följande tabell (prisläge februari 1971; milj. kr.).

	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	S:a 1972/77
3.1 För flera delprogram gemensamma lednings- och strilförband	281	312	288	310	259	254	1 423
3.2 Jaktförband	379	448	504	489	477	512	2 430
3.3 Luftvärnsrobotförband	26	23	22	21	20	19	105
3.4 Attackförband	659	478	478	481	476	477	2 390
3.5 Spaningsförband	168	158	170	179	163	114	784
3.6 Flygtransportförband	38	35	33	31	27	36	162
3.7 Basförband	252	306	302	292	286	282	1 468
3.8 Verkstadsförband	18	3	4	4	4	5	20
3.99 Gemensamma produktionsresurser	459	565	521	485	471	468	2 510
Summa	2 280	2 328	2 322	2 292	2 183	2 167	11 292
Justering p. g. a. överplanering	- 158	- 145	85	- 6	+ 133	+ 196	+ 93
Summa huvudprogram 3	2 122	2 183	2 237	2 286	2 316	2 363	11 385

Betalningsmedlens fördelning på anslag under programplaneperioden framgår av följande tabell (prisläge februari 1971; milj. kr.).

Anslag	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	S:a 1972/77
D 1. Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet	794	858	853	867	868	886	4 332
D 2. Flygvapenförband: Materielanskaffning	851	805	873	999	1 071	1 153	4 901
D 3. Flygvapenförband: Istandsättning av befästningar och kaser- ner	21	21	26	22	20	19	108
D 4. Flygvapenförband: Forskning och ut- veckling	380	395	390	331	289	239	1 644
III 3. Flygvapenförband: Anskaffning av an- läggningar	76	104	95	67	68	66	400
Summa	2 122	2 183	2 237	2 286	2 316	2 363	11 385

Departementschefen

System 37 Viggen utgör under perioden 1972/73–1976/77 och även fram till mitten av 1980-talet en avsevärd del av flygvapnets materielanskaffning. Som jag tidigare har anfört ansluter jag mig till försvarsutredningens uppfattning att jaktversionen av flygplan 37 Viggen bör utvecklas för senare anskaffning. Stora ansträngningar bör göras för att minska kostnaderna för utvecklingsarbetet. En närmare redogörelse för utvecklingsprogrammet lämnas under anslagpunkten D 4. Flygvapenförband: Forskning och utveckling.

För att frigöra medel för åtgärder som ger effekt på längre sikt finner jag det nödvändigt att repetitionsutbildningen vid flygvapnet begränsas.

Med hänvisning till vad jag tidigare har anfört om det militära försvarets utveckling bör delprogrammen utvecklas enligt följande.

Strilsystemets huvuduppgift är att tillgodose jaktförbandens behov av förvarning och ledning. Även luftvärnets och civilförsvarets förvarningsbehov är emellertid angelägna. Organisatoriska åtgärder och viss utbyggnad av presentations- och sambandssystemen bör därför övervägas i syfte att tillgodose dessa behov, även om detta inom en bestämd ekonomisk ram innebär att takten i planerad nyanskaffning av radarstationer måste sänkas.

Inom delprogrammet Jaktförband bör planeringen riktas in mot ett färre antal divisioner än vad som tidigare har planerats. Minskningen av divisionsantalet bör också ske tidigare än planerat genom att ett antal Drakendivisioner avvecklas redan under programplaneproduktperioden.

Enligt nuvarande planer avses luftvärnsrobotförbanden bli avvecklade i slutet av 1970-talet. Enligt min mening bör en tidigare avveckling övervägas.

Attackförband med flygplan 37 Viggen sätts upp under produktperioden. Uppsättningen av förbanden bör ske i lägre takt och med inriktning mot färre divisioner än vad som tidigare har planerats.

Jag kan i huvudsak godta den inriktning av delprogrammet Spaningsförband som har angetts i chefens för flygvapnet programplan.

Inom delprogrammet Flygtransportförband har chefen för flygvapnet planerat in anskaffning av ett nytt medeltungt transportflygplan. Jag är inte beredd att ta ställning till denna anskaffning.

Jag anser att materielanskaffningen m. m. för bas- och verkstadsförbanden bör reduceras något i förhållande till vad flygvapenchefen har angett.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t ger riksdagen till känna vad jag har anfört i det föregående.

D 1. Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet

1971/72	Anslag	741 209 000 ¹
1972/73	Förslag	840 000 000

¹ Beräknat belopp

Under anslaget bedrivs allmän ledning och förbandsverksamhet, operativ och krigsorganisatorisk verksamhet, utbildning till och av fast anställd personal m. fl. samt grundutbildning av värnpliktiga och repetitionsutbildning inom flygvapnet.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Chefen för flygvapnet	Dep. chefen
För flera delprogram gemensamma lednings- och strilförband	113 059	132 675	851 564
Jaktförband	129 942	153 580	
Luftvärnsrobotförband	15 721	18 077	
Attackförband	58 565	76 488	
Spaningsförband	32 417	38 875	
Flygtransportförband	20 806	25 027	
Basförband	176 574	196 830	851 564
Gemensamma produktionsresurser	194 125	231 286	
Summa kostnader för primäruppdragen	741 209	872 838	851 564
<i>Tillkommer:</i>			
Lagerökning		+ 1 945	+ 1 945
<i>Avgår:</i>			
Differens mellan budgeterade kostnader och behov av betalningsmedel för drift och underhåll av flygmateriel m. m.		- 13 509	- 13 509
Summa medelsbehov (anslag)	741 209	861 274	840 000

Personal

Personalkategori	Antal tjänster		
	1971/72	Beräknad ändring 1972/73	
		Chefen för flygvapnet	Dep. chefen
<i>Militär personal</i>			
Officerare	523	+ 9	of.
Underofficerare	874	+ 5	of.
Underbefäl	883	+ 4	of.
Meniga	154	of.	of.

Personalkategori	Antal tjänster		
	1971/72	Beräknad ändring 1972/73	
		Chefen för flygvapnet	Dep. chefen
<i>Civilmilitär personal</i>			
Teknisk personal	2 788	+ 3	of.
Läkare	5	of.	of.
Övrig personal	550	+ 11	of.
<i>Pensionerad militär personal i arvdestjänst</i>			
Officerare	42	of.	of.
Underofficerare	35	of.	of.
<i>Civil personal</i>			
Handläggande personal	151	+ 4	of.
Övrig personal	1 621	+ 41	of.
	7 626	+ 77	of.

Chefen för flygvapnet

A. Löne- och prisomräkning

Löne- och prisomräkning m. m. innebär en kostnadsökning med 101 279 000 kr.

B. Uppgiftsförändringar

1. För flera delprogram gemensamma lednings- och strilförband

a) För en taktisk utprovningssgrupp för stridslednings- och luftbevakningsorganisationen bör tillkomma en tjänst för regementsofficer, en för regementsofficer eller kapten, en för flygdirektör, en för flygingenjör, fyra för underofficer och två för tekniker (+ 547 000 kr.).

b) Stridslednings- och luftbevakningsorganisationen behöver förstärkas som följd av att bl. a. vissa radarstationer och en radargruppcentral tas i drift. För ändamålet bör vissa tjänster för officerare och underofficerare på övergångsstat tas i anspråk. Vidare bör organisationen tillföras en tjänst för underofficer, fyra för underbefäl, en för driftingenjör, tre för ingenjör, en för förste reparatör, nio för vaktman, två för kokerska och fyra för ekonomibiträde (+ 932 000 kr.).

c) Försvarets väderorganisation behöver förstärkas främst som följd av arbetstidsförkortningen. Vid vardera södra och östra regionala vädercentralen behövs ytterligare två tjänster för meteorolog och en tjänst för assistent (+ 297 000 kr.).

d) Utbyggnad av trafikledningsorganen medför att arbetsbelastningen ökar i trafikledningsorganisationen. Tre tjänster för trafikledarbiträde bör därför tillkomma (+ 90 000 kr.).

e) För att förbättra utbildningen av personalen vid de krigsförband som sätts upp för radargruppcentral, för att omskola personal som är krigsplacerad inom den optiska luftbevakningen och för att öka

utbildningen av värnplikliga radarobservatörer behövs ytterligare 720 000 kr.

f) För krigsförbandsövningar behövs ytterligare 1,5 milj. kr.

2. Jaktförband

a) Flygtidsuttaget på flygplan J 35 B Draken beräknas minska med 1 000 timmar med anledning av bl. a. nedläggningen av F 18 som jaktflottilj (– 2,4 milj. kr.).

b) Krigsförbandsövningar beräknas genomföras med sex jaktflygdivisioner (+ 160 000 kr.).

3. Luftvärnsrobotförband

Krigsförbandsövningar planeras genomföras med fem luftvärnsrobotförband och särskild övning med fem luftvärnsrobotförband (+ 120 000 kr.).

4. Attackförband

a) Vid övningsdivisionen för flygplan SK 60 vid F 21 behövs vissa tjänster. Dessa bör tillkomma genom överföringar i samband med indragningen av flygförband. En tjänst för sekreterare bör nyinrättas (+ 32 000 kr.).

b) Omskolning till flygplan AJ 37 Viggen medför ett ökat flygtidsuttag och större förbrukning av övningsammunition för nämnda flygplan medan flygtidsuttaget och förbrukningen av övningsammunition för flygplan A 32 A Lansen minskar. Uppsättning av en övningsdivision för flygplan SK 60 vid F 21 medför en ökning av flygtidsuttaget på denna flygplantyp med 2 000 timmar och en ökning av förbrukningen av övningsammunition (+ 6 740 000 kr.).

c) Krigsförbandsövningar beräknas genomföras med två attackflygdivisioner (+ 120 000 kr.).

5. Spaningsförband

a) Flygtidsuttaget för flygplan S 35 E Draken ökar med 500 timmar samtidigt som uttaget för flygplan S 32 Lansen minskar med 500 timmar (+ 350 000 kr.).

b) Krigsförbandsövningar planeras med två spaningsflygdivisioner, en spaningsflygrupp samt två underrättelseplutoner (+ 60 000 kr.).

6. Flygtransportförband

Krigsförbandsövningar avses genomföras med två helikoptergrupper och en sambandsflygrupp (+ 75 000 kr.).

7. Basförband

a) Utbyggnad av trafikledningsorganen medför behov av ytterligare fem tjänster för trafikledare i terminalkontrollcentraler. Vid F 12 behövs förstärkning med en tjänst för trafikledare. Därjämte behövs fem tjänster för trafikledarbiträde (+ 521 000 kr.).

b) Vid F 6 behövs en tjänst för meteorolog för att tillgodose flottiljens behov av väderinformation (+ 47 000 kr.).

c) Som följd av arbetstidsförkortningen behöver flottiljorganisationen tillföras 15 tjänster för flottiljpolis, vilka föreslås få disponeras om i samband med förbandsindragningar. Vid vardera F 10 och F 17 behövs ytterligare två tjänster för bilförare för drivmedelstransporter och vid F 21 behövs förstärkning med tre tjänster för förrådsman (+ 253 000 kr.).

d) Indragning av de båda flygande divisionerna med baskompanier vid F 18 och uppsättande av en lätt attackdivision med baskompani vid F 21 m. m. medför att kostnaderna minskar med 2 410 000 kr.

e) Kostnaderna för uttagning och utackordering av hundar ökar med 60 000 kr. medan kostnaderna för interna transporter minskar med 20 000 kr.

f) För krigsförbandsövningar behövs ytterligare 3,2 milj. kr.

8. Gemensamma produktionsresurser

a) Vid första flygeskaderstaben föreslås tillkomma fyra tjänster för regementsofficer eller kapten, en för förste verkmästare och en för biträde. Verksamheten vid F 20 har ökat som följd av ändrad utbildningsgång för officerare, varför ytterligare en tjänst för major, två tjänster för kapten och en tjänst för biträde behövs. Flygvapnets bomb- och skjutskola bör tillföras en tjänst för kvalificerat biträde och vid F 21 behövs förstärkning med en tjänst för assistent och en tjänst för biträde. Fortsatt utveckling av planerings- och ekonomisystemet kräver ökad arbetsinsats (+ 2 539 000 kr.).

b) Antalet tjänstgöringsdagar för grundutbildning minskar på grund av att värnpliktiga inte längre skall utnyttjas för handräckningstjänst på militära mässar och i matinrättningar (– 715 000 kr.).

c) För att återta minskad tilldelning för vissa ändamål under budgetåret 1971/72, för ökade vatten- och avloppsavgifter och ökad elförbrukning samt för miljöförbättrande åtgärder och kurs- och kontaktverksamhet behövs ytterligare 1 356 000 kr.

d) Kostnaderna för flygnavigatörer väntas öka (+ 400 000 kr.).

e) Kostnaderna för systemarbete och programmering för Väder 70-systemet bör inte längre belasta försvarets materielverks anslag (+ 1 milj. kr.).

f) För senare fördelning på övriga primäruppdrag tas upp medel för eventuell förstärkning av värnpliktsförmåner, ökade hyreskostnader samt för bedömd bristande priskompensation (+ 14 829 000 kr.).

Departementschefen

I enlighet med flygvapenchefens förslag har jag beräknat medel för ökade kostnader för drift och underhåll av flygmateriel (A) och ökad utbildning av radarobservatörer (B 1 e). Jag har vidare godtagit flygvapenchefens beräkningar av medelsbehovet för ökade kostnader för

uttagning av hundar (B 7 e), för premier till flygnavigatörer (B 8 d), för ökade driftkostnader för kaserner och byggnader (B 8 e) samt för ökade hyreskostnader (B 8 f).

Vidare har jag beräknat medel för förbättrade värnpliktsförmåner i enlighet med vad jag har anfört i det föregående. Jag har även beaktat av flygvapenchefen redovisade kostnadsminskningar på grund av ändrade uppgifter. Dessutom räknar jag med att den av flygvapenchefen beräknade medelstillsdelningen för grundutbildning kan minskas med 2,8 milj. kr. till följd av det förslag till avkortning av värnpliktigas tjänstgöringstider under grundutbildning, som jag har redogjort för i det föregående. Detta innebär för flygvapnets del en minskning av antalet tjänstgöringsdagar med 130 000.

Med hänvisning till vad jag tidigare har anfört om inriktningen under programplaneperioden har jag räknat med att repetitionsutbildningen minskas och att medelsbehovet för detta ändamål blir 7,5 milj. kr. mindre än vad flygvapenchefen har beräknat. Slutligen har jag räknat med en större kostnadsökning för löne- och prisomräkning än vad flygvapenchefen har utgått från. Min beräkning av det totala medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Flygförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 840 000 000 kr.

D 2. Flygvapenförband: Materielanskaffning

1971/72	Anslag	870 329 000 ¹
1972/73	Förslag	816 244 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar sådant materielunderhåll som inte är en direkt följd av materielens förrådshållning eller utbildning och övning vid förbanden, anskaffning av materiel för krigsorganisationens behov samt viss materiel för fredsbruk.

Verksamheten under anslaget inriktas med beställningsbemyndiganden, medan takten i beställningsverksamheten bestäms av medelstillsdelningen. Bemyndigandeskulden under anslaget Anskaffning av flygmateriel m. m. var den 30 juni 1971 2 964 845 000 kr. Av denna skuld är 2 038 255 000 kr. att hänföra till förevarande anslag. För budgetåret 1971/72 har riksdagen lämnat ett beställningsbemyndigande under anslaget Anskaffning av flygmateriel m. m. om 830 000 000 kr. Av detta bemyndigande är 579 316 000 kr. att hänföra till förevarande anslag. Vidare har riksdagen för budgetåren 1970/71 och 1971/72 lämnat bemyndiganden om 10 000 000 kr. under anslaget Flygvapnet: Beklädnad m. m. Dessa bemyndiganden är att i sin helhet hänföra till förevarande anslag.

För budgetåret 1971/72 har Kungl. Maj:t genom beslut t. o. m. den 31 januari 1972 medgett en medelsförbrukning under anslaget Anskaffning

av flygmateriel m. m. om 1 147 117 000 kr. Av detta belopp är 807 409 000 kr. att hänföra till förevarande anslag.

Bemyndigandeskulden den 30 juni 1972 blir (2 038 255 000 + 579 316 000 + 10 000 000 – 807 409 000) 1 820 162 000 kr.

Beställningsbemyndiganden och betalningsmedel (1 000-tal kr.)

Primäruppsdrag m. m.	1971/72		1972/73			
	Bem.	Bet.	Chefen för flygvapnet		Dep. chefen	
			Bem.	Bet.	Bem.	Bet.
<i>Centralt vidtaget materielunderhåll m. m.</i>						
Gemensamma lednings- och strilförband	4 551	4 551	4 891	4 891	20 800	29 200
Jaktförband	662	662	577	577		
Luftvärnsförband	465	465	550	550		
Attackförband	372	372	1 252	1 252		
Spaningsförband	—	—	—	—		
Flygtransportförband	743	743	428	428		
Basförband	1 139	1 139	1 425	1 425		
Verkstadsförband	—	—	—	—		
Gemensamma produktionsresurser	20 818	20 818	19 107	19 557		
<i>Centralt vidtagen materielanskaffning m. m. (utom av viss sjukvårdsmateriel)</i>						
Gemensamma lednings- och strilförband	102 034	135 317	166 676	144 699	941 500	869 544
Jaktförband	37 615	50 935	120 112	76 293		
Luftvärnsrobotförband	3 185	9 126	2 424	4 288		
Attackförband	201 406	449 208	408 935	349 764		
Spaningsförband	3 375	100 673	85 309	134 689		
Flygtransportförband	4 262	13 466	43 775	30 905		
Basförband	53 760	53 909	143 451	77 411		
Verkstadsförband	3 730	4 029	6 403	4 606		
Gemensamma produktionsresurser	426 377	130 455	250 885	206 118		
<i>Centralt vidtagen materielanskaffning m. m. av viss sjukvårdsmateriel</i>						
Basförband	630	630	2 090	1 890	2 700	2 500
Gemensamma produktionsresurser	500	500	610	610		
Summa	845 624	976 998	1 258 900	1 059 998	965 000	901 244
Reducering på grund av överplanering	— 132 144	— 126 161	— 400	— 86 838	— 110 000	— 85 000
Summa medelsbehov (anslag)	—	850 837	—	973 160	—	816 244
Summa bemyndigandebehov	733 480	—	1 258 500	—	855 000	—

Chefen för flygvapnet

Anslaget bör föras upp med 973 160 000 kr. och ett beställningsbemyndigande om 1 258 500 000 kr. inhämtas.

Betalningsmedlen under anslaget används för att betala materiel och förnödenheter som beställts med stöd av lämnade beställningsbemyndiganden.

Beställningsbemyndiganden för delprogrammet *För flera delprogram gemensamma lednings- och strilförband* avser fortsatt anskaffning, installation och underhåll av utrustning för radarspaning, samband och ledningscentraler. För delprogrammet avses även viss intendenturmateriel beställas.

Beställningsbemyndiganden för *jaktförband* avser främst ändring av flygplan- och motormateriel samt ändring och förbättring av elektronikutrustning jämte räddningsutrustning i flygplan 35. Vidare avser bemyndigandet beställning av en ny målrobot till försöksplats.

Även viss intendenturmateriel avses beställas.

Beställningsbemyndiganden för *luftvärnsrobotförband* avses främst för anskaffning av utrustning för utbildning, utprovning och kontrollverksamhet. För delprogrammet avses även viss intendenturmateriel beställas.

Attackerförbandens behov av beställningsbemyndiganden motiveras av beställning av flygplan AJ 37 serie 2 med någon tidigareläggning av betalningen. Dessutom planeras anskaffning av ammunition och robotar, motmedel, underhållsutrustning samt utbytesenheter. För delprogrammet avses även viss intendenturmateriel beställas.

För *spaningsförband* avses beställningsbemyndiganden främst utnyttjas för kompletterande anskaffning av flygplan SH 37 och komplettering av befintlig utrustning. För delprogrammet avses även viss intendenturmateriel beställas.

Behovet av beställningsbemyndiganden för *flygtransportförband* avser anskaffning av ytterligare transportflygplan samt kompletterande anskaffning och ändringsverksamhet jämte viss underhållsutrustning för helikopter 3. För delprogrammet avses även viss intendenturmateriel beställas.

Basförbandens behov av beställningsbemyndiganden motiveras av beställning av klargöringsmateriel, drivmedelsutrustning, talradioapparater, strömförsörjningsutrustning och olika typer av fordon, främst ersättningsanskaffning av startbilar. Fortsatt anskaffning av övervakningsradar PS 810 planeras också. För delprogrammet avses även viss intendentur- och sjukvårdsmateriel beställas.

För *verkstadsförband* erfordras beställningsbemyndiganden för fortsatt anskaffning av verkstadsutrustning. För delprogrammet avses även viss intendenturmateriel beställas.

Under delprogrammet *Gemensamma produktionsresurser* redovisas bl. a. materielanskaffningskostnader för skolflygverksamheten, målflygverksamheten, diverse fredsanvänd markteleutrust-

ning, utbildningsmateriel (allmän), samt normalieverksamhet m. fl. kostnader. De största posterna utgörs av säkerhetsutrustning och reservdelar till flygplan SK 37, ändring av flygplan- och motormateriel till flygplan SK 60 samt beställning av utrustningar till försöksplatserna. För delprogrammet avses även viss intendentur- och sjukvårdsmateriel beställas. Av begärda bemyndiganden under detta anslag avses 140 milj. kr. för prisreglering. Beloppet har beräknats på samma sätt som under anslaget Arméförband: Materielanskaffning.

Personal som anställts på sakanslag redovisas i anslagsframställning för försvarets materielverk. För under detta anslag berörda primäruppdrag beräknas utnyttjas:

	Antal		Personalutgifter ¹	
	1971/72	1972/73	1971/72	1972/73
Tjänstemän	25	25	1 230	1 230

¹ 1 000-tal kr.

Produktions- och fackmyndigheterna

Försvarets materielverk påpekar att under anslaget D 2 Materielanskaffning har icke upptagits medel eller verksamhet för underhåll av materiel som anskaffas under anslaget E 7 Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Materielanskaffning. Förra anslaget J 6 Vissa signalförbindelser har i sin helhet transformerats till E 7 varvid felaktigt förutsatts att erforderligt underhåll på materiel tillhörig E 7 utförs som "gratistjänst" av flygvapenförband. Detta är ej möjligt. Kostnaden för underhåll av denna materiel har beräknats till 3 850 000 kr.

Försvarets sjukvårdsstyrelse framförde i sina anslagsframställningar för budgetåret 1971/72 krav på en väsentlig uppräknings av anslagsposten för anskaffning av sjukvårdsmateriel och läkemedel för flygvapnets krigsförband. Kravet, som stöddes av chefen för flygvapnet, vann icke beaktande. Moderniseringen av basbataljonernas sjukvårdsenheter kan inte genomföras i planerad takt, om icke den yrkade uppräknings nu kommer till stånd. Målet är att basbataljonernas sjukvårdsenheter skall få samma kvalitet som armébataljonernas motsvarande enheter. Därjämte skall de tillföras viss katastrofsjukvårdsutrustning, som med hänsyn till flygbaserens sårbarhet är synnerligen väl motiverad.

Departementschefen

I flygvapenchefens tidigare redovisade programplan beräknas behovet av betalningsmedel till 805 milj. kr. och av bemyndiganden till 1 050 milj. kr. Som jag tidigare har anfört bör verksamheten under anslaget i vissa avseenden ges en ändrad inriktning. Bl. a. bör anskaffningen av

attackflygplan avse ett minskat antal i förhållande till tidigare planer. Vissa besparingar bör dessutom kunna åstadkommas beträffande bl. a. materiel för bas- och stridsledningsförband.

Min beräkning av det totala bemyndigande- och medelsbehovet framligger av sammanställningen över beställningsbemyndiganden och medelsbehov. Med utnyttjande av dessa belopp blir bemyndigandeskulden den 30 juni 1973 1 858 918 000 kr. Liksom tidigare bör det ankomma på Kungl. Maj:t att ta ställning till vilka anskaffningar m. m. som bör ske inom ramen för det bemyndigande som riksdagen kan komma att lämna.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar av materiel m. m. för flygvapenförband får läggas ut inom en kostnadsram av 855 000 000 kr.,
2. till *Flygvapenförband: Materielanskaffning* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 816 244 000 kr.

D 3. Flygvapenförband: Istandsättning av befästningar och kaserner

1971/72	Anslag	20 922 000 ¹
1972/73	Förslag	20 000 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar istandsättning av byggnader, befästningar och flygfält för flygvapnet. Anslaget skall tillgodoföras inkomstsidan i staten för försvarets fastighetsfond för att balansera utgifter inom staten för fonden.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Chefen för flygvapnet	Dep. chefen
<i>Befästningars delfond</i>			
1. Basförband (delprogram 3.7)	1 500	1 500	20 000
2. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 3.99)	1 600	1 500	
<i>Kasernbyggnaders delfond</i>			
3. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 3.99)	17 822	18 250	
Summa kostnader för primäruppdragen	20 922	21 250	20 000
Summa medelsbehov (anslag)	20 922	21 250	20 000

Chefen för flygvapnet

Följande dispositionsplan föreslås för anslaget.

Objekt	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
<i>Befästningars delfond</i>	
1. Basförband	
1.1 Istandsättning av flygfält	1 500
2. Gemensamma produktionsresurser	
2.1 Mindre istandsättningsarbeten på befästningar m. m.	1 500
	3 000
<i>Kasernbyggnaders delfond</i>	
3. Gemensamma produktionsresurser	
3.1 Kasernrenoveringar	4 000
3.2 F 7. Ombyggnad av byggnaderna nr 63 och 65 (totalkostnad 1 150 000 kr.)	750
3.3 Istandsättningsarbeten för "Nya Tullinge" (totalkostnad 15 050 000 kr.)	3 000
3.4 Mindre istandsättningsarbeten på byggnader, utbildningsanordningar m. m.	5 499
3.5 Vissa tekniska försörjningsanordningar m. m.	5 000
3.6 Merkostnader för av Kungl. Maj:t tidigare beslutade objekt	1
	18 250
Totalt	21 250

Befästningars delfond

1.1. För istandsättning av flygfält beräknas ett medelsbehov av 1,5 milj. kr. för nästa budgetår. Medlen avses för istandsättning av en rullbana vars beläggning är i dåligt skick och företer omfattande sprickbildning. Spjälkningar uppstår i sprickorna, varvid stenmateriel lossnar och riskerar att sugas in i flygplanens motorer med kompressorskador som följd.

2.1. För mindre istandsättningsarbeten på befästningar m. m. beräknas ett medelsbehov av 1,5 milj. kr. för nästa budgetår.

Kasernbyggnaders delfond

3.1. F. n. pågår renoveringar av sex kaserner vid flygvapnet, nämligen vid F 4 (två kaserner), F 15 (två kaserner) och F 21 (två kaserner). Under innevarande budgetår beräknas renoveringar komma att påbörjas vid F 10 och F 13 (två kaserner). Vid F 4, F 13, F 15 och F 21 ingår kasernrenoveringarna i serieupphandlingar som omfattar mer än en kasern och sträcker sig över två eller flera budgetår. Medelsbehovet för nästa budgetår beräknas till 4 milj. kr. Med hänsyn till svårigheterna att nu ange vilka kasernrenoveringar som kan komma till utförande under nästa budgetår tas detta belopp upp i en post.

3.2. Behovet av ombyggnad av byggnaderna nr 63 och 65 vid F 7 har tidigare anmälts för riksdagen i prop. 1971:1 (bil. 22 s. 9). Kostnaderna

angavs till 750 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för ombyggnaden. Kostnaderna beräknas numera till 1 150 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. För innevarande budgetår disponeras 400 000 kr. för att påbörja ombyggnaden. För nästa budgetår behövs 750 000 kr.

3.3. Behovet av istandsättningsarbeten för "Nya Tullinge" har tidigare redovisats för riksdagen i prop. 1971:1 (bil. 22 s. 9). Kostnaderna angavs därvid till 9 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1970. Fortifikationsförvaltningen har redovisat förslag till bygnadsprogram för fortsatt utbyggnad m. m. vid Nya Tullinge. Kostnaderna för erforderliga istandsättningsarbeten har därvid uppskattats till 15 050 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. Förslaget innebär i stort att renoveringsbehovet i olika avseenden tillgodoses för fyra kaserner och en förläggningsbyggnad, vilka har uppförts under åren 1947–1948 och inte renoverats genomgripande tidigare. Vidare genomförs ombyggnader och istandsättningsarbeten i kanslihuset, officersmässen, underofficersmässen, matinrättningen, instruktionsverkstaden samt skol- och simulatorbyggnaden. Genom ombyggnad av byggnader som tidigare har använts för andra ändamål åstadkommes ett integrerat förråd, en fordonsverkstad och en beredskapsbyggnad. Slutligen genomförs vissa andra smärre istandsättningsåtgärder. Medelsbehovet för nästa budgetår beräknas till 3 milj. kr.

3.4. För mindre istandsättningsarbeten på byggnader, utbildningsanordningar m. m. beräknas ett medelsbehov av 5 499 000 kr. för nästa budgetår. Av detta belopp avses ca 3 milj. kr. för upprustning av F 7 med anledning av ombeväpningen till flygplan 37 Viggen. Organisationsförändringar och personalförstärkningar, vars omfattning inte nu kan förutses, medför krav på omdisponering, anpassning och ändrat utnyttjande av befintliga lokaler, ändring av värme- och ventilationssystem samt elektriska installationer m. m. För att beslutade omorganisationer m. m. skall få avsedd effekt behövs medel för ombyggnads- och inredningsarbeten.

3.5. För vissa tekniska försörjningsanordningar m. m. beräknas ett medelsbehov av 5 milj. kr. för nästa budgetår. Medlen avses för modernisering och förnyelse av installationer och anläggningar för värme- och elförsörjning, istandsättning av äldre vägar och planer samt utbyte eller komplettering av vattenlednings- och avloppsnät.

3.6. För merkostnader för av Kungl. Maj:t tidigare beslutade objekt tas upp endast 1 000 kr. för nästa budgetår. Fortifikationsförvaltningen räknar med att besparingar på vissa objekt i huvudsak skall täcka uppkommande merkostnader för andra objekt.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen över kostnader och medelsbehov beräknar jag anslaget till 20 milj. kr. Jag har därvid i likhet med chefen för flygvapnet räknat med ett medelsbehov av 4 milj. kr. för kasernrenoveringar.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till *Flygvapenförband: Istandsättning av befästningar och
kaserner* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av
20 000 000 kr.

D 4. Flygvapenförband: Forskning och utveckling

1971/72	Anslag	294 076 000 ¹
1972/73	Förslag	395 000 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar dels sådan forskning, försök
och utveckling som innebär en direkt typutveckling av materiel, dels ej
objektbunden forskning som är nära förknippad med flygvapenförbandens verksamhet (flygteknisk och robotteknisk forskning).

Verksamheten under anslaget inriktas med beställningsbemyndiganden, medan takten i beställningsverksamheten bestäms av medelstillelningen. Bemyndigandeskulden under anslaget Anskaffning av flygmateriel m. m. var den 30 juni 1971 2 964 845 000 kr. Av denna skuld är 926 590 000 kr. att hänföra till förevarande anslag. För budgetåret 1971/72 har riksdagen lämnat ett beställningsbemyndigande under anslaget Anskaffning av flygmateriel m. m. om 830 000 000 kr. Av detta bemyndigande är 250 684 000 kr. att hänföra till förevarande anslag.

För budgetåret 1971/72 har Kungl. Maj:t genom beslut t. o. m. den 31 januari 1972 under samma anslag medgett en medelsförbrukning av 1 147 117 000 kr. Av detta belopp är 339 708 000 kr. att hänföra till förevarande anslag.

Bemyndigandeskulden den 30 juni 1972 blir (926 590 000 + 250 684 000 – 339 708 000) 837 566 000 kr.

Beställningsbemyndiganden och betalningsmedel (1 000-tal kr.)

Primäruppsdrag m. m.	1971/72		1972/73			
			Chefen för flygvapnet		Dep. chefen	
	Bem.	Bet.	Bem.	Bet.	Bem.	Bet.
Objektbunden forskning, utveckling och försök						
Gemensamma lednings- och strilförband	7 500	8 540	7 015	6 512	967 000	417 000
Jaktförband	45 105	178 241	839 735	276 045		
Luftvärnsrobotförband	—	—	—	—		
Attackförband	54 692	142 909	59 983	93 426		
Spaningsförband	1 643	31 231	21 597	23 453		
Flygtransportförband	5	10	5	5		

Primäruppdrag m. m.	1971/72		1972/73			
	Bem.	Bet.	Chefen för flygvapnet		Dep. chefen	
			Bem.	Bet.	Bem.	Bet.
Basförband	600	822	100	375		
Verkstadsförband	—	—	—	—		
Gemensamma produktionsresurser	32 330	40 110	117 320	42 581		
<i>Ej objektbunden forskning</i>						
Jaktförband	1 255	719	1 355	1 339		
Gemensamma produktionsresurser	17 320	19 699	16 700	16 850	18 000	18 000
Summa	160 450	422 281	1 063 810	460 586	985 000	435 000
Reducering på grund av överplanering	-- 20 000	-- 42 124	—	-- 29 045	-- 90 000	-- 40 000
Summa medelsbehov (anslag)	—	380 157	—	431 541	—	395 000
Summa bemyndigandebehov	140 450	—	1 063 810	—	895 000	—

Chefen för flygvapnet

Anslaget bör föras upp med 431 541 000 kr. och ett beställningsbemyndigande om 1 063 810 000 kr. inhämtas.

Betalningsmedlen under anslaget avses för att betala forskning, försök och utveckling, som beställts med stöd av lämnade beställningsbemyndiganden.

Beställningsbemyndigandet för delprogrammet *För flera delprogram gemensamma lednings- och strilförband* avses främst användas för utveckling av markradarmateriel samt systemanalys och systemprojektering.

Praktiskt taget hela beställningsbemyndigandet för *jaktförbanden* är avsett att användas för utveckling av jaktflygplan JA 37 och J 35 med dess olika delar.

För *attackförbanden* skall beställningsbemyndigandet användas för fortsatt typutveckling av attackflygplan AJ 37 med dess olika delar.

För *spaningsförbanden* sker med beställningsbemyndigandet främst typutveckling av spaningsflygplan SF 37 samt spaningsutrustningen för SH 37.

Beställningsbemyndigandet för delprogrammet *Gemensamma produktionsresurser* är främst avsett dels för verksamheten vid försöksplatserna dels för forskningsuppdrag. Viss verksamhet beträffande intendenturförnödenheter avses även bedrivas. Av begärda bemyn-

diganden avses 75 milj. kr. för prisreglering. Beloppet har beräknats på samma sätt som under anslaget Arméförband: Materielanskaffning.

Personal som anställs på sakanslag redovisas i anslagsframställning för försvarets materielverk. För under detta anslag berörda primäruppdrag beräknas utnyttjas:

	Antal		Personalutgifter ¹	
	1971/72	1972/73	1971/72	1972/73
Tjänstemän	11	11	541	541

¹ 1 000-tal kr.

Produktions- och fackmyndigheterna

Försvarets materielverk anmäler att medel för täckande av s. k. komplementkostnader till flygtekniska försöksanstalten äskats utöver angiven ram. Motiveringen härför är att dessa kostnader tidigare betalats från andra anslag och att medel därför bör överföras från dessa till anslaget D 4 Forskning och utveckling.

Försvarets materielverk föreslår att materiel för forsknings- eller försöksobjekt (motsvarande) får beställas utan särskilt tillstånd upp till ett belopp av 500 000 kr.

Departementschefen

Under anslaget redovisas bl. a. kostnaderna för typutveckling av jaktversionen av flygplan 37. Som angavs i prop. 1969:110 (s. 66) beräknades för beställningsverksamheten kring detta flygplan under budgetåret 1969/70 ett beställningsbemyndigande om 178 milj. kr. I avvaktan på resultatet av en särskild luftförsvarsutredning lämnade Kungl. Maj:t endast tillstånd till försvarets materielverk att för verksamheten fram till den 1 juli 1971 disponera 43,3 milj. kr. av detta bemyndigande. Luftförsvarsutredningen som överlämnade sitt betänkande i februari 1970 rekommenderade utveckling och anskaffning av en jaktversion av flygplan 37. Utredningen beräknade de totala utvecklingskostnaderna till 524 milj. kr. i prisläge första kvartalet 1969.

Redan under det inledande utvecklingsarbetet visade det sig emellertid nödvändigt att bl. a. vidta en kostnadskrävande modifiering av attackversionens motor för att den skulle kunna utnyttjas för ett jaktflygplan. De totala utvecklingskostnaderna beräknades tillsammans med uppräknade till prisläge februari 1971 stiga sammanlagt till 1 110 milj. kr. räknat i prisläge februari 1971. På grund av dessa kostnadsökningars storlek genomfördes en särskild studie i avsikt att kontrollera om luftförsvarsutredningens rekommendationer fortfarande kunde anses gälla. Resultatet

av studien visade att så var fallet.

Motsvarande ställningstagande återfinns i försvarsutredningens betänkande.

Kungl. Maj:t har genom olika beslut, senast den 28 januari 1972, lämnat försvarets materielverk tillstånd att för att behålla fortsatt handlingsfrihet fortsätta verksamheten med jaktversionen av flygplan 37 fram t. o. m. den 30 juni 1972. För ändamålet har resterande del av bemyndigandet från budgetåret 1969/70 tagits i anspråk.

Som jag tidigare har anfört anser jag att utveckling av jaktversionen av flygplan 37 bör ske. Arbetet bör bedrivas i två etapper. För budgetåret 1972/73 bör inhämtas ett bemyndigande för den första etappen.

För studier av eventuellt flygplan efter 37 Viggen har Kungl. Maj:t under budgetåret 1970/71 ställt 1,5 milj. kr. till materielverkets förfogande. Under innevarande budgetår har för samma ändamål planerats ett belopp om 2,7 milj. kr. För budgetåret 1972/73 beräknas ett belopp av samma storleksordning.

Jag beräknar behovet av beställningsbemyndiganden under anslaget för budgetåret 1972/73 till 895 milj. kr. För verksamheten under nästa budgetår bör alltså inhämtas ett beställningsbemyndigande av denna storlek. Liksom tidigare bör det ankomma på Kungl. Maj:t att ta ställning till vilken forskning m. m. som bör ske inom ramen för det bemyndigande som riksdagen kan komma att lämna.

Som vidare framgår ur sammanställningen beräknar jag anslaget till 395 milj. kr. Med utnyttjande av de angivna beloppen blir bemyndigandeskulden den 30 juni 1973 1 337 566 000 kr.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att forskning och utveckling för flygvapenförband får beställas inom en kostnadsram av 895 000 000 kr.,
 2. till *Flygvapenförband: Forskning och utveckling* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 395 000 000 kr.
-

E Central och högre regional ledning

Krigsorganisation för vissa staber m. m.

Uppbyggnaden av delprogrammet Krigsorganisation för vissa staber m. m. samt den del av delprogrammet som berör huvudproduktionsområdet Ledning och förbandsverksamhet har tidigare redovisats i prop. 1972:1 (bil. 6 s. 39). I det följande behandlas därför endast verksamheten inom huvudproduktionsområdet Materielanskaffning. Inom detta huvudproduktionsområde har överbefälhavaren budgeterat verksamheten på ett primäruppdrag inom delproduktionsområdet Centralt vidtagen materielanskaffning m. m. Primäruppdraget avser centralt vidtagen anskaffning och utbyggnad av teleteknisk signalmateriel samt anskaffning av vissa inventarier, möbler och kontorsmaskiner för fasta stabsplatser. Primäruppdraget innefattar dessutom vissa begränsade metod- och systemförsök med signal- och sambandsmateriel.

Verksamheten finansieras från förslagsanslaget Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Materielanskaffning.

Programplan för perioden 1972/73—1976/77

Den av överbefälhavaren beräknade utvecklingen av anslaget Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Materielanskaffning framgår av följande sammanställning (prisläge februari 1971; 1 000-tal kr.).

1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	Summa 1972/77
28 725	27 400	26 750	26 700	26 550	26 550	133 950

Det beräknade behovet av beställningsbemyndiganden samt bemyndigandeskuldens storlek under programplaneperioden framgår av följande sammanställning (1 000-tal kr.).

	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	Summa 1972/77
Bemyndigandebehov	28 500	38 000	32 000	29 000	21 000	21 000	141 000
Bemyndigandeskuld vid utgången av resp. budgetår	27 243	38 543	44 043	46 543	41 043	35 543	—

I övrigt är programplanen av sådan natur att närmare redogörelse inte bör lämnas till statsrådsprotokollet. Ytterligare upplysningar torde få inhämtas av de handlingar som kommer att tillhandahållas riksdagens försvarsutskott.

E 7. Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Materielanskaffning

1971/72	Anslag	28 700 000 ¹
1972/73	Förslag	27 000 000

¹ Beräknat belopp*Beställningsbemyndiganden och betalningsmedel (1 000-tal kr.)*

Primäruppdrag m. m.	1971/72		1972/73			
			Överbefälhavaren		Dep. chefen	
	Bem.	Bet.	Bem.	Bet.	Bem.	Bet.
Centralt vidtagen materielanskaffning m. m.	28 500	28 725	38 000	27 400	33 000	27 000
Summa medelsbehov (anslag)	—	28 725	—	27 400	—	27 000
Summa bemyndigandebehov	28 500	—	38 000	—	33 000	—

*Överbefälhavaren**Uppgiftsförändringar*

Enligt långsiktssplanen för perioden 1971/72–1976/77 minskar medelsramen för budgetåret 1972/73 i förhållande till 1971/72 med 2 milj. kr. Anslaget bör emellertid härutöver tillföras 700 000 kr. för anskaffning av viss kontorsmateriel.

Departementschefen

Jag kan i huvudsak godta överbefälhavarens förslag till inriktning av verksamheten under programplaneperioden. Den planerade uppbyggnaden av signalförbindelser bör dock ske i något långsammare takt.

Min beräkning av det totala bemyndigande- och medelsbehovet framgår av sammanställningen över beställningsbemyndiganden och medelsbehov. Liksom tidigare bör det ankomma på Kungl. Maj:t att ta ställning till vilka anskaffningar m. m. som bör ske inom ramen för det bemyndigande som riksdagen kan komma att lämna.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar av materiel m. m. för vissa staber får läggas ut inom en kostnadsram av 33 000 000 kr.,
2. till *Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Materielanskaffning* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 27 000 000 kr.

E 8. Central och högre regional ledning: Istandsättning av befästningar och kaserner

1971/72	Anslag	8 650 000 ¹
1972/73	Förslag	8 300 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar istandsättning av byggnader och befästningar för central och högre regional ledning. Anslaget skall tillgodoföras inkomstsidan i staten för försvarets fastighetsfond för att balansera utgifter inom staten för fonden.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73		
		Överbefälhavaren	Dep. chefen	
<i>Befästningars delfond</i>				
1. Krigsorganisation för vissa staber m. m. (delprogram 4.6)	5 150	5 500	} 8 300	
<i>Kasernbyggnaders delfond</i>				
2. Försvarsstaben (delprogram 4.1)	3 000	1 600		
3. Marinstaben (delprogram 4.3)	—	200		
4. Militärområdesstab m. m. (delprogram 4.5)	500	1 000		
Summa kostnader för primäruppdragen	8 650	8 300	8 300	
Summa medelsbehov (anslag)	8 650	8 300	8 300	

Överbefälhavaren

För anslaget föreslås följande dispositionsplan.

Objekt	Medelförbrukning (1 000-tal kr.)
<i>Befästningars delfond</i>	
1. Krigsorganisation för vissa staber m. m.	
1.1 Ombyggnad av drivmedelsförråd	500
1.2 Ombyggnad av stabsp plats	2 000
1.3 Ombyggnad av stabsp plats	300
1.4 Ombyggnad av stabsp plats	100
1.5 Ombyggnad av militärområdesförråd för tygmateriel	100
1.6 Ombyggnad av signalanläggning	1 000
1.7 Mindre istandsättningsarbeten på befästningar m. m.	1 500
	5 500

Objekt	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
<i>Kasernbyggnaders delfond</i>	
2. Försvarsstaben	
2.1 Mindre istandsättningsarbeten på byggnader	1 200
2.2 Vissa tekniska försörjningsanordningar	400
3. Marinstaben	
3.1 Mindre istandsättningsarbeten på byggnader	200
4. Militärområdesstaber m. m.	
4.1 Mindre istandsättningsarbeten på byggnader	500
4.2 Vissa tekniska försörjningsanordningar	500
	2 800
	Totalt 8 300

Befästningars delfond

1.1 För fortsatta ombyggnadsarbeten för att förbättra säkerheten och driften vid drivmedelsförråd beräknas ett medelsbehov av 500 000 kr. för nästa budgetår.

1.2 Behovet av ombyggnad av den gemensamma stabsplatsen har senast anmälts för riksdagen i prop. 1971:1 (bil. 22 s. 12 p. 1.1). Kostnaden angavs därvid till 4 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1970. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra ombyggnaden inom denna kostnadsram. Förvaltningen disponerar 2 milj. kr. under innevarande budgetår för att påbörja arbetena. För slutbetalning av ombyggnaden, som beräknas vara färdig i februari 1973, behövs 2 milj. kr. för nästa budgetår.

1.3 Behovet av ombyggnad av den gemensamma stabsplatsen har tidigare anmälts för riksdagen i prop. 1971:1 (bil. 22 s. 12 p. 1.2). Kostnaden angavs därvid till 900 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra ombyggnaden inom denna kostnadsram. Förvaltningen disponerar 600 000 kr. under innevarande budgetår för att påbörja arbetena. För slutbetalning av ombyggnaden, som beräknas vara färdig i juli 1972, behövs 300 000 kr.

1.4 Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra ombyggnad av denna stabsplats inom en kostnadsram av 2 220 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. För slutbetalning av ombyggnaden behövs 100 000 kr.

1.5 Behovet av ombyggnad av militärområdesförrådet för tygmateriel har tidigare anmälts för riksdagen i prop. 1971:1 (bil. 22 s. 12 p. 1.4). Kostnaderna angavs därvid till 1 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1970. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra ombyggnaden inom denna kostnadsram. Förvaltningen disponerar 900 000 kr. under innevarande budgetår för att påbörja arbetena. För slutbetalning av ombyggnaden, som beräknas vara färdig i juli 1972, behövs 100 000 kr.

1.6 Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för ombyggnad av en signalanläggning. Kostnaderna för ombyggnaden har uppskattats till 1,9 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1970. För att påbörja arbetena behövs 1 milj. kr. för nästa budgetår.

1.7 För mindre iståndsättningsarbeten på befästningar m. m. beräknas ett medelsbehov av 1,5 milj. kr.

Kasernbyggnaders delfond

2.1, 3.1, 4.1 För mindre iståndsättningsarbeten på byggnader beräknas ett medelsbehov av (1 200 000 + 200 000 + 500 000) 1 900 000 kr. för nästa budgetår. Organisationsförändringar m. m. vars omfattning inte nu kan förutses medför krav på onidponering, anpassning och ändrat utnyttjande av de lokaler som står till förfogande, ändring av värme- och ventilationssystem samt elektriska installationer m. m. För att beslutade omorganisationer m. m. skall få avsedd effekt behövs medel för erforderliga ombyggnads- och inredningsarbeten.

2.2 och 4.2 För vissa tekniska försörjningsanordningar beräknas ett medelsbehov av (400 000 + 500 000) 900 000 kr. för nästa budgetår. Medlen avses för modernisering och förnyelse av installationer och anläggningar för värme- och elförsörjning, iståndsättning av vägar och planer samt utbyte eller komplettering av vattenlednings- och avloppsnät.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen över kostnader och medelsbehov beräknar jag anslaget till 8,3 milj. kr.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Central och högre regional ledning: Iståndsättning av befästningar och kaserner* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 8 300 000 kr.

F Gemensamma myndigheter och funktioner

Försvarets materielverk

Försvarets materielverk är central förvaltningsmyndighet för tyg- och intendenturförvaltningen inom krigsmakten och har till uppgift att tillgodose krigsmaktens behov av materiel och andra förnödenheter inom verkets verksamhetsområde.

Materielverket leds av en styrelse. Chef för verket är en generaldirektör. Verksamheten är f. n. organiserad på fem huvudenheter, armématerielförvaltningen, marinmaterielförvaltningen, flygmaterielförvaltningen, intendenturmaterielförvaltningen och administrativa avdelningen.

Enligt beslut av 1971 års riksdag (prop. 1971:124, FöU 1971:22, rskr 1971:292) skall verket organiseras på en enhet för central planering och fem huvudavdelningar, nämligen huvudavdelningen för armémateriel, huvudavdelningen för marinmateriel, huvudavdelningen för flygmateriel, huvudavdelningen i Karlstad och huvudavdelningen för administration.

Verksamheten under delprogrammet Försvarets materielverk har budgeterats på ett primäruppdrag inom delproduktionsområdet Allmän ledning och förbandsverksamhet.

Verksamheten finansieras från förslagsanslaget Försvarets materielverk.

Programplan för perioden 1972/73—1976/77

Beträffande utvecklingen av delprogrammet anför *försvarets materielverk* bl. a. följande.

De direktiv och anvisningar som verket har fått av överbefälhavaren och försvarsgrensheferna innebär att kraven på verkets produktionskapacitet under programplaneperioden är oförändrade samtidigt som kostnaderna för delprogrammet förutsätts minska. Den ökning av den interna produktiviteten som detta förutsätter kan bara åstadkommas genom att lönekostnaderna minskas.

Verkets huvuduppgift är att minimera totalkostnaden för olika materielslag från anskaffningsfasens början till materiels kassation. Detta uppnås säkrast om materielverket har tillgång till personal i tillräckligt antal och med hög kvalitet inom i första hand den tekniska beredningsfunktionen och underhållsfunktionen. Punktvisa besparingsåtgärder som sätts in i det isolerade syftet att minska materielverkets kostnader för anställd personal har — sett i förhållande till totalkostnaden — på lång sikt den motsatta effekten. Den tekniska utvecklingen inverkar på materielverkets möjligheter att lösa sina uppgifter. Det blir därför en huvuduppgift för den programmässiga ledningen att under programplaneperioden i första hand bereda utrymme för kvalitativ och kvantitativ förstärkning inom den tekniska beredningsfunktionen och underhållsfunktionen.

Försvarets materielverk har förutom program- och produktionsansvaret för delprogrammet Försvarets materielverk produktionsansvar för materielanskaffning samt för härmed sammanhängande forskning och utveckling. Verket har vidare fackansvar för förrådsverksamhet, verkstadsdrift, förplägnad och materielunderhåll.

På den administrativa sidan kommer den produktionsmässiga ledningen att domineras av driftsättning och tillämpning av det nya produktionsplaneringssystemet. Systemet omfattar produktionsområdena materielanskaffning samt forskning och utveckling. Det väntas innehålla alla erforderliga prestanda för planering, budgetering, genomförande, uppföljning och kontroll av produktionen för försvarsgrenarnas räkning, dvs. mot de externa programmen.

För det egna delprogrammet är det nämnda systemet av begränsat värde. Detta innebär att den produktionsmässiga ledningen inom produktionsområdet Ledning och förbandsverksamhet avseende delprogrammet Försvarets materielverk inte får ett fullgott ledningsinstrument före budgetåret 1975/76 när ett internt kostnadsredovisningssystem avses bli satt i drift.

Huvudverkstadsfunktionen skall vidare utredas och utvecklas på ett systematiskt sätt i huvudsakligt syfte att nå kostnadsminskningar sett över hela anskaffnings- och underhållsfunktionen.

Den produktionsmässiga ledningen i övrigt av anskaffning samt forskning och utveckling kommer att i ökad omfattning inriktas på uppföljning och prognosticering av kostnads- och prisutvecklingen. De nya förutsättningarna för prisreglering av anslagen med nettoprisindex måste prövas i kontraktssammanhang samt omsättas och utvecklas i nya planeringsmodeller.

Inom den tekniska beredningsfunktionen skall en ökad samordning upprättas. Detta skall ske dels genom att typansvarsprincipen görs fastare och utvidgas dels genom att omfattningen av den tekniska samordningsansvaret utökas.

En dominerande fråga för den produktionsmässiga ledningen under programplaneperioden blir att ta reda på det ur kostnadssynpunkt bästa möjliga förhållandet mellan anskaffning från inhemsk resp. utländsk industri. Här måste ingå en prövning av nuvarande värderingar angående betydelsen av tillgång till inhemsk tillverkningskapacitet. Syftet med utredningen av denna fråga är att nå fram till en på kostnads/effektsynpunkter baserad handlingslinje vid val av leverantörer för olika ändamål.

Inköpsfunktionen behöver förstärkas för att öka verkets möjligheter att lösa de problem som är en följd av det alltmer sammansatta innehållet i kontrakten för stora materielsystem.

Ett av den produktionsmässiga ledningens problem är f. n. att för varje budgetår styra betalningsströmmarna så att behållningen under varje anslag är slut vid budgetårets utgång. Denna restriktion skapar ett tryck på den tekniska beredningsfunktionen, inköpsfunktionen och den kameratekniska funktionen, som inte ger något effekttillskott i förhållande till de

resurser som måste sättas in för att uppnå detta mål.

Förutsättningarna för den fackmässiga ledningen utreds f. n. inom verket. Med utgångspunkt härifrån kommer i första hand att tas fram beskrivningar av facken. Med stöd av dessa beskrivningar skall sedan ledningsfunktionen utformas. Det är ännu för tidigt att närmare ange denna ledningsfunktions innehåll. Sannolikt måste dock en stor del av den fackmässiga ledningen under programplanperioden komma att syfta till införandet av nödvändiga administrativa styrsystem.

Med hänsyn till att det har gått så kort tid sedan verket bildades har dess organisation inte hunnit helt anpassas till de nya förutsättningarna för verksamheten. Detta är också avhängigt av väntade beslut om omorganisation med anledning av försvarets materielanskaffningsutrednings förslag. Därav föranledd omorganisation kommer nämligen att beröra också andra funktioner än de tekniska beredningsfunktionerna. Den anpassning som redan skett har krävt stora administrativa insatser och kommer att göra så under flera år framöver. Genomförande av beslut i anledning av utredningens förslag kommer under halva programplanperioden att ställa särskilda krav på insatser.

Den centrala materieförvaltningen har under en lång period varit föremål för ett antal utredningar och omorganisationer. Verket bedömer det angeläget att fasta riktlinjer ges för den långsiktiga verksamheten och att verket självt inom ramen för sådana riktlinjer ges befogenheter att anpassa sin organisations- och kostnadsutveckling i förhållande till de externa produktionskraven.

Materielverket bedömer vidare det som nödvändigt att fortsättningsvis ägna stor uppmärksamhet åt den administrativa utvecklingen.

Med utgångspunkt i materielverkets roll att anskaffa, underhålla och förrädshålla materiel samt mot bakgrund av intressenternas krav avses verksamheten inriktas mot att skapa en hög grad av handlingsfrihet för krigsmaktens ledning med avseende på materielproduktionens omfattning och inriktning samt att åstadkomma hög effektivitet i verksamheten. Vidare skall strävan vara att skapa realistiska förutsättningar för försvarsmaterielindustrin, att ge hög arbetstillfredsställelse för personalen i materielverket samt att inge allmänheten förtroende för detta.

Den av materielverket beräknade utvecklingen av anslaget Försvarets materielverk framgår av följande sammanställning (prisläge februari 1971; 1 000-tal kr.).

1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	Summa 1972/77
208 951 ¹	232 876	231 876	230 876	230 876	230 876	1 157 380

¹ Beräknat belopp

F 4. Försvarets materielverk

1971/72	Anslag	208 951 000 ¹
1972/73	Förslag	232 000 000

¹ Beräknat belopp*Kostnader och medelsbehov*

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Försvarets materielverk	Dep. chefen
Allmän ledning och förbandsverksamhet	208 951 000	232 876 000	232 000 000
Summa kostnader för primäruppdraget	208 951 000	232 876 000	232 000 000
Summa medelsbehov (anslag)	208 951 000	232 876 000	232 000 000

Personal

Personalkategori	Antal tjänster ¹		
	1971/72	Beräknad ändring 1972/73	
		Försvarets materielverk	Dep. chefen
<i>Militär personal</i>			
Officerare	192	of.	of.
Underofficerare	24	of.	of.
Underbefäl	2	of.	of.
<i>Civilmilitär personal</i>			
Teknisk personal	94	of.	of.
Läkare (veterinärer)	3	of.	of.
Övrig personal	7	of.	of.
<i>Pensionerad militär personal i arvodestjänst</i>			
Officerare	18	of.	of.
Underofficerare	20	of.	of.
<i>Civil personal</i>			
Handläggande personal	1 679	+ 5	of.
Övrig personal	2 952	+ 26	of.
	4 991²	+ 31	of.

¹ Inkl. den av försvarets materielverk administrerade personalen för försvarets datadriftorganisation och statens transportkontor² Enligt materielverkets anslagsframställning var antalet anställda den 1 juli 1971 4 128 personer*Försvarets materielverk***A. L ö n e - o c h p r i s o m r ä k n i n g**

Löne- och prisomräkningen innebär en kostnadsökning med 16 194 000 kr.

B. Uppgiftsförändringar

1. Införandet av försvarets planerings- och ekonomisystem innebär för verkets del en utökning av den verksamhet som avser planering, budgetering, uppföljning och redovisning. Med hänsyn till att kostnaderna för systemet på sikt bedöms kunna minskas har verket valt att i anslagsframställningen för budgetåret 1972/73 ta upp endast en del av den beräknade helårskostnaden. För budgetåret bör tas upp sammanlagt 1 154 000 kr.

2. På grund av ändringar i lokalbeståndet och ändrade förutsättningar för disposition av värnpliktig personal beräknar materielverket att medelsbehovet för budgetåret 1972/73 ökar med 442 000 kr.

3. Kostnader för arbetarskydd och förslagsverksamhet skall härnäst betalas av berörda program (+ 16 000 kr.).

4. De totala kostnaderna för materielverkets rationaliseringsverksamhet beräknas minska. En ökad andel av rationaliseringsverksamheten bör dock betalas från materielverkets anslag (+ 450 000 kr.).

5. Marinstabens renhållning och städning samt telegram och telefon bör betalas från stabens anslag (- 388 000 kr.).

6. Bränsle för försvarets samtliga förvaltningsbyggnader på Gärdet som f. n. betalas av försvarets civilförvaltning bör fr. o. m. budgetåret 1972/73 bekostas av materielverket (+ 290 000 kr.).

7. Nuvarande medel för trivselfrämjande åtgärder för anställd personal bör räknas upp med hänsyn till antalet anställda (+ 10 000 kr.).

Ytterligare medel behövs för att hålla materielverkets utbildningsverksamhet på samma nivå som tidigare (+ 35 000 kr.).

8. Materielverkets externa och interna informationsverksamhet behöver utökas bl. a. mot bakgrund av Kungl. Maj:t förslag i prop. 1971:56 om förbättrad samhällsinformation (+ 35 000 kr.).

9. För löpande planmässig nyanskaffning av inventarier (möbler, kontorsmaskiner m. m.) beräknas ett ökat medelsbehov, om omsättningstider varierande mellan 20 och 5 år skall kunna hållas (+ 410 000 kr.).

10. Ökade skyldigheter att tillhandahålla utrustning i personalservicingar medför behov av ytterligare medel (+ 15 000 kr.).

11. Antalet telefonväxlar har måst utökas (+ 252 000 kr.).

12. Den fria tilldelningen av riksdagstryck har dragits in vilket medför ökade kostnader (+ 15 000 kr.).

13. För budgetåret 1972/73 behövs medel för att anskaffa säkerhetsskåp i enlighet med tidigare redovisade planer (oförändrad engångsutgift 375 000 kr.).

14. I avvaktan på att begärd renovering av lokalerna för personalservicing genomförs behöver köksutrustningen bytas ut (+ 30 000 kr.).

15. Hästuttagningsverksamheten och utbildningen av motorreparationsledare minskar (- 24 000 kr.).

Departementschefen

Försvarets materielverk anser att dess verksamhet under programplaneperioden bl. a. bör inriktas på att i fråga om den programmässiga ledningen av delprogrammet bereda utrymme för förstärkning inom den tekniska beredningsfunktionen och underhållsfunktionen. Vidare kommer den produktionsmässiga ledningen av materielanskaffning samt forskning och utveckling att på den administrativa sidan domineras av driftsättning och tillämpning av det nya produktionsplaneringssystemet. Den produktionsmässiga ledningen i övrigt kommer bl. a. att inriktas på att följa upp och prognosticera kostnads- och prisutvecklingen samt på att utröna de ur kostnadssynpunkt bästa relationerna mellan anskaffning från inhemsk resp. utländsk industri. Inom den fackmässiga ledningen kommer materielverket att i första hand ta fram beskrivningar och med stöd av dessa utforma ledningsfunktionen. Jag kan i stort godta den inriktning av verksamheten som materielverket har angett.

Genom beslut av 1963 års riksdag (prop. 1963:1 bil. 6 s. 136, SU 1963:4, rskr 1963:4) bemyndigades fullmäktige i riksgäldskontoret att tillhandahålla dåvarande marinförvaltningen en rörlig kredit av 5 milj. kr. för att bereda rörelsemedel åt Stockholms örlogsvarv. Försvarets materielverk har anmält att den rörliga krediten inte längre behövs. Jag förordar därför att bemyndigandet återkallas.

I prop. 1971:124 angående organisation m. m. av försvarets materielverk angav jag att jag avsåg återkomma till Kungl. Maj:t med förslag till åtgärder för att genomföra organisationen i samband med prövningen av de årliga anslagsframställningarna. Jag föreslår att följande åtgärder vidtas den 1 juli 1972.

Enheten för central planering, huvudavdelningarna för armémateriel, marinmateriel och flygmateriel samt huvudavdelningen i Karlstad inrättas i enlighet med riksdagens beslut. Då dessa enheter ännu inte fått sin slutliga organisatoriska utformning kommer den interna organisationen att tills vidare vara provisorisk.

Huvudavdelningen för administration bildas i ny organisation i enlighet med mitt förslag i prop. 1971:124. Detta innebär att nuvarande enheter utom centralplaneringen, allmänna enheten i kanslibyrån och försvarets klassifikationscentral ingår i huvudsak oförändrade och bildar motsvarande nya enheter. En normalieenhet bildas.

Nuvarande intendenturmaterieförvaltningen kvarstår tills vidare med oförändrad organisation direkt underställd verkschefen. Normaliesektionen samt delar av tryckeriet inom allmänna byrån utgår dock.

Jag föreslår följande tjänsteförändringar den 1 juli 1972.

Benämningarna på de ordinarie tjänsterna med beteckningen p för chef för resp. armé-, marin- och flygmaterieförvaltningen samt administrativa avdelningen bör ändras till chef för huvudavdelningen för armémateriel, marinmateriel, flygmateriel resp. administration.

Vid huvudavdelningen för administration bör inrättas en extra ordinarie tjänst för chefen för normalieenheten samtidigt som tjänsterna för cheferna för normaliebyråerna vid nuvarande armé-, marin- och flygmateriel.

rielförvaltningarna (överingenjörer Cp 1, Cp 1 resp. Cg 1) dras in.

Beträffande avtalsbara anställnings- och arbetsvillkor avser jag att ge statens avtalsverk det förhandlingsuppdrag som behövs.

Min beräkning av det totala medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov. Beräkningen innebär en viss minskning av antalet anställda vid materielverket. Jag har förutsatt att kostnader för tjänsteförändringar i samband med omorganisationen skall inrymmas i det av mig beräknade beloppet. I beräkningen ingår ett engångsbelopp av 375 000 kr. för anskaffning av säkerhetsskåp (B 13).

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. upphäva bemyndigandet till fullmäktige i riksgäldskontoret att tillhandahålla marinförvaltningen en rörlig kredit av 5 000 000 kr.,
2. godkänna de av mig föreslagna organisationsförändringarna inom materielverket,
3. bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad jag har förordat i det föregående inrätta ordinarie tjänster med beteckningen p för chef för huvudavdelningen för armémateriel, marinmateriel, flygmateriel resp. administration samt en extra ordinarie tjänst för chef för normalieenheten inom huvudavdelningen för administration,
4. till *Försvarets materielverk* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 232 000 000 kr.

Försvarets forskningsanstalt

Försvarets forskningsanstalt har till uppgift att bedriva forskning för försvarsändamål, främst inom de naturvetenskapliga, tekniskt-vetenskapliga och medicinska forskningsgrenarna.

Försvarets forskningsanstalt leds av en styrelse. Chef för anstalten är en generaldirektör. Forskningsanstalten är organiserad på fyra avdelningar och två byråer. Avdelning 1 bedriver forskning inom kemi, medicin och biologi, avdelning 2 inom fysik och avdelning 3 inom teleteknik och elektronik. Avdelning 4 bedriver forskning inom fysik och kemi, särskilt beträffande verkningar av och skydd mot kärnladdningar. Vidare finns en planeringsbyrå, i vars uppgifter ingår operationsanalys och systemanalys, samt en administrativ byrå.

Delprogrammet Försvarets forskningsanstalt består av programelementen A-skyddsteknik, B-skyddsteknik, C-skyddsteknik, Ammunitions- och vapenteknik, Stridslednings-, informations- och styrteknik, Fordons- och farkostteknik, Tillförlitlighets- och försörjningsteknik, Humanteknik samt Övergripande studier och utredningar.

Verksamheten under delprogrammet har budgeterats på programelementen som därefter har förts samman till ett primäruppdrag inom huvudproduktionsområdet Forskning och utveckling.

Verksamheten finansieras från förslagsanslaget Försvarets forskningsanstalt.

Programplan för perioden 1972/73–1976/77

Beträffande utvecklingen av delprogrammet anför *försvarets forskningsanstalt* bl. a. följande.

Överbefälhavarens rekommendationer för inriktning av forskningsanstaltens verksamhet under perioden 1969/70–1975/76 fastställdes våren 1969 efter s. k. stor rullning av anstaltens långsiktplan för forskningsverksamheten. Rekommendationerna utarbetades efter samråd med berörda totalförvarsmyndigheter, varvid hänsyn togs till totalförsvarets samlade behov av forskningsresultat. Vid framtagandet av forskningsanstaltens programplan för perioden 1972/73–1976/77 har dessa rekommendationer varit styrande. Det är troligt att kommande rullning av forskningsprogrammet medför ändrad inriktning och ändrad prioritering för delar av forskningsanstaltens verksamhet. I den mån sådana tendenser har varit kända har hänsyn tagits till detta i programplanearbetet.

Under 1960-talet har tyngdpunkten förskjutits från skyddsforskning inom kärnladdningsområdet till forskning kring konventionella stridsmedel. Ökad vikt har lagts vid skyddsforskning inom B-området samt vid viss medicinsk och bioteknisk forskning.

Försvarsfrågorna har under 1960-talet fått en större räckvidd och sammansatthet, vilket har medfört en breddning av försvarsforskningen till att omfatta även samhällsvetenskapliga områden.

Perspektivplaneringsarbetet har utvisat att den delvis ändrade inriktningen av försvarsforskningen kan väntas bestå även under 1970-talet. Behovet av forskningsresultat som grund för studier av olika slag som miljöstudier, perspektivstudier, operativa studier, krigsorganisations- och funktionsstudier är särskilt påtagligt.

På grund av sin långsiktiga karaktär måste forskningen inriktas med hänsyn inte bara till konkreta behov knutna till aktuella förbandstyper och system utan också till allmänna utvecklingstendenser för att ge underlag för nya alternativ i den framtida planeringsverksamheten.

Verksamheten under programelementet A-skyddsteknik syftar till att fortlöpande anpassa metodik och materiel inom olika delar av totalförsvaret till de krav som följer av kärnladdningsutvecklingen utomlands, så att en insats av enstaka kärnladdningar inte på ett avgörande sätt kan undergräva vår motståndsförmåga.

Verksamheten under programelementet B-skyddsteknik bör inriktas på studium av utspridningsmetoder för och verkan av B-stridsmedel samt på metoder för insamling, påvisande och identifiering av tänkbara B-stridsmedel samt studium av möjliga skyddsmetoder och av B-skyddet i sin helhet.

Verksamheten under programelementet C-skyddsteknik innebär fortsatt utarbetande av förslag till skyddsåtgärder både i form av materiel och taktiskt uppträdande. Detta medför bl. a. att utvecklingslinjer för nya C-stridsmedel och deras verkan klarläggs och att i anslutning här till de medicinska behandlingsformerna i gälligaste mån modifieras. Som en

konsekvens av att s. k. tårgaser och herbicider kommit att ingå i vapenarsenalen, ökas insatsen på bevakning av dessa områden.

Verksamheten under programelementet Ammunitions- och vapenteknik syftar till att genom utredningar på olika nivåer samt teoretiskt och experimentellt forskningsarbete lämna underlag för utveckling av systemkomponenter samt bedömning och optimering av vapensystems effekt. Därvid bör huvudvikten läggas på framdrivning och verkan av konventionella vapen samt skydd mot dessa.

Verksamheten under programelementet Stridslednings-, informations- och styrteknik inriktas bl. a. mot att ta fram hjälpmedel för spaning bl. a. för luftförsvar och havsövervakning. Stor vikt skall alltså läggas vid utredning av telemotmedel samt elektronisk och optisk krigsmateriels funktion i störd miljö.

Huvuddelen av forskningen inom programelementet Fordons- och farkostteknik åvilar andra myndigheter än forskningsanstalten varför verksamheten begränsas till vissa specialområden.

Verksamheten under programelementet Tillförlitlighets- och försörjningsteknik omfattar bl. a. framtagning av metoder och förutsägelse av resursbehov vid verkstäder. Principer och metoder för effektivitetsanalys inom materielunderhållstekniken avses studeras och metoder för optimal fördelning av underhållsresurser utvecklas. Prognos rörande den tekniska utvecklingen av flygmotormateriel med hänsyn till dess inverkan på underhållsfunktionen skall utarbetas.

Verksamheten under programelementet Humanteknik koncentreras till studium av människans fysiska och psykiska prestationsförmåga under olika förhållanden samt till bioteknologiska problem rörande styrning, spaning och vapeninsats samt tekniska, fysiologiska och hygieniska miljöproblem i slutna rum och under fältförhållanden.

Verksamheten under programelementet Övergripande studier och utredningar inriktas främst mot att lägga grund för en kompetens- och kapacitetsuppbyggnad avseende studie- och planeringsmetodik samt säkerhetspolitik med sikte på att kunna tillgodose behov i samband med nästa stora planeringsomgång inom totalförsvaret, på att delta i pågående vidareutveckling av planeringssystemet samt på olika former av medverkan i totalförsvarets pågående studie- och utredningsverksamhet.

Den av anstalten beräknade utvecklingen av anslaget Försvarets forskningsanstalt framgår av följande sammanställning (prisläge februari 1971; 1 000-tal kr.).

1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	Summa 1972/77
98 891 ¹	109 822	109 942	110 562	110 562	110 562	551 450

¹Beräknat belopp

F 5. Försvarets forskningsanstalt

1971/72	Anslag	98 891 000 ¹
1972/73	Förslag	107 000 000

¹ Beräknat belopp*Kostnader och medelsbehov*

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Försvarets forskningsan- stalt	Dep. chefen
Forskning och utveckling	98 891 000	109 822 000	107 000 000
Summa kostnader för primär- uppdraget	98 891 000	109 822 000	107 000 000
Summa medelsbehov (anslag)	98 891 000	109 822 000	107 000 000

Personal

Personalkategori	Antal tjänster		
	1971/72	Beräknad ändring 1972/73	
		Försvarets forsk- ningsanstalt	Dep. chefen
<i>Civil personal</i>			
Handläggande personal	694	of.	of.
Övrig personal	857	of.	of.
	1 551	of.	of.

*Försvarets forskningsanstalt***A. Löne- och prisomräkning**

Löne- och prisomräkningen innebär en kostnadsökning med 10 431 000 kr. I beloppet ingår en framräknad hyreshöjning om 3 769 000 kr. på grund av byggnadsstyrelsens ändrade normer för hyresberäkning. Forskningsanstalten förutsätter att detta belopp anvisas utanför ramen för det militära försvaret.

B. Uppgiftsförändringar

Enligt överbefälhavarens rekommendationer är 1969 för inriktning av forskningsanstaltens forskningsverksamhet under perioden 1969/70–1975/76 höjs forskningsanstaltens anslag med 500 000 kr. fr. o. m. budgetåret 1972/73 genom omfördelning inom ramen för det militära försvaret. Detta medelstillskott avses disponeras för att förstärka forskningsinsatserna inom prioriterade områden.

Departementschefen

Försvarets forskningsanstalt väntar att den forskningsinriktning som har kommit fram under 1960-talet kommer att bestå under programplaneperioden. Anstalten avser att anpassa verksamheten med hänsyn till vad som kommer fram vid den kommande s. k. stora rullningen av anstaltens långsiktsplaner. Forskningsanstaltens verksamhet berörs av de resultat som 1969 års försvarsforskningsutredning kommer till. Med hänsyn härtill är jag inte beredd att nu ta ställning till anstaltens verksamhetsinriktning under programplaneperioden. I avvaktan på ett sådant ställningstagande bör verksamheten bedrivas enligt de riktlinjer som hittills har gällt.

Min beräkning av det totala medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov. Beräkningen innebär en viss minskning av antalet anställda. I beräkningen ingår ett belopp av 3 769 000 kr. för forskningsanstaltens ökade hyreskostnader med anledning av byggnadsstyrelsens ändrade normer för hyresberäkning (A).

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Försvarets forskningsanstalt* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 107 000 000 kr.

Försvarets radioanstalt

Delprogrammet Försvarets radioanstalt består av programelementen Försvarets radioanstalt och Krigsorganisation för försvarets radioanstalt. Verksamheten under delprogrammet har budgeterats på programelementen som har förts samman till två primärupdrag inom delproduktionsområdena Allmän ledning och förbandsverksamhet resp. Centralt vidtagen materielanskaffning.

Verksamheten finansieras från förslagsanslaget Försvarets radioanstalt.

Programplan för perioden 1972/73–1976/77

Den av radioanstalten beräknade utvecklingen av anslaget Försvarets radioanstalt framgår av följande sammanställning (prisläge februari 1971; 1 000-tal kr.).

1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	Summa 1972/77
48 272 ¹	57 816	61 901	61 901	61 901	61 901	305 420

¹ Beräknat belopp

I övrigt är programplanen av sådan natur att närmare redogörelse inte bör lämnas till statsrådsprotokollet. Ytterligare upplysningar torde få inhämtas av de handlingar som kommer att tillhandahållas riksdagens försvarsutskott.

F 6. Försvarets radioanstalt

1971/72	Anslag	48 272 000 ¹
1972/73	Förslag	54 000 000

¹ Beräknat belopp

Kostnader och medelsbehov

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Försvarets radioanstalt	Dep. chefen
Allmän ledning och förbandsverk- samhet	38 272 000	44 016 000	} 54 000 000
Centralt vidtagen materielan- skaffning	10 000 000	13 800 000	
Summa kostnader för primärupp- dragen	48 272 000	57 816 000	54 000 000
Summa medelsbehov (anslag)	48 272 000	57 816 000	54 000 000

*Försvarets radioanstalt***A. Löne- och prisomräkning**

Löne- och prisomräkningen innebär en kostnadsökning med 5 148 000 kr.

B. Uppgiftsförändringar

Upplysningar beträffande föreslagna uppgiftsförändringar torde få inhämtas av de handlingar som kommer att tillhandahållas riksdagens försvarsutskott. Totalt innebär uppgiftsförändringarna en kostnadsökning med 4 396 000 kr.

Departementschefen

Min beräkning av det totala medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Försvarets radioanstalt* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 54 000 000 kr.

Försvarsmedicinska forskningsdelegationen

Försvarsmedicinska forskningsdelegationen har till uppgift att vara ett rådgivande, sammanhållande och planerande organ för tillämpad försvarsmedicinsk forskning. Delegationen skall främja sådan forskning och därmed sammanhängande verksamhet genom att bevilja anslag, forskningsbidrag och stipendier m. m.

Delprogrammet Försvarsmedicinska forskningsdelegationen består av

programelementen Försvarsmedicinska forskningsdelegationen och Försvarsmedicinsk forskning.

Verksamheten under delprogrammet har budgeterats på tre primäruppdrag inom delproduktionsområdena Allmän ledning och förbandsverksamhet, Tillämpad ej objektbunden forskning och Kunskapsuppbyggande forskning.

Verksamheten finansieras från förslagsanslaget Försvarsmedicinska forskningsdelegationen.

Programplan för perioden 1972/73–1976/77

I avvaktan på resultatet av 1969 års försvarsforskningsutredning avstår *försvarsmedicinska forskningsdelegationen* från en långsiktig bedömning av utvecklingen under delprogrammet men anför bl. a. följande.

Verksamheten bör inriktas på att främja tillämpad och kunskapsuppbyggande försvarsmedicinsk forskning avseende "människan i det moderna krigets miljö". Den av delegationen stödda forskningen sker i form av såväl små projekt under kort tid som mera omfattande fleråriga projekt. Härutöver främjas forskningen genom ett antal forskarutbildningsbefattningar.

Eftersom en stor del av delegationens anslag under senare år har varit bundna i långsiktiga åtaganden, har utrymmet för forskningsinitiativ varit ringa och endast ett mindre antal ansökningar av hög prioritet har kunnat bifallas. Delegationen har under en följd av år framhållit önskvärdheten av att kostnaderna för verksamhet av mera fast karaktär betalas från resp. myndighets anslag.

Främst inom forskningsområdena skydd mot biologiska stridsmedel, militärpsykiatri samt hygien och fältepidemiologi har insatserna varit otillräckliga. De nämnda områdena har av överbefälhavaren angetts ha särskilt hög aktualitet och delegationens möjligheter till forskningsinitiativ behöver förbättras.

Den av delegationen beräknade utvecklingen av anslaget Försvarsmedicinska forskningsdelegationen framgår av följande sammanställning (prisläge februari 1971; 1 000-tal kr.).

1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	Summa 1972/77
3 391 ¹	4 285	4 521	4 721	4 921	5 121	23 569

¹ Beräknat belopp

F 17. Försvarsmedicinska forskningsdelegationen

1971/72	Anslag	3 391 000 ¹
1972/73	Förslag	3 500 000

¹ Beräknat belopp

Kostnader och medelsbehov

Primäruppdrag m. m.	1971/72		1972/73	
			Försvarsmedicinska forskningsdelega- tionen	Dep. chefen
Allmän ledning och förbands- verksamhet	144 000	148 000	}	3 500 000
Tillämpad ej objektbunden forskning	2 429 000	3 104 000		
Kunskapsuppbyggande forsk- ning	818 000	1 033 000		
Summa kostnader för primär- uppdragen	3 391 000	4 285 000		3 500 000
Summa medelsbehov (anslag)	3 391 000	4 285 000		3 500 000

*Försvarsmedicinska forskningsdelegationen***A. Löne- och prisomräkning**

Löne- och prisomräkningen innebär en kostnadsökning med 143 000 kr.

B. Uppgiftsförändringar

Med hänsyn till att en stor del av delegationens medel är låsta till långsiktiga projekt och forskargrupper behövs en ökning av medelstillsdelningen för att ambitionsnivån för den försvarsmedicinska forskningen skall kunna behållas. Medlen avses i första hand bli utnyttjade inom områdena biologiska stridsmedel, hygien och fältepidemiologi samt psykiatri och psykologi (+722 000 kr.).

Departementschefen

Försvarsmedicinska forskningsdelegationen anser att dess verksamhet i avvaktan på resultatet av 1969 års försvarsforskningsutrednings arbete bör inriktas på att främja tillämpad och kunskapsuppbyggande forskning avseende människan i det moderna krigets miljö. Jag godtar tills vidare denna inriktning. Jag är emellertid inte beredd att tillstyrka delegationens förslag att utgifter av permanent karaktär förs över till andra anslag.

Min beräkning av det totala medelsbehovet framgår av sammanställ-

ningen över kostnader och medelsbehov.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Försvarsmedicinska forskningsdelegationen* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 3 500 000 kr.

Insatsberedskap m. m.

Delprogrammet Insatsberedskap m. m. består av programelementen Insatsberedskap, Mobiliseringsberedskap, Beredskapskontroller och Särskild verksamhet vid försvarsstaben.

Överbefälhavaren föreslår följande programelement, nämligen Insatsberedskap i grundberedskap, Beredskapskontroller, Beredskapshöjningar, Insatser samt Särskild verksamhet vid försvarsstaben och har budgeterat verksamheten på dessa.

Programelementen Insatsberedskap i grundberedskap, Beredskapskontroller, Beredskapshöjningar och Insatser har förts samman till ett primäruppdrag inom delproduktionsområdet Operativ och krigsorganisatorisk verksamhet. Programelementet Särskild verksamhet vid försvarsstaben utgör ett primäruppdrag inom delproduktionsområdet Allmän ledning och förbandsverksamhet.

Verksamheten finansieras från förslagsanslaget Insatsberedskap m. m.

Programplan för perioden 1972/73—1976/77

Den av överbefälhavaren beräknade utvecklingen av anslaget Insatsberedskap m. m. framgår av följande sammanställning (prisläge februari 1971; 1 000-tal kr.).

1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	Summa 1972/77
23 166 ¹	28 791	29 341	29 591	32 141	32 091	151 955

¹ Beräknat belopp

I övrigt är programplanen av sådan natur att närmare redogörelse inte bör lämnas till statsrådsprotokollet. Ytterligare upplysningar torde få inhämtas av de handlingar som kommer att tillhandahållas riksdagens försvarsutskott.

F 20. Insatsberedskap m. m.

1971/72	Anslag	23 166 000 ¹
1972/73	Förslag	28 500 000

¹ Beräknat belopp

Kostnader och medelsbehov

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Överbefälhavaren	Dep. chefen
Allmän ledning och förbandsverksamhet	8 924 000	9 674 000	} 28 500 000
Operativ och krigsorganisatorisk verksamhet	14 242 000	19 117 000	
Summa kostnader för primäruppdragen	23 166 000	28 791 000	28 500 000
Summa medelsbehov (anslag)	23 166 000	28 791 000	28 500 000

*Överbefälhavaren**A. Lön- och prisomräkning*

Lön- och prisomräkningen innebär en kostnadsökning med 4 325 000 kr.

*B. Uppgiftsförändringar**1. Särskild verksamhet vid försvarsstaben*

För nya tjänster m. m. vid försvarsstaben behövs ytterligare 200 000 kr. Samtidigt minskar övriga kostnader med samma belopp.

2. Insatsberedskap i grundberedskap

För att behålla nuvarande ambitionsnivå krävs viss förbättring av sjöbevakningen och luftbevakningen på låg höjd samt ökad flexibilitet i baseringen av jaktberedskapen (+ 1,3 milj. kr.).

Departementschefen

Överbefälhavaren har i programplanen förutsatt en viss ökning av ambitionsnivån för verksamheten samt ökad handlingsfrihet i fråga om beredskapshöjningar m. m. Verksamheten under programplaneperioden bör bedrivas med oförändrad ambitionsnivå och inom en i stort oförändrad ekonomisk ram.

Min beräkning av det totala medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Insatsberedskap m. m.* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 28 500 000 kr.

F 24. Gemensamma myndigheter m. m.: Iståndsättning av befästningar och kaserner

1971/72	Anslag	1 400 000 ¹
1972/73	Förslag	1 700 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar iståndsättning av byggnader och befästningar för gemensamma myndigheter och funktioner. Anslaget skall tillgodoföras inkomstsidan i staten för försvarets fastighetsfond för att balansera utgifter inom staten för fonden.

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Överbefälhavaren	Dep. chefen
<i>Kasernbyggnaders delfond</i>			
1. Försvarets materielverk (delprogram 5.4)	600	400	1 700
2. Försvarets radioanstalt (delprogram 5.6)	200	400	
3. Försvarets gymnasieskola (delprogram 5.11)	—	200	
4. Krigsarkivet (delprogram 5.15)	300	300	
5. Militärhistoriska muséer (delprogram 5.16)	300	400	
Summa kostnader för primäruppdragen	1 400	1 700	1 700
Summa medelsbehov (anslag)	1 400	1 700	1 700

Överbefälhavaren

Följande dispositionsplan föreslås för anslaget.

Objekt	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
<i>Kasernbyggnaders delfond</i>	
Försvarets materielverk	
1.1 Mindre iståndsättningsarbeten på byggnader	300
1.2 Vissa tekniska försörjningsanordningar	100
2. Försvarets radioanstalt	
2.1 Mindre iståndsättningsarbeten på byggnader	200
2.2 Vissa tekniska försörjningsanordningar	200
3. Försvarets gymnasieskola	
3.1 Mindre iståndsättningsarbeten på byggnad nr 86	200
4. Krigsarkivet	
4.1 Mindre iståndsättningsarbeten på byggnader	300
5. Militärhistoriska muséer	
5.1 Mindre iståndsättningsarbeten på byggnader	300
5.2 Vissa tekniska försörjningsanordningar	100
Summa	1 700

1.1, 2.1, 3.1, 4.1 och 5.1. För mindre istandsättningsarbeten på byggnader beräknas ett medelsbehov av $(300\ 000 + 200\ 000 + 200\ 000 + 300\ 000 + 300\ 000)$ 1 300 000 kr. för nästa budgetår. Organisationsförändringar m. m. vars omfattning inte nu kan förutses medför krav på omdisponering, anpassning och ändrat utnyttjande av befintliga lokaler, ändring av värme- och ventilationssystem samt elektriska installationer m. m. För att beslutade omorganisationer m. m. skall få avsedd effekt behövs medel för ombyggnads- och inredningsarbeten.

1.2, 2.2 och 5.2. För vissa tekniska försörjningsanordningar beräknas ett medelsbehov av $(100\ 000 + 200\ 000 + 100\ 000)$ 400 000 kr. för nästa budgetår. Medlen avses för modernisering och förnyelse av installationer och anläggningar för värme- och elförsörjning, istandsättning av vägar och planer samt utbyte eller komplettering av vattenlednings- och avloppsnät.

Departementschefen

Med hänvisning till sammanställningen över kostnader och medelsbehov beräknar jag anslaget till 1,7 milj. kr.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Gemensamma myndigheter m. m.: Istandsättning av befästningar och kaserner* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 1 700 000 kr.

G Civilförsvaret

Huvudprogrammet Civilförsvaret omfattar följande delprogram.

- 6.1 Ledning i krig
- 6.2 Utrymning
- 6.3 Skydd för allmänheten
- 6.4 Undsättning
- 6.99 Allmän administration

Civilförsvarsstyrelsen är programmyndighet och central förvaltningsmyndighet för civilförsvaret. Civilförsvarsstyrelsen leds av en styrelse. Chef för civilförsvarsstyrelsen är en generaldirektör. Inom verket finns en stab, ett tillfälligt sekretariat för studier och långsiktsplanering, fem byråer, nämligen planeringsbyrån, utrustningsbyrån, kanslibyrån, tekniska byrån och utbildningsbyrån, en civilförsvärsöverläkare och en militärassistent. Dessutom finns personal för handläggning av ärenden som rör kommunal beredskap. I civilförsvärsstyrelsens utbildningsbyrå ingår statens civilförsvärs-skolor, som omfattar civilförsvärs-skolan i Rosersberg och tre fältskolor. Vid skolorna utbildas befäl i civilförsvärets kårer och personal i de särskilda undsättningskårer. Verksamheten under huvudprogrammet har budgeterats på ett antal primärupdrag inom delproduktionsområdena Förvaltning, Utbildning av civilförsvärspersonal m. m., Civilförsvärsutbildning av allmänheten, Underhåll och förrädsverksamhet, Materielanskaffning m. m., Anskaffning av skyddsrum samt Forskning, försök och utveckling. Verksamheten finansieras från följande anslag.

G 1. Civilförsvaret

II 6. Civilförsvaret: Anskaffning av anläggningar

Programplan för perioden 1972/73—1976/77

Civilförsvärsstyrelsen

Civilförsvärsstyrelsens programplan för huvudprogrammets utveckling avser en planeringsram på 138 milj. kr. per budgetår (prisläge februari 1971) med tillägg av sammanlagt 30 milj. kr. under budgetären 1972/73—1974/75 för att vid behov finansiera redan gjorda åtaganden. Vidare redovisas översiktligt utvecklingen av huvudprogrammet inom en planeringsram på 118 milj. kr. per budgetår jämte nämnt tillägg. Styrelsen har dessutom utarbetat en programplan för en planeringsram om 154 milj. kr. per budgetår. Denna senare ram möjliggör enligt styrelsen en fortsatt utveckling av civilförsväret enligt tidigare beslutad inriktning och ger även handlingsfrihet på lång sikt.

Civilförsvärets åtgärder finansieras dels över fjärde huvudtiteln, dels av andra myndigheter, kommunerna och av enskilda. Fördelningen på delprogram av planerade kostnader genomsnittligt per år under program-

planeperioden 1972/73–1976/77 framgår av följande tabell. Kostnaderna för övriga myndigheter och enskilda är endast uppskattade.

Delprogram	Kostnader (milj. kr.)			
	Över fjärde huvudtiteln	Övriga myndigheter	Enskilda	Totalt
6.1 Ledning i krig	22,7	9,4	—	32,1
6.2 Utrymning	1,9	1,3	—	3,2
6.3 Skydd för allmänheten	28,3	5,5	100,0	133,8
6.4 Undsättning	64,5	5,0	15,0	84,5
6.99 Allmän administration	26,9	18,7	—	45,6
Summa	144,3¹	39,9	115,0	299,2

¹ Beloppet varierar under perioden beroende på hur tillägget på 30 milj. kr. rdelas

Civildéfarsstyrelsens programplan avser endast kostnader inom fjärde huvudtiteln. Detta innebär att kostnaderna för främst enskilda skyddsrum, verkskydd och administration vid länsstyrelserna m. m. inte innefattas i programplanens kostnadsram.

Civildéfarsstyrelsen framhåller det som angeläget att under programplaneperioden i första hand påbörja förändringen av civildefsvaret så att det anpassas till den nu ändrade inriktningen av verksamheten. Inom planeringsramen 138 milj. kr. bör målet för huvudprogrammet vara följande.

Lednings- och undsättningsorganisationen byggs upp och anpassas till främst det konventionella krigets krav.

Utvecklingen av delprogrammet Ledning i krig syftar till att förenkla ledningsverksamheten och ledningsstabernas organisation, förbättra underrättelsetjänsten och fortsätta uppbyggnaden av alarmerings- och sambandstjänsten.

Huvuddragen i undsättningsorganisationen (organisation 60) behålls, men mindre organisationsändringar vidtas för att göra undsättningen mera effektiv i de olika miljöer som angreppsfallen redovisar. Undsättningsorganisationen uppfyller inte kraven på beredskap och uthållighet. Även om resurserna i planeringsnivån är begränsade påbörjas därför uppbyggnaden av särskilda beredskapsstyrkor. Dessa s. k. S-enheter införs med början under budgetåret 1974/75 genom att 2 % av det lokala allmänna civildefsvaret årligen förrädsställs särskilt. Inom programplaneperioden uppbyggs beredskapsstyrkan till 6 % av den lokala organisationen. Beredskapshöjningen fullföljs efter programplaneperioden till minst 10 % av organisationen.

Viss befälsutbildning förbättras. Omfattningen av övningsverksamheten ökas i takt med organisationens uppbyggnad, så att nuvarande mobiliseringsberedskap inte försämras relativt sett.

Utbyggnaden av skydd för framskjutna enheter och branddammar fortsätts i nuvarande takt.

Takten i utbyggnaden av ledningscentraler minskas. Modernisering och

i vissa fall ersättning av äldre centraler ställs på framtiden. Ledningsenheter som saknar anläggningar får tills vidare klara sig med provisorier.

Utrymningsplanläggningen överses.

Den påbörjade anskaffningen av skyddsmasker m. m. fortsätts i en sådan takt att den del av befolkningen, som inte kan få kollektivt skydd i täta skyddsrum med gasfilter, disponerar skyddsmasker (motsvarande) i början av 1980-talet.

Modernisering av vissa befolkningsskyddsrum i de större städerna påbörjas. En närmare prioritering av åtgärderna kan göras först sedan en fysisk skyddsrumspanering införts. En långsiktplan för att förbättra innerområdenas skydd bör kombineras med en beredskapsplan för att kunna påskynda åtgärderna om händelseutvecklingen skulle kräva en forcering.

Vid programplanepriodens slut kvarstår med denna avvägning den begränsade tillgången på skyddsmasker åt befolkningen, ledningsorganisationens bristande effektivitet och undsättningsorganisationens ringa uthållighet. Allvarliga brister finns också i utbildningen.

Det årliga utbildningsbehovet omfattar vid fullt uppbyggd organisation 21 000 civilförsvarspliktiga. Under uppbyggnadstiden, som sammanfaller med programplaneprioden, är omfattningen 24 000 civilförsvarspliktiga. Övningsverksamheten omfattar vid uppbyggd organisation 85 000 civilförsvarspliktiga och under programplaneprioden 45 000 civilförsvarspliktiga per år.

Fördelningen av betalningsmedlen (kostnaderna) på delprogram i civilförsvarsstyrelsens förslag framgår av följande tabell (milj.kr., prisläge februari 1971).

Delprogram	Planeringsramar					
	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	S:a 1972/77
6.1 Ledning i krig	31,3	23,9	20,8	20,8	16,8	113,7
6.2 Utrymning	2,1	1,9	1,9	1,8	1,8	9,5
6.3 Skydd för allmänheten	23,8	27,6	29,6	32,4	30,2	143,6
6.4 Undsättning	82,6	77,1	71,2	61,0	61,2	353,1
6.99 Allmän administration	27,4	27,0	27,5	27,4	27,9	137,2
Summa	167,2	157,5	150,9	143,5	138,0	757,1
Justering på grund av överplanering och intäkter	- 13,0	- 10,1	- 7,1	- 5,6	+ 0	- 35,8
Ram enligt civilförsvarsstyrelsen	154,2	147,4	143,8	137,9	138,0	721,3

Betalningsmedlens fördelning på anslag under programplaneperioden framgår av följande tabell (milj.kr., prisläge februari 1971, 1971 års löneläge).

Anslag	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	S:a 1972/77
G 1	147,4	135,0	133,6	134,5	133,9	684,4
II 6	6,8	12,4	10,3	3,3	4,1	36,9
Summa	154,2	147,4	143,9	137,8	138,0	721,3

Departementschefen

Civildförsvarets fortsatta utveckling bör ske enligt de riktlinjer som jag tidigare har redovisat. Sålunda bör huvuddragen i den nuvarande lednings- och undsättningsorganisationen behållas, men ändringar vidtas för att anpassa den till den allmänna planeringsinriktningen av civildförsvaret. Det lokala allmänna civildförsvaret bör begränsas till den omfattning som det f. n. har. Befälspersonal jämte ca 50 % av övrig personal bör utbildas i fredstid. Ytterligare materiel och anläggningar till organisationen anskaffas endast i begränsad utsträckning. Materielanskaffningen bör avse sådan materiel som inte inom rimlig tid kan anskaffas på den allmänna marknaden eller som inte kan ianspråkta vid krig eller krigsfara. Det bör undersökas om en mindre del av undsättnings- och ledningsorganisationen till rimliga kostnader kan ges en något högre beredskap än huvuddelen av organisationen.

Den nuvarande utrymningsplanläggningen bör behållas. Anskaffning av skyddsmasker till befolkningen fortsätter och produktionsberedskap upprätthålls enligt hittills gällande grunder.

Jag finner det också angeläget att det på längre sikt vidtas åtgärder för att förbättra skyddet för befolkningen i områden som f. n. har stor brist på skyddsrum. Jag avser att i senare sammanhang återkomma med förslag till uppdrag åt civildförsvarsstyrelsen att utarbeta planer härför.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t ger riksdagen till känna vad jag har anfört i det föregående.

G 1. Civildförvar

1971/72	Anslag	108 003 000 ¹
1972/73	Förslag	112 000 000

¹ Beräknat belopp

Bemyndigandeskulden för anskaffning av civildförsvarmateriel var den 30 juni 1971 3 757 000 kr. För budgetåret 1971/72 har beställningsbemyndiganden lämnats till ett belopp av 4 774 000 kr., medan för samma budgetår 8 531 000 kr. har anvisats i betalningsmedel. Någon bemyndigandeskuld för anskaffning av civildförsvarmateriel kommer alltså inte att föreligga den 30 juni 1972.

Bemyndiganden att bevilja statsbidrag till skyddsrum och branddammar för civilförvarsändamål saknade den 30 juni 1971 täckning av betalningsmedel till ett belopp av 4 107 000 kr. För budgetåret 1971/72 har bemyndiganden lämnats till ett belopp av 31 540 000 kr. medan för samma budgetår 35 647 000 kr. har anvisats i betalningsmedel. Den 30 juni 1972 kommer alltså samtliga av riksdagen lämnade bemyndiganden att medge statsbidrag till skyddsrum och branddammar för civilförvarsändamål att ha täckning av betalningsmedel.

Betalningsmedel och beställningsbemyndiganden (1 000-tal kr.)

Primäruppdrag m. m.	1971/72		1972/73			
			Civilförvarsstyrelsen		Dep. chefen	
	Bet.	Bem.	Bet.	Bem.	Bet.	Bem.
Förvaltning	22 605	—	28 876	—	26 223	—
Utbildning av civilförvarspersonal m. m.	23 292	—	28 157	—	23 100	—
Civilförvarsutbildning av allmänheten	2 872	—	2 393	—	2 400	—
Underhåll och förrådsverksamhet	18 050	—	18 874	—	18 900	—
Materielanskaffning m. m.	62 532	4 774	40 446	21 288	29 717	8 500
Anskaffning av skyddsrum m. m.	38 772	31 540	40 743	46 384	16 300	11 500
Forskning, försök och utveckling	950	—	1 850	—	1 000	—
Summa kostnader	169 073	—	161 339	—	117 640	—
Överplanering	—	—	— 8 000	—	—	—
Summa utbetalningar för primäruppdragen	169 073	—	153 339	—	117 640	—
<i>Avgår:</i>						
Intäkter	3 175	—	— 5 040	—	— 5 640	—
Summa medelsbehov (anslag)	165 898 ¹	—	148 299	—	112 000	—
Summa bemyndiganden	—	36 314	—	67 672	—	20 000

¹ Beräknat betalningsutfall

Personal

Personalkategori	Antal tjänster		
	1971/72	Beräknad ändring 1972/73	
		Civilförvarsstyrelsen	Dep. chefen
<i>Civil personal</i>			
Handläggande personal	93	+ 4	of.
Lärare	77	+ 13	of.
Övrig personal	394	+ 15	+ 9
	564	+ 32	+ 9

Civilförsvarsstyrelsen

A. L ö n e- o c h p r i s o m r ä k n i n g

Löne- och prisomräkningen innebär en kostnadsökning med 9 095 000 kr.

B. U p p g i f t s f ö r ä n d r i n g a r

1. F ö r v a l t n i n g

Kostnadsökningen för delproduktionsområdet beror bl. a. på ökade administrationskostnader i samband med övertagandet av de anläggningar i Sandö, där civilförsvars-, katastrof- och biståndsutbildningen skall bedrivas. Vidare har under delproduktionsområdet tagits upp kostnader för en förutsedd ökning av fredsadministrationen i samband med styrelsens anpassning till det nya planerings- och budgeteringssystemet.

För samlokalisering i Sandö med bistånds- och katastrofutbildning behövs medel för en kamrer, en kansliskrivare, en kontorist och en expeditiönsvakt (+ 135 000 kr.).

För inköp av inventarier till nya förläggningsbyggnader och komplettering av inventarier i befintliga byggnader i Sandö krävs 530 000 kr.

En ökad förbrukning av bränsle, el, vatten m. m. med anledning av tillkommande byggnadsvolym i Rosersberg och Revingeby, en ökad insats av städpersonal i Sandö och vissa driftkostnader kräver en ökning av medlen med 369 000 kr.

För anskaffning av vissa utbildningsanordningar krävs 286 000 kr.

För framställning av nya tekniska bestämmelser m. m. för enskilda och allmänna skyddsrum behövs ytterligare 200 000 kr.

Med anledning av bl. a. överförandet av utbildningsverksamhet från Nyadal till Sandö beräknas hyrorna öka med 521 000 kr.

Styrelsen har i särskild skrivelse begärt en översyn av sin fredsorganisation. I avvaktan på resultatet av en sådan översyn har styrelsen tagit upp ett preliminärt beräknat belopp av 1,2 milj. kr. utan specificering av enskilda tjänster.

För filmverksamhet, blanketter, publikationstryck m. m. behövs ytterligare 189 000 kr.

2. U t b i l d n i n g a v c i v i l f ö r s v a r s p e r s o n a l m. m.

För en ökad utbildningsvolym med 3 000 elever för år behövs ytterligare sju lärartjänster. I Revingeby behövs dessutom fyra lärartjänster för övningsverksamhet i utbyte mot biträdande övningsledare och instruktörer. Till Sandö kommer att förläggas förutom civilförsvarsutbildning viss bistånds- och katastrofutbildning. För att genomföra denna krävs två nya lärartjänster (+ 744 000 kr.).

För verksamheten i Rosersberg och Revingeby behövs sammanlagt två tjänster för ekonomibiträden på grund av bl. a. den utökade utbildnings- och övningsvolymen. För drift av Sandöskolans internat har beräknats medel för en internatföreståndare, två kokerskor och sex ekonomibiträden (+ 305 000 kr.).

Tillgänglig övningsledningskapacitet medger f. n. att det kvalificerade befälet övas endast vartannat år. För att öka övningstiden krävs ytterligare två övningsledargrupper, dvs. två övningsledare och två biträdande övningsledare (+ 264 000 kr.).

Den kvantitativa målsättningen för utbildningens omfattning höjs under budgetåret i enlighet med programplanen. Detta medför ökade kostnader för förmåner till civilförsvarspiktiga (+ 1 659 000 kr.).

Som en följd av den utökade utbildningsverksamheten behövs ytterligare medel för mathållning och utbildningsmateriel m. m. (+ 710 000 kr.).

3. Civilförsvarsutbildning av allmänheten

Styrelsen förutsätter att medel för skolundervisning i brandskydd och olycksfallsvård äskas av skolöverstyrelsen, eftersom ifrågasvarande utbildning numera ingår i gällande läroplaner (- 500 000 kr.).

4. Underhåll och förrådsverksamhet

Ett minskat behov av resor bedöms föreligga för budgetåret 1972/73 på grund av lägre uppbyggnadstakt av materielstocken och koncentration av förrådshållningen. Det minskade behovet beräknas motsvara de höjda traktamentsersättningarna (- 25 000 kr.).

Ilyreskostnaderna beräknas öka för nytillkomna statliga förråd (+ 310 000 kr.) och minska för förhyrda förråd (- 200 000 kr.).

För drift av förråd beräknas prishöjningarna på varor och tjänster från maj 1970 till februari 1971 uppvägas av fortsatta rationaliseringar (- 27 000 kr.).

Underhålls- och reparationskostnaderna för civilförsvarsmateriel beräknas minska genom fortsatta rationaliseringar (- 29 000 kr.).

Drift- och underhållskostnaderna för alarmeringsnätet beräknas sjunka genom fortsatta rationaliseringar. Abonnemangsavgifterna till televerket som utgör 310 000 kr. har dock inte räknats upp (- 8 000 kr.).

5. Materielanskaffning m. m.

Under delprogrammet Ledning i krig räknas med minskad anskaffning av skyddsutrustning och beklädnadsmateriel (-992 000 kr.) och minskad radioanskaffning i förhållande till tidigare budgetår (-1 852 000 kr.).

Under delprogrammet Utrymning räknas med en minskad anskaffning av beklädnadsmateriel i förhållande till tidigare budgetår (-286 000 kr.).

Under delprogrammet Skydd för allmänheten sker under budgetåret 1972/73 minskad anskaffning av beklädnadsmateriel (- 656 000 kr.), minskad beställning av skyddsmasker (- 4 732 000 kr.) och ingen anskaffning av larmaggregat. Medelsbehovet avser i första hand installation av tidigare anskaffade aggregat (- 565 000 kr.).

För delprogrammet Undsättning minskas materielanskaffningen i förhållande till budgetåret 1971/72 med 14 606 000 kr. Radioanskaffningen till civilförsvarets undsättningsenheter begränsas för budgetåret 1972/73 till anskaffning av reservmateriel och vissa utbytesenheter (- 449 000 kr.).

6. Anskaffning av skyddsrum m. m.

För budgetåret 1972/73 behövs bemyndigande att medge statsbidrag till byggande av skyddsrum till ett belopp av 46 384 000 kr. Bemyndigandena avser främst modernisering av befolkningsskyddsrum, fortsatt utbyggnad av branddammars samt produktion av skyddsrum i undervisningsanstalter och trafikantskyddsrum.

Komplettering och reparationer av ledningscentraler medför en kostnadsökning av 1 milj. kr. Ledningscentraler som är byggda men ej slutreglerade och centraler som är under modernisering, utredning, projektering eller byggnad medför en kostnadsökning av 1 066 000 kr.

Följande kostnader beräknas minska jämfört med budgetåret 1971/72, nämligen för utbyggnad av observationsplatser (- 636 000 kr.), utredningar rörande nyanläggning av ledningscentraler (- 165 000 kr.), bidrag till skyddsrum i undervisningsanstalter, trafikantskyddsrum och befolkningskyddsrum (- 2 051 000 kr.) samt konsulter för skyddsrum för framskjutna enheter (- 135 000 kr.).

Kostnaderna för krigsbranddammars och skyddsrum för framskjutna enheter beräknas öka jämfört med budgetåret 1971/72 (+ 680 000 kr.).

7. Forskning, försök och utveckling.

För olika utvecklingsarbeten och ökade forskningsinsatser begärs uppräknings om sammanlagt 965 000 kr. Viss minskning av kostnaderna uppkommer genom att vissa studier föreslås belasta delproduktionsområdet Förvaltning (- 65 000 kr.).

Departementschefen

Jag har tidigare redogjort för de riktlinjer efter vilka civilförsvaret bör utvecklas i fortsättningen. Beträffande medelsbehovet för budgetåret 1972/73 och för verksamheten erforderliga bemyndiganden vill jag anföra följande.

För samlokaliseringen i Sandö av civilförsvarets nuvarande fältskola i Nyadal och bistånds- och katastrofutbildningen har jag beräknat medel för ytterligare åtta tjänster, varav en för internalföreståndare (B 2), två för administrativ personal (B 1) och fem för ekonomipersonal (B 2). Härutöver har jag beräknat medel för ett ekonomibiträde för verksamheten i Rosersberg (B 2).

För inköp av inventarier till förläggingsbyggnader i Sandö har jag beräknat 250 000 kr. (B 1), för nyanskaffning av vissa utbildningsanordningar 63 000 kr. (B 1) och för viss filmverksamhet 60 000 kr. (B 1).

Jag har vid min medelsberäkning även tagit hänsyn till kostnaderna för ökade förmåner för vissa civilförsvarspliktiga.

Befintliga medel under reservationsanslag kommer att föras över till budgetutjämningsfonden i samband med övergången till det nya planerings- och budgeteringssystemet fr. o. m. budgetåret 1972/73. Med hänsyn härtill bör bemyndiganden som tidigare har lämnats av riksdagen för beställning av materiel och för att medge statsbidrag till allmänna

skyddsrum m. m. inte utnyttjas för ytterligare beställningar och medgivanden efter den 30 juni 1972. Gjorda åtaganden beträffande vissa anläggningar kan beräknas motsvara en bemyndigandeskuld om 30 milj. kr. vid ingången av budgetåret 1972/73.

För budgetåret 1972/73 beräknar jag att för materielanskaffning behövs ett beställningsbemyndigande av 8,5 milj. kr.

För att betala beställningar som lagts ut före den 1 juli 1972 med stöd av tidigare bemyndiganden behövs under budgetåret 23 458 000 kr. För nya beställningar med stöd av bemyndigandet för budgetåret 1972/73 beräknar jag 6 259 000 kr. i betalningsmedel.

Vid bifall till vad jag har förordat kommer bemyndigandeskulden för materielbeställningar den 30 juni 1973 att uppgå till 2 241 000 kr.

Beträffande anskaffning av allmänna skyddsrum m. m. vill jag erinra om att kommunerna inte är skyldiga att vidta statsbidragsberättigade åtgärder innan medel finns tillgängliga för beräknat statsbidrag eller riksdagen har lämnat bemyndigande till sådant statsbidrag.

Jag beräknar att bemyndiganden att medge bidrag till kommuner för att anordna allmänna skyddsrum m. m. för budgetåret 1972/73 behövs till ett belopp av 11,5 milj. kr.

För statsbidrag till anläggningar, som kommuner har fått i uppdrag att utföra med stöd av bemyndiganden lämnade före den 1 juli 1972, samt till bidrag till enskilda trafikant- och skolskyddsrum beräknar jag inom utgiftsramen ett medelsbehov av 16,3 milj. kr. Som jag anfört tidigare räknar jag dessutom med att anslaget vid behov får överskridas med högst 18 milj. kr. för detta ändamål.

Vid bifall till vad jag har föreslagit beräknas bemyndigandeskulden för statsbidrag till anskaffning av skyddsrum m. m. den 30 juni 1973 vara 25,7 milj. kr. Om någon del av nyssnämnda 18 milj. kr. tas i anspråk under budgetåret 1972/73, minskar bemyndigandeskulden i motsvarande mån.

Min beräkning av det totala medels- och bemyndigandebehovet framgår av sammanställningen över betalningsmedel och beställningsbemyndiganden.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att civilförsvarsmateriel beställs inom en kostnadsram av 8 500 000 kr.,
 2. bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att statsbidrag utgår för anskaffning av skyddsrum m. m. inom en kostnadsram av 11 500 000 kr.,
 3. till *Civilförsvaret* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 112 000 000 kr.
-

H Övrig verksamhet

Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar

Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar leder och samordnar planläggningen av landets psykologiska försvar och ombesörjer — i den mån det inte ankommer på andra organ — själv att behövliga förberedelser vidtas.

Beredskapsnämnden består av ordförande och 14 ledamöter. Till nämnden är knutet ett kansli som leds av en kanslichef.

Delprogrammet Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar består av programelementen Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, Beredskapsåtgärder för psykologiskt försvar och Dokumentation och forskning. Verksamheten under delprogrammet har budgeterats på programelementen och därefter förts samman till två primäruppgifter inom delproduktionsområdet Allmän ledning och förbandsverksamhet.

Verksamheten finansieras från förslagsanslaget Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.

Programplan för perioden 1972/73—1976/77

Beträffande utvecklingen av delprogrammet m. m. anför *beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* bl. a. följande.

Kungl. Maj:t har i februari 1971 gett beredskapsnämnden i uppdrag att bedriva studier som syftar till att klarlägga det psykologiska försvarets mål och uppgifter under krig och krigsfara m. m. Kungl. Maj:t har vidare uppdragit åt försvarets rationaliseringsinstitut att se över nämndens organisation och verksamhet mot bakgrund av nämnda miljöstudier.

Med hänsyn till dessa utredningar har beredskapsnämnden avstått från att göra en närmare bedömning av utvecklingen under programplanperioden.

Den av nämnden beräknade utvecklingen av anslaget Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar framgår av följande sammanställning (prisläge februari 1971; 1 000-tal kr.).

1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	Summa 1972/77
873	1 109	1 168	1 264	1 382	1 441	6 364

H 1. Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar

1971/72	Anslag	873 000
1972/73	Förslag	1 000 000

Kostnader och medelsbehov

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Beredskaps- nämnden för psykologiskt försvar	Dep. chefen
Allmän ledning och förbandsverk- samhet:			
Ledning och planläggning	594 806	718 521	} 1 000 000
Forskning	278 194	390 390	
Summa kostnader för primäruppdragen	873 000	1 108 911	1 000 000
Summa medelsbehov (anslag)	873 000	1 108 911	1 000 000

Personal

Personalkategori	Antal tjänster		
	1971/72	Beräknad ändring 1972/73	
		Beredskaps- nämnden för psykologiskt försvar	Dep. chefen
<i>Civil personal</i>			
Handläggande personal	4	+ 1	+ 2
Övrig personal	3	+ 0,5	of.
	7	+ 1,5	+ 2

*Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar**A. Löne- och prisomräkning*

Löne- och prisomräkningen innebär en kostnadsökning med 92 273 kr.

B. Uppgiftsförändringar

1. Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar

För ökat antal resor inom landet behövs ytterligare 4 000 kr.

Med hänsyn till bl. a. ytterligare behov av pedagogiska och tekniska hjälpmedel och publikationstryck ökar expenskostnaderna med 9 500 kr.

2. Beredskapsåtgärder för psykologiskt försvar

Nämndens omfattande utbildningsverksamhet kräver anställning av en byråinspektör som på heltid kan planera för befintlig och utökad utbildning (+ 61 082 kr.).

Beloppet 1971/72 för särskild övning bortfaller (– 11 000 kr.).

3. Dokumentation och forskning

En halvtidstjänst som kansliskrivare bör ändras till heltidstjänst (+ 15 690 kr.).

Höjda belopp beräknas för konsultverksamhet för att möjliggöra angelägna forsknings- och dokumentationsuppgifter, bl. a. i fråga om masskommunikation och psykologisk krigsföring (+ 45 000 kr.).

Det ökade forskningsbehovet föranleder en uppräknings med 6 000 kr.

Vissa utredningar

I februari 1971 uppdrog Kungl. Maj:t åt beredskapsnämnden för psykologiskt försvar att i samråd med överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen, överstyrelsen för ekonomiskt försvar och företrädare för massmedier mot bakgrund av miljöstudier m. m. inom krigsmakten, befolkningskyddet och det ekonomiska försvaret bedriva studier i syfte att klarlägga det psykologiska försvarets mål och uppgifter under krig och krigsfara. Samma dag uppdrog Kungl. Maj:t åt försvarets rationaliseringsinstitut att i samarbete med beredskapsnämndens ordförande och kanslichef se över nämndens organisation och verksamhet. Översynen skulle ske mot bakgrund av resultatet från de studier som beredskapsnämnden fått i uppdrag att utföra.

Resultatet av utredningen om det psykologiska försvarets mål och uppgifter har redovisats i det föregående. Vid utredningen har det bl. a. framkommit att den nuvarande organisationen för planering av det psykologiska försvaret har otillräckliga resurser för att kunna fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt.

Försvarets rationaliseringsinstitut har mot bakgrund av resultatet av nämnda miljöstudier sett över beredskapsnämndens organisation och verksamhet. Utredningsarbetet har bedrivits med inriktning huvudsakligen på analys av dels nämndens primära funktioner, budget och arbetsformer, dels nämndens kansli med avseende på arbetsfördelning, arbetsrutiner och befattningsplanering. Institutet anser att nämndens verksamhet inom flera områden är otillräcklig och bör utökas. Detta gäller främst i fråga om krigsplanläggning och utbildning. För dessa funktioner föreslår institutet vissa resursförstärkningar, bl. a. inrättande av tre nya tjänster i utbyte mot två arvodesanställda sakkunniga. Institutet anför vidare att ställning f. n. inte bör tas till vilken forskning nämnden i fortsättningen bör prioritera och vilken volym forskningen bör ha.

Departementschefen

Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar har lagt fram vissa förslag om det psykologiska försvarets mål och uppgifter under krig och krigsfara m. m. Jag hänvisar till vad jag tidigare har anfört om dessa frågor.

Beträffande resultatet av den av försvarets rationaliseringsinstitut företagna översynen av nämndens organisation och verksamhet delar jag

institutets uppfattning att en viss förstärkning av resurserna bör ske. För krigsplanläggning och utbildning bör sålunda inrättas två tjänster för handläggare. Vidare bör en tjänst för kanslichef i Ce 1 inrättas vid beredskapsnämnden. Härvid kan en tjänst för byråchef i Be 5 dras in.

Min beräkning av det totala medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid beredskapsnämnden för psykologiskt försvar inrätta en tjänst för kanslichef i Ce 1,
2. till *Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kr.

Flygtekniska försöksanstalten

Flygtekniska försöksanstalten har till uppgift att främja utvecklingen av flygtekniken inom landet. Det åligger anstalten att mot ersättning bedriva flygteknisk forsknings- och försöksverksamhet, att följa utvecklingen av den flygtekniska forskningen i länder som intar en ledande ställning på detta område samt att systematiskt samla, ordna, bearbeta och offentliggöra forskningsresultat och andra rön inom dess verksamhetsområde.

Förutom den s. k. uppdragsforskningen bedriver försöksanstalten egen, främst grundläggande forskning av allmän flygteknisk karaktär.

Flygtekniska försöksanstalten leds av en styrelse. Chef för anstalten är en generaldirektör. Försöksanstalten är organiserad på ett kansli och fyra avdelningar. Dessa är aerodynamiska avdelningen, hållfasthetsavdelningen, mättekniska avdelningen och driftavdelningen.

Delprogrammet Flygtekniska försöksanstalten består av programelementen Flygtekniska försöksanstalten, Flygteknisk forskning och Uppdragsverksamhet.

Verksamheten under delprogrammet har budgeterats på programelementen som därefter har förts samman till ett primäruppdrag inom huvudproduktionsområdet Forskning och utveckling.

Verksamheten under programelementen Flygtekniska försöksanstalten och Flygteknisk forskning finansieras från förslagsanslaget Flygtekniska försöksanstalten. Uppdragsverksamheten redovisas som självbärande verksamhet under anslaget Flygtekniska försöksanstalten.

Programplan för perioden 1972/73—1976/77

Beträffande utvecklingen under delprogrammet anför *flygtekniska försöksanstalten* bl. a. följande.

Genom att försvaret har varit och är huvudavvärmare av produktionen har arbetsbeläggningen styrts av den militära flygplanutvecklingen och dennas periodicitet. Så länge projekten överlappade varandra, fanns närmast en ständig kapacitetsbrist, som sannolikt har främjat utnyttjande

och verkningsgrad men också resulterat i utbyggnad av kapacitet utanför flygtekniska försöksanstalten. Med längre mellanrum mellan projekten blir belastningsvariationerna större. Variationerna i belastning på flygtekniska försöksanstalten har fått mötas dels med minskning av organisationen, dels med marknadstöring av kunskaper även på andra områden än det flygtekniska. Organisationsminskningen har inte kunnat drivas längre än att teknisk-vetenskaplig beredskap för försöksanstaltens huvuduppgift nöjaktigt har kunnat behållas. Anpassningsmöjligheterna har dock minskat. Organisationsstrukturen som aldrig har varit ämnad för någon omfattande diversifieringsverksamhet har trots detta med måttliga störningar medgett en betydande ökning av beställningsinkomsterna från sådan verksamhet, och en effektmässigt rimlig storlek av anstalten har kunnat behållas.

Resursbehoven under programplaneperioden har beräknats efter noggrann prioritering av anstaltens skilda verksamhetsområden och med beaktande dels av de allmänna budgetdirektiven rörande restriktivitet i anslagsframställningen och dels målsättningen att skapa resurser för att anstalten skall kunna erbjuda tillräcklig kompetens åt försvaret.

Beträffande utvecklingen under programelementet Flygtekniska försöksanstalten erinrar anstalten om att de myndighetsuppgifter som åvilar anstalten i administrativt hänseende i huvudsak hänförs sig till remissvar och utlåtanden i ärenden, som berör anstalten eller där anstalten bedöms ha speciell kompetens. Denna verksamhet har ökat under senare år och belastar nu kännbart administrationen. Vidare har försöksanstalten ålagts att fr. o. m. budgetåret 1972/73 ansluta sig till kostnadsredovisningssystem S inom försvarets planerings- och ekonomisystem.

Försöksanstaltens unika ställning i landet medför omfattande besöksverksamhet. I de fall sådana besök inte är föranledda av uppdragsverksamheten bör kostnaderna hänföras till programelementet Flygtekniska försöksanstalten.

I fråga om verksamheten under programelementet Flygteknisk forskning bör följande målsättning gälla för de två huvudområdena aerodynamisk forskning och hållfasthetsteknisk forskning.

Den flygtekniska aerodynamiska forskningen skall medverka till att skapa förutsättningar för bedömning eller framtagande av optimala flygplan- och robotsystem samt till att öka flygsäkerheten. Genom ökad kunskap om flygtekniska miljöfaktorer, främst flygplanbuller, skall möjligheterna att kontrollera och minska miljöstörningar förorsakade av flygtrafik öka.

Den icke-flygtekniska aerodynamiska forskningen skall bredda kompetensområdet så att befintliga resurser kan utnyttjas för sekundäruppdrag främst inom områdena byggnadsaerodynamik med industriell strömningsteknik samt fluidistorteknik.

Den hållfasthetstekniska forskningen skall medverka till att skapa förutsättningar för bedömning och/eller framtagande av viktsoptimala robot- och flygplankonstruktioner samt bedömning av sådana konstruktioners utmattningstidslängd.

Verksamheten under programelementet Uppdragsverksamhet beräknas under programplaneperioden få en omslutning av ca 17,6 milj. kr. för budgetår.

Försöksanstalten erinrar i programplanen om att förutsättningen för att kunna bedriva forskning och utveckling är bl. a. tillgång till moderna och tillförlitliga utrustningar och anläggningar. Under programplaneperioden förutses ett behov av materielförnyelse till en kostnad varierande mellan 2,8 och 1,6 milj. kr. per budgetår samt ett totalt investeringsbehov om ca 50 milj. kr. för en ny vindtunnel inom det transsoniska-supersoniska hastighetsområdet.

Den av försöksanstalten beräknade utvecklingen av anslaget Flygtekniska försöksanstalten exkl. investeringsbehov för ny vindtunnel framgår av följande sammanställning (prisläge februari 1971; 1 000-tal kr.)

1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	Summa 1972/77
2 600	5 080	4 380	3 880	3 880	3 880	21 100

H 4. Flygtekniska försöksanstalten

1971/72	Anslag	2 600 000
1972/73	Förslag	1 800 000

Kostnader och medelsbehov

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Flygtekniska försöksanstalten	Dep. chefen
Forskning och utveckling			
Flygtekniska försöksanstalten	300 000	470 000	1 799 000
Flygteknisk forskning	2 300 000	4 609 000	
Uppdragsverksamhet	(14 600 000 ¹)	1 000	
Summa kostnader för primäruppdragen	2 600 000	5 080 000	1 800 000
Summa medelsbehov (anslag)	2 600 000	5 080 000	1 800 000

¹ Beloppet upptaget under anslaget M1 Flygtekniska försöksanstalten: Uppdragsverksamhet

Personal

Personalkategori	Antal tjänster		
	1971/72 ¹	Beräknad ändring 1972/73	
		Flygtekniska försöksanstalten	Dep. chefen
<i>Civil personal</i>			
Handläggande personal	135	of.	of.
Övrig personal	109	of.	of.
	244	of.	of.

¹ Inkl. personal för uppdragsverksamheten

*Flygtekniska försöksanstalten***A. Löne- och prisomräkning**

Löne- och prisomräkningen innebär en kostnadsökning med 286 000 kr.

B. Uppgiftsförändringar**1. Flygtekniska försöksanstalten**

Försöksanstalten har endast i undantagsfall fått ersättning för kostnaderna för remissvar. Med tanke på den omfattning remissverksamheten har tagit under senare år bör kostnaderna för sådana myndighetsuppgifter betalas av beställaren, dvs. statsverket. Utdebitering på andra än uppdragsgivaren strider mot grundsynen i programbudgetsystemet.

Som bidrag till kostnader för dels övergång till centralt redovisningssystem, dels myndighetsuppgifter beträffande remissverksamhet m. m. räknar försöksanstalten för 1972/73 med en ökning av 170 000 kr. inkl. lönekostnadspålägg.

2. Flygteknisk forskning

Flygtekniska försöksanstalten har tidigare hemställt om medel för förnyelse av anstaltens tekniska utrustning. Eftersom sådana medel inte har beviljats och försöksresultaten är starkt beroende av utrustningens kvalitet, beräknar anstalten för nu aktuella materielanskaffningar m. m. 2 800 000 kr. varav 900 000 kr. avses för ersättning av två starkt nedslitna datainsamlingsystem.

3. Uppdragsverksamhet

Uppdragsverksamheten har förts upp med 1 000 kr. Bidraget till komplementkostnader minskas i enlighet med tidigare beslut (prop. 1969:1 bil. 6 s. 185, SU 1969:4, rskr 1969:4) med 777 000 kr.

Departementschefen

Flygtekniska försöksanstalten anser att anstaltens verksamhet förutom uppdragsverksamhet bör inriktas på att med iakttagande av restriktivitet i resursuppbyggandet kunna erbjuda försvaret tillräcklig kompetens inom anstaltens verksamhetsområde. Jag kan i huvudsak godta den inriktning som flygtekniska försöksanstalten har angett.

Min beräkning av det totala medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov. I beräkningen ingår inte medel för materielanskaffning. Jag har dock räknat med att viss materiel, främst för datainsamling, skall anskaffas och ställas till förfogande genom flygmaterieförvaltningens försorg.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Flygtekniska försöksanstalten* för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 1 800 000 kr.

KAPITALBUDGETEN

II Statens allmänna fastighetsfond

Försvarsdepartementet

II 6. Civilförsvar: Anskaffning av anläggningar

1971/72	Anslag	6 813 000
1972/73	Förslag	6 000 000

Verksamheten under anslaget omfattar nybyggnad av förråd för civilförsvarets mobiliseringsmateriel och centrala förrådsverksamhet samt uppförande av byggnader vid statens civilförsvarsskolor.

Civilförsvarsstyrelsen

För budgetåret 1971/72 har medgetts en medelsförbrukning av 9 869 000 kr. Medelsförbrukningen under budgetåret 1972/73 beräknas till 6 745 000 kr., varav 1 289 000 kr. för anskaffning av förrådsanläggningar och 5 456 000 kr. för anskaffning av utbildningsanläggningar.

Anskaffning av anläggningar

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Undsättning (delprogram 6.4)	
1. Anskaffning av förrådsanläggningar	
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72–1972/73</i>	
1.1 Standardförråd för civilförsvarsmateriel	1 289
2. Anskaffning av utbildningsanläggningar	
<i>Företag påbörjade före 1.7.1971</i>	
2.1 Rosersberg, förläggingsbyggnad	55
2.2 Rosersberg, anslutning till Käppalatunneln	147
2.3 Revingeby, utbildningsanläggning	454
<i>Företag avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
2.4 Sandö, utbildningsanläggning	1 400
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
2.5 Rosersberg, fortsatt utbyggnad av utbildningsanläggning	3 000
2.6 Utbildningsanläggning väst	400
Summa	6 745

1.1. För att behålla nuvarande takt i utbyggnaden av standardförråd för civilförsvarsmateriel har medelsbehovet för nästa budgetår beräknats till 1 289 000 kr.

2.1.-2.2. Kungl. Maj:t har uppdragit åt byggnadsstyrelsen att utföra en förläggingsbyggnad vid civilförsvarsskolan i Rosersberg och anslutningsarbeten till Käppalatunneln. Medelsbehovet för nästa budgetår har beräknats till 202 000 kr.

2.3 Kungl. Maj:t har uppdragit åt byggnadsstyrelsen att utföra en utbildnings- och förrådsanläggning för civilförsvaret i Revingeby. Kostnaderna har uppskattats till 6 115 000 kr. enligt prisläget den 1 april 1971. Medelsbehovet för nästa budgetår har beräknats till 454 000 kr.

2.4. I prop. 1971:1 (bil. 6 s. 198) har anmälts planerna att föra över civilförvarsstyrelsens fältskola i Nyadal till den centrala yrkesskolan i Sandö för att där samförlägga den beslutade bistånds- och katastrofutbildningen med civilförvarsutbildningen.

Kungl. Maj:t har sedermera godkänt att yrkesskolan förvärvas för 1,9 milj. kr. För att iordningställa skolan för de avsedda ändamålen skall vissa nybyggnads- och ombyggnadsarbeten utföras. Kostnaderna beräknas till 3,6 milj. kr. enligt prisläget den 1 april 1971. Medelsbehovet för nästa budgetår har beräknats till 1,4 milj. kr.

2.5. Kungl. Maj:t har uppdragit åt byggnadsstyrelsen att utföra projektering fram t. o. m. färdiga huvudhandlingar av en förläggingsbyggnad och en försörjningsbyggnad jämte utvändiga försörjningsåtgärder samt parkeringsplatser vid civilförsvarsskolan i Rosersberg. Kostnaderna har uppskattats till 7,4 milj. kr. enligt prisläget den 1 april 1971. Medelsbehovet för nästa budgetår har beräknats till 3 milj. kr.

2.6. För civilförsvaret behövs ett nytt övningsfält i Göteborgsregionen. Kostnaderna har uppskattats till 2,1 milj. kr. enligt prisläget den 1 april 1971. Medelsbehovet för nästa budgetår har beräknats till 400 000 kr.

Departementschefen

Civilförvarsstyrelsen har beräknat medelsförbrukningen under anslaget för nästa budgetår till 6 745 000 kr. Jag beräknar medelsförbrukningen till 6 milj. kr. och förordar att medel för nästa budgetår anvisas enligt följande investeringsplan och anslagsberäkning.

Investeringsplan (1 000-tal kr.)

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning		Byggstart mån/ år	Färdigställande mån/ år
	1.4 1970	1.4 1971	Faktisk t. o. m. 1970/ 71	Beräknad för 1971/ 72 1972/ 73		

Anskaffning av anläggningar m. m.

Delprogram 6.4

Standardförråd för

civilförvars-
materiel

18 000 25 753 11 719 2 131 1 289 Successivt

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Bygg- start mån/ år	Färdig- ställande mån/ år
	1.4 1970	1.4 1971	Faktisk t. o. m. 1970/ 71	Beräknad för			
				1971/ 72	1972/ 73		
Rosersberg, för- läggningsbyggnad	1 260	1 310	885	370	55	5.70	10.71
Rosersberg, anslut- ning till Käppala- tunneln	1 845	1 845	1 198	500	147	1.70	12.71
Rosersberg, etapp 4 A	5 500	7 400 ¹	—	—	1 395	2.73	8.74
Revingeby, utbild- ningsanläggning	5 780	6 115	3 081	2 580	454	8.70	10.71
Sandö utbild- ningsanläggning	1 500	6 360	—	2 900	2 660	Successivt	
Beräknat medels- behov	33 885	48 483	16 883	8 481	6 000	—	—

¹Uppskattad kostnad

Anslagsberäkning (1 000-tal kr.)

Medelstillgång	Beräknad medelsförbrukning		
Behållning 1.7.1971	5 192	1971/72	8 481
Anslag 1971/72	6 813	1972/73	6 000
Anslag 1972/73 (förslag)	6 000	Beräknad behållning 30.6.1973	3 524
	18 005		18 005

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Civilförsvaret: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret
1972/73 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kr.

Vissa skyddsrumsanläggningar

Verksamheten under delprogrammet Vissa skyddsrumsanläggningar omfattar dels utbetalning av lokalhyror för sådana utrymmen i vissa skyddsrumsanläggningar som disponeras av andra statliga myndigheter än myndigheter inom civilförsvaret och krigsmakten, underhåll av viss sambandsutrustning samt anskaffning av inventarier för gemensamma stabsplatser, dels anskaffning av teleteknisk utrustning och andelar i gemensamma stabsplatser för tidigare nämnda myndigheter.

Av verksamheten under delprogrammet har anskaffningen av teleteknisk utrustning och andelar i gemensamma stabsplatser budgeterats på ett primäruppdrag inom delproduktionsområdet Anskaffning av befästningar. Detta primäruppdrag finansieras från investeringsanslaget Anskaffning av vissa skyddsrumsanläggningar.

Programplan för perioden 1972/73 – 1976/77

Vid anmälan av prop. 1972:1 (bil 6 s. 112) har redogjorts för programplanen för verksamheten i vad avser driftbudgeten.

Den planerade omfattningen och inriktningen av verksamheten under delprogrammet Vissa skyddsrumsanläggningar avseende kapitalbudgeten är av sådan natur att närmare redogörelse inte bör lämnas till statsrådsprotokollet. Ytterligare upplysningar torde få inhämtas av de handlingar som kommer att tillhandahållas riksdagens försvarsutskott.

Den av televerket och civilförsvarsstyrelsen beräknade utvecklingen av anslaget Anskaffning av vissa skyddsrumsanläggningar framgår av följande sammanställning (prisläge februari 1971; 1 000-tal kr.).

1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	Summa 1972/77
3 301	3 345	3 084	3 817	4 759	4 775	19 780

II 7. Anskaffning av vissa skyddsrumsanläggningar

1971/72	Anslag	3 301 000
1972/73	Förslag	1 301 000

Kostnader och medelsbehov

Primäruppdrag m. m.	1971/72	1972/73	
		Civilförsvarsstyrelsen	Dep. chefen
<i>Anskaffning av befästningar</i>			
1. Teleteknisk utrustning m. m.	2 500 000	1 300 000	1 300 000
2. Statliga myndigheters utrymmen i civilförsvarets allmänna skyddsrum	1 000	2 045 000	1 000
3. Till byggnadsstyrelsens disposition	800 000	—	—
Summa kostnader för primäruppdraget	3 301 000	3 345 000	1 301 000
Summa medelsbehov (anslag)	3 301 000	3 345 000	1 301 000

Civilförsvarsstyrelsen

För anskaffning av fjärrskriftsmateriel för anslutning av civilbefälhavare och länsstyrelser till reservtelegrafnätet har medelsbehovet för nästa budgetår beräknats till 250 000 kr. Dessutom beräknas för statliga myndigheters utrymmen i civilförsvarets allmänna skyddsrum ett medelsbehov av 1 795 000 kr. För teleteknisk utrustning beräknar *televerket* ett medelsbehov för nästa budgetår av 1,3 milj. kr.

Departementschefen

Jag kan i huvudsak godta civilförsvarsstyrelsens förslag till inriktning av verksamheten under programplaneperioden i fråga om anskaffning av utrymmen för civila statliga myndigheter i allmänna skyddsrum. Anskaffningen av teleteknisk utrustning m. m. bör ske i något långsammare takt än som har föreslagits.

Min beräkning av det totala medelsbehovet framgår av sammanställningen över kostnader och medelsbehov. Jag har därvid beträffande civilförsvarsstyrelsens del av anslaget endast tagit upp ett formellt belopp av 1 000 kr. med hänsyn till befintliga reservationer.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Anskaffning av vissa skyddsrumsanläggningar* för budgetåret 1972/73 anvisa ett investeringsanslag av 1 301 000 kr.

III Försvarets fastighetsfond

III 1. Arméförband: Anskaffning av anläggningar

1971/72	Anslag	76 300 000 ¹
1972/73	Förslag	90 000 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar nybyggnad av lokaler m. m., befästningar och ammunitionsförråd för armén samt markförvärv härför och för övnings- och skjutfält m. m.

Chefen för armén

För budgetåret 1971/72 har medgetts en medelsförbrukning av 85,9 milj. kr. Medelsförbrukningen under budgetåret 1972/73 beräknas till 104,1 milj. kr., varav 16,2 milj. kr. för markanskaffning, 4 milj. kr. för anskaffning av befästningar m. m. samt 83,9 milj. kr. för anskaffning av kaserner m. m. enligt följande sammanställningar.

A. Markanskaffning

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Kasernbyggnaders delfond	
1. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 1.99)	
1.1 I 15. Utvidgning av Remmene skjutfält	2 500
1.2 I 20/K 4. Utvidgning av övningsfältet och nytt skjutfält vid Umeå	2 700
1.3 I 21. Utvidgning av skjutfältet vid Tjärnmyren	2 200
1.4 P 4. Utvidgning av pansarskjutfältet vid Kråk	500
1.5 P 6. Utvidgning av övningsfältet vid Rinkaby	4 500
1.6 S 1. Nytt skjutfält vid Skogs-Tibble	400
1.7 T 3. Nytt övnings- och skjutfält vid Sollefteå	1 400
1.8 Diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter	2 500
	16 700
Reducering på grund av överplanering	500
Summa A	16 200

1.1. 1971 års riksdag (prop. 1971:110, FöU 1971:9, rskr 1971:140) fattade beslut om utvidgning av Remmene skjutfält med ca 1 000 ha. Markförvärven har påbörjats av en särskilt utsedd delegation, Skjutfältsdelegationen Remmene.

1.2. 1968 års riksdag (prop. 1968:109, SU 1968:124, rskr 1968:282) fattade beslut om utvidgning av handövningsfältet för I 20 och K 4 och om anskaffning av ett nytt skjutfält för de båda förbanden. Markanskaff-

ningen omfattar i runt tal 2 500 ha. Hittills har ca 1 200 ha förvärvat. Av återstoden är en stor del föremål för expropriation. Markförvärven sköts av en särskild delegation, Skjutfältsdelegationen Umeå.

1.3. 1963 års riksdag (prop. 1963:109, SU 1963:96, rskr 1963:221) fattade beslut om en begränsad utvidgning av I 21:s (Sollefteå) skjutfält vid Tjärnmyren. Vidare godkände 1970 års riksdag (prop. 1970:110, SU 1970:110, rskr 1970:276) att vissa områden om sammanlagt ca 635 ha av skjutfältet, som hade arrenderats, fördes över i statens ägo sedan arrendena gått ut hösten 1970. Markförvärv i anledning av dessa beslut har genomförts endast i obetydlig omfattning. Detta beror främst på viss oklarhet om avgränsningen söderut av fältets riskområde.

Chefen för armén har i samråd med fortifikationsförvaltningen lagt fram ett nytt förslag till markanskaffning för utvidgning av skjutfältet vid Tjärnmyren.

Tjärnmyrens skjutfält är beläget söder om Sollefteå i direkt anslutning till I 21:s handövningsfält. Det omfattar ca 310 ha mark som ägs av staten. Härtill kommer den mark om ca 635 ha som fram till hösten 1970 har arrenderats av Graningevarken och som enligt riksdagens beslut avsetts att förvärfvas med äganderätt. Sammanlagt omfattar fältet alltså ca 945 ha. Det har en bredd av ca 2 km och en längd av ca 4,5 km. Fältets ringa bredd medför att säkerheten vid skjutningar inte kan tillgodoses utan väsentliga inskränkningar i såväl övningarnas omfattning som de övande förbandens storlek och sammansättning. Därför har stridsutbildningen vid I 21 under senare år fått inskränkas till att omfatta skjutningar i grupp och pluton utan understöd av tunga vapen. Utbildningen med pansarvärnspjäser har av samma skäl blivit eftersatt. Några möjligheter för regementet att genomföra sina stridsskjutningar på annan plats inom rimligt avstånd från förläggningen finns inte.

Enligt arméchefens förslag, som förutsätter att den tidigare arrenderade marken om ca 635 ha förvärfvas, skall skjutfältet utvidgas med ca 480 ha varigenom den totala arealen skulle gå upp till ca 1 425 ha. Utvidgningen avser i huvudsak mark väster om det nuvarande fältet och ett mindre område söder om detta. Förslaget berör ca 25 fastigheter fördelade på ett tiotal ägare. Den föreslagna utvidgningen medför inte att fältet uppfyller de fordringar som enligt av chefen för armén uppställda normer bör ställas på ett infanteriskjutfält. Chefen för armén har bedömt att det inte är möjligt att genomföra en större utvidgning med hänsyn till befintlig bebyggelse, vägar m. m. Den föreslagna utvidgningen skulle dock tillgodose I 21:s mest trängande behov. Ett fält som utvidgas enligt förslaget skulle medge stridsskjutningar vid anfall med förstärkt kompani med understöd av granatkastare och artilleriförband. Utvidgningen skulle vidare öka användbarheten av en rälsmålbana och en kulsprutebana inom det nuvarande skjutfältet. Enligt förslaget bör vidare mark anskaffas för omlokalisering av ett barackläger som nu ligger inom skjutfältet och försvårar dess användning. Som lämplig plats för lägret anges ett område om ca 5 ha omedelbart öster om skjutfältet. De föreslagna utvidgningsområdena, vilka avses användas huvudsakligen som riskområden, består till stor

del av höglänt och bergig skogsmark. Inom områdena finns ingen fast bosättning.

Försvarets fastighetsnämnd har avgett yttrande över förslaget. Nämnden har vid sin utredning tagit kontakt med länsmyndigheterna i länet och med Sollefteå kommun. Vidare har nämnden orienterat de berörda markägarna och berett dem tillfälle att framföra sina synpunkter. Länsstyrelsen har anförts att det är angeläget att de militära förbanden i Sollefteå får tillgång till övningsutrymmen som medger en tidsenlig utbildningsverksamhet. Förslaget har utan erinran granskats inom länsstyrelsens planeringsavdelning i samråd med lantbruksdirektören och väg- och järnvägsdirektören. Den föreslagna utvidgningen bedöms inte ha någon nämnvärd inverkan på jordbrukets eller skogsbrukets strukturrationalisering. Kommunstyrelsen i Sollefteå kommun har uttalat att det från kommunens sida inte finns någon som helst erinran mot den föreslagna markanskaffningen. Inte heller från markägarnas sida har några väsentliga invändningar framförts mot utvidgningsförslaget.

Fastighetsnämnden anför att den delar arméchefens uppfattning att skjutfältet vid Tjärnmyren är otillräckligt för I 21:s behov. Nämnden har i princip icke något att erinra mot den markanskaffning som föreslås. Vid utredningen har det konstaterats att vissa fastigheter kommer att delas vid ett förvärv enligt förslaget. Man måste därför räkna med att vissa markägare kan komma att kräva att staten skall lösa in hela sådana fastigheter som bara till viss del ligger inom utvidgningsområdena. Någon klarhet kan inte vinnas i vilken utsträckning sådana krav kommer att framställas och skäligen bör bifallas förrän i samband med blivande förhandlingar om markförvärv. Det är därför omöjligt att nu i detalj fastställa gränserna för de blivande förvärvsområdena.

Fastighetsnämnden konstaterar att verkningarna från social synpunkt av den föreslagna utvidgningen blir obetydliga. Markförvärven kommer inte heller att medföra några olägenheter av betydelse för jordbruks- och skogsbruksnäringarna.

Kostnaderna för att genomföra den föreslagna markanskaffningen har fortifikationsförvaltningen överslagsmässigt uppskattat till 1,4 milj. kr. Härvid har hänsyn tagits till att ca 120 ha av utvidgningsområdena redan har förvärvats genom särskilt beslut av Kungl. Maj:t efter det att chefen för armén lagt fram sitt förslag och att därför endast ca 360 ha återstår att förvärva av de föreslagna utvidgningsområdena. Utöver dessa kostnader bör i kostnadsramen för objektet räknas in även kostnaderna för förvärv av de tidigare arrenderade markområdena. Kostnaderna härför beräknar fortifikationsförvaltningen till ca 1 milj. kr. Den totala kostnadsramen för de förvärv som måste genomföras för att skjutfältet skall få den av chefen för armén föreslagna omfattningen uppgår alltså till 2,4 milj. kr.

1.4. 1969 års riksdag (prop. 1969:110, SU 1969:104, rskr 1969:248) fattade beslut om utvidgning av P 4:s (Skövde) pansarskjutfält vid Kråk med ca 300 ha. Enligt beslutet förutsattes att staten därutöver skulle utfästa sig att lösa in sådana fastigheter inom det s. k. Gräshultsområdet,

beläget mellan det utvidgade skjutfältets norra gräns och södra gränsen för F 6:s område, vilkas ägare önskar inlösen på grund av bullerstörningar. Gräshultsområdet omfattar ca 200 ha. Hittills har endast ca 22 ha av utvidgningsområdet förvärvats genom frivilliga uppgörelser. Huvuddelen av området är föremål för expropriationsförfarande.

1.5. 1971 års riksdag (prop. 1971:110, FöU 1971:9, rskr 1971:140) fattade beslut om utvidgning av övningsfältet vid Rinkaby med ca 600 ha. Genomförandet av erforderliga markförvärv m. m. har påbörjats av en särskilt utsedd delegation, Rinkaby-delegationen.

1.6. Genom beslut i september 1970 godkände Kungl. Maj:t en mellan försvarets fastighetsnämnd och dåvarande Uppsala stad träffad överenskommelse, enligt vilken viss skjutning skulle flyttas över från övnings- och skjutfältet i Hågadalen till ett nytt skjutfält som avsågs bli beläget i trakten av Skogs-Tibble. Överenskommelsen innebär vidare att en del av fältet i Hågadalen överläts till staden mot att staden för statens räkning anskaffade huvuddelen av det nya skjutfältet. Genom samma beslut medgav Kungl. Maj:t att ett skjutfält om ca 900 ha anordnades vid Skogs-Tibble samt uppdrog åt fortifikationsförvaltningen att förvärva de delar av fältet, sammanlagt ca 200 ha, som inte skulle anskaffas genom Uppsala stads försorg. Kostnaderna för förvärv av dessa delar beräknas till ca 800 000 kr. Några förvärv har ännu inte skett. Markförvärvet har tidigare redovisats för riksdagen (prop. 1971:110, s. 49, FöU 1971:9, rskr 1971:140).

1.7. Chefen för armén har i samråd med fortifikationsförvaltningen lagt fram förslag om markanskaffning för ett nytt övnings- och skjutfält för T 3 i Sollefteå.

T 3 disponerar ett övningsområde om ca 100 ha i direkt anslutning till kasernområdet, som ligger i den nordvästra delen av Sollefteå. Vidare har regementet ett område om ca 20 ha inom det s. k. Skedomområdet öster om regementet. Det används huvudsakligen för förrådsändamål. Slutligen har regementet ett mindre skjutfält vid Strinne ca 7 km nordost om Sollefteå. Det omfattar ca 30 ha jämte ett arrenderat riskområde om 195 ha. Skjutfältet kan numera på grund av vapenutvecklingen och de därmed förenade säkerhetsbestämmelserna användas i ytterligt begränsad omfattning och under ökat motstånd från ägarna till det arrenderade riskområdet.

För att kunna genomföra en effektiv utbildning vid ett trängregemente behövs ett övningsfält om ca 400 ha. Behov av mark för stridsskjutning bör om möjligt tillgodoses inom närbeläget skjutfält för infanteriregemente. Om detta inte är möjligt bör ett trängregemente disponera ett övnings- och skjutfält om 700–800 ha.

Chefen för armén har studerat möjligheterna att anordna ett gemensamt övnings- och skjutfält för de båda förband, T 3 och I 21, som är förlagda till Sollefteå. Ett sådant fält borde omfatta I 21:s nuvarande handövningsfält samt regementets skjutfält vid Tjärnmyren. Det har dock visat sig omöjligt av civila skäl att utvidga skjutfältet i sådan utsträckning att det skulle medge ett samutnyttjande. Mot detta talar även det förhål-

landet att stadsbebyggelsen och Ångermanälven skiljer de båda förbanden åt och i hög grad försvårar kommunikationerna mellan dem. Chefen för armén har därför funnit det vara lämpligast att ett nytt område förvärvas som övnings- och skjutfält enbart för T 3. Det föreslagna området omfattar ca 800 ha och ligger norr om det nuvarande handövningsfältet med direkt anslutning till detta. Området utgörs nästan helt av skogsmark. Det berör helt eller delvis ett 40-tal registerfastigheter fördelade på ett 30-tal ägare. Huvuddelen av marken ägs av två skogsbolag samt Sollefteå kommun. Två äldre personer är fast bosatta inom den sydvästra delen av området. Flera väsentliga fördelar vinnas om det föreslagna området förvärvas. Avståndet från T 3:s kaserner till de viktigare delarna av fältet är kort vilket innebär små tidsförluster och låga kostnader vid transporter. Terrängen är lämplig för utbildning både till fots och med fordon samt såväl med som utan skarp ammunition. Befintliga vägar och stigar underlättar förflyttningar särskilt i fältets ytterområden. Inom området finns plats såväl för en ny skjutbana för regementet som för att anordna ett läger för förband under krigsförbandsövning.

Försvarets fastighetsnämnd har avgett yttrande över förslaget. Nämnden har vid sin utredning tagit kontakt med länsmyndigheterna i länet och med Sollefteå kommun. Vidare har nämnden orienterat de berörda markägarna om förslaget och berett dem tillfälle att framföra sina synpunkter. Länsstyrelsen har anfört att det är angeläget att förbandet får tillgång till övningsutrymmen som medger en tidsenlig utbildningsverksamhet. Förslaget har utan erinran granskats inom länsstyrelsens planeringsavdelning i samråd med lantbruksdirektören och vägdirektören. De avsedda markförvärven bedöms inte ha någon nämnvärd inverkan på jordbrukets eller skogsbrukets strukturrationalisering. Kommunstyrelsen i Sollefteå kommun har uttalat att det från kommunens sida inte finns någon erinran mot den föreslagna markanskaffningen. Från markägarnas sida har inte några väsentliga invändningar framförts mot utvidgningsförslaget.

Fastighetsnämnden anför att nämnden delar arméchefens uppfattning att T 3:s övningsmöjligheter är helt otillräckliga. Nämnden anser vidare i likhet med chefen för armén att det inte är möjligt att tillgodose T 3:s markbehov på I 21:s övnings- och skjutfält. Nämnden har i princip inte något att erinra mot den föreslagna markanskaffningen. Vid utredningen har konstaterats att vissa fastigheter kommer att delas vid ett förvärv enligt förslaget. Man måste därför räkna med att vissa markägare kan komma att kräva att staten skall lösa in hela sådana fastigheter vilka endast till viss del ligger inom det föreslagna området. Någon klarhet om i vilken utsträckning sådana krav kommer att framställas och skäligen bör bifallas kan inte vinnas förrän i samband med blivande förhandlingar om markförvärv. Det är därför inte möjligt att nu i detalj fastställa gränserna för det blivande förvärvsområdet.

Fastighetsnämnden konstaterar att verkningarna från social synpunkt av den föreslagna utvidgningen blir obetydliga. Genomförandet av markförvärven kommer inte heller att medföra några olägenheter av betydelse

för jordbruks- och skogsbruksnäringarna.

Kostnaderna för att genomföra de föreslagna markförvärven har fortifikationsförvaltningen överslagsmässigt uppskattat till 2,2 milj. kr.

1.8. För diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter beräknar chefen för armén ett medelsbehov av 2,5 milj. kr. Medlen avses för vissa mindre förvärvsobjekt för vilka kostnaderna i varje särskilt fall inte beräknas överstiga 300 000 kr. Medlen avses vidare för oförutsedda utgifter i samband med genomförandet av beslutade förvärv, smärre kompletteringar av arméns fastighetsbestånd, mindre utgiftsrester för vissa inte helt slutförda markförvärv m. m.

B. Anskaffning av befästningar m. m.

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Befästningars delfond	
1. Fördelningsförband m. m. (delprogram 1.1)	
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
1.1 Betongförråd för ammunition	200
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
1.2 Betongförråd för ammunition	900
2. Infanteribrigad m. m. (delprogram 1.2)	
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
2.1 Betongförråd för ammunition	350
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
2.1 Betongförråd för ammunition	500
3. Norrlandsbrigad m. m. (delprogram 1.3)	
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
3.1 Betongförråd för ammunition	30
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
3.2 Betongförråd för ammunition	750
4. Pansarbrigad m. m. (delprogram 1.4)	
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
4.1 Betongförråd för ammunition	100
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
4.2 Betongförråd för ammunition	250
5. Lokalförsvarsförband (delprogram 1.6)	
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
5.1 Betongförråd för ammunition	230
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
5.2 Betongförråd för ammunition	1 050
6. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 1.99)	
<i>Företag påbörjade före 1.7.1971</i>	
6.1 Merkostnader för tidigare beslutade objekt	100
	4 460
Reducering på grund av överplanering	460
Summa B	4 000

1.1 — 6.1 För fortsatt utbyggnad av betongförråd för ammunition behövs 4 milj. kr. för nästa budgetår, varav ca 1 milj. kr. för att slutföra nybyggnad av förråd som har påbörjats under budgetåret 1971/72.

C. Anskaffning av kaserner m. m.

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)

Kasernbyggnaders delfond

1. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 1.99)

Företag påbörjade före 1.7.1971

1.1 I 13. Nybyggnad av matinrättning	700
1.2 I 13. Nybyggnad av värmecentral	264
1.3 P 7 Y. Nybyggnad av matinrättning	1 881

Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72

1.4 I 2. Nybyggnad av värmecentral	1 915
1.5 I 20. Nybyggnad av varm- och kallgarage	2 255
1.6 I 20. Till- och ombyggnad av CUT/CÖF, byggnad nr 37	300
1.7 P 10. Nybyggnad av värmecentral	2 160
1.8 P 18. Komplettering av dagvattenledningar m. m.	200
1.9 A 4. Grytan. Avloppsreningsverk jämte yttre ledningar	200
1.10 A 8. Avloppspumpstation jämte yttre ledningar	700
1.11 A 9. Nybyggnad av vattenverk vid Villingsberg	230
1.12 Lv 7. Tåme. Befälsförläggning	400
1.13 T 3. Nybyggnad av värmecentral	2 000
1.14 T 3. Om- och tillbyggnad av förråd	450
1.15 ArtSS. Nybyggnad av flygstråk vid Trängslet	200
1.16 ArtSS. Vattenverk jämte yttre ledningar	200
1.17 Utbyggnad av läger	1 200
1.18 Byggnadsåtgärder för effektivisering av värnplikts- utbildningen	3 230

Företag avsedda att påbörjas 1972/73

1.19 Mobiliseringsförråd	10 000
1.20 I 13. Nybyggnad av smörj- och tvätthall	580
1.21 I 13. Nybyggnad av tygverkstad m. m.	2 000
1.22 I 14. Tillbyggnad av skolskjutningsbanor	1 050
1.23 I 14. Nybyggnad av marktentteri	2 000
1.24 I 15. Om- och tillbyggnad av tygverkstad	1 000
1.25 I 16. Nybyggnad av matinrättning vid Ringenäs	1 500
1.26 I 19/S 3. Nybyggnad av varm- och kallgarage	2 500
1.27 P 1. Nybyggnad av bastu	410
1.28 P 2. Nybyggnad av matinrättning vid Ravlunda	1 500
1.29 P 4/K 3. Nybyggnad av värmecentral	2 500
1.30 P 4. Nybyggnad av matinrättning vid Kråk	1 130
1.31 P 6. Nybyggnad av sjukvårdsavdelning	1 500
1.32 P 7 Y. Nybyggnad av sjukvårdsavdelning	1 500
1.33 P 7 R. Nybyggnad av drivmedelsanläggning	1 500
1.34 P 18. Nybyggnad av skolskjutningsbanor	570
1.35 A 8/Ing 3. Nybyggnad av sjukvårdsavdelning	2 000
1.36 A 9. Tillbyggnad av förvaltningsbyggnad	750
1.37 A 9. Nybyggnad av förråd för VFB	510
1.38 Ing 2. Nybyggnad av expeditjonsbarack	330
1.39 Ing 2. Nybyggnad av sjukvårdsavdelning	1 500
1.40 S 2. Dagvattenledningar m. m.	955
1.41 T 2. Nybyggnad av värmecentral m. m.	2 500
1.42 T 3. Om- och tillbyggnad av marktentteri	1 500
1.43 VFÖN. Tillbyggnad av stridsvagnsverkstad	1 600

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
1.44 Utbyggnad av läger	12 000
1.45 Tekniska försörjningsanordningar	6 000
1.46 Byggnadsåtgärder för effektivisering av värnplikts- utbildningen	4 670
1.47 Diverse smärre byggnadsföretag	8 000
1.48 Vissa kompletteringsarbeten	3 000
	95 040
Reducering på grund av överplanering	11 140
Summa C	83 900
Summa A C	104 100

1.4 – 1.18 Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra nybyggnad av värmecentraler vid I 2, P 10 och T 3, nybyggnad av garage vid I 20, nybyggnad av vattenledningar och vattenverk m. m. vid P 18, A 9 och ArtSS, nybyggnad av avloppsreningsverk m. m. vid A 4 och A 8, nybyggnad av befälsförläggning vid Lv 7, om- och tillbyggnad av förråd vid I 20 och T 3, nybyggnad av flygstråk vid Trängslet samt utbyggnad av läger m. m.

1.19. För nybyggnad av mobiliseringsförråd behövs 10 milj. kr.

1.20. Behovet av ny smörj- och tvätthall vid I 13 har tidigare anmälts i prop. 1966:1 (bil. 6 s. 288). Som smörj- och tvätthall utnyttjas f. n. en garagebyggnad som uppfördes år 1943. Lokalerna är otidsenliga och inte lämpade för ändamålet. Fortifikationsförvaltningen har redovisat förslag till byggnadsprogram för nybyggnad av smörj- och tvätthall vid regementet. – Kungl. Maj:t uppdrog den 26 februari 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har därvid beräknats till 800 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.21. Vid I 13 behövs vidare en ny tygverkstad med verkstadsförråd. Verkstadsfunktionerna vid förbandet är f. n. inrymda i sex olika byggnader. Lokalerna är otidsenliga och otillräckliga för verksamheten. För att möjliggöra en rationell verksamhet är det angeläget att samtliga verkstads- och förrädsfunktioner förs samman till en plats. Fortifikationsförvaltningen har redovisat förslag till byggnadsprogram för en sådan nybyggnad. Enligt förslaget skall tygverkstaden utföras i ett våningsplan med en totalyta av 2 200 m² och förrädsbyggnaden i ett plan med en totalyta av 615 m². – Kungl. Maj:t uppdrog den 5 mars 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har därvid beräknats till 4 570 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.22. Behovet av tillbyggnad av skolskjutningsbanor vid I 14 har senast anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 204). Kungl. Maj:t uppdrog den 17 juni 1970 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 900 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1969, vilket motsvarar 1 050 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.23. Behovet av nybyggnad av marketenteribyggna­den vid I 14 har senast an­mälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 204). Kungl. Maj:t uppdrog den 29 juni 1970 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 2 180 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1969, vilket motsvarar 2 545 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.24. Behovet av om- och tillbyggnad av tygverkstad vid I 15 har tidigare an­mälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 204). Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Kostnaderna angavs därvid till 1,3 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 1 380 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.25. Behovet av nybyggnad av matinträttningsbyggnad och värme-central m. m. på skjutfältet vid Ringenäs har tidigare an­mälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 204). — Kungl. Maj:t uppdrog den 4 juni 1971 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 1 780 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 1 890 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.26. Behovet av nybyggnad av ett varmgarage och ett kallgarage för S 3 har tidigare an­mälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 205). Kungl. Maj:t uppdrog den 4 juni 1971 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 3 265 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 3 460 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.27. Behovet av nybyggnad av bastu vid P 1 har senast an­mälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 205). Kungl. Maj:t uppdrog den 17 juni 1970 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 350 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1969, vilket motsvarar 410 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.28. Behovet av nybyggnad av matinträttningsbyggnad och värme-central m. m. på skjutfältet vid Ravlunda har tidigare an­mälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 205). Kungl. Maj:t uppdrog den 4 juni 1971 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 1 420 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 1,5 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.29. Behovet av ny, gemensam värmecentral m. m. för P 4 och K 3 har tidigare an­mälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 206). Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Kostnaderna angavs därvid till 3,8 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 4 050 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.30. Behovet av nybyggnad av matinträttningsbyggnad och värme-central m. m. på skjutfältet vid Kråk har tidigare an­mälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 205). Kungl. Maj:t uppdrog den 4 juni 1971 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 1 630 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 1 730 000 enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.31. Vid P 6 behövs nybyggnad av sjukvårdsavdelning. Förbandets nuvarande lokaler för läkar- och tandläkarmottagningar omfattar en sam-

manlagd rumsyta av ca 350 m² och är belägna i förläggningsbyggnad nr 21. Lokalerna är otillfredsställande från funktionella, hygieniska och sjukvårdstekniska synpunkter samt dessutom för små enligt gällande normer. Förbandets förläggningsbyggnader avses skola renoveras under de närmaste åren och då behövs förläggningsbyggnad nr 21 helt för förläggningsändamål. Ersättningslokaler för läkar- och tandläkarmottagningarna måste med hänsyn härtill anskaffas genom nybyggnad. Fortifikationsförvaltningen har redovisat förslag till byggnadsprogram för nybyggnad av en sjukvårdsavdelning vid förbandet. — Kungl. Maj:t uppdrog den 5 mars 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har därvid beräknats till 2 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.32. Vid P 7, Ystad, behövs nybyggnad av sjukvårdsavdelning. Förbandets sjukvårdslokaler för öppen och slutna vård samt för tandvård är f. n. inrymda i en år 1897 uppförd byggnad. Lokalerna är omoderna, små och inte tillfredsställande från hygienisk synpunkt. Fortifikationsförvaltningen har redovisat förslag till nybyggnad av sjukvårdsavdelning för öppen vård och tandvård vid förbandet. Den slutna vården avses förläggas vid regementets förläggningsplats i Revinge. — Kungl. Maj:t uppdrog den 5 mars 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har därvid beräknats till 2 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.33. Behovet av nybyggnad av drivmedelsanläggning vid P 7, Revinge, har senast anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 206). — Kungl. Maj:t uppdrog den 29 juni 1970 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 1,5 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1969, vilket motsvarar 1 750 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.34. Behovet av nybyggnad av skolskjutningsbanor vid P 18 har senast anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 207). — Kungl. Maj:t uppdrog den 2 september 1966 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 450 000 kr. enligt prisläget den 1 april 1965, vilket motsvarar 570 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.35. Vid A 8 behövs nybyggnad av gemensam sjukvårdsavdelning för A 8 och Ing 3/HkpS. Sjukvårdsavdelningarna vid förbanden är f. n. inrymda i äldre byggnader. Avdelningarnas lokaler är små och omoderna och fyller inte kraven enligt numera tillämpade normer. Därför bör en ny och för förbanden gemensam sjukvårdsavdelning byggas. Fortifikationsförvaltningen har redovisat byggnadsprogram för nybyggnad av en dylik sjukvårdsavdelning, som är avsedd för öppen vård och tandvård. För slutna vård avses hänvisning ske till I 19. — Kungl. Maj:t uppdrog den 5 mars 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har därvid beräknats till 2 650 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.36. Vid A 9 behövs tillbyggnad av förvaltningsbyggnad. För stabs- och förvaltningstjänsten vid förbandet samt för Bergslagens militärområdes tygförvaltning (TFB) disponeras f. n. lokaler i bl. a. kanslihuset och i en förvaltningsbyggnad som tidigare har innehållit bostadslägenheter. Vidare har lokaler hyrts i Kristinchamn. För nämnda stabsorgan behövs nu ytterligare lokaler. Fortifikationsförvaltningen har redovisat förslag till byggnadsprogram för tillbyggnad av nämnda förvaltningsbyggnad med en sammanlagd yta av ca 430 m². Kostnaderna har uppskattats till 1,1 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.37. Vid A 9 behövs vidare nybyggnad av förråd för Bergslagens militärområdes tygverkstadsförvaltning (VFB). Förrådet behövs för förvaring av materiel m. m. för militärområdets tygverkstad i Kristinchamn. Fortifikationsförvaltningen har redovisat förslag till byggnadsprogram för nybyggnad av ett verkstadsförråd med en totalyta av 560 m². Kostnaderna har uppskattats till 510 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. — Kungl. Maj:t har den 7 september 1971 uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget.

1.38. Behovet av en expeditjonsbarack för förvaltningsändamål vid Ing 2 har tidigare anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 208). Kungl. Maj:t uppdrog den 4 juni 1971 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 310 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 330 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.39. Behovet av en nybyggnad för sjukvårdsavdelningen vid Ing 2 har tidigare anmälts för riksdagen i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 208). Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Byggnadskostnaderna har beräknats till 1 715 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.40. Vid S 2 behövs nyanläggning av dagvattenledningar samt istandsättning av vatten- och avloppsnätet. Kungl. Maj:t uppdrog den 5 mars 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har därvid beräknats till 1 450 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.41. Behovet av nybyggnad av värmecentral m. m. vid T 2 har tidigare anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 208). Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Kostnaderna angavs därvid till 3 850 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 4,1 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.42. Behovet av om- och tillbyggnad för marketenteri vid T 3 har tidigare anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 209). Kungl. Maj:t uppdrog den 4 juni 1971 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 1,8 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 1,9 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.43. För Övre Norrlands militärområdes tygverkstadsförvaltning (VFÖN) behövs tillbyggnad m. m. av stridsvagnsverkstad. Den nuvarande verkstaden består av en verkstadshall och en till denna ansluten sidobygg-

nad med en sammanlagd golvyta av ca 1 700 m². Byggnaden är i gott skick men otillräcklig. Försvarets materielverk har föreslagit att verkstaden utökas med ca 750 m² golvyta samt att lokalerna i sidobyggnaden disponeras om. Fortifikationsförvaltningen har redovisat förslag till byggnadsprogram för tillbyggnad av verkstaden m. m. — Kungl. Maj:t uppdrog den 5 mars 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har därvid beräknats till 1,6 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.44. För fortsatt utbyggnad av läger för armén behövs 12 milj. kr. Medlen avses främst för att ställa i ordning tältplatser (dränering och planering), dra fram elkraft och bygga sanitetshus.

1.45. För tekniska försörjningsanordningar behövs 6 milj. kr. Medlen avses främst för avloppsreningsanläggningar m. m. samt för komplettering av distributionsnät för el, värme och vatten vid förbanden m. m.

1.46. För byggnadsåtgärder för att effektivisera värnpliktsutbildningen behövs 4 670 000 kr. Medlen avses för nybyggnad av övnings- och vårdhallar m. m.

1.47. För diverse smärre byggnadsföretag behövs 8 milj. kr.

1.48. För att avsluta vissa kaserubyggnadsobjekt, vilka Kungl. Maj:t jämlikt beslut den 30 juni 1971 uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra, samt för kompletteringsarbeten i anslutning till sådana objekt beräknas 3 milj. kr. bli erforderliga för budgetåret 1972/73.

Departementschefen

Chefen för armén har beräknat medelsförbrukningen under anslaget för nästa budgetår till 104,1 milj. kr. Jag beräknar medelsförbrukningen till 95,1 milj. kr. och förordar att medel för nästa budgetår anvisas enligt den investeringsplan och anslagsberäkning som redovisas i det följande.

Av medelsförbrukningen beräknas 16,2 milj. kr. för markanskaffning. Som nya markförvävsobjekt utöver sådana som har beslutats redan tidigare har chefen för armén föreslagit utvidgning av I 21:s skjutfält vid Tjärnmyren och anskaffande av ett nytt övningsfält för T 3, båda i Sollefteå. Förslaget innebär för I 21:s del att skjutfältet vid Tjärnmyren bör utvidgas med ca 480 ha, varigenom det får en omfattning av ca 1 425 ha. Ca 120 ha av utvidgningsmarken har redan förvärvats genom särskilt beslut av Kungl. Maj:t i annat sammanhang. Förslaget är föranlett av att det nuvarande fältet, som omfattar ca 945 ha, är för litet för att säkerheten vid skjutningar skall kunna tillgodoses utan väsentliga inskränkningar i övningsverksamheten. Stridsutbildningen och utbildningen med pansarvärnsvapen har därför blivit eftersatt. Den föreslagna utvidgningen skulle medföra avsevärt förbättrade utbildningsmöjligheter. — Förslaget till ett nytt övnings- och skjutfält för T 3 innebär en markanskaffning av ca 800 ha i anslutning till förbandets handövningsfält. Av utredningen framgår att T 3 f. n. disponerar ett mindre skjutfält om ca 30 ha jämte ett arrenderat riskområde om 195 ha. Stridsskjutning

kan där utövas endast i ytterligt begränsad omfattning med hänsyn till säkerhetsbestämmelserna. Möjligheterna har undersökts att genom ytterligare utvidgning av I 21:s skjutfält vid Tjärnmyren tillgodose även T 3:s behov av skjutterräng. Det har dock visat sig omöjligt att utvidga detta skjutfält i sådan omfattning att det medger ett samutnyttjande. Mot detta talar även att stadsbebyggelsen och Ångermanälven skiljer de båda förbanden åt och i hög grad försvårar kommunikationerna mellan dem. Det har därför ansetts vara lämpligast att T 3 får ett eget övnings- och skjutfält i anslutning till förbandets handövningsfält. Förvärv av det föreslagna området skulle medföra väsentliga fördelar för utbildningen vid förbandet.

Försvarets fastighetsnämnd har yttrat sig över arméchefens båda förslag. Nämnden anser att tillgången på övnings- och skjutfält för förbanden i Sollefteå är helt otillräcklig. Även nämnden anser att det är omöjligt att tillgodose T 3:s markbehov inom I 21:s skjutfält vid Tjärnmyren. Nämnden har i princip inte något att erinra mot de föreslagna markanskaffningarna.

I likhet med fastighetsnämnden och chefen för armén anser jag det angeläget att förbanden i Sollefteå får bättre övningsmöjligheter. Jag förordar att I 21:s skjutfält vid Tjärnmyren utvidgas och ett nytt övnings- och skjutfält för T 3 anskaffas enligt arméchefens förslag. Markanskaffningen, som till övervägande del avser skogsmark, medför endast obetydliga konsekvenser från social synpunkt och för jordbruks- och skogsbruksnäringarna. Endast två äldre personer är fast bosatta inom förvärvsområdena. De kan, om de så önskar, få bo kvar under begränsad tid. Såväl länsmyndigheterna som Sollefteå kommun har ställt sig positiva till markanskaffningarna. Inte heller de berörda markägarna har haft några väsentliga invändningar mot förslagen.

Fortifikationsförvaltningen har uppskattat kostnaderna för att genomföra markanskaffningarna för förbanden i Sollefteå till sammanlagt 4,6 milj. kr. I detta belopp är inräknat 1 milj. kr. för det tidigare beslutade förvärvet av vissa arrenderade markområden om ca 635 ha inom skjutfältet vid Tjärnmyren.

För anskaffning av befästningar m. m. och kaserner m. m. beräknas medelsförbrukningen till 4 milj. kr. resp. 74,9 milj. kr. Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för flertalet nya befästnings- och kasernobjekt som finns intagna i investeringsplanen. Om riksdagen inte har något att erinra torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning av huvudhandlingarna och inom ramen för det anslag som anvisas av riksdagen besluta om de redovisade företagen skall utföras. Skulle något objekt med hänsyn till pågående översyn av försvarets fredsorganisation eller av andra skäl inte anses böra utföras bör Kungl. Maj:t vidare kunna ersätta detta med annat objekt oberoende av att objektet inte har tagits upp i investeringsplanen.

Investeringsplan

(1 000-tal kr.)

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Bygg- start mån/år	Färdig- stäl- lande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
A. Markanskaffning							
Kasernbyggnadernas del fond							
Delprogram 1.99							
1. I 4, A 1. Utvidgning av Linköpings garnisons övningsfält	2 200	2 200	923	1 277	—	—	—
2. I 14. Utvidgning av Marma skjutfält	4 000	4 000	3 525	300	—	—	—
3. I 15. Utvidgning av Remmene skjutfält	5 000	5 000	—	2 500	2 500	—	—
4. I 20, K 4. Utvidgning av övningsfältet och nytt skjutfält vid Umeå	5 000	7 000	3 228	1 072	2 700	—	—
5. I 21. Utvidgning av skjutfältet vid Tjärnmyren	—	2 400	—	—	2 200	—	—
6. P 4. Utvidgning av pansarövningsfältet vid Skövde	13 900	13 900	13 291	300	—	—	—
7. P 4. Utvidgning av pansarskjutfältet vid Kråk	3 000	3 000	308	2 192	500	—	—
8. P 6. Utvidgning av övningsfältet vid Rinkaby	10 000	10 000	—	4 000	4 500	—	—
9. S 1. Nytt skjutfält vid Skogs-Tibble	800	800	—	400	400	—	—
10. T 3. Nytt övnings- och skjutfält vid Sollefteå	—	2 200	—	—	1 400	—	—
11. Diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter	5 459	5 459	—	2 959	2 500	—	—
Summa A	49 359	55 959	21 275	15 000	16 700	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	450	500	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	14 550	16 200	—	—
B. Anskaffning av befästningar m. m.							
a. Företag påbörjade före 1.7.1971							
Delprogram 1.1.							
1. Betongförråd för ammunition	952	1 001	709	292	—	—	—
Delprogram 1.2							
2. Betongförråd för ammunition	788	811	367	444	—	—	—
Delprogram 1.3							
3. Betongförråd för ammunition	338	353	70	283	—	—	—
Delprogram 1.4							
4. Betongförråd för ammunition	1 979	2 066	1 793	273	—	—	—
Delprogram 1.6							
5. Betongförråd för ammunition	694	725	643	82	—	—	—
Delprogram 1.99							
6. Merkostnader för tidigare beslutade objekt	—	200	—	100	100	—	—
Summa a	4 751	5 156	3 582	1 474	100	—	—

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Bygg- start mån/år	Färdig- ställande mån/år	
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för				
				1971/72	1972/73			
<i>b. Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>								
Delprogram 1.1.								
7. Betongförråd för ammunition	570	600	..	400	200	—	—	
Delprogram 1.2								
8. Betongförråd för ammunition	910	950	..	600	350	—	—	
Delprogram 1.3								
9. Betongförråd för ammunition	165	180	.	150	30	...	—	
Delprogram 1.4								
10. Betongförråd för ammunition	470	500	—	400	100	—	.	
Delprogram 1.6								
11. Betongförråd för ammunition	750	780	—	550	230	—	—	
Summa b	2 865	3 010	—	2 100	910	—	—	
<i>c. Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>								
Delprogram 1.1								
12. Betongförråd för ammunition	—	1 135	—	—	900	.	..	
Delprogram 1.2								
13. Betongförråd för ammunition	—	600	..	—	500	..	—	
Delprogram 1.3								
14. Betongförråd för ammunition	—	900	—	..	750	—	..	
Delprogram 1.4								
15. Betongförråd för ammunition	..	300	—	..	250	—	—	
Delprogram 1.6								
16. Betongförråd för ammunition	—	1 150	..	—	1 050	.	—	
Summa c	—	4 085	—	—	3 450	—	—	
Summa B (a—c)	7 616	12 251	3 582	3 574	4 460	—	—	
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	224	460	—	.	
Beräknat medelsbehov	—	—	—	3 350	4 000	..	—	
<i>C. Anskaffning av kaserner m. m.</i>								
<i>a. Företag påbörjade före 1.7.1971</i>								
Delprogram 1.99								
1. I 2. Utbyggnad av motorområde (etapp 1)	2 660	2 170	1 764	406	..	1.70	11.71	
2. I 13. Utbyggnad av motorområde	2 900	3 023	2 725	298	—	11.69	9.71	
3. I 13. Nybyggnad av matin-rättning	6 400	6 800	1 000	5 000	800	12.70	10.72	
4. I 13. Nybyggnad av värme-central	2 100	2 500	336	1 900	264	12.70	10.72	
5. I 14. Nybyggnad av förrådsbyggnader	4 200	5 400	4 763	637	..	4.70	10.71	
6. I 17. Nybyggnad av militär-restaurang	8 000	9 425	7 326	2 099	—	3.69	10.71	
7. I 20. Nybyggnad av tygverkstad	3 000	3 200	2 852	348	—	10.69	10.71	
8. P 1. Om- och tillbyggnad av lokaler för intendentur- och sjukvårdsmaterieltjänsten	1 300	1 420	1 099	321	.	6.70	10.71	

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
9. P 7 Y. Nybyggnad av matinträttning	5 400	7 100	569	3 696	2 835	4.70	12.72
10. A 4. Nybyggnad av kallgarage	1 620	1 830	238	1 592	—	3.71	10.71
11. Lv 7. Nybyggnad av övnings- och vårdhall	2 100	2 000	1 895	105	—	3.70	7.71
12. Lv 7. Nybyggnad av bastu samt inredning av gymnastiksal	1 430	1 300	702	598	—	3.71	2.72
13. Ing 2. Nybyggnad av matinträttning	4 200	4 000	2 864	1 136	—	11.69	10.71
14. Ing 2. Nybyggnad av värme-central	3 200	3 450	2 774	676	—	1.70	8.71
15. T 2. Utbyggnad av motorområde	3 730	3 760	3 239	521	—	3.70	10.71
16. ArtSS. Nybyggnad av utbildningsanordningar (etapp 2)	1 700	1 950	1 384	566	—	4.70	10.71
17. HS. Utbyggnad av hundskolan (etapp 3)	2 850	3 100	811	2 289	—	10.70	6.72
18. Fo 67. Nybyggnad av varmgarage	540	540	81	459	—	4.71	1.72
19. F 21. Nybyggnad av flygverkstad (delkostnad)	1 000	1 000	500	500	—	—	—
20. Förråd för utbildningsammunition	1 200	1 200	828	372	—	—	—
21. Merkostnader för tidigare beslutade objekt	—	400	—	400	—	—	—
Summa a	59 530	65 568	37 750	23 919	3 899	—	—

b. Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72

Delprogram 1.99							
22. Mobiliseringsförråd	9 000	9 000	—	7 458	1 542	—	—
23. Mobiliseringsförråd	—	1 500	—	1 500	—	—	—
24. I 2. Nybyggnad av värme-central	2 750	3 400	—	1 000	2 400	2.72	4.73
25. I 19. Värmeförsörjning av byggnaderna nr 705 och 801	—	350	—	350	—	1.72	6.72
26. I 19. Avloppspumpstation jämte yttre ledningar	—	500	—	500	—	10.71	6.72
27. I 20. Nybyggnad av varm- och kallgarage	2 475	3 000	—	1 840	1 160	11.71	12.72
28. I 20. Till- och ombyggnad av CUT/CÖF, byggnad nr 37	—	600	—	300	300	10.71	10.72
29. I 21. Till- och ombyggnad av skjutbana vid Gnun	—	700	—	700	—	10.71	6.72
30. P 10. Nybyggnad av värme-central	3 450	4 050	—	1 500	2 550	2.72	6.73
31. P 18. Fritidsbarack	—	500	—	500	—	2.72	6.72
32. P 18. Komplettering av dagvattenledningar m. m.	—	500	—	300	200	12.71	10.72
33. A 4. Grytan. Avloppsreningsverk jämte yttre ledningar	—	700	—	500	200	1.72	10.72
34. A 8. Avloppspumpstation jämte yttre ledningar	—	1 200	—	500	700	1.72	1.73
35. A 9. Nybyggnad av vattenverk vid Villingsberg	1 160	1 300	—	1 000	300	9.71	10.72
36. Lv 7. Avloppspumpstation jämte yttre ledningar	—	600	—	600	—	1.72	6.72

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
37. Lv 7. Tåme. Tillbyggnad av avloppspumpstation, byggnad nr 65	--	400	--	400	--	1.72	6.72
38. Ing 3/HkpS. Räddningsstation	--	550	--	550	--	10.71	6.72
39. S 1. Nybyggnad av livsmedelsförråd m. m.	--	500	--	500	--	12.71	6.72
40. T 3. Nybyggnad av värmecentral	3 350	3 810	--	1 200	2 610	1.72	6.73
41. T 3. Om- och tillbyggnad av förråd	900	950	--	575	375	11.71	12.72
42. T 3. Nybyggnad av skolskjutningsbana	--	700	--	345	355	10.71	10.72
43. ArtSS. Nybyggnad av flygstråk vid Trängslet	--	800	--	450	350	10.71	10.72
44. ArtSS. Vattenverk jämte yttre ledningar	--	1 000	--	600	400	1.72	10.72
45. Utbyggnad av läger	9 000	9 000	--	9 000	--	--	--
46. Utbyggnad av läger	--	4 600	--	3 400	1 200	--	--
47. Förråd för utbildningsammunition	600	640	--	500	140	--	--
48. Förråd för utbildningsammunition	--	590	--	450	140	--	--
49. Diverse smärre byggnadsföretag	6 000	6 000	--	6 000	--	--	--
50. Diverse smärre byggnadsföretag	--	2 120	--	2 120	--	--	--
51. Byggnadsåtgärder för effektivisering av värnpliktsutbildningen (räls målbanor)	3 500	3 500	--	500	3 000	--	--
Summa b	42 185	63 060	--	45 138	17 922	--	--
c. Företag avsedda att påbörjas 1972/73							
Delprogram 1.99							
52. Mobiliseringsförråd	--	8 500	--	--	8 500	--	--
53. I 16. Nybyggnad av matinrättning Ringenäs	1 780	1 890	--	--	1 500	10.72	12.73
54. P 1. Nybyggnad av personal- och verkstadsbyggnad	--	580	--	--	580	10.72	5.73
55. P 2. Nybyggnad av matinrättning Ravlunda	1 420	1 875	--	--	875	1.72	6.73
56. P 4. Nybyggnad av matinrättning Kråk	1 630	1 730	--	--	1 130	10.72	12.73
57. P 6. Nybyggnad av sjukvårdsavdelning	--	2 000	--	--	1 500	10.72	10.73
58. P 7 Y. Nybyggnad av sjukvårdsavdelning	--	2 000	--	--	1 500	10.72	10.73
59. P 7 R. Nybyggnad av drivmedelsanläggning	--	1 750	--	--	1 500	10.72	10.73
60. P 18. Nybyggnad av skolskjutningsbanor	--	570	--	--	570	10.72	6.73
61. A 8. Nybyggnad av sjukvårdsavdelning A 8/Ing 3	--	2 650	--	--	2 000	10.72	12.73

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
62. A9. Förvaltningsbyggnad	—	1 100	—	—	750	10.72	12.73
63. A 9. Nybyggnad av förråd för VLB	—	560	—	—	560	10.72	6.73
64. Ing 2. Nybyggnad av expeditionssbarack	—	330	—	—	330	10.72	6.73
65. Ing 2. Nybyggnad av sjukvårdsavdelning	1 200	1 715	—	—	1 500	10.72	12.73
66. T 3. Om- och tillbyggnad av markenteneri	1 800	1 900	—	—	1 500	10.72	12.73
67. VFÖN. Tillbyggnad av stridsvagnsverkstad	—	1 600	—	—	1 600	10.72	6.73
68. Utbyggnad av läger	—	12 000	—	—	12 000	—	—
69. Tekniska försörjningsanordningar	—	6 000	—	—	6 000	—	—
70. Byggnadsåtgärder för effektivisering av värnpliktsutbildningen (övnings- och vårdhallar, gymnastiksalar)	—	23 000	—	—	5 000	—	—
71. Diverse smärre byggnadsföretag	—	8 000	—	—	8 000	—	—
72. Vissa smärre kompletteringsarbeten m. m. som följd av tidigare lagda objekt	—	3 000	—	—	3 000	—	—
Summa c	7 830	82 750	—	—	59 895	—	—
Summa C (a—c)	109 545	211 378	37 750	69 057	81 716	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	1 057	6 816	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	68 000	74 900	—	—
Totalt A—C	166 520	279 588	62 607	87 631	102 876	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	1 731	7 776	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	85 900	95 100	—	—

Anslagsberäkning

(1 000-tal kr)

Medelstillgång		Beräknad medelsförbrukning	
Behållning 1.7.1971	18 633	1971/72	85 900
Anslag för 1971/72		1972/73	95 100
riksstat	59 750	Beräknad behållning	
tilläggsstat I	16 600	30.6.1973	3 983
Anslag för 1972/73 (förslag)	90 000		
	184 983		184 983

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. medge att I 21:s skjutfält vid Tjärnmyren utvidgas och ett nytt övnings- och skjutfält för T 3 anskaffas i enlighet med vad jag har angett i det föregående,
2. till *Arméförband: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1972/73 anvisa ett investeringsanslag av 90 000 000 kr.

III 2. Marinförband: Anskaffning av anläggningar

1971/72	Anslag	51 350 000 ¹
1972/73	Förslag	67 500 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar nybyggnad av kaserner m. m., befästningar och ammunitionsförråd för flottan och kustartilleriet samt markförvärv härför och för övnings- och skjutfält m. m.

Chefen för marinen

För budgetåret 1971/72 har medgetts en medelsförbrukning av 59,9 milj. kr. Medelsförbrukningen under budgetåret 1972/73 beräknas till 66 milj. kr., varav 1,7 milj. kr. för markanskaffning, 43,3 milj. kr. för anskaffning av befästningar m. m. samt 21 milj. kr. för anskaffning av kaserner m. m., enligt följande sammanställningar.

A. Markanskaffning

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Befästningars delfond	
1. Fasta kustartilleriförband (delprogram 2.6)	
1.1. Mark för kustartilleribatterier samt diverse mindre markförvärv och oförut- sedda utgifter	750
Kasernbyggnaders delfond	
2. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 2.99)	
2.1. Diverse mindre markförvärv och oförut- sedda utgifter	1 100 1 850
Reducering på grund av överplanering	150
Summa A	1 700

1.1. För att anlägga kustartilleribatterier behöver i vissa fall mark förvärvas med äganderätt. Den närmare omfattningen av sådana förvärv kan f. n. inte bestämmas. Medel har vidare beräknats för erforderliga markanskaffningar för befästnings- och andra anläggningar inom övriga delprogram inom huvudprogrammet samt för smärre kompletteringar av marinens befästningsfastigheter, oförutsedda utgifter i samband med genomförandet av beslutade förvärv samt för mindre utgiftsrester för vissa inte helt avslutade markförvärv m. m.

2.1. Medel har beräknats för smärre kompletteringar av marinens kasernfastigheter, oförutsedda utgifter i samband med genomförandet av beslutade förvärv samt för mindre utgiftsrester för vissa inte helt avslutade markförvärv m. m.

B. Anskaffning av befästningar m. m.

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Befästningsars delfond	
1. För flera delprogram gemensamma lednings-, bas- och underhållsförband m. m. (delprogram 2.1)	
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
1.1 Betongförråd för ammunition	500
1.2 Stabsplatser	645
1.3 Kustradiostationer	1 570
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
1.4 Ammunitionsförråd	5 200
1.5 Stabsplatser	1 000
1.6 Torpedinsjutningsstation	600
1.7 Smärre objekt	500
2. Fasta kustartilleriförband (delprogram 2.6)	
<i>Företag påbörjade före 1.7.1971</i>	
2.1 Kustartilleribatterier	12 792
2.2 Eldledningsradarstationer	775
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
2.3 Kustartilleribatterier	6 500
2.4 Eldledningsradarstationer	1 200
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
2.5 Kustartilleribatterier	12 000
2.6 Minstation	500
2.7 Eldledningsradarstation	1 500
2.8 Smärre objekt	500
3. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 2.99)	
<i>Företag påbörjade före 1.7.1971</i>	
3.1 Merkostnader för tidigare beslutade objekt	500
	46 282
Reducering på grund av överplanering	2 982
Summa B	43 300

1.1.—1.3. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra nybyggnad av fem betongförråd för ammunition, en stabsplats och en kustradiostation.

1.4. För fortsatt utbyggnad av ammunitionsförråd behövs 5,2 milj. kr. för nästa budgetår, varav 1,7 milj. kr. för nybyggnad av ammunitionsförråd i betong och 3,5 milj. kr. för att påbörja nybyggnad av ett ammunitionsförråd i berg. Kungl. Maj:t uppdrog den 21 november 1970 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för nybyggnad av nämnda förråd i berg. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har därvid beräknats till 25,8 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.5. Behov föreligger av nybyggnad av en stabsplats. Kungl. Maj:t uppdrog den 5 november 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta

huvudhandlingar för nämnda stabsplats. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har därvid beräknats till 3 055 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.6. Behov föreligger av nybyggnad av en torpedinskjutningsstation. Kungl. Maj:t uppdrog den 12 februari 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för nybyggnad av nämnda objekt. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har därvid beräknats till 1 745 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.7. För smärre byggnadsobjekt behövs 500 000 kr. för nästa budgetår.

2.1.—2.4. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra nybyggnad av fyra kustartilleribatterier och två eldledningsradarstationer.

2.5. Behovet av nybyggnad av två kustartilleribatterier har tidigare anmälts för riksdagen i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 230). Kungl. Maj:t uppdrog den 18 juni 1971 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra nybyggnaderna inom en kostnadsram av 26,8 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. Kostnaderna beräknas nu komma att uppgå till 29 018 000 kr.

2.6. Behovet av nybyggnad av en minstation har tidigare anmälts för riksdagen i prop. 1970:1 (bil. 6 s. 231). Kungl. Maj:t uppdrog den 17 juni 1970 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 650 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1969, vilket motsvarar 766 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

2.7. Behovet av nybyggnad av en eldledningsradarstation har tidigare anmälts för riksdagen i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 230). Kungl. Maj:t uppdrog den 18 juni 1971 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget inom en kostnadsram av 3,2 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 3,5 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

2.8. För smärre objekt behövs under nästa budgetår 500 000 kr.

C. Anskaffning av kaserner m. m.

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Kasernbyggnaders del fond	
1. För flera delprogram gemensamma lednings-, bas- och underhållsförband (delprogram 2.1)	
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
1.1 Mobiliseringsförråd	300
2. Rörliga kustartilleriförband (delprogram 2.7)	
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
2.1 Mobiliseringsförråd	700
3. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 2.99)	

Primäruppgdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
3.1 ÖrlB O. Nybyggnad av hamnanläggning för ubåtsbas vid Vitså (etapp 1b)	500
3.2 ÖrlB S. Nybyggnad av förvaltningsbyggnad	3 300
3.3 Utbyggnad vid Rosenholm: etapperna 1 a och 1 b	
Värmecentral	12 000
Militärrestaurang	
Kasernbyggnad	
Vakt- och arrestbyggnad	
Yttre arbeten m. m.	
3.4 NK. Tillbyggnad av pir vid KA 5	500
3.5 GK. Måleri- och snickeriverkstäder vid varvet Fårösund (KA 3)	300
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
3.6 KSS. Nybyggnad av värmecentral m. m.	1 500
3.7 KA 4. Nybyggnad av värmecentral m. m.	1 500
3.8 Tekniska försörjningsanordningar	1 500
3.9 Diverse smärre byggnadsföretag	1 000
	23 100
Reducering på grund av överplanering	2 100
Summa C	21 000
Summa A-C	66 000

1.1 och 2.1. För mobiliseringsförråd behövs 1 milj. kr. för nästa budgetår.

3.1-3.5. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra nybyggnad av hamnanläggning för ubåtsbasen vid Vitså (etapp 1 b), förvaltningsbyggnad för Sydkustens örlogsbas, förläggning inom Rosenholmsområdet (etapp 1 a och 1 b), tillbyggnad av pir vid KA 4 och verkstäder vid varvet i Fårösund.

3.6. Behovet av ny värmecentral m. m. vid sjökrigsskolan har tidigare anmälts för riksdagen i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 214). Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Kostnaderna har därvid beräknats till 3 280 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 3 480 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

3.7. Vid KA 4 behövs en ny värmecentral m. m. Inom regementets område finns fem större och medelstora värmecentraler samt en del mindre värmecentraler. Vid förbandet avses under de närmaste åren bl. a. uppföras en gymnastik- och samlingssal med bastu, vilket medför ökat värmebehov. Från funktions- och rationaliseringssynpunkter bör därför fyra befintliga värmecentraler slopas och ersättas av en ny anläggning. Föreslagen centralisering av värmeproduktionen bedöms ge stora fördelar från såväl luftvårds- som maskinpersonalsynpunkt. Kungl. Maj:t uppdrog den 5 mars 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har därvid beräknats till 4 950 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

3.8. För tekniska försörjningsanordningar behövs 1,5 milj. kr. Medlen avses främst för avloppsreningsanläggningar m. m. samt för komplettering av distributionsnät för el, värme och vatten vid förbanden m. m.

3.9. För diverse smärre byggnadsföretag behövs 1 milj. kr.

Departementschefen

Chefen för marinen har beräknat medelsförbrukningen under anslaget för nästa budgetår till 66 milj. kr. Jag beräknar medelsförbrukningen till 66,5 milj. kr. och förordar att medel för nästa budgetår anvisas enligt följande investeringsplan och anslagsberäkning. Av medelsförbrukningen beräknas 1,7 milj. kr. för markanskaffning, 42,3 milj. kr. för anskaffning av befästningar m. m. och 22,5 milj. kr. för anskaffning av kaserner m. m. Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för flertalet nya befästnings- och kasernobjekt som finns intagna i investeringsplanen. Om riksdagen inte har något att erinra torde det också för nästa budgetår få ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning av huvudhandlingarna och inom ramen för det anslag som anvisas av riksdagen besluta om de redovisade företagen skall utföras. Skulle något objekt med hänsyn till pågående översyn av försvarets fredsorganisation eller av andra skäl inte anses böra utföras bör Kungl. Maj:t vidare kunna ersätta delta med annat objekt oberoende av att objektet inte har tagits upp i investeringsplanen.

Investeringsplan (1 000-tal kr.)

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
A. <i>Markanskaffning</i>							
Befästningars delfond							
Delprogram 2.6							
1. Mark för kustartilleribatterier samt diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter	—	1 450	—	700	750	—	—
Kasernbyggnaders delfond							
Delprogram 2.99							
2. NK/KA 5. Utvidgning av hand- övningsfältet i Härnösand	2 700	2 700	2 402	298	—	—	—
3. Diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter	—	2 000	—	900	1 100	—	—
Summa A	2 700	6 150	2 402	1 898	1 850	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	98	150	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	1 800	1 700	—	—

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Bygg- start mån/år	Färdig- ställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
B. Anskaffning av befäst- ningar m. m.							
a. Företag påbörjade före 1.7.1971							
Delprogram 2.1							
1. Ammunitionsförråd	11 389	12 072	10 424	1 648	..	—	—
2. Smärre objekt	536	536	362	174	—	—	—
Delprogram 2.6							
3. Kustartilleribatterier	98 818	118 458	74 615	31 051	12 792	—	—
4. Eldledningsradarstationer	2 919	3 200	1 025	1 400	775	..	—
Delprogram 2.99							
5. Merkostnader för tidigare beslutade objekt	..	800	..	300	500	—	—
Summa a	113 662	135 066	86 426	34 573	14 067	—	—
b. Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72							
Delprogram 2.1							
6. Betongförråd för ammunition	1 500	1 500	—	1 000	500	—	—
7. Stabsplatser	1 136	1 245	—	600	645	—	—
8. Kustradiostationer	2 553	2 870	—	1 000	1 570	..	—
9. Smärre objekt	200	200	—	200	—	—	..
Delprogram 2.6							
10. Kustartilleribatterier	12 800	13 904	—	4 000	7 500	—	—
11. Eldledningsradarstationer	—	3 500	—	1 700	1 200	—	—
12. Smärre objekt	600	600	..	600	—	—	—
Summa b	18 789	23 819	—	9 100	11 415	—	—
c. Företag avsedda att påbörjas 1972/73							
Delprogram 2.1							
13. Ammunitionsförråd	—	29 225	—	..	6 575	—	—
14. Stabsplatser	..	3 055	—	—	1 000	—	—
15. Torpedinsjutningsstation	—	1 745	—	..	600	..	—
Delprogram 2.6							
16. Kustartilleribatterier	25 900	29 018	—	—	8 000	—	..
17. Eldledningsradarstation	—	3 500	..	—	1 500	—	..
18. Smärre objekt	—	1 500	..	—	1 500	..	..
Summa c	25 900	68 043	—	—	19 175	—	—
Summa B (a—c)	158 351	226 928	86 426	43 673	44 657	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	2 573	2 357	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	41 100	42 300	—	—
C. Anskaffning av kaserner m. m.							
a. Företag påbörjade före 1.7.1971							
Delprogram 2.99							
1. BÖS. Nybyggnad av radar- och teleskola	3 275	3 170	3 056	114	—	1.70	10.71

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
2. SK. Nybyggnad av hamnanläggning m. m. vid KA 1	2 760	3 120	2 744	376	—	2.70	12.71
3. KA 1. Övningshall för vattenutbildning	6 950	5 800	3 762	2 038	—	3.70	6.72
4. Merkostnader för tidigare beslutade objekt	—	650	—	650	—	—	—
Summa a	12 985	12 740	9 562	3 178	—	—	—
b. Företag påhörjade eller avsedda att påhörjas 1971/72							
Delprogram 2.1							
5. Mobiliseringsförråd	700	700	—	700	—	—	—
Delprogram 2.7							
6. Mobiliseringsförråd	800	800	—	800	—	—	—
Delprogram 2.99							
7. ÖrlB O. Nybyggnad av hamnanläggning för ubåtsbas vid Vitså (etapp 1b)	5 960	6 320	—	100	600	10.71	12.74
8. ÖrlB S. Nybyggnad av förvaltningsbyggnad	5 480	5 800	—	1 500	3 300	4.72	12.73
9. Uthyggnad vid Rosenholm, etapperna 1a och 1 b: Värmecentral Militärrestaurang Kasernebyggnad Vakt- och arrestbyggnad Yttre arbeten m. m.	20 400	28 500	—	8 000	13 000	9.71	12.75
10. GK. Måleri- och snickeriverkstäder vid varvet Fårösund (KA 3)							
11. GK. Utbyggnad av Hau vattenverk							
12. Diverse smärre byggnadsföretag							
13. Diverse smärre byggnadsföretag							
Summa b	36 340	45 900	—	14 350	17 430	—	—
c. Företag avsedda att påhörjas 1972/73							
Delprogram 2.7							
14. Mobiliseringsförråd	—	1 000	—	—	1 000	—	—
Delprogram 2.99							
15. ÖrlB V. Nybyggnad av pir ¹	—	1 600	—	—	800	11.71	11.72
16. ÖGull. Nybyggnad av expeditionssbarack ¹	—	525	—	—	225	1.72	10.72
17. BÖS. Utbyggnad av avloppsreningsverk	—	1 800	—	—	1 500	10.72	10.73
18. KA 4. Nybyggnad av värmecentral m. m.	—	4 950	—	—	2 000	10.72	1.74
19. Tekniska försörjningsanordningar	—	2 000	—	—	500	—	—

¹Objektet påbörjat 1971/72 med AMS-medel

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Bygg- start mån/år	Färdig- ställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
20. Diverse smärre byggnadsföretag	—	1 000	—	—	1 000	—	—
Summa c	—	12 875	—	—	7 025	—	—
Summa C (a—c)	49 325	71 515	9 562	17 528	24 455	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	528	1 955	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	17 000	22 500	—	—
Totalt A—C	210 376	304 593	98 390	63 099	70 962	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	3 199	4 462	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	59 900	66 500	—	—

Anslagsberäkning
(1 000-tal kr.)

Medelstillgång	Beräknad medelsförbrukning	
Behållning 1.7.1971	10 304	1971/72 59 900
Anslag för 1971/72		1972/73 66 500
riksstat	46 650	Beräknad behåll-
tilläggsstat I	4 700	ning 30.6.1973 2 754
Anslag för 1972/73 (förslag)	67 500	
	129 154	129 154

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Marinförband: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret
1972/73 anvisa ett investeringsanslag av 67 500 000 kr.

III 3. Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar

1971/72	Anslag	103 675 000 ¹
1972/73	Förslag	95 000 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar nybyggnad av lokaler m. m., befästningar, flygfält och ammunitionsförråd för flygvapnet samt markförvärv härför samt för övnings- och skjutfält. Verksamheten omfattar vidare kompletteringsarbeten m. m. på eller i anslutning till befintliga baser, anläggningar för el- och teleutrustning vid baserna samt inlösen av flygbullerstörda fastigheter.

Chefen för flygvapnet

För budgetåret 1971/72 har medgetts en medelsförbrukning av 94,4 milj. kr. Medelsförbrukningen under budgetåret 1972/73 beräknas till 103,3 milj. kr., varav 1,3 milj. kr. för markanskaffning, 56,2 milj. kr. för anskaffning av befästningar m. m. samt 45,8 milj. kr. för anskaffning av kaserner m. m., enligt följande sammanställningar.

A. Markanskaffning

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Befästningars delfond	
1. För flera delprogram gemensamma lednings- och strilförband (delprogram 3.1)	
1.1 Mark för strilanläggningar m. m.	200
2. Basförband (delprogram 3.7)	
2.1 Mark för krigsflygfält samt diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter	500
Kasernbyggnaders delfond	
3. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 3.99)	
3.1 Diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter	800
	1 500
Reducering på grund av överplanering	200
Summa A	1 300

1.1. För att uppföra strilanläggningar bedöms det i vissa fall vara nödvändigt att förvärva mark med äganderätt.

2.1. För att komplettera befintliga krigsflygfält kan det i vissa fall bli nödvändigt att förvärva mark med äganderätt. Behov av medel kan även uppkomma för anskaffning av mark för befästnings- och andra anläggningar inom övriga delprogram inom huvudprogrammet samt för smärre kompletteringar av flygvapnets befästningsfastigheter, oförutsedda utgifter i samband med genomförandet av beslutade förvärv samt för mindre utgiftsrester för vissa inte helt avslutade förvärv.

3.1. Behov av medel föreligger för inlösen av flygbullerstörda fastigheter, smärre kompletteringar av flygvapnets kasernfastigheter, oförutsedda utgifter i samband med genomförandet av beslutade förvärv samt för mindre utgiftsrester för vissa inte helt avslutade förvärv.

B. Anskaffning av befästningar m. m.

Primärupdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Befästningars delfond	
Befästningar m. m.	
1. För flera delprogram gemensamma lednings- och strilförband (delprogram 3.1)	
<i>Företag påbörjade före 1.7.1971</i>	
1.1 Stridsledningsradiostationer	242
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
1.2 Radiolänkstationer och utpunkter	3 474
1.3 Radiostationer	1 000
1.4 Stridsledningsradaranläggningar 66	2 290
1.5 Stridsledningsradaranläggningar 65	1900
1.6 Luftbevakningstorn	235
1.7 Luftförsvarscentral	8 000
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
1.8 Radiolänkstationer och utpunkter	1 217
1.9 Stridsledningsradaranläggning 65	2 100
1.10 Luftbevakningstorn	500
1.11 Smärre objekt	400
2. Basförband (delprogram 3.7)	
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
2.1 Betongförråd för ammunition	150
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
2.2 Betongförråd för ammunition	1 200
2.3 Splitterskydd på flygbaser	1 000
2.4 Kommandocentraler	800
2.5 Smärre objekt	300
3. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 3.99)	
<i>Företag påbörjade före 1.7.1971</i>	
3.1 Merkostnader för tidigare beslutade objekt	300
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
3.2 Terminalradaranläggningar PS 810	1 800
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
3.3 Terminalradaranläggningar PS 810	900
Flygfält m. m.	
4. Basförband (delprogram 3.7)	
<i>Företag påbörjade före 1.7.1971</i>	
4.1 Utbyggnad av nya flygbaser	4 700
4.2 Lagringsanläggningar för tjära	550
4.3 Baracker	700
4.4 Maskeringsanläggningar	200
4.5 Elinstallationer i fälthangarer	500
4.6 El- och teleanläggningar	1 204
4.7 Merkostnader för tidigare beslutade objekt	450
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
4.8 Utbyggnad av nya flygbaser	2 700
4.9 Kompletteringsarbeten på befintliga baser	1 300
4.10 Komplettering av flygbaser för anpassning till flygplan 37	2 950
4.11 El- och teleanläggningar	3 319

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
4.12 Utbyggnad av nya flygbaser	4 600
4.13 Kompletteringsarbeten på befintliga baser	3 950
4.14 Lagringsanläggningar för drivmedel	2 000
4.15 Reservvägbaser	910
4.16 Maskeringsanläggningar	300
4.17 Uppställningsplatser för flytskyanläggningar	500
4.18 Nybyggnad av tre bakre klargöringsområden	800
4.19 FI- och teleanläggningar	3 967
	63 408
Reducering på grund av överplanering	7 208
Summa B	56 200

B e f ä s t n i n g a r m. m.

1.1–1.6. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra nybyggnad av stridsledningsradiostationer, radiolänkstationer, radiostationer, stridsledningsradaranläggningar och luftbevakningstorn.

1.7. Behovet av nybyggnad av luftförsvarscentral har tidigare anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 232). Kungl. Maj:t uppdrog den 30 juni 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har beräknats till 20 580 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.8. Behov föreligger av fortsatt utbyggnad av radiolänkstationer och utpunkter. Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för byggnadsföretagen. Kostnaderna har beräknats till 2 022 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.9. Kungl. Maj:t uppdrog den 2 februari 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för nybyggnad av en stridsledningsradaranläggning 65. Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Kostnaderna har beräknats till 2 340 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.10. För luftbevakningstorn beräknas ett medelsbehov av 500 000 kr.

2.1–2.2. För fortsatt utbyggnad av betongförråd för ammunition behövs 1 350 000 kr.

2.3–2.4. För splitterskydd på flygbaser och nybyggnad av kommandocentraler behövs 1 milj. kr. resp. 800 000 kr.

3.2. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra nybyggnad av två terminalradaranläggningar PS 810.

3.3. Behov föreligger av nybyggnad av ytterligare en terminalradaranläggning PS 810. Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Kostnaderna har beräknats till 2 056 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

F l y g f ä l t m. m.

4.1, 4.8, 4.12. För att avsluta arbetena med utbyggnad av tre nya flygbaser i vad avser själva bansystemen samt för att påbörja eller fortsät-

ta under innevarande budgetår påbörjad utbyggnad av nödvändiga basanordningar beräknas en medelsförbrukning under nästa budgetår av 12 milj. kr.

4.2, 4.3, 4.4, 4.14, 4.16, 4.17, 4.18. För utbyggnad vid befintliga flygbaser av lagringsanläggningar för drivmedel och tjära, baracker, maskeringsanläggningar, uppställningsplatser för flytskyanläggningar samt klargöringsområden beräknas ett medelsbehov av sammanlagt ca 5 milj. kr.

4.5, 4.6, 4.11, 4.19. För fortsatt utbyggnad av el- och teleanläggningar samt installation av värme och ljus i fälthangarer vid befintliga baser beräknas en medelsåtgång av ca 9 milj. kr.

4.9, 4.10, 4.13. På befintliga flygbaser utförs efter hand arbeten för komplettering av baserna till normerad standard. Arbetena är delvis föranledda av att flygplan 37 kommer att tillföras attackbaserna. För kompletteringsarbeten beräknas en medelsförbrukning av i runt tal 8 milj. kr.

4.15 Reservägsbaser utförs i samverkan med vägverket för en beräknad kostnad av ca 1 milj. kr.

C. Anskaffning av kaserneer m. m.

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Kasernbyggnaders delfond	
1. Gemensamma produktionsresurser (delprogram 3.99)	
<i>Företag påbörjade före 1.7.1971</i>	
1.1 F 4. Nybyggnad av hangar	1 000
1.2 F 21. Nybyggnad av flygverkstad (tillsynsverkstad)	950
1.3 F 21. Nybyggnad av hangar	1 200
1.4 Upprustning av målplatser	1 000
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
1.5 F 1. Kontrolltorn	2 520
1.6 F 4. Nybyggnad av simulatorbyggnad	300
1.7 F 5. Om- och tillbyggnad av flygverkstad m. m.	2 000
1.8 F 7. Nybyggnad av flygverkstad	3 000
1.9 F 7. Nybyggnad av simulatorbyggnad	570
1.10 F 14. Om- och tillbyggnad av matinrättning	1 400
1.11 F 15. Nybyggnad av simulatorbyggnad	930
1.12 F 18. Nybyggnad av strilövningsanläggning	4 000
1.13 F 18. Nybyggnad för utbildningsverksamhet	5 000
1.14 F 21. Kontrolltorn	2 500
1.15 F 21. Nybyggnad av värmecentral	3 000
1.16 F 21. Nybyggnad av kasern	550
1.17 RFN. Nybyggnad av värmecentral	500
1.18 RFN. Nybyggnad av brandstation	350
1.19 Tillbyggnad av administrationsbyggnad för centrala flygmaterieförrådet i Arboga	450
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
1.20 F 1. Distributionsledningar m. m. för värme	1 000
1.21 F 6. Nybyggnad av simulatorbyggnad	1 000
1.22 F 6. Tillbyggnad av terminalområdeskontrollcentral	570
1.23 F 7. Divisions- och kompanilokaler m. m.	2 500
1.24 F 15. Nybyggnad av tillsynsverkstad	4 000

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
1.25 F 16. Om- och tillbyggnad av flygverkstad	3 000
1.26 F 16. Nybyggnad av värmecentral	2 000
1.27 F 16. Nybyggnad av transformatorstation	800
1.28 F 17. Nybyggnad av simulatorbyggnad	1 000
1.29 Tekniska försörjningsåtgärder	3 000
1.30 Diverse smärre byggnadsföretag	4 000
	54 090
Reducering på grund av överplanering	8 290
Summa C	45 800
Summa A—C	103 300

1.5--1.19. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att utföra nybyggnad av kontrolltorn vid F 1 och F 21, nybyggnad av simulatorbyggnad vid F 4, F 7 och F 15, om- och tillbyggnad av flygverkstad vid F 5, nybyggnad av flygverkstad vid F 7, om- och tillbyggnad av matinrättning vid F 14, nybyggnad av strilövningsanläggning m. m. vid F 18, nybyggnad av värmecentral och kasern vid F 21, nybyggnad av värmecentral och brandstation vid flygmaterielförvaltningens försöksplats i Norrland (RFN) samt tillbyggnad av administrationsbyggnad för centrala flygmaterielförrådet i Arboga.

1.20. Vid F 1 behöver vissa distributionsledningar för värme nyanläggas. Flottiljens värmeförsörjning kommer att tillgodoses genom anslutning till Västerås kommuns fjärrvärmenät. I samband därmed behövs nyanläggning av distributionsledningar för värme till ett antal byggnader inom flottiljetablisementet. Kostnaderna härför har uppskattats till 1 milj. kr.

1.21. Vid F 6 behövs en ny simulatorbyggnad. Fortifikationsförvaltningen har redovisat förslag till byggnadsprogram för nybyggnad av en simulatorbyggnad. Kostnaderna har uppskattats till 1,8 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 1,9 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.22. Behovet av tillbyggnad av kontrolltornet vid F 6 för att tillgodose lokalbehovet för terminalområdeskontrollcentralen har tidigare anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 220). Kungl. Maj:t uppdrog den 18 juni 1971 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget. Kostnaderna angavs därvid till 540 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 570 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.23. Vid F 7 behövs nya lokaler för baskompanierna och den flygande personalen samt för uppställning m. m. av stationsmateriel i samband med att flottiljen ombeväpnas med flygplan 37 Viggen. Inom fortifikationsförvaltningen utreds i samverkan med chefen för flygvapnet och försvarets materielverk frågan hur de nya lokalerna skall utformas. I avvaktan på att utredningen slutförs har fortifikationsförvaltningen uppskattat kostnaderna för nya lokaler till 4,5 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.24. Vid F 15 behövs en ny flygverkstad. Fortifikationsförvaltningen har utarbetat situationsplan och förslag till byggnadsprogram för nybyggnad av verkstaden. Kostnaderna har preliminärt uppskattats till 6 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.25. Behovet av om- och tillbyggnad av flygverkstaden vid F 16 har tidigare anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 221). Kungl. Maj:t uppdrog den 29 oktober 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Kostnaderna har uppskattats till 5 470 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1969, vilket motsvarar 6,3 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.26. Behovet av ny värmecentral vid F 16 har senast anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 222). Kungl. Maj:t uppdrog genom beslut den 29 juni 1970 åt fortifikationsförvaltningen att låta utföra byggnadsföretaget. Kostnaderna angavs därvid till 4 460 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1969, vilket motsvarar 5 200 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.27. Vid F 16 behövs vidare en ny transformatorstation. Kungl. Maj:t uppdrog den 30 april 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Kostnaderna har därvid uppskattats till 740 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 800 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.28. Behovet av nybyggnad av simulatorbyggnad vid F 17 har tidigare anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 222). Kungl. Maj:t uppdrog den 14 januari 1972 åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Byggnadskostnaderna har därvid uppskattats till 1,7 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1970, vilket motsvarar 1,8 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.29. För tekniska försörjningsanordningar behövs 3 milj. kr. Medlen avses främst för avloppsreningsanläggningar m. m. samt för komplettering av distributionsnät för el, värme och vatten vid förbanden.

1.30. För diverse smärre byggnadsföretag behövs 4 milj. kr. för nästa budgetår.

Departementschefen

Chefen för flygvapnet har beräknat medelsförbrukningen under anslaget för nästa budgetår till 103,3 milj. kr. Jag beräknar medelsförbrukningen till 95,3 milj. kr. och förordar att medel för nästa budgetår anvisas enligt följande investeringsplan och anslagsberäkning. Av medelsförbrukningen beräknas 1,3 milj. kr. för markanskaffning, 51,7 milj. kr. för anskaffning av befästningar m. m. och 42,3 milj. kr. för anskaffning av kaserner m. m. Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för flertalet nya befästnings- och kasernobjekt som finns intagna i investeringsplanen. Om riksdagen inte har något att erinra torde det också för nästa budgetår få ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning av huvudhandlingar och inom ramen för det anslag som anvisas av riksdagen besluta om de redovisade företagen skall utföras. Skulle något objekt med hänsyn till pågående översyn av försvarets fredsorganisation eller av

andra skäl inte anses böra utföras bör Kungl. Maj:t vidare kunna ersätta detta med annat objekt oberoende av att objektet inte har tagits upp i investeringsplanen.

Investeringsplan
(1 000-tal kr.)

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Bygg- start mån/år	Färdig- ställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
A. Markanskaffning							
Befästningars delfond							
Delprogram 3.1							
1. Mark för strilanläggningar	—	200	—	—	200	—	—
Delprogram 3.7							
2. Mark för krigsflygfält samt diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter	—	900	—	400	500	—	—
Kasernbyggnaders delfond							
Delprogram 3.99							
3. Diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter	—	2 000	—	1 200	800	—	—
Summa A	—	3 100	—	1 600	1 500	—	—
Reducering av medels- behovet	—	—	—	250	200	—	—
Beräknat medelsbchov	—	—	—	1 350	1 300	—	—
B. Anskaffning av befäst- ningar m. m.							
1. Befästningar							
a. Företag påbörjade före 1.7.1971							
Delprogram 3.1							
1. Radiolänkstationer och utpunkter	8 463	9 705	6 535	2 185	—	—	—
2. Stridsledningsradio- stationer	1 171	1 263	288	733	242	—	—
3. Stridsledningsradar- anläggningar 66	14 624	14 911	11 595	3 316	—	—	—
4. Stridsledningsradar- anläggningar 65	3 725	3 910	1 777	2 133	—	—	—
5. Luftbevakningstorn	300	300	65	235	—	—	—
6. Baracker för stril	1 850	1 962	667	1 295	—	—	—
7. Smärre objekt	654	654	233	421	—	—	—
Delprogram 3.7							
8. Betongförråd för ammuni- tion	2 683	2 733	1998	735	—	—	—
Delprogram 3.99							
9. Terminalradaranlägg- ningar PS 810	2 812	3 782	1 189	2 593	—	—	—
10. Merkostnader för tidigare beslutade objekt	—	600	—	300	300	—	—
Summa a	36 282	39 820	24 347	13 946	542	—	—

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Bygg- start mån/år	Färdig- ställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
<i>b. Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>							
Delprogram 3.1							
11. Radiolänkstationer och utpunkter	5 503	5 960	—	1 800	3 475	—	—
12. Radiolänkstationer	—	3 900	—	3 900	—	—	—
13. Radiostationer	1 515	1 660	—	500	1 000	—	—
14. Stridsledningsradar-anläggningar 66	3 750	4 105	—	800	2 290	—	—
15. Stridsledningsradar-anläggningar 65	3 500	3 835	—	800	1 900	—	—
16. Luftbevakningstorn	500	500	—	265	235	—	—
17. Långvägssändare	—	700	—	700	—	—	—
18. Luftförsvarscentral	15 850	19 280	—	1 000	8 000	—	—
19. Luftförsvarscentral	—	1 300	—	1 300	—	—	—
20. Smärre objekt	400	400	—	400	—	—	—
Delprogram 3.7							
21. Betongförråd för ammunition	950	1 050	—	900	150	—	—
Delprogram 3.99							
22. Terminalradaranläggningar PS 810	2 841	3 000	—	900	1 800	—	—
23. Terminalradaranläggningar PS 810	—	600	—	600	—	—	—
24. Smärre objekt	400	400	—	400	—	—	—
Summa b	35 209	46 690	—	14 265	18 850	—	—
<i>c. Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>							
Delprogram 3.1							
25. Radiolänkstationer och utpunkter	—	2 022	—	—	1 270	—	—
26. Stridsledningsradar-anläggning 65	—	2 340	—	—	2 100	—	—
27. Luftbevakningstorn	—	500	—	—	500	—	—
28. Smärre objekt	—	400	—	—	400	—	—
Delprogram 3.7							
29. Betongförråd för ammunition	—	1 225	—	—	1 000	—	—
30. Splitterskydd på flygbaser	—	200	—	—	200	—	—
31. Smärre objekt	—	300	—	—	300	—	—
Delprogram 3.99							
32. Terminalradaranläggning PS 810	—	2 056	—	—	900	—	—
Summa c	—	9 043	—	—	6 670	—	—
Summa BI (a—c)	71 491	95 553	24 347	28 211	26 062	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	2 331	2 362	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	25 880	23 700	—	—

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Bygg- start mån/år	Färdig- ställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
II. Flygfält m. m.							
a. Företag påbörjade före 1.7.1971							
Delprogram 3.7							
1. Utbyggnad av nya flygbaser	24 750	26 700	13 000	9 000	4 700	6.70	6.73
2. Kompletteringsarbeten på befintliga baser	3 985	5 460	1 765	3 695	—	10.70	11.71
3. Lagringsanläggningar för drivmedel	1 440	1 440	1 360	80	—	8.69	7.71
4. Lagringsanläggningar för tjära	1 600	1 650	280	490	550	7.69	6.74
5. Baracker	1 500	1 620	480	400	700	9.70	7.73
6. Maskeringsanläggningar	2 000	2 200	1 600	400	200	7.70	10.72
7. Elinstallationer i fält- hangarer	1 400	1 450	240	500	500	9.70	8.73
8. Uppställningsplatser för flytsyrreanläggningar	1 100	1 200	450	750	—	9.69	6.72
9. El- och teleanläggningar	19 056	19 880	16 268	2 408	1 204	—	—
10. Merkostnader för tidigare beslutade objekt	—	900	—	450	450	—	—
Summa a	56 831	62 500	35 443	18 173	8 304	—	—
b. Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72							
Delprogram 3.7							
11. Utbyggnad av nya flygbaser	10 000	10 200	—	1 200	2 700	11.71	10.74
12. Utbyggnad av nya flygbaser	—	4 000	—	4 000	—	11.71	6.72
13. Kompletteringsarbeten på befintliga baser	475	1 500	—	200	1 300	6.72	6.73
14. Reservvägbaser	—	500	—	500	—	9.71	6.72
15. Lagringsanläggningar för drivmedel	1 350	1 450	—	1 450	—	7.71	6.72
16. Komplettering av flygbaser för anpassning till fpl 37	4 000	4 450	—	1 500	2 950	7.71	9.73
17. Splitterskydd vid attack- baser	2 150	500	—	500	—	8.71	6.72
18. El- och teleanläggningar	6 275	10 010	—	6 252	3 319	—	—
Summa b	24 250	32 610	—	15 602	10 269	—	—
c. Företag avsedda att påbörjas 1972/73							
Delprogram 3.7							
19. Utbyggnad av nya flygbaser	—	11 100	—	—	1 900	7.72	10.74
20. Kompletteringsarbeten på befintliga baser	—	4 200	—	—	3 550	7.72	6.73
21. Lagringsanläggningar för drivmedel	—	2 000	—	—	2 000	7.72	6.73
22. Reservvägbaser	—	2 380	—	—	910	—	—
23. Maskeringsanläggningar	—	850	—	—	300	7.72	6.74

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Bygg- start mån/år	Färdig- ställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
24. Uppställningsplatser för flytskyreanläggningar	—	1 000	—	—	500	7.72	6.74
25. Nybyggnad av tre bakre klar- göringsområden	—	2 550	—	—	400	7.72	6.74
26. El- och teleanläggningar	—	6 575	—	—	3 967	—	—
Summa c	—	30 655	—	—	13 527	—	—
Summa BII (a-c)	81 081	125 765	35 443	33 775	32 100	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	3 075	4 100	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	30 700	28 000	—	—
Summa BI-BII	152 572	221 318	59 790	61 986	58 162	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	5 406	6 462	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	56 580	51 700	—	—
C. Anskaffning av kaser- ner m. m.							
a. Företag påbörjade före 1.7.1971							
Delprogram 3.99							
1. F 4. Nybyggnad av hangar	8 800	12 060	4 589	7 471	—	10.70	6.72
2. F 13. Om- och tillbyggnad för terminalområdes- kontrollcentral	1 760	2 000	650	1 350	—	10.70	10.71
3. F 14. Nybyggnad av skol- byggnad för flygvapnets flygmaterielskola	4 730	5 650	3 544	2 106	—	10.70	11.71
4. F 21. Nybyggnad av flyg- verkstad (tillsynsverkstad)	4 300	5 200	288	3 812 ¹	100	2.71	8.72
5. F 21. Nybyggnad av hangar	8 000	10 175	1 589	8 486	100	3.71	8.72
6. Upprustning av målplatser	5 000	5 000	576	1 375	1 000	—	—
Summa a	32 590	40 085	11 236	24 600	1 200	—	—
b Företag påbörjade eller av- sedda att påbörjas 1971/72							
Delprogram 3.99							
7. F 1. Nybyggnad av kontroll- torn	2 300	3 520	—	1 000	2 520	1.72	3.73
8. F 4. Nybyggnad av avlopps- pumpstation m. m.	800	800	—	650	150	11.71	9.72
9. F 4. Nybyggnad av simulator- byggnad	1 700	1 800	—	1 700	100	10.71	10.72
10. F 4. Tillbyggnad för terminal- områdeskontrollcentral	510	540	—	540	—	10.71	6.72
11. F 5. Om- och tillbyggnad av flygverkstad m. m.	3 750	4 780	—	2 000	2 780	2.72	6.73
12. F 7. Nybyggnad av flygverkstad	3 750	8 000	—	3 000	5 000	1.72	6.73
13. F 7. Nybyggnad av simulator- byggnad	1 800	2 300	—	1 800	500	11.71	6.72
14. F 7. Om- och tillbyggnad av kontrolltorn	700	900	—	500	400	1.71	12.72
15. F 7. Nybyggnad av mot- tagningsstation	—	1 000	—	500	500	1.72	12.72
16. F 10. Nybyggnad av personal- och verkstadsbyggnad	—	500	—	500	—	1.72	6.72

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
17. F 14. Om- och tillbyggnad av matinrättning m. m.	3 200	3 400	—	1 500	1 900	2.72	6.73
18. F 15. Nybyggnad av simu- latorbyggnad	1 700	2 130	—	1 200	930	2.72	6.73
19. F 18. Nybyggnad av stril- övningsanläggning	4 860	8 500	—	3 500	5 000	11.71	6.73
20. F 18. Nybyggnad för ut- bildningsverksamhet	13 000	20 305	—	1 500	5 000	11.71	10.74
21. F 21. Nybyggnad av kon- trolltorn	2 530	3 500	—	1 000	2 500	2.72	5.73
22. F 21. Nybyggnad av avlopps- pumpstation m. m.	560	600	—	600	—	2.72	6.72
23. F 21. Nybyggnad av värme- central	5 500	5 800	—	1 500	3 000	2.72	2.74
24. F 21. Nybyggnad av kasern	3 000	3 200	—	1 500	1 700	12.71	10.72
25. RFN. Nybyggnad av värme- central	2 400	2 200	—	2 000	200	12.71	7.72
26. RFN. Nybyggnad av brand- station	—	950	—	600	350	1.72	12.72
27. Tillbyggnad av administra- tionsbyggnad för centrala flygmaterielförrådet i Arboga	1 070	1 250	—	920	330	12.71	9.72
28. Diverse smärre bygg- nadsföretag	1 900	2 200	—	2 200	—	—	—
29. Diverse smärre bygg- nadsföretag	—	400	—	400	—	—	—
30. Förläggning av stril- personal vid Rosenholm (delkostnad)	1 200	1 200	—	1 200	—	—	—
Summa b	56 230	79 775	—	31 810	32 860	—	—

c. Företag avsedda att påbörjas 1972/73

Delprogram 3.99

31. F 1. Distributionsledningar m. m. för värme	—	1 000	—	—	1 000	7.72	6.73
32. F 6. Tillbyggnad för terminalområdeskontrollcentral	540	570	—	—	570	10.72	6.73
33. F 15. Nybyggnad av tillsynsverkstad	—	6 000	—	—	4 000	10.72	10.74
34. F 16. Nybyggnad av värmecentral	—	5 200	—	—	2 000	10.72	10.74
35. F 16. Nybyggnad av transformatorstation m. m.	—	800	—	—	800	10.72	06.73
36. F 17. Nybyggnad av simulatorbyggnad	—	1 800	—	—	1 000	10.72	12.73
37. Tekniska försörjningsanordningar	—	3 000	—	—	2 000	—	—

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
38. Diverse smärre byggnadsföretag	—	4 000	—	—	4 000	—	—
Summa c	540	22 370	—	—	15 370	—	—
Summa C (a—c)	89 360	142 230	11 236	56 410	49 430	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	2 710	7 130	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	53 700	42 300	—	—
Totalt A—C	241 932	366 648	71 026	119 996	109 092	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	8 366	13 792	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	111 630	95 300	—	—

Anslagsberäkning
(1 000-tal kr.)

Medelstillgång	Beräknad medelsförbrukning	
Behållning 1.7.1971	11 576	1971/72 111 630
Anslag för 1971/72		1972/73 95 300
riksstat	73 900	Beräknad behållning 30.6.1973 3 321
tilläggsstat I	29 775	
Anslag för 1972/73 (förslag)	95 000	
	210 251	210 251

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1972/73 anvisa ett investeringsanslag av 95 000 000 kr.

III 4. Central och högre regional ledning: Anskaffning av anläggningar

1971/72	Anslag	32 000 000 ¹
1972/73	Förslag	28 000 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar nybyggnad av lokaler, stabsplatser, förråd m. m. för gemensamma ändamål för försvaret samt markförvärv härför.

Överbefälhavaren

För budgetåret 1971/72 har medgetts en medelsförbrukning av 34,3 milj. kr. Medelsförbrukningen under budgetåret 1972/73 beräknas till 32,7 milj. kr., varav 400 000 kr. för markanskaffning, 28,5 milj. kr. för anskaffning av befästningar m. m. samt 3,8 milj. kr. för anskaffning av kaserner m. m. enligt följande sammanställningar.

A. Markanskaffning

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Befästningars delfond	
1. Militärområdesstaber m. m. (delprogram 4.5)	
1.1 Diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter	440
Reducering på grund av överplanering	40
Summa A	400

1.1. För att utföra befästningsanläggningar kan i vissa fall mark behöva förvärfvas med äganderätt. Behov av medel kan även uppkomma för anskaffning av mark för befästnings- och liknande anläggningar inom andra delprogram inom huvudprogrammet.

B. Anskaffning av befästningar m. m.

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Befästningars delfond	
1. Militärområdesstaber m. m. (delprogram 4.5)	
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
1.1 Militärområdesförråd för drivmedel	4 182
1.2 Militärområdesförråd för ammunition	565
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
1.3 Militärområdesförråd för ammunition	7 200
1.4 Militärområdesförråd för ammunition (kompletteringar)	2 500
1.5 Militärområdesförråd för drivmedel	5 000
1.6 Smärre objekt	1 300
2. Krigsorganisation för vissa staber m. m. (delprogram 4.6)	
<i>Företag påbörjade före 1.7.1971</i>	
2.1 Stabsplatser och utpunkter	1 946
2.2 Merkostnader för tidigare beslutade objekt	300
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
2.3 Stabsplatser och utpunkter	5 957
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
2.4 Stabsplatser och utpunkter	1 200
2.5 Smärre objekt	1 200
	31 350
Reducering på grund av överplanering	2 850
Summa B	28 500

1.1.–1.2. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta bygga fem militärområdesförråd för drivmedel och ett för ammunition.

1.3. Ytterligare två militärområdesförråd för ammunition behöver byggas. Kostnaderna härför har uppskattats till 13,6 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. Medelsbehovet för nästa budgetår har beräknats till 7,2 milj. kr.

1.4. Ett militärområdesförråd för ammunition behöver kompletteras. Kostnaderna härför har uppskattats till 2 785 000 kr enligt prisläget den 1 februari 1971. Medelsbehovet för nästa budgetår har beräknats till 2,5 milj. kr.

1.5. Två militärområdesförråd för drivmedel behöver byggas. Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för nybyggnad av nämnda förråd. Kostnaderna har beräknats till sammanlagt 8 150 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. För att börja bygga förråden behövs 5 milj. kr. för nästa budgetår.

1.6. För smärre objekt behövs 1,3 milj. kr. för nästa budgetår.

2.1. och 2.3. Kungl. Maj:t har uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att låta bygga en stabsplats och fyra utpunkter till stabsplatser.

2.4. En utpunkt till stabsplats behöver byggas. Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för nämnda byggnadsföretag. Kostnaderna har beräknats till 2,2 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. För att påbörja nybyggnaden samt för att överta del i en stabsplats behövs 1,2 milj. kr. för nästa budgetår.

2.5. För smärre objekt behövs 1,2 milj. kr. för nästa budgetår.

C. Anskaffning av kaserner m. m.

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Kasernbyggnaders delfond	
1. Försvarsstaben (delprogram 4.1)	
<i>Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>	
1.1 Provisorisk byggnad för stabsdator och totalförsvarets signalskyddsavdelning	1 800
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
1.2 Diverse smärre byggnadsföretag för samtliga delprogram	2 500
	4 300
Reducering på grund av överplanering	500
Summa C	3 800
Summa A—C	32 700

1.1. Behovet av lokaler för en datamaskin för centrala staber och förvaltningar samt för totalförsvarets signalskyddsavdelning har tidigare anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 200). Fortifikationsförvaltningen har redovisat förslag till nybyggnad av provisoriska lokaler för nämnda ändamål inom kvarteret Konstapeln vid Vallhallavägen i Stockholm. Enligt förslaget avses lokalbehovet tillgodoses genom nybyggnad av en maskinhall i plåt för den centrala datamaskinen och signalskyddsavdelningens datamaskin samt nybyggnad av ett kontorshus i trä i två plan. Kostnaderna har beräknats till 3,8 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971.

1.2. För diverse smärre byggnadsföretag behövs 2,5 milj. kr. för nästa budgetår.

Departementschefen

Överbefälhavaren har beräknat medelsförbrukningen under anslaget för nästa budgetår till 32,7 milj. kr. Jag beräknar medelsförbrukningen till 27,7 milj. kr. och förordar att medel för nästa budgetår anvisas enligt följande investeringsplan och anslagsberäkning. Av medelsförbrukningen beräknas 400 000 kr. för markanskaffning, 24,5 milj. kr. för anskaffning av befästningar m. m. och 2,8 milj. kr. för anskaffning av kaserner m. m. Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för flertalet nya befästnings- och kasernobjekt som finns intagna i investeringsplanen. Om riksdagen inte har något att erinra torde det också för nästa budgetår få ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning av huvudhandlingarna och inom ramen för det anslag som anvisas av riksdagen besluta om de redovisade företagen skall utföras. Skulle något objekt anses inte böra utföras bör Kungl. Maj:t vidare kunna ersätta detta med annat objekt oberoende av att objektet inte har tagits upp i investeringsplanen.

Investeringsplan
(1 000-tal kr.)

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
<i>A. Markanskaffning</i>							
Befästningars delfond							
Delprogram 4.5							
1. Diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter	—	770	—	330	440	—	—
Summa A	—	770	—	330	440	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	30	40	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	300	400	—	—
<i>B. Anskaffning av befästningar m. m.</i>							
<i>a. Företag påbörjade före 1.7.1971</i>							
Delprogram 4.5							
1. Militärämnesförråd för ammunition	20 569	21 064	16 906	4 158	—	—	—
2. Militärämnesförråd för ammunition (kompletteringar)	7 435	8 421	6 864	1 557	—	—	—
3. Militärämnesförråd för drivmedel	1 632	1 699	1 661	38	—	—	—
4. Smärre objekt	452	452	88	364	—	—	—
Delprogram 4.6							
5. Stabsplatser och utpunkter	28 735	29 653	18 432	9 275	1 946	—	—
6. Radiolänknät (kompletteringar)	1 190	1 190	500	690	—	—	—
7. Smärre objekt	855	855	279	576	—	—	—

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Bygg- start mån/år	Färdig- ställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
8. Merkostnader för tidigare beslutade objekt	..	500	—	200	300	—	—
Summa a	60 868	63 834	44 730	16 858	2 246	—	—
b. Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72							
Delprogram 4.5							
9. Militärämnesförråd för drivmedel	4 190	7 085	—	2 000	5 085	—	—
10. Militärämnesförråd för drivmedel	—	7 600	—	7 600	—	—	—
11. Militärämnesförråd för ammunition	—	1 265	—	700	565	—	—
12. Militärämnesförråd för ammunition	—	700	—	700	—	—	—
Delprogram 4.6							
13. Stabsplatser och utpunkter	9 165	12 570	—	3 180	9 390	—	—
14. Stabsplatser och utpunkter	—	1 000	—	1 000	—	—	—
15. Smärre objekt	200	200	—	200	—	—	—
Summa b	13 555	30 420	—	15 380	15 040	—	—
c. Företag avsedda att påbörjas 1972/73							
Delprogram 4.5							
16. Militärämnesförråd för ammunition	—	11 400	—	—	5 400	—	—
17. Militärämnesförråd för ammunition (kompletteringar)	—	985	—	—	985	—	—
18. Smärre objekt	—	1 000	—	—	1 000	—	—
Delprogram 4.6							
19. Stabsplatser och utpunkter	—	1 700	—	—	1 200	—	—
20. Smärre objekt	—	1 000	—	—	1 000	—	—
Summa c	—	16 085	—	—	9 585	—	—
Summa B (a-c)	74 423	110 339	44 730	32 238	26 871	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	1 573	2 371	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	30 665	24 500	—	—
C. Anskaffning av kaser- ner m. m.							
a. Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72							
Delprogram 4.1							
1. Diverse smärre byggnadsföretag för samtliga delprogram	500	500	—	500	—	—	—
Delprogram 4.5							
2. TFÖN. Förråd	—	475	—	360	115	10.71	10.72
3. Diverse smärre byggnadsföretag	—	2 545	—	2 475	70	—	—
Summa a	500	3 520	—	3 335	185	—	—

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
b. <i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>							
Delprogram 4.1							
4. Provisorisk byggnad för stabsdator och totalförsvarets signal-skyddsavdelning	2 000	3 800	—	—	1 400	10.72	12.73
5. Diverse smärre byggnadsföretag för samtliga delprogram	—	2 500	—	—	1 900	—	—
Summa b	2 000	6 300	—	—	3 300	—	—
Summa C (a—b)	2 500	9 820	—	3 335	3 485	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	—	685	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	3 335	2 800	—	—
Totalt A—C	76 923	120 929	44 730	35 903	30 796	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	1 603	3 096	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	34 300	27 700	—	—

Anslagsberäkning
(1 000-tal kr.)

Medelstillgång	Beräknad medelsförbrukning	
Behållning 1.7.1971	3 617	1971/72 34 300
Anslag för 1971/72		1972/73 27 700
riksstat	21 300	Beräknad behållning 30.6.1973 1 617
tilläggsstat I	10 700	
Anslag för 1972/73 (förslag)	28 000	
	63 617	63 617

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Central och högre regional ledning: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1972/73 anvisa ett investeringsanslag av 28 000 000 kr.

III 5. Gemensamma myndigheter m. m.: Anskaffning av anläggningar

1971/72	Anslag	20 700 000 ¹
1972/73	Förslag	11 000 000

¹ Beräknat belopp

Verksamheten under anslaget omfattar nybyggnad av lokaler och befästningar m. m. för gemensamma myndigheter och funktioner samt markförvärv härför.

Överbefälhavaren

För budgetåret 1971/72 har medgetts en medelsförbrukning av 19,9 milj. kr. Medelsförbrukningen under budgetåret 1972/73 beräknas till 11,9 milj. kr., varav 200 000 kr. för markanskaffning, 7 milj. kr. för anskaffning av befästningar m. m. samt 4,7 milj. kr. för anskaffning av kaserner m. m., enligt följande sammanställningar.

A. Markanskaffning

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Befästningars delfond	
1. Försvarets radioanstalt (delprogram 5.6)	
1.1 Diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter	220
Reducering på grund av överplanering	20
Summa A	200

1.1. För att utföra befästningsanläggningar kan i vissa fall mark behöva förvärfvas med äganderätt. Behov av medel kan även uppkomma för anskaffning av mark för befästnings- och liknande anläggningar inom andra delprogram inom huvudprogrammet.

B. Anskaffning av befästningar m. m.

Primäruppdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Befästningars delfond	
1. Försvarets radioanstalt (delprogram 5.6)	
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
1.1 Vissa anläggningar för FRA	2 830
1.2 Smärre objekt	600
2. Viss gemensam verksamhet (delprogram 5.21)	
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
2.1 Truppbefästningar	4 000
2.2 Förstörringsarbeten	200
2.3 Förbindelsearbeten	300
	7 930
Reducering på grund av överplanering	930
Summa B	7 000

1.1. Tre större FRA-anläggningar behöver byggas. Sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt fortifikationsförvaltningen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretagen har sådana handlingar redovisats. Kostnaderna för anläggningarna har beräknats till sammanlagt 3 720 000 kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. Härutöver behövs nybyggnad av ett antal mindre FRA-anläggningar för en sammanlagd kostnad av 430 000 kr. För att börja bygga nämnda anläggningar behövs 2 830 000 kr. för nästa budgetår.

1.2. För nybyggnad av smärre objekt för försvarets radioanstalt behövs 600 000 kr. för nästa budgetår.

2.1.–2.3. För truppbefästningar, förstöringsarbeten och förbindelsearbeten behövs för nästa budgetår sammanlagt 4,5 milj. kr.

C. Anskaffning av kaserner m. m.

Primäruppsdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
<i>Kasernbyggnaders delfond</i>	
1. Fortifikationsförvaltningen (delprogram 5.3)	
<i>Företag påbörjade före 1.7.1971</i>	
1.1 Nybyggnad av förvaltningsbyggnad för fortifikationsförvaltningen m. fl.	700
2. Försvarets radioanstalt (delprogram 5.6)	
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
2.1 Nybyggnad för militärsektionen m. m. vid försvarets radioanstalt	3 700
2.2 Diverse smärre byggnadsföretag för ett flertal delprogram	1 000
	5 400
Reducering på grund av överplanering	700
Summa C	4 700
Summa A- C	11 900

2.1. Vid försvarets radioanstalts centrala del behövs nybyggnad av lokaler för anstaltens militärsektion m. m. Militärsektionen är f. n. förlagd till tygförvaltningsskolans etablissement inom Rissneområdet i Sundbybergs kommun. Området har sålts till kommunen (jfr prop. 1966:99, SU 1966:104, rskr 1966:235). Överbefälhavaren har hos Kungl. Maj:t begärt att nämnda militärsektion lokaliseras om till radioanstaltens centrala del på Lovön. Fortifikationsförvaltningen har redovisat byggnadsprogram för nybyggnad av lokaler för militärsektionen och teleskolan på Lovön. Enligt förslaget skall för militärsektionen nybyggas en förläggningsbyggnad för ca 160 värnpliktiga jämte administrativa lokaler för militärsektionen och teleskolan. Vidare skall för militärsektionen och teleskolan nybyggas en lektionssalsbyggnad med ca 20 lektionssalar m. m. Slutligen skall ett garage nybyggas och två byggnader istandsättas för förrådsändamål. Kostnaderna för byggnadsföretaget har uppskattats till 7 080 000 kr. enligt prisläget den 1 april 1968, vilket motsvarar 8,7 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1971. — Kungl. Maj:t uppdrog den 29 januari 1971 åt fortifikationsförvaltningen att utarbete huvudhandlingar för byggnadsföretaget.

2.2. För diverse smärre byggnadsföretag behövs 1 milj. kr. för nästa budgetår.

Departementschefen

Överbefälhavaren har beräknat medelsförbrukningen under anslaget för nästa budgetår till 11,9 milj. kr. Jag beräknar medelsförbrukningen

till 11,7 milj. kr. och förordar att medel för nästa budgetår anvisas enligt följande investeringsplan och anslagsberäkning. Av medelsförbrukningen beräknas 200 000 kr. för markanskaffning, 6,8 milj. kr. för anskaffning av befästningar m. m. och 4,7 milj. kr. för anskaffning av kaserner m. m. Fortifikationsförvaltningen har redovisat huvudhandlingar för flertalet nya befästnings- och kasernobjekt som finns intagna i investeringsplanen. Om riksdagen inte har något att erinra torde det också för nästa budgetår få ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning av huvudhandlingarna och inom ramen för det anslag som anvisas av riksdagen besluta om de redovisade företagen skall utföras. Skulle något objekt anses inte böra utföras bör Kungl. Maj:t vidare kunna ersätta detta med annat objekt oberoende av att objektet inte har tagits upp i investeringsplanen.

Investeringsplan
(1 000-tal kr.)

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk f. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
A. Markanskaffning							
Befästningars delfond							
Delprogram 5.6							
1. Diverse mindre markförvärv och oförutsedda utgifter	—	550	—	330	220	—	—
Summa A	—	550	—	330	220	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	30	20	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	300	200	—	—
B. Anskaffning av befästningar m. m.							
a. Företag påbörjade före 1.7.1971							
Delprogram 5.3							
1. Stöttvägstub	2 660	2 818	988	1 830	—	—	—
Delprogram 5.6							
2. FRA-anläggningar	216	218	194	24	—	—	—
Summa a	2 876	3 036	1 182	1 854	—	—	—
b. Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72							
Delprogram 5.6							
3. FRA-anläggningar	230	250	—	250	—	—	—
Delprogram 5.21							
4. Truppbefästningar	3 000	3 000	—	3 000	—	—	—
5. Truppbefästningar	—	2 500	—	2 500	—	—	—
6. Förstöringsarbeten	200	200	—	200	—	—	—
7. Förbindelsearbeten	200	200	—	200	—	—	—
Summa b	3 630	6 150	—	6 150	—	—	—

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Bygg- start mån/år	Färdig- ställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
<i>c. Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>							
Delprogram 5.6							
8. FRA-anläggningar	—	4 150	—	—	2 830	—	—
9. Smärre objekt	—	600	—	—	600	—	—
Delprogram 5.21							
10. Truppbefästningar	—	3 600	—	—	3 600	—	—
11. Förstöringsarbeten	—	200	—	—	200	—	—
12. Förbindelsearbeten	—	300	—	—	300	—	—
Summa c	—	8 850	—	—	7 530	—	—
Summa B (a—c)	6 506	18 036	1 182	8 004	7 530	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	—	804	730	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	7 200	6 800	—	—
<i>C. Anskaffning av kaser- ner m. m.</i>							
<i>a. Företag påbörjade före 1.7.1971</i>							
Delprogram 5.3							
1. Nybyggnad av förvalt- ningsbyggnad för for- tifikationsförvalt- ningen m. fl.	60 500	59 000	40 713	11 487	1 200	10.68	12.72
Delprogram 5.4							
2. Lokal för dator	800	1250	1 166	84	—	07.70	08.71
Summa a	61 300	60 250	41 879	11 571	1 200	—	—
<i>b. Företag påbörjade eller av- sedda att påbörjas 1971/72</i>							
Delprogram 5.4							
3. Nybyggnad av matsals- byggnad m. m. vid för- svarets materielverks provskjutningscentral i Karlsborg	—	1 030	—	500	530	02.72	12.72
4. Diverse smärre bygg- nadsföretag för ett flertal delprogram	2 000	800	—	800	—	—	—
Summa b	2 000	1 830	—	1 300	530	—	—
<i>c. Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>							
Delprogram 5.4							
5. Yttre ledningar vid försvarets materiel- verks provskjutningscen- tral i Karlsborg	—	1 100	—	—	600	10.71	10.72
Delprogram 5.6							
6. Nybyggnad för militär- sektionen m. m. vid för- svarets radioanstalt	—	8 700	—	—	3 200	10.72	10.74

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.2.1970	1.2.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
7. Diverse smärre byggnadsföretag för ett flertal delprogram	—	500	--	—	500	—	—
Summa c	—	10 300	—	—	4 300	—	—
Summa C (a—c)	63 300	72 380	41 879	12 871	6 030	—	—
Reducering av medelsbehovet	—	—	--	471	1 330	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	12 400	4 700	—	—
Totalt A—C	69 806	90 966	43 061	21 205	13 780	—	—
Reducering av medelsbehovet	--	—	—	1 305	2 080	—	—
Beräknat medelsbehov	—	—	—	19 900	11 700	—	—

Anslagsberäkning
(1 000-tal kr.)

Medelstillgång	Beräknad medelsförbrukning	
Behållning 1.7.1971	400	1971/72 19 900
Anslag för 1971/72		1972/73 11 700
riksstat	17 550	Beräknad behållning 30.6.1973
tilläggsstat I	3 150	500
Anslag för 1972/73 (förslag)	11 000	
	32 100	32 100

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Gemensamma myndigheter m. m.: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1972/73 anvisa ett investeringsanslag av 11 000 000 kr.

III 6. Gemensamma myndigheter m. m.: Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt

1971/72	Anslag	1 649 000
1972/73	Förslag	2 700 000

Verksamheten under anslaget omfattar byggnadsarbeten för försvarets forskningsanstalt.

Försvarets forskningsanstalt

För budgetåret 1971/72 har medgetts en medelsförbrukning av 2 milj. kr. Medelsförbrukningen under budgetåret 1972/73 beräknas till 2 730 000 kr. enligt följande sammanställning:

Anskaffning av anläggningar m. m.

Primäruppsdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Försvarets forskningsanstalts delfond	
1. Försvarets forskningsanstalt (delprogram 5.5)	
<i>Företag påbörjat före 1.7.1971</i>	
1.1 Nybyggnad av laboratorium för reaktionskinetik, Ursvik	71
<i>Företag påbörjat eller avsett att påbörjas 1971/72</i>	
1.2 Ombyggnad för datorhall i kvarteret Garnisonen	400
<i>Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>	
1.3 Nybyggnad av laboratorium för organisk kemi, Ursvik	2 100
1.4 Smärre objekt	159
	2 730

1.1. Kungl. Maj:t uppdrog den 25 september 1970 åt byggnadsstyrelsen att låta utföra nybyggnad av laboratorium för reaktionskinetik inom en kostnadsram av 1,1 milj. kr. enligt prisläget den 1 februari 1970. Slutkostnaden för objektet beräknas numera till 1 810 000 kr. enligt prisläget den 1 april 1971.

1.2. I nybyggnaden inom kvarteret Garnisonen i Stockholm disponerar forskningsanstalten vissa lokaler inom block 12, vilka ursprungligen avsetts att användas för skrivrum. Anstalten planerar numera att använda dessa lokaler för datorhall för ett simuleringslaboratorium. Byggnadsstyrelsen har redovisat förslag till ombyggnad av lokalerna för nämnda ändamål. Kostnaderna har beräknats till 1 155 000 kr. enligt prisläget den 1 april 1971.

1.3. Behovet av nybyggnad av laboratorium för organisk kemi och försvarsmedicin i Ursvik har tidigare anmälts i prop. 1971:1 (bil. 6 s. 239). Kungl. Maj:t uppdrog den 28 november 1969 åt byggnadsstyrelsen att utarbeta huvudhandlingar för byggnadsföretaget. Sådana handlingar har sedermera redovisats. Kostnaderna har därvid beräknats till 11,7 milj. kr. enligt prisläget den 1 april 1971, varav 6,2 milj. kr. för laboratorium för organisk kemi, 5 075 000 kr. för laboratorium för försvarsmedicin och 425 000 kr. för försörjningsåtgärder. Byggnadsstyrelsen föreslår efter samråd med forskningsanstalten att byggnadsföretaget utförs i två etapper, varvid den första etappen har ansetts böra omfatta nybyggnad av laboratorium för organisk kemi jämte erforderliga försörjningsåtgärder m. m. Kostnaderna för denna etapp har beräknats till 6,8 milj. kr. enligt prisläget den 1 april 1971.

Departementschefen

Byggnadsstyrelsen har beräknat medelsförbrukningen under anslaget för nästa budgetår till 2 730 000 kr. Jag beräknar medelsförbrukningen

till 2,7 milj. kr. och förordar att medel för nästa budgetår anvisas enligt följande investeringsplan och anslagsberäkning.

Investeringsplan
(1 000-tal kr.)

Objekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart mån/år	Färdigställande mån/år
	1.4.1970	1.4.1971	Faktisk t. o. m. 1970/71	Beräknad för			
				1971/72	1972/73		
<i>Anskaffning av anläggningar m. m.</i>							
<i>Delprogram 5.5</i>							
<i>A. Företag påbörjade före 1.7.1971</i>							
1. Nybyggnad av verkstadsbyggnad, Sorunda	1 870	1 884	1 759	125	—	8.68	11.69
2. Nybyggnad av matsalsbyggnad, Ursvik	1 950	2 270	2 220	50	—	4.69	8.70
3. Nybyggnad av laboratorium för reaktionskinetik, Ursvik	1 100	1 810	749	990	71	11.70	11.71
Summa A	4 920	5964	4 728	1 165	71	—	—
<i>B. Företag påbörjade eller avsedda att påbörjas 1971/72</i>							
1. Ombyggnad för datorhall i kvarteret Garnisonen	—	1 155	—	675	400	4.72	11.72
2. Smärre objekt	—	655	495	160	—	—	—
Summa B	—	1 810	495	835	400	—	—
<i>C. Företag avsedda att påbörjas 1972/73</i>							
1. Nybyggnad av laboratorium för organisk kemi, Ursvik	—	6 800	—	—	2 070	1.73	7.74
2. Smärre objekt	—	159	—	—	159	—	—
Summa C	—	6 959	—	—	2 229	—	—
Summa A - C	4 920	14 733	5 223	2 000	2 700	—	—

Anslagsberäkning
(1 000-tal kr.)

Medelstillgång	Beräknad medelsförbrukning	
Behållning 1.7.1971	351	1971/72 2 000
Anslag för 1971/72	1 649	1972/73 2 700
Anslag för 1972/73 (förslag)	2 700	Beräknad behållning 30.6.1973 0
	4 700	4 700

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att till *Gemensamma myndigheter m. m.*: *Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt* för budgetåret 1972/73 anvisa ett investeringsanslag av 2 700 000 kr.

III 7. Anskaffning av vissa militära anläggningar

1972/73 Nytt anslag (förslag) 500 000

Verksamheten under anslaget omfattar anskaffning av mark i anslutning till pansarövningsfältet vid Skövde som kompensation för övningsmark som har överlåtits till Skövde kommun.

Överbefälhavaren

För budgetåret 1971/72 är inga medel beräknade för ifrågavarande ändamål. Under budgetåret 1972/73 beräknas en medelsförbrukning för ändamålet av 500 000 kr. enligt följande sammanställning.

Markanskaffning

Primäruppsdrag m. m.	Medelsförbrukning (1 000-tal kr.)
Kasernbyggnaders delfond	
1. Anläggningar m. m. för vissa militära ändamål (delprogram H 3)	
1.1 Förvärv av kompensationsmark vid Skövde	500
	500

1.1. Enligt beslut av 1963 års riksdag (prop. 1963:109, SU 1963:96, rskr 1963:221) om utvidgning av pansarövningsfältet i Skövde förutsattes att ytterligare mark inom ett område omedelbart nordost och öster om utvidgningsområdet framdeles skulle förvärfvas i de fall då marken frivilligt bjöds ut till salu och förvärv kunde ske till skäligt pris. Genom beslut av Kungl. Maj:t år 1966 bemyndigades fortifikationsförvaltningen vidare att under samma förutsättningar förvärva mark inom ett område söder om det angivna området. De båda områdena omfattar tillsammans en areal av ca 425 ha. Av dessa har hittills ca 240 ha förvärvats. Den förvärvade marken är dock inte sammanhängande, vilket gör att den inte kan användas för övningar på ett rationellt sätt.

Genom beslut i maj 1970 godkände Kungl. Maj:t en mellan försvarets fastighetsnämnd och dåvarande Skövde stad träffad preliminär överenskommelse om försäljning till staden av ett område om ca 27 ha i anslutning till K 3:s kaserner och om framtida framdragande över P 4:s och K 3:s övningsområde av en större väg. I samband med att överenskommelsen underställdes Kungl. Maj:t anförde fastighetsnämnden att försäljningen medförde försämrade övningsförhållanden för P 4 och K 3. Nämnden föreslog att förbanden skulle få kompensation genom att förvärv av de områden nordost och öster om övningsfältet, inom vilka förvärv dittills endast fått äga rum i de fall då ägarna själva bjöd ut marken till salu, fick slutföras även om utbud av marken till försäljning inte skedde. Kostnaderna härför borde enligt nämnden inte belasta försvarets kostnadsram utan betalas av medel utanför kostnadsramen

intill ett belopp som motsvarade den vid försäljningen inflytande markersättningen eller avrundat 2,7 milj. kr.

Överbefälhavaren föreslår att 500 000 kr. anvisas utanför det militära försvarets kostnadsram för budgetåret 1972/73 för att påbörja förvärv av den av fastighetsnämnden föreslagna kompensationsmarken.

Fortifikationsförvaltningen har på Kungl. Maj:ts uppdrag verkställt närmare utredning om det föreslagna kompensationsmarkförvärvet. Härav framgår att markområden om sammanlagt ca 188 ha återstår att förvärva inom de områden i anslutning till pansarövningsfältet vid Skövde inom vilka fortifikationsförvaltningen tidigare har fått bemyndigande att förvärva mark i den mån ägarna själva bjöd ut marken till salu. Förvärv av dessa återstående områden skulle beröra ett 25-tal brukningsenheter, varav nio med bebyggelse inom områdena. Sammanlagt 15 personer fördelade på 4 familjer är bosatta inom områdena. Härav är 4 under 20 år, en i åldern 20–40 år, sju i åldern 40–60 år samt tre i åldern över 60 år. Kostnaderna för markförvärven uppskattar förvaltningen överslagsmässigt till 1,8 milj. kr.

Departementschefen

Genom en av Kungl. Maj:t i maj 1970 godkänd överenskommelse mellan försvarets fastighetsnämnd och dåvarande Skövde stad har till staden överlåtits en del av P 4:s och K 3:s övningsområde i Skövde. Överlåtelsen har kommit till stånd för att göra det möjligt för staden att tillgodose av AB Volvo framställda önskemål om mark för utvidgning av bolagets fabriksanläggningar i Skövde. I ersättning för den överlåtna marken har staden betalat i runt tal 2,7 milj. kr.

Den gjorda marköverlåtelsen liksom en i samma överenskommelse gjord utfästelse från statens sida att upplåta mark för framdragande av en större väg innebär att övningsmöjligheterna för P 4 och K 3 försämrats. Förslag har lagts fram att bereda förbanden kompensation för detta genom förvärv av ca 188 ha mark i anslutning till pansarövningsfältet vid Skövde. Marken ingår i två områden om sammanlagt ca 425 ha inom vilka fortifikationsförvaltningen har bemyndigats att förvärva mark i de fall då ägarna själva önskar sälja sina fastigheter. Ca 237 ha har hittills förvärvats genom frivilliga uppgörelser. Den nu föreslagna kompensationsmarken bör enligt förslaget få förvärvas oberoende av om marken bjuds ut till salu eller inte.

I likhet med fastighetsnämnden och överbefälhavaren anser jag att P 4 och K 3 bör få kompensation för de försämrade övningsmöjligheterna genom överlåtelsen till Skövde. Jag biträder även förslaget att som kompensationsmark förvärva de återstående delarna om ca 188 ha av de delvis inköpta områdena i anslutning till pansarövningsfältet. Jag anser det dock inte nödvändigt f. n. att genomföra förvärv tvångsvis av marken. Tills vidare bör förvärv liksom hittills endast ske genom frivilliga uppgörelser med markägarna.

Kostnaderna för att förvärva kompensationsmarken har fortifikations-

förvaltningen uppskattat till 1,8 milj. kr. Med hänsyn till att överlåtelsen till Skövde stad kommit till stånd uteslutande för att tillgodose angelägna civila intressen bör kostnaderna för de fortsatta markförvärven betalas av medel utanför kostnadsramen för det militära försvaret. Jag föreslår att 500 000 kr. beräknas för nästa budgetår.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Anskaffning av vissa militära anläggningar* för budgetåret 1972/73 anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehåll	Sid.
Försvarets fortsatta inriktning	7
Inledning	7
Miljöstudier	7
Perspektiv- och programplaner för det militära försvaret	15
Perspektiv- och programplaner för civilförsvaret	35
Studier rörande det psykologiska försvaret	45
Förslag från 1970 års försvarsutredning	47
Departementschefen	95
Ändrad grundutbildning m. m. för värnpliktiga	125
Inledning	125
Nuvarande utbildningstid och tjänstgöringstid för värnpliktiga	126
Överbefälhavarens programplaner för perioden 1972/73–1976/77	131
Förslag av chefen för armén	131
Yttrande och förslag av 1966 års värnpliktskommitté	137
Utbildning till värnpliktig underofficer vid armén	145
Utbildning av vissa värnpliktiga i stabstjänst	155
Överbefälhavarens förslag till modifierad grundutbildning	169
Departementschefen	176
Förbättrade värnpliktsförmåner	188
Inledning	188
Förslag från utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl.	189
Departementschefen	190
Ramberäkningar för budgetåret 1972/73 m. m.	193
Det militära försvaret	193
Civilförsvaret	195
Jämkningsavtal av utgiftsramarna	196
Beredskapsåtgärder	197
Vissa frågor med anledning av höjning av pensionsåldern för viss militär och civilmilitär personal	197
Hemställan	199
Anslagsfrågor	200
Reglering av prisstegringar för det militära försvaret	204
Reglering av prisstegringar för civilförsvaret	206
Arméförband:	207
Ledning och förbandsverksamhet	211
Materielanskaffning	217
Istandsättning av befästningar och kaserner	221
Forskning och utveckling	224
Marinförband:	227
Ledning och förbandsverksamhet	231
Materielanskaffning	233

Prop. 1972:75	362
	Sid.
Iståndsättning av befästningar och kaserner	239
Forskning och utveckling	241
Flygvapenförband:	244
Ledning och förbandsverksamhet	248
Materielanskaffning	252
Iståndsättning av befästningar och kaserner	256
Forskning och utveckling	259
Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Materielanskaffning	263
Central och högre regional ledning: Iståndsättning av befästningar och kaserner	265
Försvarets materielverk	268
Försvarets forskningsanstalt	274
Försvarets radioanstalt	278
Försvärsmedicinska forskningsdelegationen	279
Insatsberedskap m. m.	282
Gemensamma myndigheter m. m.: Iståndsättning av befästningar och kaserner	284
Civilförsvär	286
Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar	295
Flygtekniska försöksanstalten	298
Civilförsvär: Anskaffning av anläggningar	303
Anskaffning av vissa skyddsrumsanläggningar	305
Arméförband: Anskaffning av anläggningar	308
Marinförband: Anskaffning av anläggningar	326
Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar	333
Central och högre regional ledning: Anskaffning av anläggningar . .	345
Gemensamma myndigheter m. m.: Anskaffning av anläggningar . .	350
Gemensamma myndigheter m. m.: Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt	355
Anskaffning av vissa militära anläggningar	358